

REFORMÁTUS EGYHÁZI KÖNYVTÁR

Új folyam • 9

Sorozatszerkesztő

BOGÁRDI SZABÓ ISTVÁN

Kálvin János

A MÁSODIK
KORINTHUSI LEVÉL
magyarázata

Kiadja

A Magyarországi Református Egyház

Kálvin János Kiadója

Budapest, 2015

SZABÓ ANDRÁS
fordítását átdolgozta és jegyzetekkel ellátta
BOGÁRDI SZABÓ ISTVÁN

TARTALOM

Előszó	7
Kálvin ajánlólevele	9
A levél tartalma (Argumentum)	10
Első rész	15
Második rész	39
Harmadik rész	51
Negyedik rész	66
Ötödik rész	83
Hatodik rész	102
Hetedik rész	113
Nyolcadik rész	127
Kilencedik rész	141
Tizedik rész	149
Tizenegyedik rész	163
Tizenkettedik rész	179
Tizenharmadik rész	195
Rövidítések	205

ELŐSZÓ

Kálvin 1546 júniusában fejezte be a második Korinthusi levélhez írt kommentárját, és augusztus 1-jén keltezte ajánlását Melchior Wolmarnak, aki Kálvint bourges-i tanulmányai idején (1529–31) vezette be a görög nyelv alapismereteibe.

A kommentár azonban csak 1548 végén jelent meg Genfben, Gerardus nyomdájában, sőt, a kialakult gyakorlattól eltérően, francia változata már 1547-ben napvilágot látott, szintén Gerardusnál. Kálvin eredeti szándéka az volt, hogy Strasbourgban, Wendelinus Rihelius nyomdájában adatja ki ezt a kommentárját is, ugyanúgy, ahogy a Római levél és az első Korinthusi levél magyarázatát. A strasbourgi kiadó pedig feltehetően sorozatot tervezett, mert az előzőleg nála megjelent két kommentár tipográfiája azonos. Azonban a schmalkaldeni háború (1546–47), majd az augsburgi interim (1548) miatt megnehezdedtek a kommunikációs viszonyok, s maga Kálvin egy Falais márkinak írt levelében aggodalmát fejezte ki, hogy talán a Strasbourgba eljuttatott kézirat elveszett.¹ Egyes feltételezések szerint Rihelius ugyan kinyomtatta, de nem maradt fent egyetlen példánya sem, más feltevések szerint Rihelius visszaküldte a kéziratot Genfbe. Mindenesetre azután Kálvin már csak Genfben adta ki munkáit. Mások szerint a munkakapcsolat megszűntének az is oka lehetett, hogy Rihelius nyomdája nem rendelkezett megfelelő héber betűkkel.² A kommentár Kálvin életében még háromszor jelent meg, gyűjteményes formában, lényegtelen változtatásokkal (1551, 1556, 1557). 1557 februárja és novembere között pedig csaknem hetven igehirdetést tartott a levélről, ezek szövege még lappang.³

A fordítás Szabó András (1871–1957) székelyudvarhelyi klasszika filológus munkája. Kéziratban fennmaradt fordítását – pótolva a hiányzó, feltehetően elkallódott szakaszokat – a Corpus Reformatorum sorozatban megjelent szöveggel vetettük egybe, melyben a kommentár

¹CO 12,423.

²A kiadás bonyodalmairól lásd T. H. L. Parker, *Calvin's New Testament Commentaries*, T&T Clark, 1971. 20–22. o.

³Wulfert de Greef, *The Writings of John Calvin*, John Knox Press, 2008. 100–101. o.

tár 1556-os kiadása szerepel.⁴ Figyelembe vettük még a genfi Librairie Droz filológiai kiadását, melynek jegyzetei nagyban segítik annak megértését, hogy Kálvin milyen szempontok alapján készítette saját bibliafordítását.⁵ Egyes nehezebben érthető szakaszoknál megtekintettük az 1547-es francia nyelvű változatot is. Jegyzeteinkben ezúttal is megjelöltük az Institutio azon helyeit, ahol Kálvin a levél egy-egy szakaszára kitér, illetve tágasabb mondandójába építi.

Mire Kálvin műve megjelent, a reformáció (és az ellenreformáció) első és második nemzedékéből már számosan írtak és jelentettek meg kommentárt, és a régi munkák is sorra hozzáférhetővé váltak. Csak néhány név a fontosabb szerzők köréből: Erasmus (Annotationes, 1524/1535), Zwingli (1528), Jacobus Faber (1531), Cajetan (1531), Melancthon (1535), Bullinger (1537), Johannes Gagneius (1538), Pellikan (1539); és a régiek közül: Ambrosiaster, Chrysostomus, Lombardus, Aquinói, Glossa ordinaria, Nicolaus Lyra, Dionysius Carthusianus.⁶ Kálvinnak azonban több célja is volt kommentársorozatával. Amellett, hogy munkaterve szerint az egész Szentírást végig akarta magyarázni, legalább ugyanilyen fontos volt a bibliai szöveg megfelelő és szabatos fordítása, valamint az, amit Peter Martyr Vermiglihez írt levelében mond: a könyvek rengetege között mindenekelőtt komoly, tudós és alapos kommentárookra van szükség jó ítéletű kegyes férfiaktól, akiknek megvan a tekintélye is és a bölcsessége is.⁷ Magyarázatai során leginkább Melancthon, Bullinger és Bucer szemléletmódját érvényesíti a megértés, a magyarázat és az alkalmazás összefüggésében, de leginkább az alkalmazást tartja fontosnak. Ezzel részben a reformáció munkájára világít rá, részben a keresztyén gyülekezet be rendezkedését és egész életét állítja az evangélium fényébe, ahogy ezt kommentárja utolsó sorában összefoglalja: „Isten... nem külön-külön ajándékozza meg Lelkével az egyes embereket, hanem kegyelmének mértéke szerint adja azt kinek-kinek, hogy az egyház tagjai kölcsönösen osztozva ápolják az egységet.”

Bogárdi Szabó István

⁴Ionannis Calvini Commentarii in secundam Pauli Epistolam ad Corinthios, (C) 50,1–156.

⁵Ioannis Calvini Opera Exegetica, Vol. XV, ed. Helmut Feld, Genève 1994.

⁶Vö. Ganóczy, Alexandre, Le Bibliothèque de l'Académie de Calvin, Geneva: Droz, 1969.

⁷(C) 15,219–20: *graves eruditas et solidas piorum recteque sentientium hominum, et qui puri autoritate iudicioque praediti sunt, lucubrationes exstare in primis necesse est.*

KÁLVIN AJÁNLÓLEVELE

A kiváló férfiúnak, Melchior Wolmar Rufus jogtudósnak, Kálvin János.

Üdvöz légy! Ha megrónál, s nem csupán azért, mert mellőztelek, hanem mert faragatlanul oly sokáig nem is írtam neked, megvallom, aligha találnék mentséget a magam számára. Hiszen ha arra hivatkoznék, hogy mekkora távolság választ el minket, s hogy öt teljes évig nem találtam senkit, akinek feléd vezetett volna útja, ez ugyan igaz, de tudom, mégiscsak gyenge magyarázkodás. Ezért úgy vélem, a legjobb az, ha valami kárpótlást ajánlok neked, mely részben jóváteheti a múlt hibáit, és egyúttal felold minden vétkes mulasztásom alól. Íme hát, neked ajánlom Pál apostol második Korinthusi levelének kommentárját, melyet a tőlem telhető legnagyobb igyekezettel írtam meg. Nem kétlem, méltányolni fogod, mint megfelelő kárpótlást. Ugyanakkor más és súlyosabb megfontolások is arra készítettek, hogy neked ajánljam munkámat.

Mindenekelőtt hadd idézzem fel, hogy mekkora hűséggel ápoltad és erősítetted egykor (s bizony, jó régen) szárbá szökött barátságunkat, hogy meg is maradjon; hogy milyen nagyvonalúan álltál rendelkezésemre, és tettel szolgálatokat érettem, amikor csak úgy láttad, módodban áll irántam való jó érzéseidet tanúsítani; hogy milyen körültekintően ajánlottad fel segítségedet, nehogy megrekedjek, hanem előrébb jussak akkori hivatásomban. De leginkább az első idők emléke lelkesít, amikor atyám jogi tanulmányokra küldött, s én a te vezetésed és nevelő munkád mellett kiegészíthettem a jogot a görög irodalom tanulmányozásával is, melynek oly kiváló tanára voltál. Bizony, nem a te hibád, hogy nem jutottam benne többre. Bár rendkívüli készséged minden akadályt elhárított tanulmányaim befejezése elől, atyám halála elszóllított ezektől. Mindazáltal igen sokkal tartozom neked, mert te vezettél be azokba az alapismeretekbe, melyek később óriási előnyömre szolgáltak. Ezért nem is tudhatom jobban megörökíteni hálámat az utókor számára, mint így, hogy átnyújtom neked ezt [a munkát], mely voltaképpen a te fáradozásod gyümölcse.

Isten hozzád!

Gené, 1546. augusztus 1.

A LEVÉL TARTALMA (ARGUMENTUM)

Amennyire a levél utalásaiból következtetni lehet, úgy tűnik, hogy bár Pál első levele nem maradt hatástalan a korinthusiak körében, mégsem érte el a kívánt eredményt; továbbá a megromlott lelkűek közül néhányan, mit sem törődve Pál tekintélyével, kitartottak macacsságukban. Így tehát az, hogy Pál oly nagy gonddal szól hol a saját hűségéről, hol tisztének méltóságáról, annak a jele, hogy a korinthusiak nem álltak még teljesen talpra. Világos szavakkal panasolja, hogy voltak, akik inkább gúny tárgyává tették első levelét, mintsem hogy orvosságként vették volna.

Ezt a levelet Makedóniából írta, látva, hogy milyen állapotban van a gyülekezet, s tudva ugyanakkor, hogy más elfoglaltságai miatt csak később mehet hozzájuk, mint eredetileg tervezte. Így már látjuk, hogy mi volt a célja a levélírással: befejezni, amit már megkezdett, hogy odaérkezésekor mindent jó rendben találjon.

Levelét, szokása szerint, köszöntéssel kezdi, hálát adva Istennek, hogy csodálatosan kimentette őt a nagy veszedelmekből, s egyúttal mellékesen felhívja a korinthusiak figyelmét arra, hogy hányattatásai és nyomorúságai az ő üdvükre-javukra szolgáltak; Pál ezzel is, mintegy testvéri záloggal magához köti őket, főleg miután a gonoszok arra használták ki nyomorúságait, hogy meggyengítsék befolyását. Azután, mentségül késedelmére, azt mondja, hogy nem könnyelműségből vagy állhatatlanságból változtatta meg útitervét, s egyáltalán nem akarta őket becsapni, s nem is állt szándékában más, mint amiről értesítette őket, mert minden szavában ugyanaz a kitartó lelkület nyilvánul meg, amit már megtapasztalhattak a tanításában. Itt röviden érinti, hogy milyen szilárd és erős volt igehirdetésének igazsága, mint amely Krisztuson alapszik, aki által Isten minden ígéretét megerősítette és biztosította – ez itt az evangélium fenséges magasztalása. Azután közli távolmardásának okát is: nem tudott volna vidám szívvel és nyugodt lélekkel közlőjük menni. Itt külön kitér azokra, akik útitervének megváltoztatására megrágalmazására használták ki. Ezzel pedig a korinthusiakra hárítja a hibát, mert még nem voltak kellően felkészülve a fogadására. Egyúttal azonban jelzi azt is, hogy milyen nagy atyai szeretettel van irántuk, hiszen azért tett le arról, hogy városukba utazzék, nehogy kénytelen

legyen szigorúan fellépni ellenük. De hogy senki ne tegyen ellenvetést amiatt, hogy eközben írásaiban a legkevésbé sem mérsékelte szigorúságát a korinthusiakkal szemben, azzal mentegeti első levelének heves hangütését, hogy mások miatt kellett ehhez folyamodnia, akik akarta ellenére kényszerítették őt erre. S hogy ez a szigorúsága mennyire jóakarattól fakadt, azzal a kérésével bizonyítja, hogy fogadják vissza szeretetükbe azt a kárhuzatos személyt is, aki miatt oly heves indulatra lobbant (mivel azóta az illető már jelét adta a megtérésnek). Ezután azt is bizonyosággal hozza fel az irántuk való szeretetére, hogy mindaddig nem szűnt nyugtalansága, míg Titusztól nem értesült felőlük. Az ilyen aggodalom szeretetből fakad. S ha már megemlítette Makedóniába tervezett útját, szolgálatának dicsőségéről kezd beszélni.

Minthogy azonban azok a finnyás apostolok, akik ki akarták őt szorítani, könnyen legyőzték volna önnön magukat dicsérgetve, kijelenti, hogy az ő dicsekedése a munkáján alapul, s nem az emberektől kölcsönzi azt, s ezzel jelzi, hogy semmi köze nincs vádolóihoz, s egyúttal meg is cáfolja balga dicsekedésüket. Ugyanitt fenséges szavakkal emeli ki igehirdetésének eredményességét, és azzal fokozza apostoli szolgálatának méltóságát, hogy az evangéliumot a törvénnyel hasonlítja össze. Mindazáltal előre leszögezi, hogy semmit sem tulajdonít magának, mintha bármi a sajátja volna, hanem akármi legyen is az, mindent Istentől kapott.

Ezután ismét felhossa, hogy milyen hűséggel és feddhetetlenséggel végezte a rábízott feladatot, és megrója azokat, akik rosszindulátúan rágalmazták őt. Sőt, szent bizakodással magasabbra emelkedve kijelenti, hogy akik nem ismerik fel evangéliumának világosságát, azokat a Sátán vakította meg. Aztán, belátva, hogy alázatossága – amely a világ szerint megvetendő volt¹ – nagyban csökkentheti apostolságának tekintélyét, gyors ellentámadással nemcsak megszünteti ezt a botránkozást, hanem az ellenkezőjére fordítja, és azt mondja, hogy Isten kegyelmének gazdagsága csak még jobban tündöklék azáltal, hogy e drága kincset földi cserépedényekben helyezte el. Így azt, amit rosszakarói a kárára szoktak felhozni, most a saját dicsőségére fordítja, mivel bár sok nyomorúság terhe nyomja, de mint a palma, mindig győztesen növekedik.

Ezt a negyedik rész közepéig tárgyalja. Minthogy azonban a keresztyének igazi dicsősége a világon kívül van, emlékeztet, hogy a jelenvaló élet megvetése és a külső ember megöklése révén kell

¹A francia változat figyelembevételével: *comme de fait il estoit contemptible au monde.*

a halhatatlan élet boldogságára felkészülniük buzgó lelki igyekezettel. Aztán kicsit később, az ötödik rész kezdete után azzal dicsekedik, hogy ezzel az indulattal áthatva semmi más nem kíván, csak azt, hogy szolgálatát az Úr igazolja, s reméli, hogy a korinthusiak maguk lesznek a tanúi tisztességének. Csakhogy mivel nagyravágyással vagy kérkedéssel gyanúsíthatták, újból megismétli, hogy őt nem a saját ügye, hanem a szerencsétlen körülmények készítetik arra, hogy törekedjék becsületét megőrizni, de ezt is a korinthusiak javára teszi, mert hasznukra válik, ha így gondolkoznak, s erre a meggyőződésre jutnak. Megerősíti, hogy üdvösségükön kívül nem törődik mással. Ennek megerősítése végett egyetemes tanítást csatol arról, hogy mi legyen Krisztus szolgáinak eltökélt célja, tudniillik hogy magukról lemondva az Úrnak éljenek. S végül arra következtet, hogy az új életen kívül minden egyebet semmibe kell venni, s ezért egyedül azt becsüljük, aki megtagadja magát.

Innen rátér az evangéliumi küldetés lényegének kifejtésére, hogy annak nagyszerűségével és páratlanságával mind a szolgálát, mind a közösséget szent köteleességtudatra indítsa. Ez áll a hatodik rész elején. S miután itt ismét megemlíti, hogy milyen hűséggel látja el tisztét, szelíden megrója a korinthusiakat, mert csakis ők maguk akadályozzák meg önmagukat abban, hogy elvegyék az áldásokat. A szemrehányást azzal folytatja, hogy buzdítást fűz hozzá: kerüljék a bálványimádást. Ebből pedig látható, hogy még nem jutottak odáig a korinthusiak, ahova szerette volna. Ezért okkal panasolja fel, hogy mindez az ő hibájuk, mert nem hallgatnak erre a világos tanításra. De miután nem akarja felette érzékeny lelküket kemény dorgálással sem megrendíteni, sem elidegeníteni, újra biztosítja őket irántuk való jóindulatáról, s befejezi szigorúsága indoklását – amelyet hirtelen félbeszakított –, ámbar más módon. Ugyanis nagyobb bátorságot véve megvallja, hogy nem volt ellenére szomorúságot okozni nekik, mert ez még inkább a javukra vált.² S amikor sikerüknek örvend, kijelenti, hogy milyen indíttatással akar róluk gondoskodni. Ez a 7. rész végéig tart. A 8. rész kezdetétől a 9. rész végéig adománygyűjtésre buzdítja őket – erről az első levél utolsó részében szólt már. És dicséri őket, hogy jól indultak el, de hogy a buzgóság heve – amint történni szokott – idővel ki ne aludjék, sok érvel erősíti őket, hogy állhatatosan haladjanak a megkezdett úton. A 10. résztől kezdi tisztázni magát és apostolságát azoktól a rágalmaktól, amelyekkel a gonoszok gyötörték. S először is bizonyítja, hogy kitűnően fel van

²A francia változat figyelembevételével: *Pour ce que ce qu'il en avoit fait, estoit tourné à leur grand prouffit.*

szerelve a Krisztus katonája számára szükséges fegyverekkel. Azután jó lelkiismeretében bízva és arra támaszkodva megerősíti azt a szigort, amit az első levélben alkalmazott, és rámutat, hogy éppen akkora ereje van köztük munkálkodva, mint amekkora súlya van távollétében írt szavainak. Aztán összehasonlítja magát velük, és rámutat, mennyire hiábavaló az elbizakodottságuk. A 11. részben arra kéri a korinthusiakat, hogy vessék el azokat az aljas törekvéseket, amelyek megrontották őket, s figyelmeztet, hogy nincs veszélyesebb dolog annál, mint eltérni az evangélium egyszerűségétől. Aztán azzal érvel, hogy nem ő a hibás azért a fejleményért, hogy szolgálatát kezdték alábecsülni, miközben mások iránt nagyobb kedvezést mutattak, hanem ennek oka a kevélységük vagy elpuhultságuk, hiszen mások sem adtak nekik sem jobbat, sem kiválóbbat, ő maga pedig csak azért lett szemükben megvethetővé, mert nem ajánlgatta magát választékos beszéddel, és mert gyengeségüknek kedvezve önkéntes megalázkodással engedett a saját jogából. Ez az ironia burkoltan magában foglalja hálátlanság miatti szemrehányását is: ugyan miféle méltányosság volna az, hogy éppen azért becsülik őt kevésbé, mert alkalmazkodott hozzájuk? Mindazáltal állítja, hogy nem azért mondott le a neki járó javadalomról is, mert kevésbé szeretné a korinthusiakat, hanem azért, hogy semmi módon se kerekedjenek fölébe az alapostolok, akik – láthatóan – ezzel a mesterkedéssel szöttek cselet ellene.

Miután megfeddte a korinthusiakat méltánytalan és rosszindulatú ítéletükért, kegyes dicsekvéssel szól magáról, s felidézi, hogy milyen nagyszerűen kérkedhetne, ha akarna, de kijelenti, bár nem való hozzá, hogy a saját dicséretét hirdesse – érettük megteszi.³ Végül, mintegy a küzdelem hevében magára mutatva, azt mondja, hogy dicsekedésének legfőbb része az alázatosság, amit a gőgösök lenéztek. Őt ugyanis arra intette az Úr, hogy csak erőtlenségeivel dicsekedjék. A 12. rész vége felé újból panaszt tesz amiatt, hogy efféle ízetlenségre kényszerítik őt a nagyravágyó emberekhez ragaszkodva, akik miatt elidegenednek Krisztustól. Emellett keményen kikel azok miatt, akik makacsul dühöngtek ellene, s korábbi gonosz tetteiket tetézték ezzel az arcátlan ellenkezéssel. A 13. részben kijelenti, hogy az ilyeneknek keményebb büntetése lesz, s általában mindenkit arra kér, hogy apostolságát ismerjék el, mert ez a saját javukat fogja szolgálni, hiszen végetes lenne rájuk nézve, ha lenéznék azt, aki felől már megtapasztalták, hogy az Úr biztos és hűséges követe.

³A francia változat pontoslt: *Que pour l'amour d'eux il est contraint de faire du sol* az irántuk való szeretet kényszerítette, hogy adja a boldogját.

ELSŐ RÉSZ

1. Pál, Jézus Krisztus apostola az Isten akaratából, és Timóteus testvér, az Isten gyülekezetének, amely Korinthusban van, együtt mindazokkal a szentekkel, akik egész Akhájában vannak: 2. Kegyelem nektek és békesség Istentől, a mi Atyánktól és az Úr Jézus Krisztustól. 3. Áldott az Isten és a mi Urunk Jézus Krisztusnak Atyja, az irgalmasságok Atyja és minden vigasztalásnak⁴ Istene; 4. aki megvigasztal minket minden nyomorúságunkban, hogy mi is megvigasztalhassuk a mindenféle nyomorúságba esetteket azzal a vigasztalással,⁵ amellyel Isten vigasztal minket. 5. Mert amilyen bőségesen kijutott nekünk⁶ Krisztus szenvedéseiből, olyan bőséges a mi vigasztalásunk is Krisztus által.

1. Pál... apostol. Hogy miért írja magát Krisztus apostolának, s miért teszi hozzá, hogy ezt a tisztséget Isten akaratából kapta, arra nézve lásd az 1. levelet,⁷ ahol elmondja, hogy csak azokra kell hallgatni, akiket Isten küldött el, és az ő szájából szólnak. Következésképpen, két dolog szükséges ahhoz, hogy valakinek tekintélye legyen: az elhívás, valamint az, hogy az elhívott hűségesen gyakorolja tisztségét, s Pál mindkettőt elmondhatja magáról. Jóllehet ugyanezt mondják az alapostolok is, miután mások címét használják, semmit sem érnek Isten fiai előtt, és könnyű is szemérmertlenségüket megcáfolni. Tehát nem elég a puszta név, ha nem párosul az igazsággal, mert aki azzal áll elő, hogy apostol volna, az a munkával is bizonyítsa magát annak.

Az Isten gyülekezetének... mindazokkal a szentekkel együtt. Minden esetben meg kell jegyezni, hogy azokat nevezi gyülekezetnek, akik között annyi bűn halmozódott fel. Mert egyesek bűnei nem gátolják, hogy gyülekezetnek nevezzük azt, ami a vallás igazi jegyeivel bír. De mit ért ezen: *mindazokkal a szentekkel...*? Talán a gyülekezetten kívül állottak ezek a szentek? Válaszom: ez a kifejezés azokra a hívőkre vonatkozik, akik szétszórva éltek a tartomány különböző

⁴Kálvin: *omnis consolationis*; Vulgata, Erasmus: *totius consolationis*.

⁵διὰ τῆς παρακλητικότητος. Kálvin: *per consolationem*; Vulgata: *per exhortationem*.

⁶ἐν ἡμῖν. Kálvin: *in nos*; Erasmus: *in nobis*. Lásd magyarázatánál.

⁷Lásd az 1Kor 1,1 magyarázatánál.

részeiben. Valószínű ugyanis, hogy azokban a zavaros időkben, amikor mindenütt dühöngtek Krisztus ellenségei, sokan sokfelé szóródtak, s csak nagy nehézségek árán tudtak szent összejöveteleket tartani.

3. *Áldott az Isten.* Mint már említettük, azért kezdi levelét ezzel a hálaadással, hogy részint Isten jóságát hirdesse, részint saját példájával bátorítsa a korinthusiakat az üldözések bátor vállalására, részint pedig kegyes dicsekedéssel emelkedjen fölül az álapostolok rosszululatú gáncoskodásain. A világ alávalósága ugyanis olyan, hogy a vértanúságot,⁸ amelyre csodálattal kellene tekinteni, kigúnyolja, a kegyes emberek nagyszerű diadaljeleiben pedig okot keres a gyalázkodásra. *Áldott az Isten* – mondja. *Miért? Aki megvigasztal minket* – vagyis vonatkozó névmást használ okhatározó helyett. Pál bátor és vidám lélekkel viselte el a megpróbáltatásokat, s ezt a bátorságot Istennek tulajdonítja, mert az ő vigasztalására támaszkodva nem bukott el. *A mi Urunk Jézus Krisztus Atyjának* nevezi, s nem ok nélkül, hiszen jótéteményekről szól, márpedig ahol nincs Krisztus, ott nincs az Istennek jótéteménye sem, viszont ahol közbenjár Krisztus, *akiről nevezeték minden nemzetség mennyen és földön,*⁹ ott megvan az Istennek minden könyörületesége és vigasztalása, sőt ott van az Atya szeretete, melynek forrásából származik minden egyéb.

4. *Hogy mi is megvigasztalhatunk...* Az imént igazolta nyomorgatásait a gyalázzal és a balhírekkel szemben. Most – nem kétséges – ugyanilyen módon buzdítja a korinthusiakat: a mennyei vigasztalás győzelemre segítette őt, ám ez az ő javukra és üdvösségükre történt, és pedig ezért, hogy ők is bátran csatlakozzanak hozzá a hosszútűrésében, mintsem hogy gögösen lenézzék küzdelmeit. Hiszen miután az apostol nem magának, hanem az egyházért élt, bármilyen kegyelmi ajándékot adott neki Isten, ő azt nem úgy tekintette, mint amit egyedül ő kapott, hanem mint amely révén még több lehetősége támadt másokat megsegíteni. Igen, Pál példája is arra ösztönöz, hogy ha jót tesz velünk az Úr, legyünk bőkezűek felebarátaink iránt. Ne rejtegesük a Lélek gazdagságát, hanem ki-ki amit kapott, fordítsa másokra. Bár ez elsősorban az ige szolgálaira nézve érvényes, mégis mindenkire közösen vonatkozik, kire-kire a maga mértéke szerint. Eszerint Pál itt elismeri, hogy őt Isten vigasztalása azért tartotta meg, hogy másoknak vigasztalására lehessen.

5. *Mert amilyen bőséggel kijutott nekünk.* Ezt a mondatot kétféleké-

⁸A francia változat kiegészíti: *des martyres et afflictions des fidèles* – a vértanúságot és a hívők szorongatásait.

⁹1Kor 3,15.

pen lehet értelmezni: cselekvő és szenvedő értelemben.¹⁰ Ha cselekvő értelemben vesszük, ezt fogja jelenteni: minél inkább próbára tesznek a különböző nyomorúságok, annál nagyobb tehetségem lesz mások vigasztalására. Nekem azonban jobban tetszik a szenvedő értelem, tudniillik hogy Isten a nyomorúságok mértékéhez képest megsokszorozza vigasztalásait.¹¹ Ez történt Dáviddal is, aki ezt mondja (Zsolt 94,19): *Mikor megsokasodtak bennem az én aggodásaim, a te vigasztalásaid megvidámították lelkemet.* De Pál szavaiban teljesebb a tanítás, mert a kegyes emberek nyomorúságait Krisztus szenvedéseinek nevezi, miként másutt (Kol 1,24) mondja, hogy az ő *testében betölti, ami híja van Krisztus szenvedéseinek.* Bár jók és rosszak egyaránt osztoznak e jelen élet nyomorúságaiban és sanyarúságaiban, mégis, amikor a hitetlenekkel esnek meg, az isteni átok jelei ezek, hiszen a bűn miatt következnek be, és az Isten haragján és az Ádámmal való közösségen kívül nincs is bennük semmi más, s ez csak lesújthatja a lelket. Ellenben a hívők mindezalatt Krisztushoz hasonlónak formáltatnak, s testükben hordozzák az ő halálát, hogy Krisztus élete is láthatóvá legyen majd bennük.¹² Azokról a nyomorgatásokról beszélek, amelyeket a Krisztusról szóló bizonyágtételért vállalnak,¹³ mert amikor az Úr vesszői sújtják bűneiket, és számukra ezek üdvösek is, mégsem mondjuk, hogy Krisztus szenvedéseinek részesei volnának, csak ha az ő nevéért szenvedik ezeket, miként az 1Pt 4,13 mondja. Tehát Pál azt fejezi ki, hogy Isten mindig vele van a sanyargatásokban, gyengeségében pedig Krisztus vigasztalásai erősítik, hogy ne vehessen rajta diadalt a rossz.

6. *De akár nyomorgattatunk a ti vigasztalásotokért¹⁴ és üdvösségetekért, ami hathatós ugyanazon szenvedések elviselésére, mint amelyeket mi is szenvedünk; akár megvigasztaltatunk a ti vigasztalásotokért és üdvösségetekért: 7. erős a mi reménységünk felőletek,¹⁵ tudván, hogy amiképpen társaink vagytok a szenvedésben, azonképpen a vigasztalásban is.¹⁶ 8. Mert nem akarjuk, hogy ne tudjatok, testvéreim, a mi nyomorúságunk felől, amely Ázsiában esett rajtunk,¹⁷ hogy mérték felett, erőnket meghaladó mó-*

¹⁰ὅτι καθὼς περισσεύει τὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ εἰς ἡμᾶς – tkp. amiképp bővölködnek bennünk Krisztus szenvedései.

¹¹Vö. *Ambrosiaster*, ad loc.

¹²Vö. 2Kor 4,10.

¹³Vö. ApCsel 23,6.11; Jel 1,9.

¹⁴Vulgata: *exhortatio*.

¹⁵ὁμοῦ ὅμοιον Kálvin: *de vobis*; Vulgata, Erasmus: *pro vobis*.

¹⁶Kálvin copula nélkül egybeolvassa a mondatot. Lásd magyarázatánál.

¹⁷Erasmus a ὅτι ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἡμῶν κλιθεῖσθαι javasolja megváltoztatni így:

don megterhelgettünk, úgy, hogy életünk felől is aggodalomban voltunk;¹⁸ 9. sőt, mi magunk kimondtuk önmagunk fölött a halálos ítéletet,¹⁹ nehogy bizakodhassunk önmagunkban, hanem Istenben, aki életre támasztja a holtakat, 10. aki ilyen nagy halálból megszabadított és szabadít minket, akiben reménykedünk, hogy ezután is meg fog szabadítani; 11. velünk együtt munkálkodva ti is, érettünk könnyörögve, hogy a sokak által nekünk adatott kegyelmi ajándékért sokan adjanak hálát érettünk.

6. Akár nyomorgattatunk. Mivel az erős a mi reménységünk felőletek kifejezés előtt copula van, Erasmus úgy gondolta, valami igét kell odaérteni, ami megfelelne a ti vigasztalásotokért és üdvösségetekért kifejezésnek, ekképpen: akár sanyargattatunk..., az a ti vigasztalásotokért történik.²⁰ Szerintem azonban valószínűbb, hogy azért van itt copula, mert mintha ezt mondaná az apostol: így is, vagy: mindkét esetben. Azt már említette, hogy a vigasztalást azért kapja, hogy kitöltse másokra. Most tovább megy: erős reménysége van arra nézve, hogy részesezni fognak a vigasztalásban. Tegyük hozzá, hogy a legrégebbi görög kéziratok némelyike mindjárt az első tagmondat után hozza ezt a kifejezést (és a mi reményünk erős felőletek), s ez eloszlatja a kétértelműséget. Hiszen ha ez középen áll, akkor ugyanúgy vonatkoztatni kell az előtte álló, mint az utána álló részre. Mindazáltal, ha valaki az egyes részeket, egy ige beszúrásával, külön-külön mondatokként akarja olvasni, az sem baj, és az értelme sem lesz annyira más. Ha mégis egybeolvassuk az egészet, így kell feloldani az egyes részeket: az apostol sanyargattatik, és a vigasztalás által megtartatik a korinthusiak üdvére: ennél fogva reménye van arra, hogy a vigasztalásban, amelyben neki része van, végül ők is részesek lesznek. Én ebben a rendben gondoltam a legmegfelelőbbnek. Egyébiránt jegyezzük meg, hogy a sanyargattatás²¹ itt nemcsak a külső nyomorúságra vonatkozik, hanem a lélekre is, a vele ellentétes megvigasztaltatásnak (παράκαλιεῖσθαι) megfelelően. Ezzel azt fejezi ki, hogy az emberek lelkét gyöttri az aggodalom a nyomorúság érzése miatt. Amit vigasztalásnak fordítottunk, az görögül παράκλησις, s ez felhívást, buzdítást is jelent.

ὕπερ τῆς θλίψεως γενομένης ἡμῖν – vagyis: Ázsiában esett nyomorúságunk helyett: a nyomorúság, mely Ázsiában esett meg velünk. Kálvin átveszi a javaslatot.

¹⁸Kálvin: *ut de vita quoque anxii essemus*; Vulgata: *ut taedere nos etiam vivere*; Erasmus: *desperavimus etiam de vita*.

¹⁹ἀλλὰ αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἐσχίκαμεν. Fordításában Kálvin szó szerint hozza az ἀπόκριμα szót: *sententia mortis*. Vulgata: *responsum mortis habuimus*. Lásd magyarázatánál.

²⁰*Id fit pro vestra consolatione*, vö. Erasmus, ad loc.

²¹θλίψις.

De ha arra a fajta vigasztalásra gondolunk itt, amely felsegíti a szomorúságtól megkönnyebbült emberi lelket, megértjük Pál gondolkozását. Például: Pál szinte holtan rogyott volna össze megannyi nyomorgattatása alatt, ha vigasztalásával Isten meg nem bátorította volna, és lelki nyugalmát vissza nem adta volna. Így a korinthusiak az ő szenvedéseiből lelkierőt és bátorságot nyernek, példája pedig megvigasztalja őket.

Most foglaljuk össze az egészet. Pál látta, hogy sanyargattatásait egyesek alapul vették arra, hogy megvessék; ezért a korinthusiakat megóvándó ettől a tévedéstől, először is rámutat, hogy jobban becüljék őt, mert abból hasznuk van, azután társaivá teszi őket, hogy nyomorgattatásait bizonyos mértékben tekintsék a magukéinak is, mintha azt mondaná: akár nyomorgattatásokat szenvedek, akár vigasztalást nyerek, az mind a ti üdvötökre van, és szilárdan remélem, hogy élvezni fogjátok ennek a hasznát. Mert Pál megpróbáltatásai is és vigasztalásai is olyanok voltak, hogy a korinthusiak épülésére szolgáltak, feltéve, ha a korinthusiak önként meg nem fosztják magukat azok gyümölcsétől. Kijelenti tehát, hogy annyira meg van győződve korinthusiak felől, hogy biztosan reméli: nem hiába, hanem üdvükre nyomorgattatik és kap vigasztalást. Az álapostolok teljességgel Pál megvetésére igyekeztek elcsavarni, ami vele történt. Ha elérték volna, amit akartak, hasztalanná és hiábavalókká lettek volna azok a nyomorgattatások, amelyeket üdvükre szenvedett. És akkor semmit sem használtak volna nekik a vigasztalások sem, amelyekkel az Úr megbátorította őt. Az efféle mesterkedésekkel állítja szembe nyilvánvaló bizodalját. Pál nyomorgattatásai a hívők vigasztalására szolgáltak, mert amikor látták, hogy milyen örömet vállalja és mekkora kitartással hordozza azt a sok nyomorúságot az evangéliumért, ebből erőt merítettek. Mert valljuk ugyan, hogy az evangéliumért el kell viselnünk a nyomorgattatásokat, ám gyengeségünk tudata miatt remegünk, és azt hisszük, hogy nem fogjuk elbírní azokat. Ekkor kell segítségünkre jönniük a szentek példáinak, hogy bátrabbakká tegyenek minket. Másfelől, Pál egyéni vigasztalása az egész gyülekezetre kiáradt, mivel megértették, hogy Isten, aki őt a szükségben megtartotta és megbátorította, őket sem fogja a legkevésbé sem magukra hagyni. Így mindkét módon szolgált az üdvösségüket, s ez az, amit mintegy zárjelben közbeszúr: *ami hathatós ugyanazon szenvedések elviselésére stb.* Ezt a részt ugyanis magyarázatoképpen akarta hozzáfűzni, nehogy azt gondolják, hogy semmi közülük azokhoz a sanyargattatásokhoz, amelyeket egyedül viselt el. Erasmus cselekvő értelemben fogta fel az ἐντροπυμένης parti-

cipumot,²² de sokkal jobban megfelel a szenvedő értelem, mivel Pál éppen azt akarja kifejtteni, hogy minden az üdvösségükért történik vele. Azt mondja tehát, hogy bár csak ő szenved, de szenvedései a korinthusiak üdvösségének előmozdítására szolgálnak, nem mintha ezek bűnökért való engesztelések vagy áldozatok volnának, hanem mert megerősítve építik őket. A vigasztalást pedig azért köti össze az üdvösséggel, hogy megjelölje az üdvösség elnyerésének módját.

7. *Tudván, hogy amiképpen.* Ámbár az alapostolok rágalmai egy időre megragadták a korinthusiak némelyikét, akik ezért tiszteletlenül gondolkoztak Pál felől, mikor látták, milyen gyalázatos bánásban részesíti a világ, Pál mégis részestársainak tekinti őket a nyomorgatásaiban is és a vigasztalás reményében is; vagyis anélkül igazítja helyre alávaló és rosszindulatú vélekedésüket, hogy nyíltan megfeddené őket.

8. *Mert nem akarjuk, hogy ne tudjátok.* Megemlíti, mennyire nagyok és súlyosak a küzdelmei, hogy ebből még jobban kitűnjék a győzelem dicsősége. Első levele elküldése óta nagy veszélyek között hanyódot, és kemény támadásokat állt ki. Valószínű, hogy itt azt a történetet érinti, amelyről Lukács az ApCsel 19,23kk-ben szól, aki ott ugyan nem emeli ki annyira a válságos helyzet nagyságát, de amikor közli, hogy az egész város nyugtalankodott,²³ abból könnyen következtethetünk egyebekre is. Tudjuk ugyanis, milyen következményekkel szokott járni a néplázadás, ha egyszer fellángolt. Pál jelzi, hogy ez az üldözés őt mérték felett terhelte, aztán ereje felett is, azaz annyira, hogy nem volt képes annak terhét elviselni. A hasonlatot azokról veszi, akik roska-doznak a teher súlya alatt, vagy a hajóról, amely elmerül a túlságos megterheltség miatt – nem mintha ő elmerült volna, hanem mert úgy érezte, hogy elfogy az ereje, hacsak az Úr meg nem újítja azt.

Az életünk felől is aggodalomban voltunk. Azaz: azt hittem, már-már az életnek is vége van, vagy legalábbis minden reményem elfogyott. Így szokták magukat érezni azok, akik mindenfelől körülzárva nem találnak menedéket. Vajon tehát Krisztusnak e bátor katonája és vitéz bajnoka annyira magára maradt volna, hogy már a halált várta? Mert a ránehezülő nyomás okát annak tulajdonítja, hogy nem bízott az életben. Már említettem, hogy Pál itt az erejét nem Isten segítségével, hanem a saját tehetségének érzése szerint méri. Az pedig nem kétséges, hogy minden emberi erő alá van vetve a halál borzalmának. Szükségképpen tehát a szentek is veszélyt tapasztalnak kevéske erejük miatt, hogy a saját gyengeségük figyelmeztesse őket: teljességgel Istentől

²² ἐνεργουμένης – az ἐνεργεῖω igéből – quæ operatur.

²³ ApCsel 19,29.

függenek, amint Pál folytatja is. Mindazáltal az ἐξαπορεῖσθαι igét, amit Pál említ, szívesebben érteném *remegő aggodalomként*, mintsem úgy, ahogy Erasmus fordítja, „kétségbeesés”-nek,²⁴ mert Pál itt semmi egyebet nem akar mondani, mint azt, hogy végső szorultságba került, úgyhogy semmi lehetősége sem volt életének megtartására.

9. *Sőt mi magunk kimondtuk önmagunk fölött a halálos ítéletet.* Ez volta-képpen a megszokott kifejezés helyett áll: elszántam vagy eltökéltem magamat a halálra. Csakhogy a hasonlatot azokról veszi, akik, miután halálra ítélték őket, semmi egyebet nem várnak már, csak a haláluk óráját. Mindazáltal azt mondja, hogy ezt az ítéletet önmagától hozta saját magáról, amivel azt fejezi ki, hogy a saját véleménye szerint szánta magát halálra, nehogy úgy tűnjék, mintha Isten kijelentéséből vette volna azt. Tehát több ez az elhatározás, mint az az ἐξαπορεῖσθαι,²⁵ amit az imént említett, mivel ott az élete felőli kétségéről, itt a biztos halálról van szó. De legfőképpen mindennek célját jegyezzük meg, amit majd idecsatol: olyan kényszerűségbe került, hogy már nem bízhatott magában. Nem fogadom el, amit Chrysostomus mond, hogy az apostolnak nem volt szüksége ilyen orvosságra, hanem magát mintegy képzelt példa gyanánt állítja mások elé.²⁶ Hiszen ember volt, és kiszolgáltattott a közös emberi szenvedéseknek: nemcsak fagynak és hő-ségnek, hanem a fonák bizakodásnak, a vakmerőségnek és ezekhez hasonlóknak is. Nem állítom, hogy efféle hibákban szenvedett volna, de azt mondom, hogy aggódhatott, és az volt az orvossága, amit Isten kellő időben kínált, hogy ezek ne hatoljanak el a szívéig. Ezért itt két dolgot kell megjegyezni: először, hogy annyira makacsul bizakodunk a testben, amire büszkék vagyunk, hogy ezt nem győzhetjük le másképpen, csak ha végső kétségbeesésbe jutunk. Mert amilyen gögös a test, nem szívesen enged, s nem szűnik meg fennhéjázni, csak kényszer hatására, és mindaddig mi sem hajlunk igazi alázatosságra, amíg meg nem aláz Istennek kemény keze. Másodszor, a szentekben is megvannak ennek a betegségnek a maradványai, azért Isten gyakran őket is a legvégsőkig kényszeríti, hogy minden elbizakodottságot levetkőzve tanulják meg az alázatot. Sőt, olyan mélyen gyökerezik ez a rossz az ember szívében, hogy olykor még a legtökéletesebbek sem

²⁴ Erasmus: *ut desperavimus.*

²⁵ Kálvin itt adja magyarázatát, hogy a 8. versnél miért nem éri be Erasmus fordításával.

²⁶ Chrysostomus, ad loc. (Homil. 2): *his autem verbis Paulus, non quod ipse ita affectus esset, absit hoc, sed ut alios per ea, quae de seipso dicebat, institueret, simulque etiam modestiae studio ductus utebatur.* Kálvin a francia változatban pontosít: *Il se propose aux autres comme pour exemple, non pas qu'il en fust ainsi quant à lui; példaként állítja magát mások elé, de nem azért, mintha ez történt volna vele.*

tisztulnak meg attól teljesen mindaddig, amíg Isten a halál elébe nem állítja őket. Értsük meg ebből, hogy Istennek annyira nem tetszik ez a mi elbizakodottságunk, hogy gyógyítása érdekében halálra kell ítéltetnünk.

Hanem Istenben, aki életre támasztja a holtakat. Ha előbb meg kell halnunk, hogy elvetve elbizakodottságunkat és megbizonyosodva gyengeségünkről, semmit se tulajdonítsunk magunknak, akkor az csak akkor ér valamit, ha tovább is haladunk. Vagyis azzal kezdjük, hogy már nem bízunk magunkban, ám úgy, hogy Istenben remélünk; önmagunkban összeomlunk, ám úgy, hogy az ő ereje által felemelkedünk. Pál tehát semmibe vette a testben való bizakodást, de annak helyébe mindjárt az Istenben való alázatos bizakodást teszi. *Nem magunkban* – mondja –, *hanem Istenben.* A soron következő jellemzést érveléséhez alkalmazta, ahogy a Róm 4,17-ben is, ahol Ábrahámról szól. Ugyanis hinni Istenben, *aki azokat, amelyek nincsenek, előszólítja, mint meglevőket*, és remélni Istenben, *aki a holtakat megeleveníti*: annyi, mint szem előtt tartani, hogy a semmiből teremtő Istennek hatalma van az övéit elhívni és a holtakat megeleveníteni. Azt mondja tehát Pál, hogy szemei elé tárult a halál, hogy abból még jobban megismerje Isten erejét, amely őt a halálból életre keltette. Bár sorjában az lenne az első, hogy Istent az ő bennünket fenntartó ereje szerint ismernénk el az élet szerzőjének, mivel azonban tompaságunk miatt az élet világossága gyakran elkápráztatja szemeinket, ahhoz, hogy visszataláljunk Istenhez, végső esetben szükséges szembenéznünk a halállal is.²⁷

10. *Aki ilyen nagy halálból megszabadított.* Itt önmagára alkalmazza, amit általánosságban mondott, és Isten kegyelmét hirdetve tanúsítja, hogy váradalmában nem csalatkozott, mert Isten őt magát is megszabadította a haláltól, és pedig nem közönséges haláltól. Ami a kifejezés-módot illeti, a hiperbola, amivel most az apostol él, egyáltalán nem szokatlan a Szentírásban, mert a prófétáknál is és a zsoltároknál is gyakran előfordul, de még a közbeszédben is használják. Nos, amit Pál saját magán tapasztal, azt most ki-ki alkalmazza magára!

Akiben reménykedünk. A jövő tekintetében is számít Isten jótéteményére, melyet korábban oly gyakran megtapasztalt már – és ez nem vakmerőség. Mert az Úr azzal, hogy valami részben teljesíti ígéretét, azt akarja, hogy a hátralevők felől is jó reménységünk legyen, sőt, ami kegyelmet csak kapunk tőle, azzal mind mint valami biztosítékkal vagy foglalóval erősíti meg ígéreteit. Pál ugyan nem kételkedett

²⁷A francia változat figyelembevételével: *Il nous est nécessaire pour estre amenez à Dieu, d'estre réduits à telle extrémité que nous voyons la mort presente deuant nos yeux.*

abban, hogy Isten, akarata szerint, vele lesz, mégis arra buzdítja a korinthusiakat, hogy könyörgéseikben kérjék Istentől az ő megtartását. Azzal ugyanis, hogy biztosra veszi segítségüket, bizonyágtétele buzdító erővel hat, s azt fejezi ki, hogy nemcsak kötelességből fogják ezt tenni, hanem eredményesen is. Könyörgéseitek – mondja – segíteni fognak minket. Isten ugyanis nem akarja, hogy eredménytelen legyen a kölcsönös közbenjárás tiszte, amellyel felruház minket. Ösztönözön ez minket egyrészt arra, hogy ha valami szükség gyötör, kérjük testvéreink közbenjárását, és viszont legyünk mi is a segítségükre, hiszen tudjuk, hogy ez a szolgálat nemcsak Istennek tetsző, hanem hasznunkra is van. És nem is bizalmatlanság az, hogy Pál a testvérei támogatásáért esedezik, hiszen ahogy biztos volt abban, hogy Istennek gondja lesz az ő jólétére, még ha semmiféle emberi segítsége sem lesz, éppúgy tudta azt is, hogy Isten tetszése szerint való, hogy a gyülekezet könyörgése által segítse meg őt. Az ígéreteket is hallotta, hogy az ilyen támogatás nem lesz hiábavaló. Nem akarván tehát elszalasztani semmiféle neki ígért isteni segítséget, arra kéri testvéreit, hogy könyörögjenek az ő jólétéért. Summa: kövessük Isten ígését, vagyis engedelmeskedjünk az ő parancsainak, és ragaszkodjunk ígéreteihez; amit semmi esetre sem tesznek azok, akik a halottak pártfogásához folyamodnak, hiszen nem érik be az Istentől rendelt segítségekkel, hanem új segítséget kívánnak, amit a Szentírásnak semmiféle bizonyossága nem támaszt alá.²⁸ Az ugyanis, amit a Szentírásban a kölcsönös közbenjárásokról olvasunk, semmiképpen nem terjeszthető ki a halottakra, hanem kifejezetten az élőkre korlátozódik. Gyerekes dolog hát, amikor a pápisták babonájuk leplezésére csavarják el ezeket a helyeket.²⁹

11. *Hogy a sokak által nekünk adatott kegyelmi ajándékért.* Pál szavai meglehetősen bonyolultak, ezért a magyarázók eltérően értelmezik.³⁰ Nem fogok bele mások fejtegetéseinek cáfolgatásába, de ez nem is szükséges ahhoz, hogy az igazi és természetes értelem előttünk álljon. Azt mondta, hogy a korinthusiak könyörgései segítségére lesznek. Most hozzáteszi a második gyümölcsöt, ami éppen az előbbiből fog származni. Ez a gyümölcs pedig Isten dicsőségének még tündöklőbb ragyogása. Így szól ugyanis: mindazt, amit Isten rám ruház, mint sokak nyereségét fogják sokan dicsérettel magasztalni; vagy: sokan fognak hálát adni értem az Istennek, mivel en-

²⁸Vö. *Augustinus*, *De vera religione*, 55.

²⁹Vö. *Inst.* 3,20,21–26, megfelelő hivatkozásokkal.

³⁰Az eltérő értelmezéseket mind *Erasmus* (Annotations), mind *Bullinger* (Commentar) bőszéggel idézi.

gem megsegítve nemcsak egynek, hanem sokaknak a könyörgését hallgatta meg. Először is, ha kötelességünk, hogy az Istennek semmiféle kegyelméért ne mulasszuk el a dicséretet, még inkább illő az ő könyörületességét hálaadással kísélni, ha meghallgatta esedezéseiteket, ahogy a zsoltár parancsolja (50,15). S nemcsak akkor, amikor magánhasznunkról van szó, hanem az egyház közös jólétéről is, vagy valamelyik testvérünkéről. Tehát amikor egymásért kölcsönösen imádkozunk és esedezünk, még inkább felragyog Isten dicsősége, mert mindnyájan hálaadással kísérik Isten jótéteményeit, a közösek is, melyeket az egyház egész testének ad, és a sajátosakat is, melyeket egyes személyeknek ad. Ez az értelmezés a legkevésbé sem erőltetett. Bár a görög névelő³¹ látszólag elválasztja ezt a két kifejezést, hogy *sokak által* és *a nekünk adatott kegyelmi ajándék* – ez nem sokat nyom a latban, mert az összefüggő részek között sokszor találunk ilyen közbevetést; sőt, itt helyénvaló is ez a közbeszúrás az ellentétes kötőszó helyett, hiszen noha sok személytől származott [az ajándék], az mégis Pál sajátja volt.

A διὰ πολλῶν-t némelyek semleges nemben veszik, de ez ellentétben áll az összefüggéssel.³² Igen, felvethető a kérdés, miért azt mondja, hogy *sokak által*, s nem azt, hogy *sok ember által*, és akkor mire való amott a *személyek* szó?³³ Véleményem szerint ez annyi, mintha azt mondta volna: sokakra való tekintettel – mert Pál úgy kapta a kegyelmi ajándékot, hogy ekként sokan vehessék. Pál tehát azért mondja, hogy sok személy van érdekelve, mert Isten sok embert vett tekintetbe. Egyes görög kéziratokban ὑπερ ὑμῶν („értetek”) áll, s bár ez Pál felfogásától és a szövegösszefüggéstől távol állónak látszik, mégis jól értelmezhető ily módon: miután Isten meghallgatott titeket az én jólétemért, és a ti üdvösségetekre is, sokan fognak hálát adni a ti nevetekben.

12. Mert a mi dicsekedésünk ez – ez lelkiismeretünk bizonyossága –, hogy őszintén és Isten tisztaságával,³⁴ nem testi bölcsességgel, hanem Isten kegyelmével forgolódtunk a világon, kiváltképpen pedig köztetek. 13. Mert nem írunk nektek mást, mint amit olvastok, vagy el is ismertek, sőt remélem,

³¹ τὸ – Kálvin a görög szórendre utal: ἵνα ἐκ πολλῶν προσώπων τὸ εἰς ἡμᾶς χάρισμα...

³² Vö. Pellikan, ad loc.

³³ Tudniillik: πρόσσωπον. Kálvin a két tag különbségre utal: ἐκ πολλῶν προσώπων – διὰ πολλῶν.

³⁴ Vulgata: in simplicitate cordis et sinceritate Dei. Kálvin Erasmus javaslatát követi: in simplicitate.

hogy végül el fogtok ismerni; 14. amint némi részben el is ismertétek rólunk, hogy dicsekvésetek vagyunk, amiképpen ti is nekünk az Úr Jézus napján.

12. Mert a mi dicsekedésünk. Okát adja, miért kéri, hogy mindenki tartsa fontosnak az ő jólétét: azért, mert egyszerően és becsületesen forgolódtunk mindnyájuk között. Tehát méltán kellene kedvelniük őt, és durva érzéketlenség volna, ha nem törődnének azzal, hogy az Úrnak ilyen szolgája sokáig él-e épségben az egyház javára. Mintha azt mondaná: úgy viselkedtem mindenütt, hogy nem csoda, ha a derék emberek mindnyájan elfogadnak és szeretnek. De most levelem címzettjei miatt tér át a saját feddhetetlenségének hirdetésére. Az ugyanis nem elég, ha valakit az emberek ítélete igazol. Ráadásul Pált igen bántotta némelyek igazságtalansága és rosszindulatú ítélete, vagy még inkább romlott és elvetemült részrehajlása. Ezért most a saját lelkiismeretét hozza fel tanúbizonysággul. Vagyis mintha magát Istent idézné tanúul, vagy az ő ítélőszéke előtt szólna. De ha Pál a saját feddhetetlenségével dicsekedik, hogy illik ez össze azzal a kijelentésével, hogy: *aki pedig dicsekedik, az Úrban dicsekedjék* (2Kor 10,17)? Továbbá: ki lehetne annyira feddhetetlen, hogy dicsekedni merészkedhetne Isten előtt? Először is, Pál nem helyezkedik szembe Istennel, mintha feddhetetlensége a saját tulajdona volna, vagy tőle magától származnék; másodszor, üdve-java alapját nem önnön feddhetetlenségben látja, és reményét sem arra építi. Harmadszor, úgy dicsekszik Isten ajándékaival, hogy közben Istent magasztalja azok egyedüli szerzőjeként, és mindent neki tulajdonít. Ez a három feltétel kell ahhoz, hogy a hívők jogosan dicsekedhessenek Isten összes jótéteményével; a hitetlenek viszont még Istennel is csak hamisan és fonákul dicsekszenek. Tehát először is minden jót Istennek köszönjünk meg, és semmit se tulajdonítsunk magunknak; azután maradjunk meg azon az alapaton, hogy üdvösségünket egyedül Isten könyörületességétől remélhetjük; s végül egyedül őbenne nyugodjunk meg, mint minden jónak szerzőjében: s akkor istenfélő módon dicsekedhetünk bármi jóval.

Isten tisztaságával. Az isteni tisztaságot olyan értelemben veszi itt, mint a Róm 3,23-ban Isten dicsőségét. Ugyanaz, mint a Jn 12,43-ban Isten dicsérete és az emberek dicsérete. Akik az emberek dicséretét szeretik, az emberek előtt akarnak valaminek látszani, vagy azt szeretnék, hogy az emberek tartsák őket valaminek; Isten dicsérete az, ami megáll Isten előtt. Pál tehát nem éri be azzal az állítással, hogy őszintesége nyilvánvaló az emberek előtt, hanem hozzáteszi, hogy az így van Isten előtt is.

Az εἰλικρίνεια szó (amit én tisztasággal fordítottam) közel áll az őszinteséghez, mert a világos és őszinte cselekvési mód abban áll, hogy mintegy megvilágítja az emberi szívet.³⁵ Mind a kettő szemben áll a színlelő ravaszsággal és az alattomos szándékokkal.

Nem testi bölcsességgel. Ez itt sajátos elővételezés,³⁶ mert önként beismeri, sőt leszögezi, hogy híjával volt annak, amit elvártak volna tőle; ám hozzáteszi, hogy fel volt ruházva Isten kegyelmével – az pedig messze kitűnőbb. Megvallom – mondja –, hogy híjával voltam a *testi bölcsességnek*, de fel voltam szerelve Isten erejével, s ha valaki ezzel nincs megelégedve, ám kisebbítse apostolságomat. Ha pedig semmit sem ér a testi bölcsesség, akkor esetemben semmi sem hiányzik a biztos dicsérethez. Testi bölcsességnek nevezi mindazt, ami Krisztust mellőzve biztosítaná nekünk a bölcsességért járó megbecsülést. Lásd ehhez az első levél első és második részét. Ennélfogva Isten kegyelmén, amit itt szembeállít a testi bölcsességgel, azt kell értenünk, ami felülmúlja az ember természetét és képességeit – vagyis ez a Szentlélek ajándéka, amely Isten erejét teszi nyilvánvalóvá a test gyengeségei közepette.

Kiváltképpen köztetek. Nem mintha másutt kevésbé lett volna ennyire hiteles, de miután Korinthusban több időt töltött, számosabb és gazdagabb jelét adhatta hűségének, hogy a többi alkalmat ne említsem. Mégis, most nyomatékkal hangsúlyozza ezt, mintha azt mondaná: nincs szükségem máshonnan vett bizonyítékokra, hiszen mindezt ők tanúsíthatják a leginkább.

13. *Mert nem írunk nektek mást.* Itt közvetve megrója az álapostolokat, akik mértéktelen dicsekvéssel kellették magukat, holott erre csekély vagy éppen semmi alapjuk nem volt; és egyúttal szembeszáll a rágalomokkal, nehogy valaki úgy fogja fel a dolgot, hogy a kelletténél többet követel magának. Azt mondja tehát, hogy nem mond dicsérő szót arról, amit ne bizonyíthatna tetteikkel, s ennek éppen a korinthusiak a tanúi. Egyébiránt a többértelmű kifejezések miatt rosszul értelmezték ezt a helyet. Αναγινώσκειν – görögül olykor azt jelenti, hogy „olvasni”,³⁷ máskor viszont azt: „érteni”.³⁸ Επιγινώσκειν – görögül olykor azt jelenti: „beismerni”,³⁹ máskor pedig azt, amit latinul sajátosan azzal fejeznek ki, hogy „elismerni”,⁴⁰ mint például amikor a jo-

³⁵ Kálvin a görög szó etimológiai értelmét építi magyarázatába, lásd még 1Kor 5,8 és 2Kor 2,17.

³⁶ *Occupatio* – retorikai eljárás, a lehetséges ellenvetések megelőlegezése.

³⁷ *Legere*.

³⁸ *Recognoscere*.

³⁹ *Cognoscere*.

⁴⁰ *Agnoscere*.

gászok azt mondják: valaki magáénak ismer el egy gyermeket, ahogy Budaeus is megjegyezte.⁴¹ Ilyen módon az επιγινώσκειν több, mint az αναγινώσκειν. Ekképpen tehát olvasni (felismerni – *recognoscere*), azaz valami felől arra a hallgatag, belső meggyőződésre jutni, hogy igaz, még nem jelenti azt, hogy beismerni (*agnoscere*), azaz beleegyező készséggel elismerni.

Vizsgáljuk meg most Pál szavait. Némelyek így olvassák: Nem egyebet írunk, mint amit olvastok és elismertek (*agnoscitis*),⁴² de világos, hogy ez felette ügyetlen, hogy ne mondjam: értelmetlen megoldás. Mert amikor Ambrosius úgy enyhíti, hogy: nemcsak olvassátok, hanem fel is ismeritek (*agnoscitis*)⁴³ – bárki láthatja, hogy ez teljesen távol esik a szavak értelmétől. Az én értelmezésem világos és magától adódik, s az olvasókat eddig csak az gátolta ennek felismerésében, hogy a szó különböző jelentése megtévesztette őket, így elmentek mellette. Summa: Pál azt mondja, hogy ő nem közöl egyebet, csak ami a korinthusiak előtt ismeretes és tudvalevő, sőt, amiről ők maguk is képesek bizonytságot tenni. Az előbbi a *recognoscere* fejezi ki, vagyis tapasztalatból meg vannak győződve, hogy a dolog úgy van, az utóbbit az *agnoscere* adja vissza, amikor az igazságot elismerik.

Sőt remélem, hogy végül. A korinthusiak még nem tértek vissza teljesen a józan észhez, hogy igazságosan és méltányosan mérlegelve vizsgálják meg Pál hűségét, de már kezdtek javítani valamit fonák és rosszindulatú ítéletükön; ezért jelzi, hogy a jövőre nézve jobb reménye van. Némi részben – mondja – már elismertetek, s remélem, hogy jobban és jobban el fogjátok ismerni, hogy milyen voltam, s hogyan viseltem magamat közöttetek. Ebből még világosabban kitűnik, hogy mit értett az επιγινώσκειν ige alatt. A magukba szállás idejére vonatkozik ez, mert kezdetben teljesen és igazán elismerték, később azonban a hamis beszédek homályba burkolták a helyes ítéletet, végül aztán valamennyire kezdtek visszatérni a józan észhez.

14. *Hogy dicsekvésetek vagyunk.* Röviden már érintettük, hogy mi módon szabad dicsekedniük a szenteknek Isten jótéteményeivel, tudniillik ha egyedül Istenben nyugszanak meg, és nem tekintenek más célra. Így Pál dicsekedése istenfélő volt, mert szolgálata révén a Krisztus iránti engedelmségre kényszerítette a korinthusiakat; a korinthusiak dicsekedése pedig az volt, hogy egy ilyen apostol oktatta őket ilyen nagy becsülettel és hűséggel; márpedig ez nem mindenkivel

⁴¹ Budaeus, C.L.G. (331,41).

⁴² Erasmus, Bullinger.

⁴³ Ambrosiaster, ad loc.: non solum litteris cernerent, sed operibus eius manifesta haberent.

történt meg. Az emberekkel való dicsekvésnek ez a módja a legkevésbé sem akadálya annak, hogy egyedül Istennel dicsekedjünk. Aztán figyelmezteti a korinthusiakat, hogy leginkább a saját érdekükben áll, hogy úgy ismerjék el őt, mint Krisztus becsületes szolgáját, aki a legkevésbé sem színleli hivatalát, mert ha hátat fordítanak neki, a legnagyobb dicsőségtől fosztják meg magukat. E szavakkal világosan leleplezi könnyelműségüket is: túlságosan is hitték a rosszakaratú és irigykedő embereknek, s így önként fosztották meg magukat a legnagyobb dicsőségtől.

Az Úr Jézus napján. Az utolsó napot értem ez alatt, mely eltörli majd a világ minden mulandó dicsőségét. Tehát azt fejezi ki, hogy a dicsekvése, amelyről most szól, nem mulandó, mint az embereket elkápráztató dolgok, hanem örökkévaló és állandó, mivel Krisztus napján is meg fog állni. Akkor ugyanis Pál ünnepelni fogja annak a sok-sok győzelemnek a diadalát, melyeket Krisztus vezetése mellett aratott, s diadalmenetben fogja magával vinni mindazokat, akiket az ő szolgálata Krisztus dicsőséges igája alá hajtott; a korinthusiak gyülekezete pedig diadalünnepet fog ülni, hogy ennek a nagy apostolnak a munkája alapította és szervezte meg.

15. És ezzel a bizodalommal⁴⁴ akartam előbb hozzátok menni, hogy másodízben nyerjeteek kegyelmet; 16. aztán tőletek átmenni Makedóniába, és Makedóniából ismét hozzátok térni vissza, és tőletek útnak indulni Júdeába. 17. Hát ezt akarva, vajon könnyelműen cselekedtem-e? Vagy amit elgondolok, test szerint gondolom el, hogy nálam az igen igen, és a nem nem legyen? 18. De híú az Isten, hogy a mi beszédünk hozzátok nem volt igen és nem. 19. Mert az Isten Fia, Jézus Krisztus, akit köztetek hirdettünk, én és Szilvánusz és Timóteusz, nem volt igen és nem, hanem az igen lett meg őbenne. 20. Minthogy Istennek valamennyi ígérete őbenne lett igen, azonképpen általa legyen az ámen is általunk az Isten dicsőségére.⁴⁵

15. És ezzel a bizodalommal. Miután reményt ébresztett bennük odamenetele felől, később megváltoztatta szándékát. Mentegőtözése annak a jele, hogy rágalmozói ezt is felhozták ellene. Mikor azt mondja, hogy ezzel a bizodalommal akart hozzájuk menni, a hibát áttételesen a korinthusiakra hárítja, akik hálátlanságukkal megfosztva őt ettől a bizakodástól, voltaképpen akadályozták odamenetelét.

⁴⁴Kálvin: *fiducia*; Vulgata, Erasmus: *confidentia*.

⁴⁵Vulgata: *Quotquot enim promissiones Dei sunt, in illo Est: ideo et per ipsum Amen Deo ad gloriam nostram.* Kálvin: *Quaecumque enim sunt Dei promissiones, in illo sunt Etiam: quare et per ipsum sit Amen Deo ad gloriam per nos.* Lásd magyarázatánál.

Hogy másodízben nyerjeteek kegyelmet. Az első kegyelem az volt, amikor teljes másfél évig⁴⁶ arra törekedett, hogy megnyerje őket az Úrnak. A második az lett volna, hogy odamenetele által megerősödnek az egyszer már elfogadott hitben, és szent intései továbbhaladásra sarkallják őket. Ettől fosztották meg magukat a korinthusiak, amikor nem túrték, hogy az apostol hozzájuk menjen: tehát ők maguk büntették önmagukat, s amit Pálnak felrótak, nem állt meg. Mégis, ha valaki Chrysostomusszal a *χαρις* („áldás”) helyett *χαράν*-t („örömet”) akar érteni, nem nagyon ellenzem, ámbar az előbbi értelmezés egyszerűbb.⁴⁷

17. *Vajon könnyelműen cselekedtem-e?* Leginkább két körülmény okozza, hogy az emberek tervei nem sikerülnek, vagy nem tudják ígéretüket teljesíteni. Az egyik az, hogy szinte óráként változtatnak a dolgokon, a másik az, hogy szerfelett vakmerő elhatározásokat hoznak. Állhatatlanság jele, ha valamit úgy tervezel vagy ígérsz, hogy utána nyomban megbánod. Pál tagadja, hogy ilyen gyarlóság esett volna meg vele. Nem szegtem meg – mondja – *könnyelműen* az adott szót. S kijelenti azt is: távol állt tőle a vakmerőség és az okatlan elbizakodás. Én így értelmezem a *test szerint gondolom el* kifejezést.⁴⁸ Az embereknek ugyanis általában az a szokása – amint említettem –, hogy mintha nem függenének Isten gondviselésétől, s nem volnának kitéve akaratának, vakmerően és gőgösen elhatározzák, hogy mit akarnak tenni. Isten pedig, hogy ezt a felfuvalkodottságot megbüntesse, szerfefozlatja terveiket, s nem engedi azokat célba érni, s ezzel nyomban neveltség tárgyává teszi őket. A *test szerint* kifejezést – meghagyom – tágasabban is lehet értelmezni, tudniillik hogy minden bűnös elhatározást magába foglaljon, vagyis azt is, aminek nem jó a célja, mint például amikor valakiben nagyravágyás, kapzsiság vagy más efféle aljas szenvedély uralkodik. De itt – véleményem szerint – nem ezekre utal Pál, egyedül csak a vakmerőséget érinti, amely igen általános és mindennapos dolog, amikor terveket kovácsol az ember. Eszerint tehát *test szerint gondolkozni* annyi, mint mellőzni az isteni kormányzást, viszont engedni a vakmerőségnek, amit aztán okkal tesz neveltségessé és büntet meg Isten. Az apostol úgy tisztázza magát e bűnök alól, hogy mintegy az ellenfelei nevében kérdez. Ebből pedig arra következtethetünk – mint már rámutattam –, hogy a gonoszok valamit elhíreszteltek róla.

⁴⁶ApCsel 18,11.

⁴⁷Vö. Chrysostomus, ad loc.

⁴⁸ἢ ἡ βουλή νομοῦ κενὰ οὐκ ἔστι βουλή νομοῦ – az újabb magyar fordítások jobban közelítenek a βουλήν ἰστέν jelentésárvnyalatához, amit mind a Vulgata, mind Kálvin megoldása is jelez: *cogitare* – azaz eltervezni, meghatározott céllal akarni.

Hogy nálam az igen igen... legyen. Ezt a mondatot némelyek az előbbiekkal kötik össze, s így magyarázzák: mintha ugyan hatalmában volna jótállni azért, amit elhatározok.⁴⁹ Ahogy Salamon is mondja, hogy bármit eltervezhet az ember, és eltökélheti a maga útját, de még a nyelvét sem képes kormányozni (Péld 16,1).⁵⁰ S valóban úgy hangzik a mondat, hogy amire egyszer igent mondtak, annak úgy kell maradnia, s amire egyszer nemet mondtak, az sohasem történhet meg. Így mondja Jakab a levelében (5,12): *Legyen a ti igenetek igen és a nem nem, nehogy képmutatásba essetek!*⁵¹ Ily módon ez az összefüggés nagyon is egybevágna az előbbiekkal. A test szerint való elhatározás miatt azt kellene kívánnunk, hogy terveink kivétel nélkül valamiféle isteni jóslatok legyenek.⁵² De ezzel a magyarázattal szögesen szemben áll, ami nyomban ezután következik: *De hű az Isten...* stb. Pál ugyanezt a beszédmódot használja akkor is, amikor elutasítja, hogy igehirdetésében állhatatlan lett volna. S valóban, képtelenség is lenne, hogy szinte ugyanabban a szakaszban egyszer véteknak tartsa, hogy az igenje igen volt, a nemje pedig nem, s azután ugyanezt mindjárt a legnagyobb dicséretül hozza fel maga mellett. Tudom én, mit lehetne felelni erre, ha érdemes volna szórszálhasogatásba merülni, de én csak azt szeretem, ami szilárdan megáll. Ezért nem kétlem, hogy bár ezek a szavak látszólag mást mondanak, Pál itt az állhatatlanságot hozza szóba, hogy elhárítsa az őt ért rágalmat, miszerint szavaival mást szokott volna ígérni, mint amit azután valóban megtett. Így aztán az igen és a nem kettősének nem az a jelentése, mint Máténál (5,37) és Jakabnál, hanem a következő az értelme: hadd legyen most részemről az igen: igen; s viszont, ha úgy tetszik, hadd legyen a nem: nem. Ámbár lehetséges, hogy a másolók tudatlansága miatt csúszott be [a szövegbe a kettőzés], mivel a régi fordító nem ismétli [a szavakat].⁵³ Akárhogy is, szükségtelen a szavak felől túlzó aggodalomba esnünk, elég, ha tartjuk magunkat az apostol szándékához, ami – miként említettem már – a következőkből világosan kitűnik.

⁴⁹Vö. ad loc.: *Chrysostomus; Erasmus; Pellikan.*

⁵⁰A Péld 16,1-et és 16,9-et összevonva idézi.

⁵¹*Ne in simulationem indicatis.* Kálvin Jakab görög szövegét más olvasatban hozza: ἵνα μὴ εἰς ὑποκρίσιν πέσητε, s nem így: ἵνα μὴ ὑπὸ κρίσιν πέσητε (Vulgata: *ut non iuducuo dedicatis*).

⁵²A francia változat bővebb: *Que nos délibérations et conseils soyent comme oracles et révélations Divines;* azaz: terveink és elhatározásaink olyanok legyenek, mintha jóslatok és isteni kinyilatkoztatások lennének.

⁵³Némely görög kéziratokban nem szerepel a kettőzés, mint ahogy a Vulgata sem ismétli a szavakat: *ut sit apud me Est et Non.*

18. *De hű az Isten.* A hozzáfűzött indokolásból kitűnik majd, hogy a *beszéd*⁵⁴ szó itt a tanítást jelöli, mert azt mondja, hogy Isten Fia, akit ő hirdetett, nem volt változó stb. Amikor pedig azt mondja, hogy a tanításban mindig következetes volt, s nem másított meg semmit, azt akarja, hogy ebből ítéljék meg feddhetetlenségét – s ekként hárítja el a könnyelműség vagy a rosszhiszeműség gyanúját. Ámbár nem áll meg szükségszerűen, hogy aki hű a tanításban, az minden más szavában is igazmondó. Minthogy azonban Pált egyedül csak azért érdekelte, milyennek ítélik meg őt, hogy tanításának méltósága teljességgel sértetlen maradjon, első renden erre a részre hívja fel a korinthusiak figyelmét. S valóban, rámutat, hogy ugyanazzal a becsületes és kitartó hűséggel élt egész életében, mint amit a korinthusiak láthattak szolgálataiban. Csakhogy miközben látszólag a személyét ért rágalmat akarja elhárítani, felhasználja az alkalmat, és a tanításra viszi át [védekezését], mert nem akarja, hogy közvetve apostolságát gyalázzák. Mert lám, aki máskülönben önmagáért egyáltalán nem aggódott, mekkora buzgósággal feszül neki emennek! Istent hívja tanúbizonysággul arra, hogy milyen őszinte és tiszta volt igehirdetése: nem volt kétértelmű, tartalma nem változott, s nem volt megalkuvó. Esküjében is összeköti Isten igazságát a tanítása igazságával, mintha azt mondaná: amilyen hű és igazmondó Isten, olyan biztos és erős az én igehirdetésem igazsága. S nem is csoda, mert Isten ígéje, melyről azt mondja Ézsaiás (40,8), hogy *örökké megmarad*, nem egyéb, mint amit a próféták és az apostolok hirdettek a világnak, miként Péter mondja (1Pt 1,25). Innen az a bátorság, ahogy a Gal 1,8-ban átkot mond akár az angyalokra is, ha más evangéliumot hirdetnének, mely ellenkezik az övével. Hát merné-e valaki a mennyei angyalokat a maga tanításának alávetni, ha nem tudná, hogy Isten a szerzője és kezeze annak? Ilyen szilárd lelkiismerettel kell felszerelkezniük a szószékre lépő szolgálóknak, hogy Krisztus nevében szóljanak, tudván, hogy tanításuk éppúgy nem dönthető meg, mint maga Isten!

19. *Mert az Isten Fia.* Ekként bizonyít: igehirdetése semmi mást nem foglalt magában, csak Krisztust, aki Isten örökké élő és változtathatatlan igazsága. Nyomatékkal toldja hozzá, hogy *akit köztetek hirdettünk.* Mivel megtörténhet, s gyakran meg is történt, hogy az emberi képzelgések eltorzítják Krisztust, és kiszínezve őt mintegy meghamisítják, tagadja, hogy ő és hivataltársai ezt tették volna. Ellenkezőleg, őszintén és tisztos hűséggel, tisztán, semmit sem színezve mutatta be őt. Azt nem tudjuk biztosan, hogy miért mellőzi Apollózt, miközben Ti-

móteust és Szilvánuszt megnevezi. Talán csak annyi valószínű, hogy miután egyeseket a hitetlenek rágalmai súlyosabban érintettek, őket nagyobb odaadással védelmezi. Mindenesetre szavaival azt fejezi ki, hogy egész tanítása egyedül Krisztus tiszta megragadásáról szól, minthogy valóban az egész evangéliumot öleli fel. Ezért pöffeszkedjenek is bármekkora bölcsességtől mások, túlfutnak a célon,⁵⁵ ha más tanítanak, mint egyedül Krisztust. Mert miképpen ő a törvény vége,⁵⁶ úgy ő minden lelki tanítás feje, lényege és teljessége.

Másodszor azt fejezi ki, hogy Krisztusról szóló tanítása nem volt váltakozó vagy kétértelmű, hogy őt valami Próteusz módjára más és más alakban mutatta volna be, mint teszik azt némelyek, akik mint ha labdát forgatnának kezükben, úgy játszadoznak folyton Krisztus megváltoztatásával, csak hogy elmeélüket fitogtassák, megint mások pedig az emberek tetszését keresve adnak neki különböző formákat, s ismét mások félelmükben visszavonják, amit minap előadtak. Nem ilyen volt Pál Krisztusa, s nem is lehet ilyen egyetlen igazi apostolé sem. Akik kényük-kedvük szerint festik át mindenféle színekkel, hamisan dicsekednek azzal, hogy Krisztus szolgálói volnának. Mert végül is az az igazi Krisztus, akiben megmutatkozik a változatlan és örökkévaló *igen*. Ez Krisztus sajátja – erősíti meg Pál.

20. *Minthogy Istennek valamennyi ígérete.* Itt újból megerősíti, hogy mennyire erősnek és rendíthetetlennek kell lennie a Krisztusról szóló igehirdetésnek, hiszen Krisztus Isten összes ígéretének a biztosítéka. Mert a legnagyobb képtelenség lenne azt mondani, hogy bármiben is ingadozik az, akiben szilárdan áll Istennek minden ígérete. Jóllehet általános érvényű ez a kijelentés – amint később látni fogjuk –, most a szóban forgó esetre kell alkalmaznunk, tudniillik a páli tanítás erőségének alátámasztására. Mégis, bár e szavakkal most valóban nem akar más jelezni, csak azt, hogy az eredeti és külső hozzáadással meg nem rontott evangéliumot hirdette, azért csak jegyezzük meg az alapelvet, miszerint egyedül Krisztus támasztja alá Istennek minden ígéretét. Emlékezetes mondás ez, és hitünk egyik legfőbb része.

Ez pedig egy másik alapelvtől függ, tudniillik hogy az Atya Isten csak Krisztusban kegyes irántunk, az ígéretek pedig Isten irántunk való atyai jóindulatának bizonyosságai. Ebből következőleg, azok csak Krisztus által teljesednek be. Az ígéretek – mondom – az Atya Isten bizonyosságai, mert habár Isten a méltatlanokkal is jót tesz, annak azonban mindig különleges oka van, ha jótéteményeihez ígéretek kapaso-

⁵⁵ *Extra oleum* – vö. *Erasmus*, *Adagia* 2,2,10.

⁵⁶ Vö. Róm 10,4.

lódnak: olyankor önmagát Atyaként nyilvánítja meg. Másodszor, mi mindaddig nem tudjuk Isten ígéreteit megérteni, míg el nem nyerjük a Krisztus által megszerzett bűnbocsánat. Harmadszor, az az ígélet, amellyel gyermekeivé fogad bennünket Isten, az összes ígélet között a legelső. Gyermekeké fogadtatásunk oka és gyökere pedig Krisztus, mivel Isten csak azoknak Atyja, akik egyszülött Fiának tagjai és testvérei. De mindez abból a forrásból származik, hogy míg Isten előtt Krisztus nélkül inkább gyűlöletesek vagyunk, mint kedvesek, addig, ugyanakkor, azért ígéri meg nekünk Isten, amit ígér, mivel minket szeret. Ennélfogva nem csoda, ha Pál itt azt tanítja, hogy Istennek minden ígérete Krisztusban áll meg szilárdan. De kérdezhető, vajon Krisztus eljövetele előtt nem voltak-e ingatagok és erőtlének az ígéretek? – hiszen Pál nyilván a testet öltött Krisztusról beszél.⁵⁷ Azt válaszolom: a világ kezdetétől bármilyen ígéletet adott Isten a hívőknek, az mind Krisztuson alapult. Ezért ha Mózes és a próféták az Istennel való megbékülésről, az üdvösség reménységéről vagy akármilyen kegyelemről beszélnek, megemlítik őt is, és egyidejűleg szólnak eljöveteléről és országáról is. Újból mondom, hogy az Ótestamentum alatt beteljesedtek az ígéretek az istenfélők számára, amennyiben üdvükre-javukra váltak, de hasonlóképpen az is igaz, hogy annyiban függőben maradtak Krisztus eljöveteléig, amennyiben általa lett bizonyossá az igazi eredmény. S valóban, a hívők annyira megnyugodtak az ígéretekben, hogy megvalósulásukat a Közbenjáró megjelenésére hagyták, s reménységüket addig halasztották. Egyszóval, ha valaki megfontolja, hogy mi a gyümölcse Krisztus halálának és feltámasztásának, könnyen megérti, hogy ezek révén pecsételte be és szilárdította meg az ígéreteit Isten, amelyek máskülönben sohasem teljesedhettek volna be ilyen szilárdan.

Azonképpen általa legyen az ámen is. A görög kéziratok itt sem egyeznek: némelyikben ugyanis folytonosságban ez áll: az Istennek valamennyi ígérete *általa lett igen és ámen* az Isten dicsőségére *általunk*.⁵⁸ Én azonban a másik, könnyebben olvasható és teljesebb értelmű kéziratot követtem. Mert ahogyan az imént azt mondta, hogy Isten Krisztusban erősítette meg összes ígéretének hitelességét, úgy most arra figyelmeztet, hogy kötelességünk ezzel a megerősítéssel egyetértenünk. Ez pedig akkor történik meg, ha Krisztusban biztos hit-

⁵⁷ 1Tim 3,16.

⁵⁸ Kálvin feltehetően Erasmus szövegváltozatára hivatkozik: *δοξα γὰρ ἐπαγγελίαι Θεοῦ ἐν αὐτῷ τῷ ναί, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἄμην, τῷ Θεῷ πρὸς δόξαν δι' ἡμῶν* – azaz: mert Isten minden ígéretei benne lettek igenné, és benne (lettek) ámenné, Isten dicsőségére általunk.

tel megnyugodva aláírjuk és bepecsételjük, hogy Isten igazmondó, miként János mondja (Jn 3,33), és pedig az ő dicsőségére, mivel ez a cél, amire mindent vonatkoztatni kell (Ef 1,13; Róm 3,4). Tudom, hogy a másik olvasat elterjedtebb, de gyenge, azért nem haboztam előnyben részesíteni azt, amelyik a teljesebb tanítást tartalmazza, s a kontextus szempontjából is megfelelőbb. Ugyanis Pál figyelmezteti a korinthusiakat kötelességükre, hogy a maguk ámenjével válaszoljanak, miután Isten tiszta igazságát megismerhették. Ám ha valakinek nehezebbre esne a másik szövegváltozatról lemondani, tudnia kell, hogy abból is a tanítás és a hit kölcsönös egyezségére való buzdítást kell kiolvasnunk.⁵⁹

21. *Aki pedig minket veletek együtt Krisztusban megerősít, és megken minket, Isten az; 22. aki el is pecsételt minket, és a Lélek zálogát adta a mi szíveinkbe.*

Isten ugyan mindig igazmondó, és minden ígéretében állhatatos, s ha szól, abban egyidejűleg megvan az ő ámene is, mi azonban, amilyen gyarlók vagyunk, csak akkor válaszolunk neki a mi ámenünkkel, ha ígéjével határozott bizonyoságot tesz szívünkben. Ezt pedig Lelke által teszi, s Pál most éppen ezt akarja mondani. Az imént rámutatott, hogy abban áll a szép összhang, hogy, egyrészt, Isten nem bánja meg elhívását,⁶⁰ mi pedig, másrészt, kétség nélküli hittel fogadjuk el gyermekké fogadtatásunk felkínált kegyelmét. Azon nincs mit csodálkozni, hogy Isten szilárdan megmarad szándéka mellett, viszont az ember a maga erejéből nem képes arra, hogy hitében éppen olyan állhatatos legyen, mint Isten az ő ígéretében. Ám arra is rámutat, hogy ezt a gyengeségünket vagy – amint mondják – fogyatékoságunkat azzal gyógyítja Isten, hogy hitetlenségünket kiigazítja, és a Szentlélek által megerősít minket. Ebből következőleg magasztaljuk őt szilárd és állhatatos hittel. Mindazáltal önmagát teljességgel a korinthusiakhoz köti, hogy még inkább megnyerje őket magának az egység ápolása végett.

21. *És megken minket.* Több szóval jelöli ugyanazt. A megerősítéshez ugyanis hozzáfűzi a megkenést és az elpecsételést, hogy ezzel a kétszeres metaforával még jobban megvilágítsa, amit az imént képes beszéd nélkül mondott. Mert Isten úgy vési szívünkbe igójének igazságát, hogy eláraszt minket a Lélek mennyei kegyelmével. Negyed-

⁵⁹A francia változat figyelembevételével.

⁶⁰Vö. Róm 11,29.

jére pedig azt szögezi le, hogy zálogul adja nekünk Lelkét – s ez a hasonlat éppen olyan találó, mint amilyen gyakori. Hiszen a Lélek azzal, hogy bizonyoságot tesz örökbefogadtatásunkról, a kezesünk is, azzal pedig, hogy az ígéretek biztosítja: σφραγίς („pecsétgyűrű”). Méltán nevezi tehát zálognak, mert a Lélek eszközli, hogy az Istennel való szövetség mindkét részről megdönthetetlen, ami máskülönben valamiképpen bizonytalan maradna. Először is, jegyezzük meg azt a kapcsolatot, amit Pál megkövetel Isten evangéliuma és a mi hitünk között. Azt akarja, hogy amilyen bizonyosan szól Isten, az éppen ugyanilyen erős és szilárd egyetértéssel találkozzon a mi szívünkben. Jegyezzük meg továbbá, hogy – mivel az ilyen bizonyosság felülmúlja az emberi értelem felfogóképességét – a Szentlélek tiszte, hogy megerősítse bennünk azt, amit Isten az ő igéje által megígér; innen van a megkenés, a zálog, a kezesesség és a pecsét elnevezés. Harmadszor, jegyezzük meg, hogy akik nem kapták meg a Szentlélek bizonyosságát, hogy ámennel feleljenek, amikor Isten biztos üdvösség reménységére hívja őket, azok alaptalanul tartanak igényt a keresztyén névre.

23. *Én pedig az Istent hívom bizonyosággal az én lelkeimre, hogy titeket kímélve nem mentem el eddig Korinthusba. 24. Nemhogy uralkodnánk a ti hiteken, hanem munkatársai vagyunk a ti örömeteknek; mert hitben álltok. 2,1. Feltettem⁶¹ magamban, hogy nem megyek többé köztetek⁶² szomorúsággal. 2. Mert ha én megszorítalak titeket, ugyan ki az, aki megvidámít engem, ha nem az, akit én megszorítottam?⁶³*

23. *Én pedig.* Most végül tervének megváltoztatását kezdi indokolni. Eddig ugyanis csak a rágalmakat verte vissza. Amikor azonban azt mondja, hogy titeket kímélve nem mentem el, a hibát közvetve rájuk hárítva figyelmezteti őket, hogy igazságtalanság lenne, ha vétükkel őt terhelnék, de még ennél nagyobb igazságtalanság lenne, ha ezt magukra is vállalnák, a lehető legnagyobb igazságtalanság pedig az lenne, ha egyetérténe nek egy ilyen aljas rágalommal, mert így maguk helyett egy értetlen embert vádolnának meg, mintha ő követte volna el a hibát. Ilyen módon kíméli őket, mert ha odament volna, kénytelen lett volna szigorúbban megdorgálni őket, de inkább akarta, hogy maguktól térjenek észre még odamentele előtt, hogy ne kelljen keserűbb orvossághoz folyamodnia. E kitérő bizonyíték atyai szelíd-

⁶¹Kálvin: *decreeram*; Erasmus: *decreveré*; Stephanus: *statueram*.

⁶²Kálvin: *non amplius venire*; Erasmus: *non iterum venire*. Lásd magyarázatánál.

⁶³Kálvin az 1,23 24 et és a 2,1 2 t egy egységnek veszi. Lásd magyarázatánál.

ségnél is többről tanúskodik. Mert mekkora nagylelkűség volt erről a kényszerű eszökről lemondania, holott jogos oka volt a felindulásra? Eskükhöz folyamodik, nehogy úgy tűnjék, mintha csak időnyerés végett áltatná őket. Mert egyrészt, a dolog önmagában sem volt jelentéktelen, másrészt pedig nagy fontossága volt annak, hogy fölötte álljon akár csak a hazugság és áltatás gyanújának is. Két körülmény teszi az esküt törvényessé és kegyessé: az alkalom és az indíték.⁶⁴ Alkalom alatt azt értem, amikor nem esküszünk könnyelműen sem jelentéktelen, sem könnyebb természetű ügyekben, hanem csak akkor, amikor megérdemli a fáradságot. Indíték alatt pedig azt értem, amikor nem a saját hasznunkat nézzük, hanem Isten tiszteletére és testvéreinknek javára törekszünk. Mert mindig azt a célt kell szem előtt tartani, hogy eskünk Isten tiszteletét és felebarátaink igaz ügyét szolgálja. Jegyezzük meg a formulát is: először is Istent hívja bizonyosággal, azután a saját lelkére hivatkozik, mert a kétséges és a homályos dolgokban, amikor az emberi ismeret hiányos, Istenhez fordulunk, hogy tanúsítsa az igazságot ő maga, aki egyedül az igazság. Aki Isten bizonyosságával él, egyúttal az esküszegés bosszúállójaul hívja őt arra az esetre, ha hazudik. Ezt fejezi ki a *lelkemre* kifejezés, mintha azt mondaná: nem vonom ki magamat az alól, hogy megbüntessen, ha hazudok. Ámbár ezt szó szerint nem mindig mondják ki, mégis bele kell érteni, hiszen ha mi hűtlenek vagyunk is, Isten hű marad, s nem fogja magát megtagadni,⁶⁵ tehát nem fogja büntetlenül hagyni nevének megszentés-telenítését.

24. *Nemhogya uralkodnánk.* Elejét veszi az ellenvetésnek, amit bárki felhozhatott volna: Hogyan? Csak nem hogy annyira féltelenül viselkedsz, hogy már kinézetedben is annyira félelmetes volnál? Márpedig ez nem a keresztyén lelkipásztor szigorúsága, hanem egy szörnyű zsarnok kegyetlensége volna! – Erre az ellenvetésre válaszol. Először közvetve azt mondja: nem úgy áll a dolog; aztán közvetlenül rámutat, hogy az is atyai jóindulatának a következménye volt, hogy kénytelen volt velük keményebben bánni. Amikor azt mondja, hogy *nem uralkodik* a hitükön, azt fejezi ki, hogy ez igazságtalanság, túrhetetlen hatalmaskodás, sőt zsarnokság lenne az egyházban. Mert a hitet semmiféle emberi iga nem költetheti, olyantól teljesen szabadnak kell lennie. Jegyezzük meg azonban, ki beszél itt; mert ha a halandók közül valakinek egyáltalán joga lehetett volna magának ilyen hatalmat követelni, Pál bizonyára méltó volt erre a kiváltságra – ám kijelenti, hogy

⁶⁴ *Causa et effectus.*

⁶⁵ Vö. 2Tim 2,13.

őt az nem illeti meg. Tehát értsük meg, hogy a hit nem fogadhat el más alárendeltséget, csak az Isten igéjéét, s a legkevésbé sincs kiszolgáltató emberi uralomnak. Erasmus megjegyzi, hogy a görög *ἐνεκα* szó odagondolásával a következőképp lehetne a szakaszt értelmezni: Nem mintha a ti *hitetek érdekében* uralkodnánk felettetek...⁶⁶ Ám ez az értelmezés gyakorlatilag ugyanoda fut ki, hiszen Erasmus is arra utal ezzel, hogy nincsen más lelki hatalom, csak egyedül Istené. Pál tehát – akár így, akár amúgy – leszögezi, hogy a pásztoroknak nincsen semmiféle különleges hatalmuk a lelkek felett, mert a pásztorok szolgák, és nem urak! Mit hagy meg tehát magának és társainak? *Örömiük munkatársainak* nevezi őket, s én ez alatt a boldogságot értem. Ámbar az örömet szembeállítja a megfélemlítéssel, amit kegyetlenségükkel a zsarnokok váltanak ki, illetve a zsarnokokhoz hasonló hamis próféták, akik *keményen és kegyetlenül* uralkodnak, mint Ezékiel mondja (Ez 34,4). Pál tehát az ellentétekkel érvel, tudniillik hogy a legkevésbé sem hatalmaskodott a korinthusiak felett, mivel inkább a szabad és örömteli békét igyekezett megtartani.

Mert hitben álltok. Hogy miért fúzi ezt hozzá, azt mások vagy teljes-séggel mellőzik, vagy nem elég világosan magyarázzák. Véleményem szerint ezzel újabb érvet hoz fel ellenfeleivel szemben. Mert az a hit gyümölcse, és az a természete, hogy minket megerősít, hogy szilárdan megálljunk, akkor képtelenség, hogy az embereknek alá legyen vetve. Ekként megszűnik az az igazságtalan uralom, amelynek vádját az imént visszautasította.

2,1. *Azt tettem fel pedig magamban.* Bárki is osztotta fel az egyes fejezeteket, nagyon ügyetlenül csinálta ezt a beosztást. Hiszen az apostol végül is itt fejt meg, hogy miképpen kímélte meg a korinthusiakat. *Feltettem magamban* – mondja –, *hogy nem megyek közétek ismét szomorúsággal.* Azaz: nem akarok nektek odamenetelemmel okot adni a szomorúságra. Mert egyszer már elment a levele által, melyben keményen megfeddte őket. Ennél fogva nem akart úgy hozzájuk menni, hogy még nem tértek meg, nehogy szemtől szemben ismét kénytelen legyen szomorúságot okozni nekik. Inkább hosszabb időt akart adni nekik arra, hogy megtérjenek. Az igét – *ἐκποινα* – általában befejezett múlt idővel kellene fordítani,⁶⁷ hiszen itt a közbejött késedelmet indokolja, ezért szándékát a korábbi időre vonatkoztatva fejezi ki.

2. *Mert ha én megszorítalak.* Az előbbi kijelentését bizonyítja: önként senki sem keres magának szomorúságot. Pál pedig azt

⁶⁶ *Propter fidem vel fidei gratia* – Erasmus, ad loc.

⁶⁷ Vö. *Stephanus*, ad loc.

mondja: annyira együtt érez a korinthusiakkal, hogy csak akkor tud vidám lenni, ha ők örülnek; sőt állítja, hogy ők az okai és szerzői az ő örömének, amit lehetetlen volna, ha szomorkodnának. Ha ilyen indulat uralkodik a pásztorokban, ez a legjobb eszköz arra, hogy ne zavarják ijesztgetésekkel a lelkeket, akiket inkább vidám szelídséggel kell melengetniük. Bizony, csak nagyfokú mogorvaság és búbanat fakad abból,⁶⁸ ha a gyülekezet jólétének nem örvendünk úgy, amint kellene.

MÁSODIK RÉSZ

3. És azért írtam nektek éppen ezt, hogy ne szomorúságra menjek oda azok miatt, akiknek örülnöm kellene; meg lévén győződve mindnyájatok felől, hogy az én örömöm mindnyájatoké. 4. Mert sok gyötrődés és szívbeli szorongás között írtam nektek sok könnyhullatással, nem hogy megszorodjatok, hanem hogy megismerjétek irántatok való, túlradó¹ szeretetemet. 5. Ha pedig valaki megszorított, nem engem szomorított meg, hanem hogy ne terheljem őt, részben titeket mindnyájatokat is.

3. És azért írtam nektek. Az imént azt mondta, azért halasztotta el odamenetelét, hogy másodjára ne szomorúsággal és szigorral menjen hozzájuk; most ennek megfelelően rámutat, hogy levele révén először szomorúsággal ment hozzájuk, hogy azután majd szemtől szemben ne érezzék túlzott szigorúságának fegyelmességét. Éppen ezért nincs okuk panaszra a korábbi megszorodás miatt, mert ezzel a javukra akart eljárni. Még ennél is tovább megy, és kijelenti, hogy a levélírással sem akart nekik szomorúságot okozni, és méltatlankodásának sem akarta vele jelét adni, hanem inkább irántuk való jóindulatát és szeretetét kívánta bizonyítani. Ily módon nemcsak szelídíti, hanem szeretetre méltóvá és kellemessé is teszi, ha valami keserűség volt levelében. Minthogy azonban később elismeri azt, amit itt tagad, úgy tűnik, ellentmondásba kerül önmagával. Erre azt felelem, hogy nincs itt semmiféle ellentmondás, hiszen nem azt mondja, hogy az lett volna a végcélja, hogy megszorítsa a korinthusiakat, hanem ezen az úton akarta elvezetni őket az igazi örömhöz. De mielőtt ezt leszögezné, most csak a célról beszél; a kellemetlen eszköz említését mellőzi, vagy inkább átmenetileg függőben hagyja.

Meg lévén győződve. Bizakodik a korinthusiak felől, hogy viszonyosan ők is meg vannak győződve érzelme felől. Mert aki gyűlöl, az irigykedik; ahol pedig közös az öröm, ott tökéletes a szeretet. Ha a korinthusiak nem felelnének meg Pál véleményének és ítéletének, méltatlan csalódást okoznának neki.

4. *Mert sok gyötrődés és ...közt.* Más módot is alkalmaz a szigo-

⁶⁸A franciá váltózatnál bővítve: *la peine est trop grande et chagrin.*

¹ἰσχυροτέρως, *abundatius*, lásd magyarázatánál.

rúság enyhítésére. Mert nem kell és nem is szabad eltérni azokat, akik nagy vidáman mások sírásából merítenek élvezetet, hiszen ezzel csak kegyetlenségüket árulják el. Pál pedig leszögezi, hogy ő egészen más érzülettel volt. A heves fájdalom – mondja – csikarta ki belőlem, bármit írtam is. Ki ne menthetné vagy venné jó néven azt, ami felindult lelkéből fakadt? Különösen, hogy nem magáért, hanem értük és a hibájuk miatt aggódott, s nem azért öntötte ki a fájdalmát, hogy őket terhelve könnyítsen a maga helyzetén, hanem hogy még inkább megmutassa irántuk való szeretetét. Ezek miatt nem keseríthette meg a korinthusiakat a keményebb feddés. Hozzáteszi: *könnyhullatással*, ami a bátor és nagylelkű férfinál igen nagy fájdalomnak a jele. Ebből megértjük, hogy milyen lelkiállapotból kell fakadniuk a kegyes és szent feddéseknél és dorgálásoknak. Mert amúgy bőséggel akadnak lármás dorgálók, akik a bűnök ellen kiabálva vagy inkább mennydörögve, csodás hevületet mutatnak ugyan, de közben hideg marad a szívük, vagyis mintha csupán kedvtelésből erősítenék a torkukat és a tüdejüket. Azonban a kegyes pásztor kötelessége, hogy magában sírjon, mielőtt másokat sírni szólítana, s hallgatag elmélkedéssel emésztődjön, mielőtt jelét adná méltatlankodásának, és fájdalmát inkább fojtja vissza magában, mintsem hogy másoknak okozzon fájdalmat. Jegyezzük meg azt is, hogy Pál bőven ontott könnyei gyengéd szívét bizonyítják, ami hősiesebb volt, mint a sztoikusok vaskeményisége. Mert minél gyöngédebbek a szeretet érzései, annál méltóbbak a dicsőretre. A *túláradó* kifejezést összehasonlításként is lehet értelmezni. Ez így hallgatólagos panasz lenne, hogy a korinthusiak nem viszonzák egyenlőképpen a szeretetét, mert hűvösebben szeretik azt, aki oly forrón szereti őket. Én azonban egyszerűbben úgy fogom fel, hogy Pál az irántuk való szeretetét emeli ki, hogy ezzel a meggyőzéssel enyhítse szavainak esetleges szigorúságát.

5. *Ha pedig valaki.* A megbántottság enyhítésének harmadik módja, hogy osztozott velük a fájdalomban, és máshonnan való volt az oka. Együtt éreztük a fájdalmat – mondja –, és más a vétkes. Ugyanakkor enyhébben is szól erről, amikor azt mondja, hogy: *ha valaki...* – nem állítva, hanem inkább feltételezve a dolgot. Némelyek úgy értik ezt a lókuszt, mintha Pál ezt akarná mondani: „Aki nekem okot adott a szigorra, az titeket is megbántott, mert velem együtt nektek is szenvednetek kellett. Mégis, kevés híján egyedül csak én éreztem fájdalmat. De mégsem akarom ezt általában mondani, nehogy mindnyájatokat megterheljelek.” Így a mondat második fele az első mondatrész he-

¹Emmm, ad loc.

lyesbítése lenne. De Chrysostomus magyarázata sokkal megfelelőbb. Ő ugyanis kontextusában olvassa a szöveget: nemcsak engem szomorított meg az az ember, hanem valamiképpen titeket mindnyájatokat. S amikor azt mondom, hogy *részben*, azért teszem, hogy *őt* felette ne terheljem. Csakhogy a *részben* szó tekintetében nem értek egyet Chrysostomusszal.³ Én ugyanis úgy értelmezem, hogy ez azt jelenti, hogy *valamiképpen*. Tudom, hogy Ambrosius a szentek *egy részére* érti, mivel a korinthusiak gyülekezetében szakadás volt, de ez inkább furfangos, mintsem tárgyyszerű magyarázat.⁴

6. *Elég az ilyennek az a rendreutasítás,*⁵ *amit többség rótt rá: 7. sőt, inkább bocsássatok meg neki, és vigasztaljátok, nehogy a túlságosan nagy bánat megeméssze az ilyen. 8. Azért kérlek titeket, hogy tanúsítsatok iránta szeretetet. 9. Mert azért írtam is, hogy bizonyosan megtudjam felőletek, vajon mindenben engedelmesek vagytok-e? 10. Akinek pedig megbocsáttok, annak én is; mert amit én megbocsátottam valakinek, ha volt mit megbocsátanom, tiértetek tettem Krisztus színe előtt; hogy fölénk ne kerekedjen⁶ a Sátán; 11. mert nem ismeretlenek számunkra a szándékai.*

6. *Elég.* Szelidségét most arra is kiterjeszti, aki másoknál súlyosabban vétkezett, s aki miatt mindnyájukra megneheztelt, mivel szemet hunytak hitványsága felett. Amikor annak is megbocsát, aki súlyosabb büntetést érdemelt, kitűnő példát ad a korinthusiaknak, akik megérthetik ebből, hogy Pál mennyire irtózik a túlzó szigorúságtól. S habár ezt nem annyira a korinthusiak kedvéért teszi, hanem azért, mert eleve kész volt megengesztelődni, a korinthusiaknak mégiscsak el kellett ismerniük alapvető emberiségét ebben a jószívűségében. Tegyük hozzá, hogy nemcsak engesztelhetőnek mutatkozik, hanem másokat is arra buzdít, hogy ugyanezzel a készséggel fogadják szeretetükbe [a vétkest]. De nézzük meg ezt részletesebben! Arról szól itt, aki vérfertőző házasságra lépett mostohaanyjával, s így beszenyezte magát. A gáztett túrhetetlen volt, azért Pál megparancsolta, hogy közösiék ki ezt az embert. De a korinthusiakat is keményen támadta, mert titkolózásukkal és elnézésükkel sokáig dédelgették a gáztettet. A mostani lókusból kiderül, hogy az illető észre tért, miután a gyülekezet megintette. Pál tehát azt kéri, hogy bocsássanak meg neki, s vigasztalásukkal segítsenek is rajta. Gondosan jegyezzük meg ezt a

³ἄνω μέρος – ex parte. Chrysostomus, ad loc.

⁴Ambrosiaster, ad loc.

⁵ἔπιμαχαι – Kálvin: correctio; Vulgata: objuratio.

⁶μη ὑπὸ κτηνῶ – Kálvin: ut ne occupemur; Vulgata: ut non circumveniamur.

helyet! Megtanítja ugyanis, hogy milyen méltányossággal és könyörülettel kell alkalmazni az egyházfegyelmet, nehogy mértéktelen legyen a szigor. Igen, szigorúságra szükség van, nehogy a büntetlenség – amit méltán neveznek a bűn kerítőjének – még vakmerőbbé tegye a gonoszakat. Ugyanakkor viszont mérsékletet is kell tanúsítani, mert a szigor azzal a veszéllyel jár, hogy akit megfeddenek, elveszíti lelki erejét. Vagyis, amint tudomást szerez a gyülekezet a vétkes megjobbulásáról, legyen kész a megbocsátásra. E téren, úgy látom, hiányzott a bölcsesség a régi püspökökből. Nem szükséges őket mentetegetni, sőt inkább fel kell rónunk tévelygésüket, hogy óvatosságot tanuljunk. Pálnak elég, ha a bűnös megjobbulást tanúsít, hogy a gyülekezet viszsza fogadja; ellenben ezek [a püspökök] semmiféle megjobbulást nem ismertek el, hanem szabályokat (kánonokat) állítottak fel háromévi, hetévi s néha egész életre szóló vezeklésekről, s ezekkel aztán kizárták az egyházi közösségből a szerencsétlen embereket. Márpedig ilyen módon a bűnös vagy még inkább elidegenedik az egyháztól, vagy képmutatásra vetemedik. S ha a vezeklésnek ez az intézménye önmagában valószínűsíthető is volna, hogy levessük, arra nézve számomra elegendő érv az, hogy ellenkezik a Szentlélek szabályával, melyet itt az apostol előír.

7. *A bánat meg ne eméssze.* A kiközösítés célja a vétkes személyét illetően az, hogy saját bűnének átérzésétől megrémülve megalázkodjon Isten színe és a gyülekezet előtt, hogy bűnének őszinte megtagadásával és megvallásával együtt kérjen bocsánatot. Aki eddig eljutott, az inkább vigasztalásra szorul, mint dorgálásra. Ennélfogva ha az ilyennel továbbra is keményebben fogunk bánni, az kegyetlen bánalmazás lesz, nem pedig fegyelmezés. Tehát gondosan ügyelni kell, nehogy ezen a határon túllépni kényszerüljön. Mert nincs veszedelmesebb dolog annál, mint a Sátánnak módot adni arra, hogy a bűnöst kétségbeesésbe hajszolja. Márpedig a Sátánt fegyverezzük fel, ha nem vigasztaljuk azokat, akik már kezdik komolyan beismerni bűnüket.

9. *Mert azért írtam is.* Elejét veszi a lehetséges ellenvetésnek: mit akartál tehát elérni, amikor annyira felindultál egy olyan ember miatt, akivel mi nem foglalkoztunk kellőképpen? Ha valaki szigorú bíróból hirtelen pártfogóvá változik, ez vajon nem annak a jele, hogy ellentétes érzelmek között hánykolódsz? Az efféle felvetés sokat ronthatott Pál tekintélyén, ám ő azt feleli, hogy elérte, amit kért, ekként elégedett is, úgyhogy most már a könyörületességnek kell helyet adni. Miután ugyanis a korinthusiak felhagytak a nemlőrödlőmséggel, nem volt már akadály annak, hogy szelídségükkel felemeljék ezt a bukott és lesújtott embert.

10. *Akinek pedig megbocsáttok.* Hogy még könnyebben kiengesztelje őket, a saját szavazatát is hozzáadja az általuk megadott bocsánathoz. Mintha ezt mondaná: ne habozzatok megbocsátani; ígérem, hogy rám nézve kötelező lesz, amit határozotok, s megbocsátásokat máris támogatom. Másodszor, azt mondja, hogy ezt *értük* teszi, és pedig őszintén és szívből. Korábban már bizonyította, hogy mennyire szíven viselte ennek az embernek a javát; most pedig kijelenti, hogy ez minden vágya a korinthusiak esetében is. A *Krisztus színe előtt* kifejezést némelyek inkább így fordítanák: *Krisztus személye előtt*, mivel Pál ebben a kiengesztelődésben Krisztus szerepét töltötte be, s bizonyos tekintetben az ő személyét képviselte.⁷ Szerintem azonban egyszerűen csak azt jelzi ezzel, hogy őszintén és színlelés nélkül megbocsát. Pál ugyanis ezzel a szófordulattal szokta kifejezni a tiszta és hamisítatlan igazságot. De ha valakinek jobban tetszik az előbbi felfogás, hadd jegyezzük meg, hogy azért hozza fel Krisztus *személyét*, mert nincs más, aki Krisztusnál jobban könyörületességre indíthatna minket.

11. *Hogy fölénk ne kerekedjen a Sátán.* Arra is vonatkoztatható, amit fentebb mondott a *túlságosan nagy bánatról*. A Sátán ugyanis akkor kerít be a leginkább, amikor minden vigasztalást szertefoszlat, és mintegy a kétségbeesés örvényébe vetve elnyel minket. Így magyarázza ezt Chrysostomus.⁸ Én azonban inkább Pálra és a korinthusiakra vonatkoztatom. Ugyanis kettős veszély fenyegette őket a Sátán cselszövése folytán: vagy ha szerfelett durvák és szigorúak lesznek, vagy ha megosztottság támad közöttük. Mert igen sokszor megtörténik, hogy a jobbító igyekezet helyébe farizeusi ridegség lép, ami a szerencsétlen bűnöst inkább lesújtja, mintsem gyógyítja. De Pál inkább az utóbbiról beszél – legalábbis az én véleményem szerint –, mert ha Pál nem engedett volna legalább részben a korinthusiak óhajlásának, a Sátán kerekedett volna fölül a viszálykodásuk miatt.

Mert nem ismeretlenek az ő szándékai. Azaz: tudjuk az Úr intése nyomán, hogy a Sátán mindig minden követ megmozgat ellenünk; vagyis ha nyíltan nem tud minket elveszíteni, akkor – ha vigyázatlanok vagyunk – alattomos támadással nyom el. Ha tehát tudjuk, hogy alávaló módszerekkel is megtámad minket, és titkos fondorlatokkal is ostromol, vigyázzunk, nehogy valamiképpen ártasson nekünk. A *szándékot* itt a héber *מַחְשָׁבָה* szónak megfelelően használja,⁹ de negatív

⁷Az *ἐν προσώπῳ Χριστοῦ* kifejezést Kálvin így fordítja: *in conspectu Christi*; Ambrosiaster, Vulgata: *in persona Christi*.

⁸Chrysostomus, ad loc. (Homil. 4).

⁹Vö. Reuchlin, *De rudimentis hebraicis* (1541), I, 152.

értelemben, a ravasz utakat és mesterkedéseket jelenti, melyekről a hívőknek tudniuk kell, és tudni is fognak, csak bízzák magukat Isten Lelkének vezérletére. Summa: ha az Úr figyelmeztet, hogy a Sátán bármit kitalál behálózásunk végett, továbbá, ha az Úr azt is megmutatja, milyen eszközökkel képes minket behálózni a Sátán, akkor kötelességünk kellő időben szembeszállni vele, nehogy valami rés támadjon, ahol áttörhet ellenünk.

12. Mikor pedig Tróászba mentem Krisztus evangéliuma ügyében,¹⁰ ott kapu is nyílt nekem az Úrban, [de] nem volt lelkemnek nyugalma, mert nem találtam Tituszt, az én testvéremet; 13. hanem elbúcsúzóan tőlük, elmentem Makedóniába. 14. Hála pedig az Istennek, aki mindenkor dadalra vezet minket Krisztusban, és az ő ismeretének illatát minden helyen megjelenti általunk. 15. Mert Krisztus jó illata vagyunk Istennek dicsőségére, mind az üdvözülőknek, mind az elkárhozóknak; 16. ezeknek ugyan halál illata halálra; amazoknak azonban élet illata életre. És ezekre kicsoda alkalmas? 17. Mert mi nem olyanok vagyunk, mint sokan, akik meghamisítják Isten ígését; hanem tisztán, sőt szinte Istenből szólunk Isten előtt Krisztusban.

12. Mikor pedig Tróászba mentem. Most, felsorolva, hogy időközben mit csinált, hol járt, mekkora utakat tett meg, lépésről lépésre bizonyítja, amit az imént a korinthusiakhoz jöttéről mondott. Azt mondja, hogy Efezusból Tróászba ment az evangélium ügyében. Nos, Akhájába utazván csak akkor kellett Tróászba mennie, ha Makedónián keresztül akart oda eljutni. Minthogy azonban nem találta ott Tituszt, akit korábban Korinthusba küldött, s akitől biztosabb értesülést szerezhetett volna a gyülekezet állapotáról, jóllehet sokat tehetett volna Tróászban, s erre jó alkalma is nyílt, azt mondja mégis: mindenkit hátrahagyva Makedóniába ment, hogy találkozzék Titusszal. A korinthusiak iránti páratlan szeretetének bizonyossága ez: annyira aggódott irántuk, hogy mindaddig sehol sem volt nyugta, még ott sem, ahol komoly reménye volt a sikerre – amíg felőlük meg nem bizonyosodott. Ebből látható, hogy miért halasztotta el korinthusi útját: addig nem akart odamenni, amíg nem beszélt Titusszal. Aztán Titusz jelenlétéből megtudta, hogy még nem érett meg az idő az odamenetelére. Világos tehát, hogy annyira szerette a korinthusiakat, hogy összes utazását, még a hosszú kerülőutakat is az ő javukat mérlegelve szervezte: s nem ezért ment hozzájuk később, mint ahogy megígérte, mert

¹⁰Kálvin: in Evangelium Christi. Vulgata, Erasmus. propter evangelium.

adott szaváról meglepedkezve megváltoztatta volna szándékát, vagy elsodorta volna valami könnyelműség – éppenséggel rájuk nézve volt hasznosabb a halasztás.

Kapu is nyílt nekem. Erről a metaforáról az 1. levél utolsó részében szoltunk, s azt fejezi ki, hogy az evangélium terjesztésére alkalom nyílt.¹¹ Ahogyan akkor léphetünk be valahova, ha megnyílik az ajtó: úgy az Úr szolgálai is akkor tesznek előremenetelt, ha arra alkalmuk adódik. Ahol az ajtó bezárul, ott nem sok remény marad a sikerre. Ám ahogy az ajtó bezárása után inkább új útra kell lépni, mintsem roppant erőlködéssel és hasztalan munkával fölöslegesen fáradozni: úgy mihelyt alkalom nyílik az építésre, vegyük úgy, mintha Isten keze nyitott volna nekünk kaput, hogy azon Krisztust behozzuk, és ne vonakodjunk engedelmelkedni, ha Isten ilyen jóságosan invitál bennünket. Nos, úgy tűnik, Pál hibázott, mert a kínálkozó alkalmat elhalasztva Makedónia felé vette útját. Vajon nem kellett volna inkább annak a munkának nekifeküdnie, amely a kezére esett, mintsem a könnyű kezdet után másfelé rohanni? Továbbá – mi magunk is említettük – a kapu megnyílása az isteni elhívás bizonyossága volt; ez bizony nagyon is igaz. Azt válaszolom, hogy Pál, aki sosem volt egy adott gyülekezethez kötve, hanem egyszerre soknak volt elkötelezve, nem volt köteles az egyikre való tekintettel a többiek gondját félretenni. Továbbá, miután igen szerteágazó kapcsolata volt a korinthusiak gyülekezetével, készen kellett állnia megsegítésükre, hiszen a dolog természete szerint méltányos volt, hogy különös jóindulattal karolja fel azt a gyülekezetet, amelyet ő maga alapított. Ma is így van ez: kötelességünk az egész egyháznak szolgálni, s egész testével törődni, mindazáltal mindenkit nagyobb és szentebb kötelesség fűz a saját gyülekezetéhez, amelynek javát sajátképp szolgálja. Korinthusban nem álltak valami szerencsésen az ügyek, úgyhogy Pál rendkívül aggodott kimenetelük felől. Miután pedig nem vállalkozhatott egyszerre mindenre, nem csoda, ha ennek nyomása alatt nem élt egy olyan lehetőséggel, amit máskülönben nem mulasztott volna el. Ámbár nem valószínű, hogy Tróaszt anélkül hagyta volna el, hogy ama megnyílt kapun át ne állított volna valakit a maga helyére.

14. Hála pedig az Istennek. Itt újra a saját szolgálatának sikerével dicselkedik, és tudatja, hogy bárhová is ment, sehol sem tétlenkedett. S azért kezdi hálaadással, hogy ne váltson ki féltékenységet. Ezt később még megismétli. Nem becsvágyból dicséri a vele történt dolgot, hogy ezzel előretolja a saját nevét, és nem is színlelésből ad hálát

¹¹Vö. ad 1Kor 16,9.

Istennek, mint valami farizeus, gőgtől és kevélységtől dagadó kebel-lel, hanem szívből kívánja, hogy csakis Isten munkájának tekintsék mindazt, ami dicséretre méltó, és egyedül Isten hatalmát magasztalják. A saját dicséretét is a korinthusiak javára hozza fel, hogy amikor hallják, hogy mennyire eredményesen szolgált Istennek másutt, ne túrják, hogy haszontalan legyen a náluk végzett munkája, s tanulják meg tisztelni szolgálatát, melyet Isten mindenütt olyan dicséretessé és gyümölcsözővé tett. Mert amit Isten oly nagyra tisztel, azt nem szabad megvetni, vagy kevésre becsülni. Márpedig semmi sem fenyegette inkább a korinthusiakat, mint a Pál apostoli szolgálatáról és tanításáról terjesztett rosszindulatú vélemény, s megfordítva: semmi volt hasznosabb számukra, mint mindkettőt tisztelettel fogadni. De miután sokan kezdték megvetni mindegyiket, nem lehetett róluk hallgatni. Vegyük még hozzá, hogy Pál ezt a szent dicsekedést a gonoszak rágalmazásával állítja szembe.¹²

Aki mindenkor diadalra vezet minket. Szó szerint fordítva: aki diadalmaskodik fölöttünk. De Pál másra gondol, mint amit a latinban ez a kifejezés jelent.¹³ Mert azt a hadifoglyokról mondják, hogy diadalra vezetik őket (*triumphari*), mikor megszágyenítésül megkötözve a győztes hadvezér kocsija előtt kell vonulniuk.¹⁴ Pál azonban úgy érti, hogy ő is részes volt Isten diadalmenetében, mert a diadalnak az ő fáradozása is eszköze volt, ahogy az alvezérek, a tiszteletadásban részesedve, lóháton kísérték a fővezér kocsiját. Tehát miután az evangélium szolgálói mindannyian Isten fővezérlete alatt küzdenek, neki engedik át a győzelmet is és a kitüntető diadalmenetet is. Ő pedig kit-kit a ráruházott katonai rangfokozatnak megfelelően, illetve fáradozásának mértéke szerint méltat a diadalmenetben való részvételre. Így tehát diadalt ülnek, de inkább Istenét, mint a magukét. Aztán hozzáteszi, hogy *Krisztusban*, akinek személyében maga Isten ül diadalt, minthogy uralmának minden dicsőségét neki adta. Az sem változtatja meg az értelmét, ha valaki inkább így akarja fordítani: *aki általunk diadalt ül...*

Ismeretének illatát. A diadal abban állt, hogy Isten hatalmasan és nagyszerűen munkálkodott általa, elárasztva a világot kegyelmének megelevenítő illatával, miközben tanítása révén Krisztus ismeretére vezetett egyeseket. De Pál folytatja az illat metaforáját, mellyel az

¹²Vö. ad 2Kor 1,14.

¹³Ὁμορφισμοῦ ἵππων ἵππων. *Triumphat nos.* Kályin nem változtat a bevett fordításon. Mindazáltal a Ὁμορφισμοῦ ἵππων ἵππων jelentése arcváltoztatással nem „győzelmes lovak”, hanem „győzelmes lovak”.

¹⁴Vö. *Titus Livius, Ab Urbe condita*, 34,52

evangélium kedves édességét is és életihető erejét, illetve hatását is jelzi. S eközben arra emlékeztet, hogy igehirdetése olyannyira nem oktalanság, hogy pusztán már az illatával is megeleveníti a lelkeket. Tanuljuk meg ebből, hogy csak azok haladnak előre az evangéliumban, akiket Krisztus jó illata annyira felindít a Krisztus utáni vágyakozásra, hogy elfordulnak e világ csábításaitól. Azt mondja, hogy *minden helyen*, amivel azt fejezi ki, hogy sehová sem ment, ahol nem érhetett el eredményt, ahová viszont eljutott, ott mindenütt látható munkájának gyümölcse. Tudták jól a korinthusiak, hogy már milyen sok helyen hintette el Krisztus evangéliumának magvát, s most azt mondja, hogy épp úgy van most, mint volt kezdetben: Isten áldása éppúgy folytatódik szolgálatán, ahogy kezdetkor már láthatták azt.¹⁵

15. *Mert Krisztus jó illata vagyunk.* A metaforát az imént Krisztus megismerésére alkalmazta, most pedig átviszi az apostolok személyére. Mert hogy a világ világosságának is azért nevezik őket,¹⁶ mert az evangélium fáklyáját magasra tartva megvilágosítják az embereket, s nem azért, mert a saját fényükkel világítanak nekik: ugyanígy nem azért *illat* a nevük, mert valami illatot árasztanak ki magukból, hanem mert az általuk hirdetett tanítás jó illata betölti az egész világot. Igen, ez a dicséret az evangélium minden szolgáját megilleti, mert ahol tisztán és hamisítatlanul hirdetik az evangéliumot, ott mindenütt megtalálható az illatnak ez az ereje, amelyről Pál itt szól. Nem kétséges azonban, hogy most különösen önmagáról és a hozzá hasonlóról beszél, és a saját dicsőségére fordítja azt, amit a gáncsoskodók bűnéül róttak fel. Sokan támadták, és sokan gyűlölködtek ellene, azért kevésre becsülték. Azt feleli tehát, hogy az evangélium hűséges és őszinte szolgálói kellemesen illatoznak Isten előtt, s nemcsak akkor, amikor üdvös illatukkal megelevenítik a lelkeket, hanem akkor is, amikor a hitetlenekre pusztulást hoznak. Emiatt tehát az evangéliumot semmivel sem szabad kevesebbre becsülni. Mind a két illat kedves Istennek – mondja –, az is, amelyik üdvösségre újítja a választottakat, s az is, amelyik halált hoz az elkárhozókra.¹⁷ Kitűnő lókus ez, amelyből megtanulhatjuk, hogy bármilyen is legyen igehirdetésünk eredménye, mindenképpen tetszik Istennek, ha az evangéliumot hirdetjük, és kedves előtte a mi szolgálatunk; továbbá nem esik csorba az evangélium méltóságán, ha nem mindenkinek használ, mert az is Isten dicsőségét szolgálja, ami az elvetetteknek halálára válik, mi több,

¹⁵A francia változat figyelembevételével: *La bénédiction de Dieu continue sur son ministère comme on l'y avoit apperçue au commencement.*

¹⁶Mt 5,14.

¹⁷Vö. *Imt.* 3,233; 3,2412–17.

éppen így kell megtörténnie. Ha Istennek kedves ez az illat, nekünk is legyen kedves. Ne botránkozzunk hát meg, ha az evangélium hirdetése nem mindenki számára üdvös, hanem inkább gondoljuk meg, hogy elég az is Isten dicsőségére, hogy előmozdítja az elvetettek jogos kárhoztatását. De ha az evangélium hirdetőit rossz szagúnak is tartja a világ, mert az eredmény nem mindenben felel meg a kívánságoknak, ők kitűnő vizasztalást vesznek abból, hogy Isten előtt az igaz buzgóság jó illatát árasztják, s ami a világnak kellemetlen szag, az *jó illat* Isten és az angyalok előtt. Az *illat* szónak nagy nyomatéka van itt, mert mintha ezt fejeznék ki vele: mindkét tekintetben igen nagy az evangélium ereje, hiszen nemhogy a megízlelése, hanem már illatának megérzése is vagy megelevenít, vagy megöl. Bárhogy is, sohasem hiábavaló az igehirdetés: ereje mindenképpen érvényre jut – vagy az életre, vagy a halálra.

De felvetődhet a kérdés, hogy miképpen illik össze az evangéliumnak ezzel a természetével az, amit később az *élet szolgálatának* nevez.¹⁸ Könnyű a feletet: az evangélium prédikálása üdvösségre szolgál – ez a sajátossága. De ebben az üdvösségben csak a hívők részesednek. A hitetlenek esetében ez alkalom az ítéletre, mely bűnük miatt esik rajtuk. Krisztus sem azért jött a világra, hogy kárhoztassa a világot – mi szükség is lett volna erre, hiszen nélküle mindnyájan kárhoztottak vagyunk!¹⁹ Mindazáltal az apostolokat egyaránt küldi kötésre és oldásra, vótkék fenntartására és megbocsátására.²⁰ A világ világossága ő, de a hitetleneket megvakítja,²¹ ő a szegletkő,²² de sokaknak botránkozás köve.²³ Tehát mindig meg kell különböztetnünk az evangélium sajátos tisztét – hogy úgy mondjam – a járulékostól, amit az emberek elvetemültségének kell tulajdonítani. Ennek következtében válik az élet [illata] halálukra.

16. *Ís ezekre.* Némelyek szerint a kevélykedést elkerülendő kiált így, beismerve, hogy az ember képességeit meghaladja, hogy bárki jó apostola legyen Krisztusnak. S ezzel a dicsőséget Istennek tulajdonítja.²⁴ Mások szerint megjegyzése arra utal: kevesen vannak a *jó szolgák*.²⁵ Én úgy vélem, hogy hallgatólagos ellentét van itt, amit hamarosan felold, mintha mondaná: igaz ugyan, hogy általános a gyakorlat,

¹⁸2Kor 3,6.

¹⁹Vö. Jn 3,17; 12,47.

²⁰Mt 16,19; Mt 18,18; Jn 20,23.

²¹Jn 8,12; 9,39.

²²Ézs 28,16; 1Pt 2,6.

²³Ézs 8,14; Róm 9,33.

²⁴Chrysostomus, ad loc.

²⁵Erasmus, ad loc.; Bullinger, ad loc.

és sokan elbizakodva kérkednek velem, de magát e *képességet* bírni, ritka és különleges erény. Én semmit sem tulajdonítok magamnak, ami ne lenne meg bennem, ha eredményes a szolgálatom. Vagyis miután mindazok, akikre közösen hárul a tanítás feladata, különbség nélkül ugyanazt a címet használták, Pál különleges kiváltságot igényel magának, hogy ezzel különböztesse meg magát azok társaságától, akik semmiféle vagy csupán csekély erejét kapták meg a Szentléleknek.

17. *Mert mi nem ohyanok vagyunk.* Most már világosabban szembeállítja magát az álapostolokkal, mégpedig fokozás gyanánt – s egyúttal azért is, hogy kizárja őket abból a dicsőségből, amelyet magának követel. Joggal beszélek – mondja – dicsérőleg az apostolságomról. Nem tartok ugyanis attól, hogy hiúsággal vádolnak meg, ha tényleges bizonyításra kerül a sor. Viszont sokan alaptalanul követelik maguknak ugyanazt, ám ki fog derülni róluk, hogy semmiféle tekintetben nem hasonlítanak hozzám. Mert ők meghamisítják az Úr igéjét, amit én igen nagy hűséggel és becsülettel szolgállok az egyház építésére. Egyébiránt nem tartom valószínűnek, hogy Pál azokra célozna itt, akik nyilvánosan hirdettek volna istentelen vagy hamis tanokat. Azt hiszem, inkább azokra utal, akik vagy üzérkedésből, vagy nagyra-vágyásból rontották meg tanítás helyes rendjét: s ezért nem volt abban erő. Ezt nevezte *meghamisításnak*. Erasmus inkább az *üzletelés* kifejezést részesíti előnyben.²⁶ Pál a görög *καπηλεύειν* szót a szatócsokról vagy a kereskedőkről veszi, akiknek az a szokása, hogy a magasabb vételárért kelletve szebbre hamisítják árucikkeiket. Azt azonban nem tudom, hogy az *üzletelés* szó a latinban előfordul-e ilyen értelemben.²⁷ De az ellentétes részből nyilvánvaló, hogy Pál itt a tanítás megrontására utal, de nem arra, hogy elárulták volna az igazságot, hanem arra, hogy kiszínezve s nem eredeti tisztaságában adták azt elő. Ezzel kétszeresen is megrontották Isten tanítását: közvetve úgy, hogy hamis és hazug állításokkal vegyítették, s immár nem Isten tiszta és eredeti tanításaként, ámbár ezen a címen, hamis színben adták elő; közvetlenül pedig úgy, hogy bár tisztaságát megtartották, de az emberek kedvéért ide-oda csavarták, illetve mások jó tetszését hajszolva méltatlan kecségtetéssé torzították. Mindig lesznek olyanok, akiknek tanításában nincsen semmi istentelenség, de miután elmésségüket és ékesszólá-

²⁶Erasmus, ad loc.; *cauponari*. Kálvin a francia változatban bővíti megjegyzését: *Erasme l'a traduit par un autre mot Latin que moy, qui vient d'un mot qui signifie tavernier*: Erasmus a latin fordításban más szót használ, mint én – üzletelni.

²⁷Kálvin a *καπηλεύειν* ige metaforikus használatára utal („csal, trükköket vet be, megront”), szemben a latin *cauponar* ige egyszerű jelentésével. Vö. *Budaeus*, C.I.G. 585.

sukat fitogtatva a világ tapsára vadásznak, vagy pártfogást keresnek, vagy rút nyereség után áhítoznak,²⁸ vagy mindenáron igyekeznek felemelkedni, ezért lealacsonyítják a tanítást, fonákul visszaélnék vele, s alantas vágyaik szolgálatába állítják. Tehát szívesen megtartom a *megrontás* szót, mivel jobban kifejezi, hogy mi szokott történni mindazokkal, akik Isten szent igéjével játszadoznak, mint valami labdával, s a maguk haszna szerint alakítgatják. Az ilyenek szükségképpen elfajulnak az igazságtól, és csak valami mondvacsinált és hamisított evangéliumot fognak hirdetni.

Hanem tisztán. A hasonlító szó itt is fölösleges, mint sok más helyen.²⁹ A megrontással, amit már említett, először a tisztaságot állítja szembe, ez pedig prédikálásának módjára is, de szívbeli indulatára is vonatkoztatható. Én inkább az utóbbit fogadom el. Azután a hűséges és becsületes sáfárkodást említi: az evangéliumot, amit Isten rábízott és nála letétbe helyezett, ő az egyháznak – mint mondani szokták – híven a kezébe adja. Harmadszor hozzáfűzi az isteni jelenlét átérzését. Akinél megvan ez a három tényező, azt nem fenyegeti az a veszély, hogy fejébe venné Isten igéjének megrontását. Az első az, hogy mindig az Isten iránti igazi buzgóság vezessen; a második, hogy tartsuk észben: az ő munkáját végezzük, és semmi egyebet ne közöljünk, csak ami tőle származott; a harmadik, hogy csak azzal törődjünk, hogy munkánkat szeme láttára végezzük, s annak ő lesz a tanúja, s eképp tanuljunk meg mindent az ő ítéletére bízni. *Krisztusban*:³⁰ vagyis Krisztus szerint. Erasmus fordítása: „Krisztus által” – nem adja vissza Pál szándékát.³¹

²⁸ 1Tim 3,8.

²⁹ Kálmán az *οὐ γὰρ ἵππη γὰρ... δάα* szó, hasonlító szó párra utal.

³⁰ *ἐν Χριστῷ*.

³¹ *Erasmus, ad loc.*

HARMADIK RÉSZ

1. *Elkezdjük-e ismét önmagunkat ajánlgatni? Vagy talán, mint némelyeknek, szükségünk van ajánlólevelekre hozzátok vagy ajánlólevelekre tőletek?*
 2. *A mi levelünk ti vagytok, a szívünkbe írva, amit ismer és olvas minden ember.* 3. *Már amennyiben nyilvánvaló lett, hogy ti Krisztus levele vagytok, a mi szolgálatunk által, nem tintával, hanem az élő Isten Lelkével írva, nem kőtáblákra, hanem a szívek hústábláira.*

1. *Elkezdjük-e?* Ebből látható, hogy azt is felhozták Pál ellen, túl sokat beszélt a saját élete eseményeiről; ezzel elsősorban azok vádolták, akiknek fájt, hogy az általuk vágyott dicsőséget elhomályosítja az apostol nagysága. Tehát – véleményem szerint – már az első levele kapcsán is felrötták neki, hogy nem tartott mértéket önmagát dicsérve. Az *ajánlgatás* itt azt fejezi ki, hogy valaki hencegve és mértékfelett dicséri önmagát, vagy becsvágyból sorolgatja a maga érdemeit. Pál rágalmozói nagyszerű kapaszkodót találtak ebben, hiszen már önmagában véve is utálatos és gyűlöletes, ha valaki a saját érdemét harsogja. De Pált a szükséghelyzet mentette, mert csupán kényszerűségből dicsekedett. S a célja is megszabadította őt a rágalmozólól, hiszen kizárólag azt tartotta szem előtt, hogy az egyház építése érdekében sértetlen maradjon apostoli tisztessége. Ha ugyanis nem kisebbitették volna Krisztus tiszteletét, könnyedén s szótlánul tűrte volna, hogy őt magát nem becsülik semmire. S látta azt is, hogy mennyit árt a korinthusiaknak, hogy tekintélyét lejáratták előttük. Először tehát ezek rágalmozait hozza fel, jelezvén: tudatában van annak, hogy miféle szóbeszéd járja közöttük.

Vagy talán szükségünk van? A választ itt inkább – mint mondják – a személyre, mint a tárgyra vonatkoztatva kell megadni. Ámbár a tárgyról is szólni fog majd, amennyit szükséges lesz. Most azonban azok rosszindulatát korholja, akik zaklatásnak tüntették fel, ha olykor-olykor akaratlanul s akkor is inkább a kényszerítésükre felidézte a neki adott isteni kegyelemet, miközben ők maguk innen is, onnan is leveleket koldultak, telve mindenféle hiú ajánlgatásokkal. Kijelenti, hogy nincs szüksége ajánló sorokra, hiszen tettei bőven dicsérik őt. Viszont rájuk bizonyítja szomjú dicsőségvágyukat: emberek pártfo-

gásához akarnak hozzáférközni. Ily módon finoman és határozottan cáfolja rágalmaikat. Ebből azonban ne következtessünk arra, hogy pusztán, önmagában véve rossz dolog volna az olyan ajánlásokat megfogadni, amelyek valami jó célra irányulnak. Hiszen maga Pál is sokakat szokott ajánlani, amit nem tenne, ha nem volna szabad. Két dolog azonban mindenképpen kívánatos. Az ajánlást ne csikarjuk ki hízélgéssel, hanem legyen az kétség fölött álló bizonyosság, továbbá az ajánlás ne az egyes emberek előrébb jutását, hanem csakis Krisztus országának előmozdítását szolgálja. Ezért mondtam, hogy Pál itt a rágalmazóit tartja szem előtt.

2. *A mi levelünk ti vagytok.* Nincs művészet híján, ahogy a saját dicsőségét a korinthusiak üdvösségére alapozza, mintha azt mondaná: amíg keresztyének maradtok, addig meglesz az ajánlásom. Mert a ti hitetek hirdeti az én dicséretemet: ez az én apostolságom pecsétje. Amikor azt mondja, hogy *a mi szívünkbe írva*, ezt lehet Szilvánuszra és Timóteusra érteni; ez esetben ez az értelme: beérjük azzal a dicsérettel, amely magából a tényből járul ránk. Mások ajánlásai az emberek szeme előtt forognak, a mienk a ti lelkiismeretekben székel. Ám a többes szám (*mi*) a korinthusiakra is vonatkoztatható, ilyen értelemben: akik ajánlatokért esedeznek, azoknak nincs a lelkiismeretébe vésve az, amit papírra írva magukkal hordoznak, s akik másokat ajánlanak, sokszor inkább könyörületből teszik, mintsem meggyőződésből; a mi apostolságunk bizonyossága azonban mindkét részről a szívekbe van bevésve.

Amit ismer. Így is lehetne érteni: ami ismert és elismert, ugyanis az ἀναγινώσκεισθεαι igének itt kétféle jelentése lehetséges,¹ s nem tudom, melyik találna jobban. De nem akarok eltérni az elfogadott fordítástól,² csak ha szükséges. Mindössze figyelmeztetjük az olvasót, hogy fontolja meg, melyik lenne jobb. Ha úgy olvassuk, hogy *megismerni*, hallgatólagos ellentétet jelez a biztos és kétségtelen hitelességű levél, illetve a nem *igazi* levelek között. S valóban, a következőkben inkább errefelé hajlik, mivel *Krisztus levelét* szembeállítja a koholmányokkal és hamisítványokkal.

3. *Ti Krisztus levele vagytok.* Megtartja a metaforát, és azt mondja: Krisztus írta azt a levelet, mert az ő munkája volt a korinthusiak hite. S azt mondja, hogy az ő beszolgáltatásával³ szerzett levél volt az, mert ő mintegy a toll és tinta szerepét töltötte be. Egyszóval, Krisztus a szer-

¹Lásd megjegyzéselt ad 2Kor 1,13.

²Vulgata: *scitur et legitur*; Kálvin: *cognoscitur et legitur*.

³Kálvin a δικωνοῦσθαι ὅψ' ἵπουν kifejezést nyomatékkal fordítja: *submini stratum a nobis*.

ző, ő maga pedig eszköz, hogy a rágalmazók értsék meg: Krisztussal van dolguk, ha folytatják az apostol aljas becsmérést. A következő szavak e levél tekintélyének emelésére szolgálnak, ámbár a mondat második felében már előretékint a törvény és az evangélium összehasonlítására is. Mert, mint látni fogjuk, él majd az alkalommal, és hamarosan rátér erre a kérdésre. Az ellentétek – *tinta és Lélek, kőtábla és szív* – nagyban elősegítik a fokozást. Hiszen azzal, hogy szembeállítja a tintát Isten Lelkével, illetve a kőtáblákat a szívvel, sokkal többet fejez ki, mintha a Lelket és a szívet minden összevetés nélkül nevezte volna meg.

Nem kőtáblákra. Arra az ígéretre céloz, mely Jeremiásnál (31,31–33) és Ezékielnél (37,26) olvasható az új szövetség kegyelméről: *új szövetséget kötök velük* – mondja a próféta –, *nem olyat, amelyet atyáikkal kötöttem, hanem a szívükbe írom be az én törvényeimet, és belsejükbe véssem be.* Továbbá: *elveszem kőszívedet, és adok neked hússzívet, hogy az én parancsaim szerint járj.*⁴ Ez a jótétemény teljesedett be az ő prédikálása révén – mondja Pál –, amiből világosan kitűnik, hogy ő az új szövetség hűséges szolgája, s egyúttal apostolságának is ez a törvényes bizonyossága. A *hús* jelzőt itt nem rossz értelemben veszi, hanem a tanítható és hajlítható szívet fejezi ki vele,⁵ hiszen azt állítja szembe vele, ami *kőből* van, vagyis ami kemény és makacs, épp amilyen az ember szíve természeténél fogva, amíg Isten Lelke meg nem lágyítja és szelídíti.

4. *Ilyen bizodalunk pedig Krisztus által van Isten iránt.* 5. *Nem mintha magunktól volnánk alkalmasak valamit gondolni, mintegy magunktól; ellenkezőleg, képességünk⁶ Istentől van,* 6. *aki alkalmassá is tett minket arra, hogy új szövetség szolgálói legyünk, nem betűé, hanem léleké; mert a betű megöl, a lélek pedig megelevenít.* 7. *Ha pedig a halálnak betűkkel kövekbe vésett szolgálata dicsőséges volt, úgyhogy Izrael fiai nem nézhetek Mózes arcára ábrázatának dicsősége miatt, mely eltöröltetik,*⁷ 8. *hogyne volna még dicsőségesebb a léleknek szolgálata?* 9. *Mert ha a kárhoztatás szolgálata dicsőség, mennyivel inkább bővölködik dicsőséggel az igazság szolgálata?* 10. *Sőt, ami dicsőséges volt, e tekintetben már nem dicsőséges az őt felülmúló dicsőség miatt.* 11. *Mert ha dicsősége van annak, ami eltöröltetik, sokkal inkább dicsőséges, ami megmarad.*

⁴Kálvin mind Jeremiást, mind Ezékielt összevonva idézi.

⁵Francis vállalat figyelembevételével: *un cœur docile et pliable, ou aisé à ranger.*

⁶Lásd magyarázatánál.

⁷Vulgata: *quae concutitur*; Kálvin: *quae aboletur*.

4. *Ilyen bizodal munk pedig.* Mivel Pál ékes nyelven dicsérte magát és apostolságát, úgy tűnhetett, hogy a kelletténél kevélyebben szól magáról. Ezért az egész dicsőséget áthárítja Istenre, s kijelenti, hogy tőle kapott mindent, amiye csak van. Ezzel a dicsekedéssel – mondja – inkább Istent magasztalom, mint magamat – az ő kegyelméből vagyok, ami vagyok. S szokása szerint hozzáteszi: *Krisztus által*, mert Krisztus olyan, mint valami csatorna – rajta keresztül árad hozzánk Isten minden jótéteménye.

5. *Nem mintha magunktól volnánk alkalmasak.* Nem megjátszott szerénység ez, ahogyan itt mindent megtagad magától; igazán mondja, amit gondol. Látjuk, hogy semmit nem hagy meg az embernek. A jó cselekedetnek szinte a legcsekélyebb része, a gondolkodás sem első-, sem másodrenden nem érdemli a dicsőséget, de Pál még ezt sem hagyja meg nekünk. Mivel a gondolkodás kevesebb, mint az akarás, milyen balgák azok, akik helyes akaratot tulajdonítanak önmaguknak, holott az apostol még a helyes gondolkodást sem hagyja meg nekik! A pápistákat megtévesztette az *alkalmasság* szó, melyet a régi magyarázó használt.⁸ Hiszen az mondják: elbukott az ember, ugyanis nem képes jót gondolni; csak hogy eközben helyes értelmi felfogást tulajdonítanak neki, amely, ha Isten egy kissé megsegíti, mégiscsak képes lehet magától valamire.⁹ Azonban Pál azt mondja, hogy nem-hogy az *αὐτοκράτεια*-nak (önrendelkezésnek), hanem a *ικανότης*-nak (alkalmasságnak) is híjával van az ember. Ha a latinban az *idoneitas* szót használnánk,¹⁰ ez készséget, hajlamosságot, felkészültséget jelentene.¹¹ Pál tehát alaposabban nem is foszthatta volna meg az embert minden jótól.

6. *Aki alkalmassá tett minket.*¹² Miután elismerte, hogy ő maga teljesen alkalmatlan, most azt hirdeti, hogy Isten kegyelméből alkalmas a tisztére, amelyre azelőtt hasznavehetetlen volt. Ebből következtethetünk e tiszt nagyságára és nehézségére, mert senki sem vállalhatja, csak miután Isten felkészítette és képessé tette rá. Egyébként az apostol itt az evangélium méltóságát is ki akarja emelni, mint ahogy az sem kétséges, hogy közvetve azoknak a hasztalanságát is felrója, akik

⁸A görög *ικανότης*-t a Vulgata *sufficientiá*val fordítja.

⁹Kálvin J. *Uck* (Párhuzamos, ad loc.), *Aquinói* (ad loc.) és *Lombardus* (ad loc.) nézeteit ismerteti összevonva. Lombardus: *et ex Deo esse fidei supplementum... si erdo cogitare bonum non est ex nobis, nec credere, sed sufficientia, qua credere incipimus, ex Deo est.*

¹⁰Kálvin Erasmus fordítói megoldására utal: *idoneus*.

¹¹A francia változat figyelembevételével: *la disposition, preparation, et inclination*.

¹²A francia változatban Kálvin értelmezve fordítja a lókuszt: *Lequel nous a rendus suffisants minidère* – aki alkalmas szolgákká is tett minket.

ugyan nagyszerűen kérkedtek a saját tehetségükkel, ám a mennyei kegyelemnek egyetlen cseppjét sem nyerték el.

Nem betűé, hanem léleké. Folytatja a törvény és az evangélium összehasonlítását, amit az imént már érintett. Az viszont kérdéses, hogy vajon az vitte rá ennek taglalására, mert látta, hogy Korinthusban egyesek rosszindulatból ragaszkodnak a törvényhez, vagy valami más oka volt erre.¹³ Arra semmiféle bizonyíték nem utal, hogy Korinthusban az alapostolok egybemosták volna a törvényt az evangéliummal. Ezért én inkább úgy vélem, hogy – miután Pálnak az öncélú szónokokkal gyűlt meg a baja, akik fecsegésükkel csak a népszerűséget hajhászták, és miután azt is látta, hogy a korinthusiakat elandalítja az efféle kérkedés – meg akarta nekik mutatni: mi az evangélium legfőbb ereje, s mi a szolgák legfőbb dicsérete. Ez pedig a Lélek hathatós munkája. Ezt nem akármilyen erővel bizonyítja a törvény és az evangélium összehasonlítása, s véleményem szerint ezért tér át erre. Amúgy nem kétséges, hogy a *betű* alatt az Ótestamentumot érti, a *lélek* szó alatt pedig az evangéliumot. Ugyanis miután az *új szövetség szolgájának* nevezi magát, folytatólag magyarázatképpen hozzáfűzi, hogy *ő a lélek szolgája*, majd szembeállítja a *betűt a lélekkel*. Nos, fejtsük meg az okát ennek a leírásnak. Egykor igen gyorsan elterjedt Órigenész koholmánya, mely szerint a *betű* alatt a Szentírás grammatikai és eredeti értelmét kell venni – ez az, amit *betű* szerinti értelemnek (*sensus literalis*) neveznek –, a *lélek* alatt pedig az allegorikus (képletes) értelmet, amit általában lelki értelemnek (*sensus spiritualis*) mondanak. Így aztán e lókusról hosszú évszázadokig az volt az általánosan elfogadott nézet, hogy Pál ezzel – úgymond – kulcsot adott a Szentírás allegorikus magyarázatához,¹⁴ holott ez a lehető legtávolabb áll szándékától. Pál ugyanis a *betű* szóval a külső prédikálást fejezi ki, amely nem érinti meg a szívet; *lélek* alatt pedig az élő tanítást, amely hatékony munkát végez lelkünkben a Szentlélek kegyelme által.¹⁵ A *betű* tehát *betűbeszéd*, halott és eredménytelen, és csak a fülünk fogja fel. A *lélek* ellenben lelki tanítás, nemcsak szájjal hirdettetik, hanem meglevenítő átérzéssel, hathatósan átjárja a lelket. Pál arra a jeremiási lókusra utal, amit fentebb idéztem (Jer 31,31), ahol azt mondja az Úr, hogy törvényét csak szájjal hirdették, s így érvénye nem maradhatott tartós, mert a nép nem fogadta szívébe, ám ígéretet tesz az újjászületés lelkére Krisztus uralma alatt, aki az ő evangéliumát, vagyis az új szövetséget a szívekbe fogja beírni. Pál tehát azzal dicsekszik, hogy

¹³Vö. Bullinger, ad loc.

¹⁴Cajetanus, ad loc.

¹⁵Vö. IThomaz 2,13.

igehirdetése ennek a jövődőlésnek a beteljesedését tárja fel, hogy tudják csak meg a korinthusiak, mennyire nem ér semmit a szájhősök fecsegése,¹⁶ akik a Lélek ereje nélkül szónokolnak. De kérdezhető: vajon Isten a régi szövetség idején csupán külső hangon szólalt volna meg, s nem szólt belsőleg a hívők szívéhez a Lélek által?

Először azt felelem, hogy Pál itt arra irányítja a figyelmet, ami a törvény sajátlagossága volt, mert bár Isten akkor is a Lélek által munkálkodott, de az nem Mózes szolgálatából eredt, hanem Krisztus kegyelméből. Miként Jánosnál (Jn 1,17) található: *a törvény Mózes által adatott, a kegyelem pedig és az igazság Jézus Krisztus által lett*. Bizonyos, hogy Isten kegyelme abban sem tétlenkedett soha, de elég, hogy e jótétemény nem a törvény sajátja volt. Mert Mózes elvégezte feladatát, amikor átadta az élet tanítását, hozzákapcsolva a fenyegetéseket és az ígéreket. Ilyen értelemben nevezi Pál a törvényt *betűnek*, mivel az igehirdetés halott önmagában, ellenben az evangélium Lélek, mert élő, sőt szolgálata megelevenítő.

Továbbá azt felelem, hogy nem egyszerűen magában a törvényről és magában az evangéliumról hirdeti ezt, hanem úgy és annyiban, amennyiben az egyik a másikkal szemben áll, mert az evangélium sem mindig Lélek. De amikor a kettő egybevetésére kerül sor, helyesen és megfelelően mondjuk, hogy a törvény természete az, hogy embereket a betű szerint tanítjuk úgy, hogy az nem hatol a füleken túl: míg az evangélium természete az, hogy lelkileg tanítunk, mert az evangélium Krisztus kegyelmének eszköze. Ez Isten rendelésének függvénye, akinek tetszett a Lélek hathatós munkáját inkább az evangélium által, mintsem a törvény által kiárasztani, mert az kizárólag a Lélek munkája, hogy hathatósan tanítsa szívünket. Mikor azonban Pál a *Lélek szolgálatának* nevezi magát, ezt nem úgy érti, hogy a Szentlélek kegyelme és ereje az ő igehirdetéséhez lenne kötve, hogy aztán amikor úgy akarja, a szavaival együtt a Lelket is kiáraszsa a torkából. Csak azt akarja mondani, hogy Krisztus megáldja az ő szolgálatát, s így teszi teljessé azt, ami az evangélium felől meg volt jövődőlve. Mert egy dolog, hogy Krisztus hozzákapcsolja a maga erejét az emberek tanítói szolgálatához, és más dolog, hogy mire képes magától az emberi tanítás. Tehát a Lélek szolgálói vagyunk, de nem úgy, mintha magunkban zárva tarthatnánk őt, mint egy foglyot, s nem is úgy, mintha kegyelmét tetszésünk szerint közölhetnénk mindenkivel, vagy akivel nekünk tetszik, hanem úgy és azért, mert Krisztus

¹⁶Szó szerint: *loquacitas Thrononum*. Thronon a római szatfratról, Publius Terentius Terentianus című darabjának főhőse – vagyis inkább szájhőse.

általunk világítja meg az emberek elméjét, újítja meg a szívüket, egy szóval: szüli újjá teljesen az embereket. Krisztus kegyelmének ilyenén kapcsolata és összeköttetése az ember munkájával gyakran előidézi, hogy a szolgának tulajdonítják azt, ami egyedül az Urat illeti meg. Hiszen ilyenkor egyáltalán nem pusztán az ember személye jön számításba, hanem az evangélium egész munkarendje is, ami magában foglalja Krisztus titokzatos erejét is és az embernek külső munkáját is.

Mert a betű megöl. Ezt a lókust először Órigenész,¹⁷ azután mások gyatra felfogása elcsavarta.¹⁸ Ennek pedig az a rendkívül veszélyes állítás lett a következménye, miszerint a Szentírás olvasása mindaddig haszontalan, sőt ártalmas, amíg allegóriákká nem alakítják. Ez a tévedés aztán sok bajnak lett a forrása, mert nemcsak féktelen szabadságot hagyott a Szentírás eredeti értelmének meghamisítására, hanem minél vakmerőbb volt valaki az allegorizálás tekintetében, annál kitűnőbb Szentírás-magyarazónak tartották. Így aztán a régiek közül sokan büntetlenül játszottak Isten szent igéjével, mintha valami labdát dobáltak volna ide-oda. Majd élve a lehetőséggel, a szakadárak is kioldották a féket, s felforgatták az egyházat. Bevett gyakorlattá lett ugyanis, hogy akármiből akármit ki lehetett magyarázni, és nem volt olyan képtelenség vagy bámulatos eszelősség, amit allegória címen be ne hozhattak volna az egyházba. Még a jobbakat is elragadta ez, úgyhogy az allegóriák édes mámorában számtalan fonák elméletet gyártottak. Márpedig ennek a helynek az az értelme, hogy Isten igéje, amíg csupán a száj hirdeti, halált okoz, s csak akkor lesz megelevenítő, ha befogadja a szív. Tehát a *betű* és a *lélek* szavak semmi esetre sem a magyarázatra vonatkoznak, hanem az erőre és az eredményre. De mindjárt látni fogjuk azt is, hogy miért nevezi halált hozónak azt a tanítást, amely csak a füleket éri el, de nem érinti meg a szívet.

7. *Ha pedig a halálnak... szolgálata.* Most azzal a bizonyítékkal fokozza az evangélium méltóságát, hogy bár Isten nagy tiszteletre méltatta a törvényt, ám ennek semmi köze az evangéliumhoz. A törvényt sok csodajel megvilágította, de Pál most csak egyet érint. Mózes arcáról akkora fény sugárzott, hogy mindenkinek belekáprázott a szeme. Ez a fény volt a törvény dicsőségének jelképe. Pál érvelése most a kisebbtől halad a nagyobb felé, miszerint az evangélium dicsőségének fenségesebben kell ragyognia, hiszen jóval felette áll a törvénynek. A törvényt először a *halál szolgálatának* nevezi; másodszer azt mondja, hogy

¹⁷Órigenész. A princípiumokról, 4.2.6.

¹⁸Hieronymus, Commentarius in Epistolam ad Galatas (ad 4,22). Kálvin a Galata-kommentár vonatkozó helyéhez (Gal 4,22) fűzött magyarázatában tér ki alaposabban tételel bontására.

a törvény tanítását *betűkkel és tintával* írták le; harmadszor, hogy *kőbe vésték*; negyedszer, hogy nem volt állandósága, hanem ideiglenes volt és *mulandó*; ötödször, s újra, a *kárhoztatás szolgálatának* nevezi. Ahhoz, hogy valamennyi ellentét meglegyen, az evangélium oldaláról épp ugyanannyi tagot kellene szembeállítania, de Pál csak a *Lélek szolgálatát* említi, illetve az *igazság szolgálatát*, amely *örökké megmarad*. Ha a szavak számát vesszük, nem tökéletes az arány, ám a tényállás tekintetében elegendő. Hiszen az imént mondta, hogy a Lélek *megelevenítő*, aztán a *köveken* a szíveket érti, a *tinta* pedig az akaratot jelenti. Fejtsük ki most röviden a törvénynek és az evangéliumnak ezeket a tulajdonságait, nem feledve, hogy Pál itt nem a törvény és a próféták teljes tanításáról beszél, és nem tárgyalja azt sem, hogy mi történt az atyákkal a régi szövetség alatt, hanem csak azt érinti, hogy mi illik leginkább Mózes szolgálatához. A törvény kövekre volt felvésve, ezért tehát betűtanítás volt: s az evangélium által kellett kiigazítani a törvénynek ezt a fogyatékát, hiszen szükségképpen meddő volt mindaddig, amíg csak kőtáblákra volt feljegyezve. Az evangélium tehát szent és sérthetetlen szövetség, mert Isten Lelkének kezessége mellett kötött. Ebből az is következik, hogy a törvény a kárhoztatás és a halál szolgálata volt, mert az emberek a kötelességüket tanulva azt hallják, hogy akik Isten igazságának nem tesznek eleget, azok mindannyian átkozottak, illetve a bűn és a halál vádlottjaiként állnak majd perre. Tehát a törvényből semmi egyebet nem kapnak, csak ilyenforma vádat, mivel Isten a törvényben fejtí ki azt, amit megkövetel, de tehetséget nem ad a megvalósítására. Ellenben az evangélium, amely által az emberek újjászületnek, és megbékélnek Istennel a bűn ingyen kegyelemből való megbocsátása révén: az igazság szolgálata, és ezért az életé is.

Mégis felvetődik a kérdés: ha az evangélium némelyeknek a halál illata halálra,¹⁹ és ha Krisztus a megütközés köve,²⁰ és ő botránkozás köve sokak romlására,²¹ miért mondja, hogy csak a törvényre áll az, ami mind a kettőnél közös? Ha azt felelnénk erre: csupán esetleg történik, hogy az evangélium a halál anyagi oka lesz, s azért inkább alkalom, mintsem ok, amennyiben természeténél fogva mindenki számára üdvös - ezzel még nem oldódik meg a nehézség. Ugyanezt mondhatjuk a törvényre nézve is. Hiszen tudjuk, mit mondott Mózes a népnek, tudniillik: *előbük adta az életet és a halált* (5Móz 30,15). S tudjuk, mit mond maga Pál a Róm 7,10-ben, tudniillik hogy a törvény nekünk halálunkra lett, de nem a törvény hibájából, ha-

¹⁹2Kor 2,15-16.

²⁰Ézs 8,14; Róm 9,33; 1P 2,8.

²¹Lk 2,34; 1P 2,8.

nem a mi gonoszságunk miatt.²² Minthogy tehát a törvény is és az evangélium is kárhoztatást hozhat az emberekre, a csomó még mindig megoldatlan marad. Azt felelem: ez nem zárja ki, hogy nagy különbség van a kettő között, mert bár az evangélium sokak esetében alkalom a kárhoztatásra, azért mégis az élet tudományának számít, mert ez az újjászületés eszköze, s kegyelemből szerzi a megbékülést Istennel; ellenben a törvény, amely csupán a szabályát írja elő a boldog életnek, s nem újítja meg a szíveket az igazságnak való engedelmességre, továbbá örökös halált hirdet a törvénszegőkre, nem is tehet mást, mint kárhoztat. Vagy ha másképp jobban tetszik: a törvény feladata, hogy megmutassa a betegséget, ám úgy, hogy nem kecsget gyógyító reménnyel, az evangélium feladata pedig az, hogy orvosságot adjon a kétségbeesetteknek. Mert a törvény magára hagyja az embert, azért szükségképpen halálra ítéli; az evangélium viszont Krisztushoz vezet, s ezzel megnyitja az élet kapuját. Nos, röviden, azt látjuk, hogy a törvénnyel folyton és elválaszthatatlanul együtt jár az, hogy megöl, mert - miként másutt mondja az apostol (Gal 3,10) - akik a törvény alatt maradnak, *átok alatt vannak*. Ellenben az evangéliummal nem történik mindig az, hogy megöl, *mert az Istennek igazsága jelentetik ki ebben hitből hitre, s azért az Istennek hatalma minden hívőnek üdvösségére* (Róm 1,17).²³

Hátravan még az utolsó tulajdonság. Az apostol azt mondja, hogy a törvény ideiglenes volt, s el kellett töröltetnie, míg az evangélium örökké megmarad. Több oka van annak, hogy miért nevezi Mózes szolgálatát *mulandónak*. Először is, az árnyékoknak el kellett tűnnie Krisztus eljövetelével. Azután az a mondat, hogy: *a törvény és a próféták egészen Jánosig prófétáltak* (Mt 11,13), az árnyékoknál távolabb mutat. Azt jelzi ugyanis, hogy Krisztus véget vetett Mózes szolgálatának, tudniillik annak, ami Mózes szolgálatának különlegessége volt, s el volt választva az evangéliumtól. S végül, az Úr kijelenti Jeremiás szavai révén (Jer 31,32-33), hogy az Ótestamentum gyengesége abból származik, hogy nem volt beírva a szívekbe. Ami a törvény *eltörlését* illeti, amelyről Pál említést tesz itt, én ezt az egész Ótestamentumra értem, amennyiben szembeállítja azt az evangéliummal. Ez pedig egybevág a meghatározással: *a törvény és a próféták Jánosig...* - ahogy azt megkívánja az összefüggés is. Pál ugyanis nemcsak a szertartásokról beszél itt, hanem rámutat, hogy mennyivel hatalmasabban árasztja ki erejét Isten Lelke az evangéliumban, mint hajdan a törvény alatt.

²²Tkp. Róm 7,10-17.

²³Valójában: Róm 1,16-17. Kálvin érvelése rendjében felszerelve utal a két versre.

Úgyhogy nem nézhettek. Úgy tűnik, mellesleg le akarta leplezni azoknak dölyfösségét, akik, mint valami alacsonyrendű dolgot, lenézték és figyelemre se méltatták az evangéliumot. Oly nagy volt – mondja – a törvény fénye, hogy a zsidók nem voltak képesek elviselni. Mit gondoljunk hát az evangéliumról, melynek méltósága épp annyira felülmúlja a törvényt, amennyivel kiválóbb Krisztus Mózesnél?

10. *Sőt, ami dicsőséges volt.* Ez nem helyesbítése az előbbieknek, hanem inkább megerősítése. Azt érti ugyanis ez alatt, hogy a törvény dicsősége elenyészik, mihelyt fellép az evangélium. A hold és a csillagok sem pusztán önmagukban fénylenek, hanem fényük szétárad az egész földkerekségen, ám ha felragyog a nap fénye, elhalványodnak. Így van a törvénnyel is. Bár önmagában dicsőséges volt, mindazáltal dicsősége semmi az evangélium ragyogása mellett. Eből következik, hogy mi nem is tudjuk elég nagyra becsülni és kellő tisztelettel felfogni Krisztus dicsőségét, mely úgy ragyog az evangéliumban, ahogy a nap fénye a saját sugaraiban; és hogy ízetlenség, sőt szentségtörés, ha valaki úgy értekezik az evangéliumról, mintha abból nem áradna ki a Lélek ereje és méltósága, hogy a menny felé ragadja a lelkeket és a szíveket.

12. *Azért ebben a reménységben nagy nyíltsággal²⁴ szólunk; 13. és nem úgy, mint amikor Mózes leplet borított az arcára, hogy ne lássák Izráel fiai a végét annak, ami eltöröltetik. 14. De eltompult értelmük. Mert mind a mai napig megmarad ugyanaz a lepel az ó szövetség olvasásakor, és nem is vették el, mert Krisztusban töröltetik el; 15. sőt, mindmáig, amikor Mózeset olvassák, lepel borul a szívükre. 16. Mikor azonban megtér az Úrhoz, elvételik a lepel. 17. Az Úr: a lélek;²⁵ ahol pedig az Úrnak Lelke, ott a szabadság. 18. Mi pedig mindnyájan fedetlen arccal, [mintegy] tükörben²⁶ szemlélvén az Úrnak dicsőségét, ugyanazon ábrázatra elváltozunk, dicsőségről dicsőségre, úgy, mint az Úrnak Lelkétől.*

12. *Azért ebben a reménységben.* Továbbmegy, és nemcsak a törvény természetéről vagy állandó jellegéről beszél – amit már említettünk –, hanem a törvénnyel való visszaélésről is. Igen, a törvény természetéhez hozzátartozott az is, hogy miután lepel borította, nem tárult fel teljesen a tekintet előtt, s hogy világossága félelmet is kellett okozni. ezért mondja ugyancsak Pál másutt (Róm 8,15), hogy az izráelita nép ab-

²⁴Kálvin: *fiducia utimur*; Erasmus, Stephanus: *libertate utimur*. Lásd magyarázatánál.

²⁵Lásd magyarázatánál.

²⁶Lásd magyarázatánál.

ból a *szolgaság lelkét kapta félelemre* –; mindazáltal itt inkább a külső és idegen visszaélésről beszél az apostol. Akkoriban mindenütt nagy botránkozás volt a zsidók makacssága miatt, mivel Krisztust makacsul elutasították. Ez megrendítette a gyenge lelkeket, akik ingadozni kezdtek, hogy vajon el kell-e fogadniuk Krisztust, akit a választott nép nem ismert el. Az efféle aggályt oldja fel az apostol, amikor emlékeztet, hogy vakságukat már kezdettől kiabrázolta az, amikor Mózes arcát csak lepellet takarva szemlélhették. Ahogy tehát először azt mondta, hogy a törvény dicsőségét Mózes fénylő arca ragyogtatta fel, úgy most azt tanítja, hogy a lepel az izráelita nép későbbi vakságának jele volt. Mózes személye ugyanis annyi, mint a törvény. A zsidók tehát bebizonyították, hogy csak úgy szemlélhetik a törvényt, ha az le van fedve. S hozzáfűzi, hogy ez a lepel csak Krisztus által távolítható el, amiből arra következtet, hogy csak azok képesek igazi megértésre, akik elméjüket Krisztusra irányítják. Először azt a különbséget rögzíti a törvény és az evangélium között, hogy az előbbi fényessége inkább elvakította, mint megvilágította a szemeket, míg az utóbbiban Krisztus dicsőséges arca szemlélhető. Így most teljes szívből örül, hogy az evangélium méltósága nem rémítő, hanem szeretetre méltó és vonzó,²⁷ nem rejtett, hanem meghitten nyitva áll mindenki számára. Παρρησία alatt itt az apostol vagy azt a bátor lelki emelkedettséget érti, mellyel az evangélium minden szolgájának bírnia kell, vagy Krisztus tiszta és teljes megnyilvánítását. Az utóbbi valószínűbb, mert a szót most a törvény homályosságával állítja szembe.

13. *És nem úgy, mint amikor Mózes.* Pál nem taglalja Mózes szándékát. Mózes feladata ugyanis az volt, hogy kihirdesse a törvényt a népnek, és kétségkívül azt óhajtotta, hogy mindenki felfogja annak helyes értelmét; továbbá tanítását sem akarta homályba burkolni. A népben volt a hiba. Mivel tehát nem tudta megújítani hallgatói elméjét, meglegedett azzal, hogy hűségesen elvégzi a rábízott feladatot. Sőt, amikor az Úr azt parancsolta, hogy a saját arca és a szemlélők tekintete közé leplet tegyen, engedelmeskedett.²⁸ Ennélfogva az apostol nem mond itt Mózesről semmi sértőt, hiszen Mózes nem tartozott többet végezni, mint amit a rábízott munka megkívánt. Vegyük ehhez, hogy a tompultság, vagy a fogyatékos és durva látás, amiről most Pál beszél, csak a hitetlenekre szorítkozik, mivel a törvény – ámbár jelképekbe van burkolva – mégsem szűnt meg bölcsességgel szolgálni a kicsinyeknek.²⁹

²⁷A francia változattal kiegészítve: *aimable et attrayante*.

²⁸Vö. 2Móz. 34,33.

²⁹Vö. Zsolt. 19,7.

14. *Eltompult értelmük.* Teljességgel nekik tulajdonítja a hibát, mivel vakságuk volt az oka annak, hogy nem haladtak előre a törvény tanításában. Azután hozzát teszi, hogy *ugyanaz a lepel mind a mai napig megmarad*, amivel azt fejezi ki, hogy nem ideig-óráig tartott ez a tompultság, hanem kiábrázolta, hogy milyen lesz majd a nép helyzete a jövőben, mintha ezt mondaná: az a lepel, amellyel Mózes a törvény kihirdetésekor befedte orcáját, jelképe volt a nép eljövendő és állandó tompultságnak. Így aztán most, amikor a törvényt hirdetik nekik, hallván nem hallanak, s látván nem látnak.³⁰ Nincs hát miért zavarba jönnünk, mintha valami új dolog történe; Isten a lepel előképével már régen kijelentette, hogy ez fog történni. S hogy ne hibáztathassák a törvényt, újból ismétli, hogy *lepel borul a szívekre.*

Nem vétetik el, mert Krisztusban töröltetik el. Megmagyarázza, hogy miért vakok olyan régóta, dacára a világosságnak. A törvény ugyanis magában világos, de csak akkor élvezzük a fényét, amikor Krisztus felragyog benne nekünk. A zsidók, amennyire csak tehetik, elfordítják tekintetüket Krisztustól: nem csoda hát, hogy semmit sem ismernek fel, ha nem akarják a napvilágot látni. A kiválasztott népnek ez a vaksága, és különösen az, hogy olyan sokáig tartott, arra figyelmeztet minket, hogy ne fuvalkodjunk fel az Istentől ránk halmozott jótéteményekben bízva. Erről szól a Róm 11,20. A vakság oka pedig rettentően vissza Krisztus megvetésétől, mert Isten szigorúan megbosszulja azt. Mindeközben tanuljuk meg, hogy Krisztus nélkül, aki az igazság napja,³¹ sem a törvényben, sem Isten igéjében nincs semmi fény!

16. *Mikor azonban megtér az Úrhoz.* Ezt a lókuszt eddig helytelenül értelmezték, mert mind a görög, mind a latin [magyarázók] azt tartották, hogy Izráel nevét kell ideérteni, holott Pál Mózesről beszél.³² Azt mondta, hogy a zsidók *szívére lepel borul*, amikor Mózeset olvasásuk, s folytatólag hozzát teszi, hogy mihelyt visszatér az Úrhoz, lehull a lepel. Ki ne látná, hogy ezt Mózesről mondja, azaz a törvényről? Miután ugyanis a törvény vége Krisztus,³³ s miután erre kellett tekintenie az egész törvénynek, más irányba fordult, miután a zsidók kizárták belőle Krisztust. Ennélfogva a törvényt olvasva is úttalan utakon bolyonganak, és maga a törvény is oly bonyolult számukra, mint valami útvesztő, amíg nem tekintenek annak végére, aki maga Krisztus. Tehát ha a zsidók Krisztust keresik a törvényben, világosan

³⁰Vö. Eza 6,10; Mk 4,12; Róm 11,8.

³¹Mal 4,2.

³²Vö. Chrysostomus: *Theophylactus*, ad loc. A latin kommentárokat Erasmus toplálja össze, ad loc. Továbbá Pelikan, ad loc.

³³Róm 10,4. A francia változatban olvja: *in fin et in accomplissement.*

fel fog tárulni előttük Isten igazsága; de amíg Krisztus nélkül akarnak okoskodni, sötétségben tévelyegnek, és sohasem jutnak el a törvény igazi megértésére. Amit pedig a törvényről mond, az egész Szentírásra vonatkozik, melyet fonákul elcsavarnak és megrontanak, ha nem az egyetlen céljára, Krisztusra irányul.

17. *Az Úr: a lélek.* Ezt a lókuszt is helytelenül magyarázták, mintha Pál azt akarta volna mondani, hogy Krisztus lelki lényeg; ezt ugyanis János evangéliuma lókusához (4,24) kapcsolják: *Az Isten Lélek.*³⁴ Ám a szóban forgó mondatnak semmi köze Krisztus lényegéhez, hanem egyszerűen a tisztére utal, amennyiben az előzőkkel függ össze. Ott pedig azt láttuk, hogy a törvény tanítása a betű, de nemcsak mint holt tanítás, hanem mint a halál oka is. Ezzel szemben most Krisztust a törvény lelkének nevezi, amivel azt fejezi ki, hogy a törvény végül is élő és megelevenítő lesz, ha Krisztus hatja át. Add a testhez a lelket: s élő lesz az ember, aki fel van ruházva értelemmel és felfogással, s ekként alkalmas minden élettevékenységre; foszd meg a testet a lélektől: csak hasztalan tetem lesz, minden érzék nélkül. A lókuszt külön is érdemes megjegyezni, mert megtanít, hogy miképpen hozzuk összhangba Pál kijelentéseit és azokat a magasztalásokat, melyekkel Dávid a törvényt ajánlja (Zsolt 19,8–9): az Úr törvénye *megeleveníti* a lelkeket, *megvilágítja* a szemeket, *bölcsté teszi* az együgyűeket stb. Ezek látszólag ellenkeznek Pál iménti szavaival, hogy tudniillik a törvény a bűnnek és a halálnak szolgálata és betű, amely megöl.³⁵ De mihelyt megeleveníti Krisztus, már valóban illik rá mindaz, amit Dávid említ. Ha elveszed Krisztust, pontosan olyan lesz, amilyennek Pál leírja. Tehát Krisztus a törvény élete.

Ahol az Úrnak Lelke. Most leírja, hogy miként eleveníti meg Krisztus a törvényt – és pedig úgy, hogy Lelkével megajándékoz minket. A *Lélek* szónak itt más a jelentése, mint az előző mondatban. Ott az eleven lelket (*anima*) jelezte a szó, és így tette azt metaforikusan Krisztus tulajdonságává; itt azonban a Szentlelket jelenti, akit maga Krisztus ajándékoz az övéinek. Ám Krisztus úgy elevenít meg minket, hogy megújítja a törvényt. Továbbá azt mondja, hogy ő maga az élet forrása: ahogy az ember lelkétől (*anima*) származik az összes élettevékenység. Tehát Krisztus – hogy úgy mondjam – egyetemben mindenkinek a lelke, de nem a lét-lényeg, mint a kegyelem tekintetében. Vagy ha jobban tetszik: Krisztus lélek, mivel Lelkének megelevenítő ereje által éltet minket. Az apostol egyúttal felidézi azt a jótéteményt is, amit eb-

³⁴Erasmus, ad loc. Vö. Aquinói, ad loc: „Dominus”, id est Christus, „est spiritus”, id est spiritalis potestatis.

³⁵2Kor 3,6 7.

ből nyerünk. *Ott a szabadság* – mondja. *Szabadság* alatt nemcsak a bűn és a test szolgaságából felszabadulást értem, hanem azt a bizodalmat is, amelyet a gyermekké fogadtatásunk bizonyossága következtében érzünk. Mert összevág azzal, hogy: *nem kaptuk a szolgaság lelkét, ismét a félelemre...* stb. E helyt³⁶ két dolgot említ az apostol: a *szolgaságot* és a *félelmet*: ezeknek ellentéte a *szabadság* és a *bizakodás*. Így már elfogodom, hogy szabályszerűen lehet ebből a lókusból arra következtetni, amire Augustinus következtet: természetünknel fogva mindnyájan a bűn szolgálói vagyunk, de szabadok leszünk az újjászületés kegyelme által.³⁷ Mert ahol nincs más, csak a törvény pusztá betűje, ott a bűné az uralom. Mindazáltal, mint már említettem, én jobban kiterjesztem a *szabadság* szót. Meghagyom, a Lélek kegyelmét lehetne itt sajátlag az evangélium szolgálóira is korlátozni, s így a mondat a fejezet bevezető mondataira rímelve, hiszen, valóban, az evangélium szolgálóinak a Lélek másféle kegyelmére is szükségük van,³⁸ és a szabadságuk is másféle, mint a többieké. Nekem mégis jobban tetszik az előbbi értelem, ámbár az ellen sincs kifogásom, hogy ha külön-külön kire-kire vonatkoztatjuk a saját ajándékának mértéke szerint. Elég, ha megjegyezzük, hogy Pál itt a Lélek hathatós munkájára mutat rá, melyet üdvösségünkre tapasztalunk mi mind, akik kegyelméből újjászületünk.

18. *Mi pedig... mindnyájan fedetlen arccal szemlélvén*. Nem tudom, mi vezette Erasmust, hogy kizárólag az evangélium szolgálóira alkalmazza ezt a lókust, holott bizonyos, hogy minden hívőre vonatkozik.³⁹ Bár a *κατοπτρίζεσθαι* ige a görögben többértelmű, mert jelenti azt is, hogy *tükört tartani*, hogy abba belenézzünk, és azt is, hogy *belenézni* az élénk tartott tükörbe, a régi fordító helyesen jegyezte meg, hogy a mostani lókusban jobban talál az utóbbi (vagyis: tükörbe nézni). Ezért az ő fordítását követtem.⁴⁰ S nem ok nélkül tette hozzá Pál az általános névmást: *mi mindnyájan* – mondja, s ebbe az egyház egész testét beleérti. Ez a következtetése jól illik az iménti tanításához, hogy tudniillik az evangélium Isten világos kinyilatkoztatása. (Erről a negyedik részben újra szólni fogunk.) Mindazáltal, egyszerre mutat rá az isteni kijelentés erejére és annak mindennapos gyümölcsére. Mert három dolog miatt alkalmazza ezt a hasonlatot. Először is, nincs okunk ho-

³⁶Tudniillik Róm 8,15.

³⁷Augustinus, *Expositio ad Romanos*, ad loc.

³⁸Vö. 3,1 7 (különösen 4–6) magyarázatát.

³⁹Erasmus, ad loc.

⁴⁰Vulgata: *speculantes*. Kávéln mindazáltal oldja a kifejezést: *in speculo conspicientes*.

málytól tartani, amikor az evangéliumhoz közeledünk, mert Isten az evangéliumban tárja fel arcát világosan számunkra. Másodszor, ez nem válhat holt szemlélődéssé, mert általa Isten képére formáltatunk. Harmadszor, egyik sem teljesedik be rajtunk egy szempillantás alatt, hanem folytonos előrehaladással kell növekednünk az Isten képének megismerésében is és az Isten képével való hasonlóságban is. Ezt jelenti itt az, hogy: *dicsőségről dicsőségre*. Mikor hozzátesszi: *úgy, mint az Úrnak Lelkétől*, ismét emlékeztet arra, amit említett már, hogy az evangélium egész ereje ettől függ, mert a Szentlélek kegyelme elevenít meg bennünket. A hasonlító szócskával (*καθάπερ* – *úgy, mint*) nem azt jelzi, ami voltaképpen nem is hasonlítható, hanem a módot akarja vele kifejezni. Jól jegyezzük meg: ez az evangélium végcélja, hogy megújuljon bennünk a bűn által eltörölt istenkép, s ennek a megújulásnak a kibontakozása egész életünkön át tartson, mert Isten csak fokozatosan ragyogtatja fel bennünk dicsőségét. Egyetlen kérdés vethető fel itt: Pál azt mondja, hogy fedetlen arccal szemléljük Isten dicsőségét, viszont az első levelében azt olvastuk, hogy csak tükör által és homályosan ismerjük meg most Istent (1Kor 13,12). Ami magukat a szavakat illeti, látszólag ellentmondás van; ám a legkevésbé sem ütköznek egymással. Most homályos és fogyatékos az istenismeretünk, összevetve azzal, amilyen dicsőséges lesz majd Isten meglátása Krisztus végső eljöttkor. Ám amennyiben üdvösségünket érinti, s amennyiben felfogásunk megengedi: Isten már most megmutatja magát, hogy meglássuk és nyilván szemléljük őt. Azért is beszél az apostol folytonos változásról, mert csak akkor [tudniillik Krisztus végső eljöttkor] fog bekövetkezni a tökéletesség.

NEGYEDIK RÉSZ

1. Annak okáért, ez lévén a szolgálatunk, minthogy irgalmat nyertünk,¹ nem csüggedünk el; 2. hanem elvetjük a szégyenletes dolgok álcázását, nem járunk ravaszságban, és nem hamisítva közöljük Isten igéjét, hanem a nyilvánvaló igazsággal ajánljuk magunkat minden ember lelkiismeretébe Isten előtt. 3. Ha mégis leplezett a mi evangéliumunk, azoknak leplezett, akik elvesznek, 4. akikben e világ istene megvakította a hitetlenek elméit, hogy ne lássák Krisztus dicsőséges evangéliumának világosságát, aki a láthatatlan² Isten képe. 5. Mert nem magunkat prédikáljuk, hanem az Úr Jézus Krisztust; magunkat pedig, mint a ti szolgáitokat, Jézusért. 6. Mert Isten, aki parancsolt:³ sötétségből világosság ragyogjon, ő gyújtott világosságot a mi szívünkben, hogy felragyogjon Isten dicsőségének ismerete Jézus Krisztus arcán.

1. Ez lévén a szolgálatunk. Most visszatér saját személyének dicséretére, mert az imént kitérőt tett az evangélium méltóságának egyetemes bizonyítására. Miután tehát szólt az evangélium természetéről, most azt taglalja, hogy milyen hűséges és becsületes szolgálja annak. Fentebb megmutatta, hogy milyen Krisztus igazi evangéliuma, most rámutat, hogy éppen olyan, amilyennek ő hirdeti. Ez lévén a szolgálatunk – mondja, tudniillik az a szolgálat, amelynek kiválóságát oly nagy-szerűen magasztalta, s amelynek hatalmát és hasznát oly részletesen megvilágította. Ám nehogy úgy tűnjék, mintha szerfelett dicsérné önmagát, előrebocsátja, hogy nem a saját igyekezetéből, és nem is a saját érdemei folytán jutott erre a nagy megtiszteltetésre, hanem kizárólag Isten könyörületessége vezette idáig. S valóban, többet mond azzal, hogy inkább Isten irgalmát, mint kegyelmét teszi meg apostolsága okának.⁴ Nem csüggedünk, azaz nem szűnünk meg hűségesen teljesíteni valamennyi köteleességünket.⁵

¹Lásd magyarázatánál.

²Lásd magyarázatánál.

³Eni ó θρόν, ó κύριος – Vulgata: *divit*; Kálvin: *insit*.

⁴Kálvin a καθόλου, ἡ ἀληθινήν v. kifejezést az εἰς ἅπαντας igéhez igazítva nyomatékkal fordítja.

⁵A francia változat egyértelműbb: *Nous n'omettons rien de ce qui est de nostre office* nem mutasztunk el semmit [apostoli] köteleességünkből.

2. *Hanem elvetjük a szégyenletes dolgok álcázását.* Becsületes helytállását dicséri, s ugyanakkor, ezzel szemben, korholja az álapostolokat, akik ámbár becsvágyukban megrontották az evangélium valódi erejét, mégis páratlan kitüntetésre vágytak. Így azokat a vétkeket, melyek alól tisztázza magát, közvetve rájuk hárítja. A *szégyenletes dolgok álcázásán* vagy takargatásán némelyek a mózesi törvény árnyékait értik, míg Chrysostomus a kérkedést érti rajta, amivel magukat kellették.⁶ Én azokra a színézésekre gondolok itt, amelyekkel az evangélium tiszta és eredeti szépségét meghamisították.⁷ Mert ahogy az erkölcsös és tisztas asszonyok megelégszenek szépségük természetes eleganciájával, és nem kívánják magukat másmilyenre festeni, s ahogy, ellenben, a szajhák csak akkor tartják magukat kellően feldíszítve, ha megrontják azt, ami természetes, így most Pál azzal dicsekszik, hogy mindig a tiszta evangéliumot közölte, míg ellenben mások kiszínezve és méltatlan toldalékokba öltöztetve adják elő. Miután ugyanis szégyellték Krisztus egyszerűségét, vagy csupán nem voltak képesek az apostolok igazi erényeivel kitűnni, gyártottak egy új evangéliumot, amely nem sokban tért el a pogány filozófiától, nagy hangzatoságokkal volt tele, de a Lélek hathatós munkája hiányzott belőle. Az ilyen hamisító átszínezéseket nevezi az apostol a szégyenletes dolgok álcázásának, ezek elrútítják az evangéliumot, hiszen csakis szégyenletes és gyalázatos lehet azok meztelensége, akik rejtőzködéshez és álcákhoz folyamodnak. Azt mondja, márpedig ő elutasítja vagy megveti az álcázásokat, mert annál dicsőségesebben ragyog Krisztus arca, minél leplezetlenebbül szemlélteti az igehirdetése. Ámbár nem tagadom, hogy egyúttal Mózes leplére is céloz,⁸ amelyről említést tett már, de az álapostolok esetében egészen más lepelről beszél. Mózes ugyanis azért fedte be az arcát, mert a törvény dicsőségének túlradó fényét nem lehetett gyenge és vaksi szemmel elviselni; ellenben emezek azért burkolóztak lepelbe, hogy elnyerjék az emberek tetszését. Ha pedig felragyogna az evangélium egyszerűsége, nyomban feltárlna becsstelenségük, sőt alávalóságuk; ezért nem is tudom miféle leplek és álarcok mögé rejtik szégyenüket.

Nem járunk ravaszságban. Kétségtelen, hogy az álapostolok úgy tetselegtek ezzel a ravaszsággal, amit most Pál megszól, mintha valami kitűnő erény lett volna. Ezt látjuk ma is: sokan, még az evangéliumot vallók közül is, inkább akarnak okosnak, mintsem őszintének, inkább fennköltnek, mintsem megbízhatónak látszani, holott egész

⁶Chrysostomus, ad loc.

⁷Vö. ad 2Kor 4,19; 2,12. Továbbá *Pellikan*, ad loc.

⁸2Móz 34,33 és Kálvin ad 2Kor 3,13.

szellemeskedésük merő butaság. De mit csináljon az ember? Legfőbb örömük, ha okosnak tartják őket, s ezen a címen aratnak sikereket a tudatlanok körében.⁹ Ám halljuk, hogy Pál hová sorolja ezt a látszólagos erényt: ez Krisztus szolgálóihoz méltatlan ravaszkodás. Majd azt mondja: *nem hamisítjuk meg* [Isten igéjét]; ámbár nem tudom, eléggé kifejezi-e Pál szándékát. Ugyanis a görög *δολοῦν* nem annyira azt jelenti, hogy *cselfogással élni*, mint inkább: *hamisítani*, ahogy az üzérek szoktak.¹⁰ Annyi bizonyos, hogy az őszinte igehirdetést állítja szembe a ravaszkodással, ahogy ez nyomban következik is.

Hanem a nyilvánvaló igazsággal. Magáénak tudja azt a dicsőséget, hogy az evangélium tiszta tudományát egyszerűen és színezés nélkül hirdette – ennek pedig tanúja bárkinek a lelkiismerete Isten előtt. S ahogy a szofisták színezett tanításával szembeállította az igazság világosságát: úgy most az emberek lelkiismeretére és Isten ítélőszékéhez fellebbez, mivel a szofisták vagy az emberek tévedését, vagy romlott indulatát használták ki, és sosem törekedtek arra, hogy valóban méltók legyenek a dicsőre, inkább csak azt kívánták, hogy annak tünjenek. Ebből megértjük, hogy Pál mellékesen ellentétet állít fel a *lelkiismeret* és a *fiúl* között. Legyen elég tehát Krisztus szolgálóinak, ha feddhetlenségüket megerősíti az emberek lelkiismerete Isten színe előtt, és ne vágyakozzanak az emberek fonák kegyeire vagy üres tettségére.

3. *Ha mégis leplezett.* Könnyű lett volna rágalmazásra kihasználni, amit igehirdetésének tisztaságáról mondott, mert sok ellensége volt. Ezt a rágalmat szigorú tekintéllyel veri vissza, mert megfenyegeti mindazokat, akik nem ismerik el az ő evangéliumának erejét, s kijelenti: ez elvetettségük és végromlásuk jele, mintha azt mondaná: ha valaki azt állítja, hogy számára nem bizonyos Krisztus megnyilatkozása, amellyel büszkélkedem, ezzel a kijelentésével azt árulja el, hogy kárhozott; mert azt, hogy én becsületesen tanítok, akinek szeme van, világosan és egyértelműen látja. Akik szerint ez rejtve volna, vakok, és nincs józan értelmi belátásuk. Summa: a hitetlenek vaksága semmit sem vesz el az apostol evangéliumának világosságából, mert attól semmivel sem lesz kevésbé világos magában a nap, hogy a vakok nem fogják fel a fényét. Mondhatná valaki, hogy ez a törvényre is áll, mert önmagában a törvény is *szövétnek* lépteink irányítására, *megvilágosítja* a szemeket¹¹ stb., és csak azok számára leplezett, akik elvesznek.

⁹A francia változat bővíti: *qui ne scauent pas juger des choses*: akik nem tudnak különbséget tenni a dolgok között.

¹⁰Vö. ad 2Kor 2,17.

¹¹Zsolt 119,105; Zsolt 119,9.

Erre azt felelem, hogy amíg a törvény magában foglalja Krisztust, addig a nap a felhőkön keresztül ragyog, úgyhogy az embernek elegendő világossága van célja megvalósítására; ha elszakítjuk Krisztust a törvénytől, semmi sem marad, csak sötétség, vagy valami fénytüremény, amely csak megcsalja a szemet, de nem segíti. Mindazáltal nagy bizonyosságra vall, hogy elvetettnek mer tartani mindenkit, aki megveti az ő tanítását. Mégis, hasonló bizonyossággal kell felszerelkeznie mindazoknak, akik Isten szolgálói óhajtanak lenni: ezért retenthetetlen lelkiismerettel ne habozzanak Isten ítélőszéke elé idézni tanításuk ellenségeit, akikre biztos kárhoztatás vár ott.

4. *Akikben e világ istene.* Jelzi, mennyire nem kell törődni ellenségei fonák makacosságával. Nem látják – mondja – délben a napot, mert a Sátán megvakította elméjüket. Az, hogy itt a Sátánról beszél az apostol, senki előtt sem lehet kétséges, aki helyesen tud ítélni. Hilarius, az ariánusokkal vitatkozva (akik ürügyül használták ezt a lókuszt arra, hogy Istennek vallva tagadják Krisztus valódi istenségét), a következőképpen csavarja el a szöveget: Isten megvakította *ennek a világnak* az értelmét.¹² Ezt követte később Chrysostomus, aki a manicheusok két princípiuma ellen érvelt.¹³ Hogy Ambrosiust mi vezette, nem lehet tudni.¹⁴ Augustinusnak ugyanaz volt a véleménye, mint Chrysostomusnak, mivel ő is a manicheusokkal vitázott.¹⁵ Nos, látható, mire vezetett a harci hevület a vitatkozások során: ha higgadt lélekkel olvasták volna mindnyájan Pál szavait, egyiküknek sem jutott volna eszébe ilyen erőltetett értelemre elcsavarni. Minthogy azonban gyötörték őket ellenfeleik, inkább azzal törődtek, hogy visszaverjék őket, mintsem azzal, hogy utánajárjanak Pál szándékának. De ugyan miért volt erre szükségük? Hiszen milyen gyerekes az ariánusok egerútja: ha [az apostol] a Sátánt nevezné *a világ istenének*, akkor – úgymond – a Krisztusra alkalmazott Isten név nem fejezné ki az igaz, örökkévaló és egyetlen istenséget. *Mert sokan vannak úgynevezett istenek* – mondja másutt Pál (1Kor 8,5).¹⁶ Ám *a nemzetek minden istene démon*¹⁷ – hangoztatja másrészt Dávid (Zsolt 96,5). Ha tehát a Sátánt a gonoszok istenének nevezi, aki uralkodik felettük, s akit ők istenük gyanánt tisztelnek, ugyan mit csorbít ez Krisztus tiszteletén? A manicheusoknak pedig éppúgy nem volt ínyére ez az elnevezés, mint az, ahol e világ

¹²Hilarius, ad loc. in Glossa Ordinaria. Hasonlóan Erasmus, ad loc.

¹³Chrysostomus, ad loc.

¹⁴Ambrosius, ad loc.

¹⁵Augustinus, Contra Faustum 21,2.

¹⁶Tudniillik „sok isten van és sok úr” – 1Kor 8,5.

¹⁷Kálvtn nem szó szerinti idézés.

fejedelméről van szó.¹⁸ Nincs tehát mitől tartanunk, hogy a lókust a Sátánra értsük, nem jár ez semmi veszéllyel. Mert ha előállnak az ariánusok, s nem átallják azt mondani, hogy Krisztus isteni lényege épp annyira nem igazolható ebből az elnevezésből, mint azt mondhatni, hogy a Sátán: isten, könnyen szétfoszlathatjuk az efféle szórszálhasogatást. Krisztust ugyanis minden további nélkül nevezzük Istennek, mégpedig *örökké áldandó Istennek*.¹⁹ Istennek nevezzük őt, aki kezdettől fogva volt a világ teremtése előtt.²⁰ A Sátánt azonban úgy nevezi [Pál] e világ istenének, mint ahogy a Baalt is azok istenének nevezzük, akik imádják,²¹ vagy ahogy a kutyát nevezik Egyiptom istenének.²² A manicheusok – mint említettem – eszelősségük alátámasztására épp úgy igyekeztek más szentírási bizonyítékokra támaszkodni, mint erre. De igen könnyű megcáfolni érveiket. Ők nem annyira a szót vitatják, mint inkább a hatalmat. Miután Pál a Sátánnak tulajdonítja a megvakítás erejét és a hitetlenek feletti uralmat, ebből arra következtetnek, hogy saját képességénél fogva minden rossz szerzője a Sátán, aki nem áll Isten hatalma alatt. Mintha bizony nem mindenütt azt harsogná a Szentírás, hogy az ördögök éppúgy szolgálják Istennek, mint a mennyei angyalok, mindegyik a maga fajtája szerint. Mert ahogy az utóbbiak Isten jótéteményeit szolgálják a mi üdvösségünkre, úgy az előbbiek haragjának végrehajtói. Ennélfogva a jó angyalokat *mennyei hatalmasságoknak és fejedelmeknek* nevezi az ige,²³ de csak azért, mert az Istentől nekik adott hatalmat gyakorolják. Ugyanebben az értelemben e világ fejedelme a Sátán, s nem azért, mert önmagától uralmat adott volna magának, vagy saját jogon rendelkeznie vele, vagy, egy szóval, a saját akaratából gyakorolná azt, hanem csak annyival rendelkezik, amennyit az Úr megenged neki. Ezért a Szentírás nemcsak Isten jó lelkéről és jó angyalokról szól, hanem beszél Isten gonosz lelkéről is. Sault Isten *gonosz lelke* szállta meg (1Sám 16,14), továbbá: megostorozta őket a *gonosz angyalok* által (Zsolt 78,49).²⁴ Ami a szóban forgó lókust illeti, a *megvakítás* mind Istennek, mind a Sátánnak közös munkája. Mert Istennek is tulajdonítja, de nem az egyenlő hatalom, és nem is ugyanazon mód miatt. A módról most nem fogok szólni, ámbár az Írás azt tanítja, hogy a Sátán nemcsak Isten engedélyével, hanem parancsára

¹⁸Vö. Jn 12,31; 14,30; 16,11, valamint Kálvin kommentárjaival ad loc.

¹⁹Róm 9,5.

²⁰Jn 1,1-3.

²¹Vö. 1Kor 10,21.

²²Vö. Kálvin megjegyzésével az 1Kor 8,5 höz.

²³El 3,10.

²⁴Nem szó szerinti idéz.

is megvakítja az elvetettekét,²⁵ hogy ekként végrehajtsa Isten bosszúját. Ahábot becsapta a Sátán,²⁶ de vajon megtehetette-e magától? Aligha. De miután felajánlotta ártó szolgálatait Istennek, elküldte, hogy legyen *hazug lélek* az összes próféta száján. Sőt azért mondjuk Istenről, hogy megvakítja az embereket, mert miután megfosztotta értelmüket a helyes felfogástól, átengedi őket a Sátánnak, hogy méltatlan gondolkodásra ragadja őket,²⁷ s hatalmat ad neki a megtévesztésre, s ily módon haragjának szolgája révén áll rajtunk jogos bosszút. Pál tehát úgy érti ezt, hogy a Sátán hatalmában vannak mindazok, akik nem ismerik tanítását Isten biztos igazságának. Mert keményebb dolog, hogy a Sátán rabszolgáinak nevezi őket, mintha Isten ítéletének tulajdonítaná a vakságukat. Miután pedig az imént azt mondta róluk, hogy el fognak veszni, most hozzáteszi, hogy vesztüknek nincs más oka, csak az, hogy hitetlenségük miatt pusztulást vontak önmagukra.

Hogy ne lássák. Ezt a már mondottak bizonyítására hozza fel, tudniillik a saját vakságuk gátolja azokat, akik az ő evangéliumát visszaautasítják. Mert evangéliumában – mondja – Krisztus mellett nincs semmi más, s nem is nem homályosan [hirdeti őt], hanem úgy, hogy világosan tündököl. Majd hozzáteszi, hogy Krisztus *Isten képe*, ezzel pedig azt fejezi ki, hogy egyáltalán nem ismerik Istent. Tegyük mellé ezt is: aki nem ismert meg engem, az én Atyámat sem ismerte meg (Jn 14,7).²⁸ Ez az oka tehát annak, hogy miért nyilatkozik oly keményen azokkal szemben, akik kétségbe vonják apostolságát, tudniillik nem látták meg Krisztust, aki abban világosan meglátható. Kétséges, hogy *Krisztus dicsőséges evangéliuma* alatt a dicsőséges evangéliumot értette-e, mintegy hebraizmusként, vagy az evangéliumot, melyben Krisztus dicsősége fénylett. Én inkább az utóbbit fogadom el, mivel ez a teljesebb [értelmű]. Egyébiránt mikor Krisztust a *láthatatlan Isten képének* nevezi, ezt nem annyira [isteni] lényegére kell érteni, mivel az Atyával – mint mondják – egylényegű, hanem inkább ránk vonatkozik, mivel ő jeleníti meg számunkra az Atyát. Azért mondja az apostol az Atyát *láthatatlannak*, mert őt önmagában emberi értelem nem foghatja fel. De a Fiú által megmutatja, s bizonyos módon láthatóvá teszi magát. Ezt azért említem meg, mert a régiak, mikor keményebben kikelték az ariánusok ellen, a kelleténél jobban erőltették azt a kérdést, hogy tudniillik belsőleg, titokzatos lényegbeli egységénél fogva mi

²⁵A francia változat figyelembevételével.

²⁶Vö. 1Kor 22,20k.

²⁷Vö. Róm 1,28.

²⁸Szó szerinti: *Ha megismertetek volna engem, megismertetek volna az én Atyámat is.* Kálvin, az érvelés érdekében, a függő mondatot tagadó mondatként idézi.

módon képe a Fiú az Atyának; azt viszont mellőzték, aminek itt építő jelentősége volt, tudniillik hogy Krisztus annyiban az Atya képe számunkra, amennyiben az Atya általa tárja fel számunkra azt, ami máskülönben rejtve volt benne. A *láthatatlan* jelzót, bár egyes görög kéziratok mellőzték, jónak láttam megtartani, mert nem felesleges.

5. *Mert nem magunkat.* Némelyek szókötést²⁹ csinálnak belőle: nem magunkat prédikáljuk mint urat, hanem egyedül Isten Fiát, akit az Atya mindeneknek urává tett. Nem helytelenítem ugyan ezt az értelmezést, de miután sokkal nyomatékosabb (ἐμφατικωτέρα), és többet is jelez, ha valakiről azt mondják, hogy magamagát prédikálja, szívesebben megtartom a szinte mindenki által teljes egyhangúsággal elfogadott értelmezést. Mert más az a mód, ahogy önmagukat prédikálják az emberek, például akkor, amikor uralmat követelnek maguknak, vagy amikor inkább magamutogatás a céljuk, s nem az építés, vagy amikor bármi módon ki akarnak tűnni, vagy amikor az evangéliumból is üzletet csinálnak. Tehát a nagyravágyás és a kapzsiság s a szolgálak más bűnei megfertőzik a tanítás tisztaságát, úgyhogy ekkor nem egyedül Krisztus ragyog fel. Ezért annak, aki csak Krisztust akarja prédikálni, el kell feledkeznie önmagáról.

Magunkat pedig, mint a ti szolgálókat. Mivel lehurroghatták: hiszen mindeközben sokat beszélsz magadról! – azt mondja: csak annyit kíván, hogy a szolgáljuk legyen. Mintha ezt mondaná: mindaz, amit oly emelkedetten, ámbár szerintetek hivalkodással állítok magamról, arra irányul, hogy hasznosan szolgáljak nektek Krisztusban. Következésképpen, hogy kevélyek és mód felett hálátlanok a korinthusiak, ha visszautasítják ezt feltételt. Sőt, az is következik ebből, hogy már korábban is rossz ítéletet hoztak azok, akik nem érezték meg az apostol szent hevületét. Ámbár ezzel az egyház összes pásztorát emlékezteti a maga helyzetére és körülményeire. Ők a hívők szolgálói, ezért jeleskedjenek ugyan akármilyen kitüntető címmel, soha sem lesznek mások és többek. Bizony, nem szolgálhatnak Krisztusnak, ha egyúttal nem szolgálnak az ő egyházának is. Tiszteletre méltó szolgálat ez, és minden hatalomnál előbbre való, mindazáltal szolgaság, melyben egyedül Krisztus fensége ragyoghat fel, s nem vethet rá árnyékot senki törtéte. Ennélfogva a jó pásztornak nemcsak tartózkodnia kell mindenféle uralomvágytól, hanem azt kell a legmagasabb fokú megtiszteltetésnek tartania, hogy minden igyekezetével Isten népének szolgálhat. Viszont a népnek az a kötelessége, hogy Krisztus szolgálá-

²⁹Szó szerint: *zeugmát* építenek; (τρούπα – retorikai alakzat: szókötés, fogalmi áthidalás, két alany összekötése a voltaképpen csak az egyikre tartozó állítmánnyal. Képlettel a κηροτομία kifejezésére utal: parancsol, uralkodóként tudtul ad.

it először is az Úr fensége, aztán a hivataluk tekintélye és méltósága alapján becsüljék meg, és ne vessék meg azokat, akiket az Úr olyan ragyogó rangra emelt.

6. *Isten, aki parancsolt: sötétségből* stb. Úgy látom, hogy ezt a lókust négyféleképp lehet értelmezni. Először így: *Isten parancsolt, hogy a sötétségből világosság ragyogjon elő* – vagyis emberek szolgálata révén, akiknek a saját természete sötétség, árasztotta a világra evangéliumának fényét.³⁰ Másodszor így: Isten az evangélium világosságát állította a törvény helyére, mely sötét árnyékokba volt burkolva, s így a sötétségből világosságot hozott elő.³¹ Akik szeretik az elmés megoldásokat, szívesen belemennének ezekbe a magyarázatokba, de aki magát a dolgot nézi, be fogja látni, hogy ezek nem vágnak össze az apostol szándékával. Következik a harmadik értelmezés, mely Ambrosiusé: mikor mindent sötétség borított, Isten meggyújtotta evangéliumának fényét. Az embereket ugyanis sötét tudatlanság borította, amikor az evangélium által hirtelen rájuk ragyogott Isten.³² A negyedik magyarázat Chrysostomusé, aki azt állítja, hogy Pál a világosság teremtésére céloz, ilyenformán: Isten, aki igéje által világosságot teremtett, mintegy kiszabadította azt a sötétségből, s egyúttal lelkileg megvilágított minket, akik addig sötétségbe voltunk temetve.³³ A látható és érzékelhető világosságnak ez a felemelése³⁴ a lelki világossághoz igen hálás megoldás, és nincs benne semmi erőltettség. De a megelőző (tudniillik harmadik) magyarázat is épp annyira jó. Ki-ki éljen a maga meggyőződésével!

Ő gyújtott világosságot a mi szívünkben. Kettős megvilágításról szól – s ezt gondosan jegyezzük meg. Az egyik az evangélium világossága, a másik, mely belsőképpen, a szívünkben támad,³⁵ titkos megvilágosítás. Mert ahogy Isten, a világ alkotója ránk árasztja a nap fényét, és szemeket ad, hogy felfogjuk azt; éppúgy a Megváltó a Fiú személyében az evangéliummal ad nekünk világosságot, de miután vakok vagyunk, ez hiábavaló lenne, ha Lelke által meg nem világítaná értelmünket is. Pál tehát úgy érti, hogy Isten az ő Lelke által felnyitotta a mi lelki szemeinket, hogy képesek legyünk felfogni az evangéliumi világosságot.

³⁰*Lyrn*, Biblia cum Glosa, illetve *Cajetanus*, ad loc.

³¹*Pellikan*, ad loc.

³²*Ambrosiaster*, ad loc.: *Hoc dicit, quia misericordia Dei factum est, ut nos, inquit, qui fuimus incredibiles in ignorantia, hoc est, in tenebris, per nos daret Deus lumen caeteris gentibus.*

³³*Chrysostomus*, ad loc.

³⁴Anagógia (ἀναγωγή) – itt a Szentírás valóságos mondandójának lelki-misztikus értelemre való át- vagy felvezetése.

³⁵A francia változattal bővítve: *intérieurement en nos coeurs.*

Jézus Krisztus arcán. Ilyen értelemben mondta az imént, hogy Krisztus az Atya képe,³⁶ s most azt mondja, hogy Krisztus arcán Isten dicsősége mutatkozik meg nekünk. Fontos lókus, melyből megtanulhatjuk, hogy nem kell nekünk Istent az ő megközelíthetetlen magasságában keresnünk (hiszen hozzáférhetetlen fényességben lakozik),³⁷ hanem akként kell őt megismernünk, ahogyan feltárulkozott Krisztusban. Ezért amit Krisztus nélkül igyekeznek az emberek Istenről megtudni, az tünékeny dolog, hiszen út nélkül bolyonganak. Bár kezdetben alig-alig tűnik fel Isten Krisztusban, de végül dicsőségesen jelenik meg azoknak, akik türelemmel haladnak a kereszttől a feltámadáshoz. Ismét látjuk, hogy amit a *személy* szóval³⁸ Istenről mond, azzal ránk utal, mert hasznosabb nekünk Istent olyannak szemlélni, amilyenek egyszülött Fiában megmutatkozik, mint titkos lényegét kutatni.

7. Ez a kincsünk pedig cserépedényekben van, hogy ez a kitűnő erő³⁹ Istené legyen, és nem magunktól való. 8. Amennyiben is: mindenütt szorongatnak, de nem szorítanak be; küszködünk, de nem hátrálunk meg; 9. üldöznek, de nem maradunk magunkra; elvetnek, de nem veszünk el; 10. mindenkor testiünkben hordozzuk a Krisztus Jézus megöklését, hogy Jézus élete is látható legyen a mi testiünkben. 11. Mert mi, amíg élünk,⁴⁰ mindenkor halálra adatunk Jézusért, hogy Jézus élete is látható legyen a mi halandó testiünkben. 12. Azért a halál mibennünk munkálkodik, az élet pedig tibennetek.

7. Ez a kincsünk pedig. Akik hallották, hogy Pál milyen nagyszerűen dicsekedik kiváló szolgálatával, s ezzel szemben látták lenézett és a világ szemében megvetett személyét, azok számára gyenge és nevetséges embernek tűnt az apostol, dicsekvése pedig gyerekesnek – legalábbis amíg szerény s korántsem feltűnő személye alapján ítélték róla.⁴¹ Főképpen ebbe kapaszkodtak bele a gonoszok, akik, amit csak találtak, mindent fel akartak hozni személye megvetésére.

³⁶Lásd a 4. vers magyarázatát.

³⁷Vö. Jób 11,7; 1Tim 6,16.

³⁸*In voce personae*. Kálvin arra utal, hogy a *προσωπῶν* Ἰησοῦ Χριστοῦ kifejezésben a *πρόσωπον* szó személynek is fordítható. Mindazáltal mind a latin, mind a francia főszövegben a bevett fordítást követi: *in facie Christi* – *en la face de Jésus-Christ*. A latin *persona* szó eredeti jelentése: szerep, álarc. A latin egyházatyák közül először Tertullianus alkalmazta Krisztus isteni személyére – a görög *πρόσωπον* szó megfelelőjeként.

³⁹Erasmus: *virtutis eminentia*; Vulgata: *sublimitas sicut virtutis Dei*; Kálvin: *exuperantia potentiae sicut Dei*.

⁴⁰Lásd magyarázatánál.

⁴¹A francia változat figyelembevételével.

Pál azonban pazar módon éppen azt fordítja apostolsága magasztalására, ami a leginkább útjában állt annak, hogy dicséretet nyerjen a tudatlanok körében. S először hasonlattal él: a kincset nem valami díszes és mívesen díszített ládikába szokták elrejtetni, hanem inkább silány és értéktelen edénybe. Azután hozzáfűzi, hogy ez csak még jobban megvilágítja és szemlélteti Isten hatalmát. Mintha azt mondaná: akik szolgálatom méltóságának kisebbitésére és személyem megvetésére törekednek, igazságtalan és aljas kritikusok, mert attól a kincs értéke semmit sem csökken, hogy az edény, amelyben elrejtették, kevésbé értékes, sőt, általános szokás, hogy a nagy kincset cserépedényekben helyezik el. Továbbá nem veszik figyelembe, hogy Istennek páratlan gondviselése rendeli úgy, hogy ne legyen semmi feltűnő a szolgákban, nehogy bármi nagyság elhomályosítsa Isten hatalmát. Tehát ha a szolgák szerénysége és személyük külső megvetése helyet ad Isten dicsőségének, gonoszul jár el az, aki a szolga személyével méri az evangélium méltóságát. Mindazáltal Pál nemcsak az egyetemes emberi állapotról beszél, hanem a saját helyzetéről is. Igen, igaz, hogy a halandók mind cserépedények. Ám válasszuk az összes közül a legkiválóbbat, aki a származása, képességei és ragyogó sorsa okán csodálat tárgya lehetne – ha az evangélium szolgájává lesz, e megbecsülhetetlen kincs értéktelen hordozóedényévé válik. Pál azonban magáról és a többi hozzá hasonló hivatalársáról szól, akiket azért vetettek meg, mert nem volt mivel feltűnjenek.

8. Amennyiben is: mindenütt. Ezt magyarázatként fűzi hozzá. Kijelenti, hogy megvetett állapota a legkevésbé sem kisebbiti Isten dicsőségét, sőt, alkalom annak előmozdítására. *Szorongatnak* – mondja –, de az Úr végül kimenetelt ad, nyomorúsággal *küszködünk*, de az Úr megsegít; sok ellenségünk támad ránk, de Isten oltalma mellett biztonságban vagyunk. Végül, ha le is tipornak, úgyhogy életünk felől is kétségbe esünk, mégsem veszünk el. Mind között a legutolsó a legnehezebb. Lám, hogyan fordítja mindazt a javára, amivel a gonoszok terhelték!

10. A Krisztus Jézus megöklését.⁴² Többet mond, mint az imént, mert rámutat, hogy amit az álapostolok ürügyül vettek, hogy evangéliumát ócsárolják, az nemhogy semmiféle méltatlant nem hoz az evangéliumra, hanem inkább dicsőséges is. Jézus megöklésének nevezi mindazt, amiért őt [tudniillik Pált] a világ lenézte, mert ez készíti fel

⁴²Kálvin a görög *νεκρωσις* szót a Vulgatával együtt megöklésnek fordítja (*mortificatio*). Ambrosiaster: *mors*. Lásd magyarázatánál.

a boldog feltámadásban való részesedésre. Először is, Krisztus szenvedéseinek, bármennyire gyalázatosak is az emberek szemében, több értéke van Isten előtt, mint a hadvezérek minden győzelmének és a királyok összes diadalmenetének. De tartsuk szem előtt a célt: ha vele szenvedünk, hogy vele dicsőítettünk meg.⁴³ Pál tehát finoman jelzi, mennyire ostobák, akik szemére vetették ezt a Krisztussal való különleges közösségét. S egyúttal figyelmezteti a korinthusiakat, nehogy – miközben gőgösen lenézik Pál egyszerű és megvetett állapotát – Krisztussal szemben kövessenek el méltatlanságot azzal, ahogy az apostol szenvedéseiben indokot keresnek a gyalázására, holott ezeket a legnagyobb tisztelettel illene szemlélniük. A *megöklés* szónak itt más az értelme, mint a Szentírás számos más helyén. Sok esetben ugyanis az önmehtagadást jelenti, amikor visszautasítjuk a testi kívánságokat, és megújulunk az Isten iránti engedelmisségben. Itt azonban azokat a csapásokat jelenti, melyek e jelen élet elmúlására készítik fel. Az érthetőség kedvéért nevezzük az előbbi belső megöklésnek, ezt pedig külső megöklésnek: mindkettő hasonlóná tesz minket Krisztushoz; amaz – hogy úgy mondjam – közvetlenül, emez közvetve. Az előbbiről Pál a Kol 3,5-ben és a Róm 6,6-ban szól, ahol azt tanítja, hogy a mi ömberünk megfeszített, hogy az új életben járjunk. Az utóbbiról a Róm 8,29-ben szól, ahol azt tanítja, hogy Isten felőlünk *eleve elrendelte*, hogy az ő *Fia ábrázatához hasonlók* legyünk.

Továbbá, Krisztus megökléséről csak a hívők esetében lehet szó. A hitetlenek Ádámmal osztoznak e jelen élet keserűségeit tűrve; a kiválasztottak viszont Isten Fiának részestársai, úgyhogy a nyomorúságok, melyek átkozott természetüknél fogva zúdulnak rájuk, mindmind a segítségükre és üdvösségükre szolgálnak. Bár Isten minden gyermekének közös kiváltsága Krisztus megöklését hordozni, mégis, minél gazdagabb ajándékokkal tűnik ki valaki, annál közelebb kerül ehhez a Krisztussal való hasonlósághoz.

Hogy Jézusnak élete. Legjobb orvosság a szerencsétlenségben tudni, hogy miként Krisztus halála lett az élet kapuja, akként a boldog feltámadás lesz minden nyomorúságunk vége; mert Krisztus azzal a feltétellel tett minket társaivá, hogy akkor részesedünk életében, ha készek vagyunk vele halni ezen a világon. A soron következő mondatot kétféleképpen lehet értelmezni: ha a *halálra adatunk* kifejezés alatt folytonos üldöztetéseket és zaklatásokat, illetve veszedelmek közti hanyórást értünk, akkor első renden Pálra és a hozzá hasonlókra vonatkozik, akiket nyílt dühöngéssel támadtak az istentelenek. És így a [halálra

⁴³Vö. Róm 8,17.

adatunk] *Jézusért*⁴⁴ kifejezés azt jelenti, hogy *Krisztus biznyságtételéért*.⁴⁵ Minthogy azonban a *mindenkor halálra adatni* azt fejezi ki, hogy szüntelen szembenézni a halállal, s úgy élni, hogy az életünk inkább a halál árnyéka,⁴⁶ nem vitatom, hogy a lókust úgy is lehet értelmezni, mint amely az összes hívőre vonatkozik, kire-kire a maga helyzetében. Így magyarázza a Zsolt 44,23 versét maga Pál is a Róm 8,36-ban.⁴⁷ Ilyen módon az értelme ez: [mindenkor halálra adatunk] *Krisztus miatt*,⁴⁸ mivel az összes tagjára áll ez a feltétel. Éppen ezért Erasmus nem éppen találóan fordította így: „mi, akik élünk”. Sokkal megfelelőbb az én javaslatom: *mi, amíg élünk*.⁴⁹ Pál ugyanis azt mondja, hogy amíg ezen a világon vagyunk, inkább holtakhoz, mint élőkhöz vagyunk hasonlóak.

12. *Azért a halál.* Ironikus megjegyzés. Méltatlan dolog volt ugyanis, hogy míg Pál végtelen nyomorúságok között vergődött, addig a korinthusiak kényükre-kedvükre és gond nélkül édegelhettek. Ez rendkívül igazságtalan szereposztás lett volna. De amúgy is ostromoznia kellett a korinthusiak balgaságát, akik a keresztyénségüket kereszt nélkül képelték el, s a keresztet elvetve lenézték Krisztus szolgálait, akik nem voltak annyira elpuhultak. S ahogyan itt a *halál* mindenféle hányattatásra vagy a zaklatott életre utal, úgy az *élet* is a szerencsés és kellemes körülményeket jelenti, a közmondás szerint: nem élni, hanem boldogan élni – ez az élet!⁵⁰

13. *Mivel pedig a hitnek ugyanaz a lelke van bennünk is, amint írva van: hittem, azért szóltam; hiszünk mi is, és azért szólunk is; 14. tudván, hogy aki feltámasztotta az Úr Jézust, Jézus által minket is feltámaszt, és veletek együtt előállít.* 15. *Mert minden értetek van, hogy a megsokasodott kegyelem bőségessé tegye sokak által a hálaadást Isten dicsőségére.* 16. *Azért nem csüggedünk; sőt, ha a mi külső emberünk megromol is, a belső mindazáltal napról napra újul.* 17. *Mert a mi pillanatnyi igen könnyű szenvedésünk igen nagy, örök dicsőséget szerez nekünk;*⁵¹ 18. *mivel nem a láthatókra nézünk, hanem a láthatatlanokra; mert a láthatók ideig valók, a láthatatlanok pedig örökkévalók.*

⁴⁴διὰ Ἰησοῦν.

⁴⁵Tudniillik a Krisztusról tett biznyságtételért, vö. Jel 1,9.

⁴⁶Vö. Ézs 9,2; Zsolt 107,10; Lk 1,79.

⁴⁷Vö. ad Psalm 44,23[22]: „Pál a Róm 8,36-ban... nem csupán példaként idézi ezt a helyet, hanem kijelenti, hogy ez itt az egyház mindenkori helyzetét írja le. Vegyük hát elvégezt dolognak, hogy a kereszthordozás szakadatlan küzdelem...”

⁴⁸Propter Christum.

⁴⁹Kálvin egybeolvassa az egész kifejezést: ἄνθρωποι ἔχοντες οὐρανὸν ἰδόντες.

⁵⁰Non est vivere, sed valere, vita. Martialis, Epigrammata, 6,70.

⁵¹Lásd magyarázatánál.

13. *A hitnek ugyanaz a lelke.* Az iménti ironikus megjegyzését helyesbíti. Ítélete szerint (mely nem a saját véleményén, hanem a korinthusiak tévelygésén alapult) a korinthusiak állapota nagyban eltért az övétől, mert ők csak valami könnyed evangéliumot óhajtottak, melyet nem terhel a kereszt súlya, és Páltól is megvonták a kellő tiszteletet, mert nem volt – úgymond – ragyogó szerencséje. Most azonban ugyanazon boldogság reményében egybeköti magát velük. Mintha azt mondaná: Bár Isten irántatok kíméletes, és kényeztetve bánik veletek, engem pedig kissé keményebben kezel, mindazáltal ez a különbözőség nem lehet akadálya annak, hogy nekem is és nektek is a feltámadás hasonló dicsősége jusson. Mert ahol egység van a hitben, ott az örökség is egy. Egyesek szerint az apostol itt a szent atyákról szól, akik az Ótestamentum idején éltek, s azt mondja, hogy ők is társaink a hitben.⁵² Ez igaz ugyan, de nem vág össze a mondandó elrendezésével. Mert most nem Ábrahámot és nem a többi atyát kapcsolja magához a hit közösségében, hanem inkább a korinthusiakat, miután aljas törtétekből elkülönültek tőle. Ámbár most – mondja – az én helyzetem alábbvalónak látszik, egyszer azonban ugyanannak a dicsőségnek leszünk részeseivé, mert egy hit kapcsol minket össze egymással. Akik a tényleges összefüggést veszik figyelembe, könnyen beláthatják, hogy ez az igazi és valódi értelmé Pál szavainak. *A hit lelke* kifejezés jelentésátvitel: magát a *hitet* nevezi így, mivel a hit a Szentlélek ajándéka.

Amint írva van. Az imént említett téves értelmezésre⁵³ az a körülmény is alkalmat adhatott, hogy az apostol Dávid bizonyágtételét idézi,⁵⁴ ám azt a hit megvallására kell vonatkoztatni, s nem a hit egységére. Vagy ha úgy tetszik, az utána következőkkel függ össze, s nem az előzőekkel, ilyenformán: Mivel szilárdan hiszünk a boldog feltámadásban, bátran szóljuk és hirdetjük, amit hiszünk – amint meg van írva: *hittem, azért szóltam.* Ez pedig a 116. zsoltárnak az a szakasza, ahol Dávid megvallja, hogy amikor végső nyomorúságba jutott, annyira megrendült, hogy csaknem elbukott, de nemsokára visszanyerte bátorságát, és legyőzte ezt a kísértést. Tehát ezért kezdi a zsoltár így: *hittem, azért szólok.* Mert a hit megvallásának anyja a hit. Pál tehát Dávid példájának követésére felbuzdulva arra inti a korinthusiakat, hogy tegyék ők is ugyanezt, és a bevett fordítás szerint⁵⁵ ő is múlt időben mondja a jövő idő helyett;⁵⁶ de ennek nincs jelentősége. Mert

⁵² Chrysostomus, ad loc.

⁵³ Tudniillik hogy Pál az idézettel az ószövetségi atyákra utalna.

⁵⁴ Zsolt 116, 10.

⁵⁵ Septuaginta.

⁵⁶ האמת כי אדבר – fordítható jelen és jövő időben is. Kálvin az utóbbi lehetőségre

csupán azt akarja kifejezni, hogy a hívők bátran és rettenthetetlenül vallják meg,⁵⁷ amit szívből hisznek. Lássuk most már, ugyan miféle koholmányt állítanak a *hit* helyébe mi ál-Nikodémusaink, akik azon erőlködnek, hogy a hit maradjon csak belül, mélyen eltemetve, és legyen néma; és azzal a bölcsességgel kérkednek, hogy egész életükben egyetlen szóval sem tesznek vallást az igaz hitről.⁵⁸

15. *Mert minden értetek van.* Itt már nemcsak a jövődő boldogság reményében, hanem azokban a szenvedésekben is a korinthusiakhoz kapcsolja magát, melyekhez látszólag kevés közük volt. Rámutat ugyanis, hogy szenvedései az ő javukat szolgálják, következésképpen méltó, hogy azok egy részét magukra vegyék. Amit Pál mond, mindenekelőtt attól a titokzatos közösségtől függ, amely Krisztus tagjait összeköti, de kiváltképpen azon a kölcsönös kapcsolaton és baráti viszonyon múlik, amelynek óhatatlanul meg kell nyilvánulnia közöttük. Igen, az intés nagyon hasznos a korinthusiak számára, és kitűnő vigasztalást hoz magával. Mert milyen vigasztalás az, hogy miközben Isten a gyengeségünket kímélve velünk szelíden bánik, aközben mindannyiunk közös javáért azokat sújtja, akik a legkitűnőbb erényekkel vannak felruházva? Emlékezteti őket arra is, hogy miután másként nem segíthetnek Pálnak, legalább könyörgéseikkel és együttérzésükkel támogassák.

Hogy a megsokasodott kegyelem. Krisztus tagjainak egyetértését most a belőle származó gyümölcse alapján ajánlja; ez ugyanis Isten dicsőségének terjesztésére szolgál. A *kegyelem* itt, Pál megszokott eljárása szerint, jelentésátvitellel⁵⁹ a szabadítás jótéteményét jelzi, amelyről fentebb már megemlékezett,⁶⁰ hogy tudniillik amikor üldözték, nem aggodalmaskodott, amikor szükségét szenvedett, nem maradt magára stb., egyszóval, folytonos a szabadítás mindenféle bajból. Erről a kegyelemről mondja, hogy megsokasodott, s ezzel azt fejezi ki, hogy a kegyelem nem korlátozódik csupán rá, és nemcsak egyedül ő élvezi gyümölcseit, hanem továbbterjed a korinthusiakra is, akik sok

utal: hittem, azért fogok szólni. A Septuaginta és Pál viszont múlt időben (aoristos) hozza.

⁵⁷ A francia változat bővíti: *à faire confession de bouche*: teli torokból megvallani. Vö. Róm 9, 10.

⁵⁸ A 16. század vallástüldözései idején az ún. nikodémíták azzal igyekeztek protestáns voltukat álcázni, hogy részt vettek a misén. Noha vallásos meggyőződésre hívatkoztak, Kálvin nagyon határozottan elítélte kétszínűségüket, és azt sürgette, hogy költözzenek protestáns vidékre. Vö. *Kálvin*, Excuse à messieurs les Nicodémistes (1544); illetve ad In 7,50; 19,39.

⁵⁹ *Melomphie*.

⁶⁰ 2Kor 4,8–9.

hasznát vették már. Mikor Isten ajándékának megsokasodását a kegyelemre vezeti vissza, és ezzel az ajándékozót dicsőíti, figyelmeztet is, hogy tétlenségünk miatt elvesz minden jó, amit Isten ránk halmoz, ha nem vagyunk készek a buzgó hálaadásra.

16. *Azért nem csüggedünk.* Most mintha már minden bizonyított volna, még erőteljesebb bizakodásnak ad hangot, mint az imént. Nincs miért – mondja – elcsüggednünk vagy ellankadnunk a kereszt terhe alatt, amely nemcsak számomra hoz boldogságot, hanem mások számára is üdvös. Tehát a saját példájával buzdítja bátorságra a korinthusiakat, ha netán hasonló csapások érnék őket. Ugyanakkor rendreutasítja önteltségüket, ami nem kis vétekbe sodorta őket, mert minél távolabb volt valaki Krisztus keresztjétől, annál nagyobb megbecsülésben részesítették.

Sőt, ha a mi külső emberünk. A külső embert némelyek helytelenül és ügyetlenül összezavarják az óemberrel.⁶¹ Az óember ugyanis, akiről a Róm 6,6-nál szólunk,⁶² egészen más. A kifejezést Chrysostomus és mások is tévesen csak a testre vonatkoztatják.⁶³ Ám az apostol mindent bele akar foglalni ebbe a szóba, ami a jelen életre irányul. Kétféle embert állít elénk, így képzelj magad elé kétféle életet: egy földit és egy mennyeit. A külső ember a földi élet fenntartása, ez pedig nemcsak virágzást és jó egészséget, hanem vagyont, tiszteletet, barátságot és sok más segédeszközt is megkíván. Amennyi csappan vagy elvesz ezekből a javakból, melyek e jelen életet fenntartásához szükségesek, éppen annyi veszteséget szenved a mi külső emberünk. S miután szerfelett el vagyunk foglalva a jelen étellel (csak minden a kívánságunk szerint folyjék!), az Úr azzal készíti a jobb életre való készülétre, hogy lassanként elveszi tőlünk azt, ami lekötve tart. Szükséges tehát, hogy e jelen élet feltételei megcsappanjanak, hogy a belső ember újra kivirágozzék, mert amennyi e földi életből elvesz, annyival gyarapodik a mennyei – legalábbis a hívőknél. Mert meghanyatlik a külső ember az elvettek életében is, de semmi sem lép a helyébe, az Isten fiainál azonban az ilyen veszteség az újjászületés kezdete, s mintegy az oka. Ez történik *napról napra* – mondja az apostol –, mivel Isten szüntelen erre a készülétre ösztökél. Bár csak szívünk mélyén laknék ez, hogy szakadatlan előbbre haladnánk, miközben külső emberünk megromol!

17. *A mi pillanatnyi igen könnyű szenvedésünk.* De bármilyen jutalomra is legyen kilátásunk, a testünk folyton kerülje romlását, és sokkal in-

⁶¹ Aquinói, ad loc.

⁶² Vö. ad Róm 6,6.

⁶³ Vö. Chrysostomus; Theophylactus; Ambrosius; Lombardus, ad loc. Továbbá Erasmus, Paraphrases in Epistolas Pauli Apostoli, ad loc.

kább ragaszkodik a jelen átérzéséhez, mint a mennyei javak reménységéhez. Éppen ezért Pál emlékeztet, hogy az istenfélők szenvedései és nyomorúságai semmiféle vagy igen csekély keserűséget jelentenek, ha az örök dicsőség végtelen áldásával hasonlítjuk össze azokat.

Azt mondta, hogy a külső ember megromlása ne terheljen minket, mert a belső ember megújulása hajt ki belőle. Minthogy azonban a romlás látható, a megújulás pedig láthatatlan, Pál e mostani nyomorúságokat a jövő boldogságával hasonlítja össze, hogy kiűzze belőlünk testies ragaszkodásunkat e jelen élethez. Márpedig ez az összehasonlítás egymagában is bőven elegendő arra, hogy az istenfélők szívét méltányosság és mértékletesség töltse meg, nehogy a kereszt súlya alatt összeroskadjanak. Mert mi másért olyan nehéz türelmesnek lennünk, mint azért, mert a bajoknak már rövid ideig tartó átélése miatt is elkábulunk, s gondolatainkat nem emeljük magasabbra? Tehát igen jó orvosságot ajánl itt Pál, hogy ne lankadjunk el, és ne törjenek meg a csapások; azt a jövendő boldogságot állítja velük szembe, mely a mennyben van félretéve számunkra.⁶⁴ Az összehasonlítás ugyanis *megkönnyíti* azt, ami előtte nehéznek látszott, s rövidevé és *pillanatnyivá* teszi, ami végtelen hosszúnak tűnt. Pál szavaiban van némi homály, mert miután azt mondja, hogy *igen-igen nagy dicsőséget* [szerez szenvedésünk], a régi fordító is és Erasmus is úgy gondolták, hogy a két szó együtt azt a *mennyei dicsőséget* emeli ki, mely a hívőket várja, vagy mindkettőt a *szerez* igére vonatkoztatták. Ez nincs is ellenemre. Én azonban különbséget tettem, mert az alkalmazható. Döntse el szabadon az olvasó, melyiket választja.⁶⁵

Örök dicsőséget szerez. Pál ezt nem úgy érti, hogy a csapások mindig ilyen eredménnyel járnának, hiszen igen sokan gyötrődnek mindenféle rossz miatt, ám rájuk nézve ez a körülmény csak még több veszélyt idéz elő, mintsem hogy üdvösségüket segítené. A hívőkről szól, tehát rájuk kell korlátozni szavait. Istennek különös jótéteménye irántuk, hogy az emberiségnek közös nyomorúsága készíti fel őket a boldog feltámadásra.

Gyengécske dolog, amikor pápisták annak bizonyíttatására csavarják el ezt a lókuszt, hogy a nyomorúságok üdvösségünk okai – ha csak az okokat eszközöknek nem vesszük, ahogy mondani szokás. Készséggel elismerjük, hogy nekünk *sok szenvedés által kell a mennyek*

⁶⁴ Vö. Kol 1,5.

⁶⁵ καὶ ἡ ἐπιφορὰ τῆς ἐπιφορᾶς. Kálvin fordítása: *Levitas enim afflictionis nostrae supremum momentaneae, aeternum supremum pondus gloriae operatur in nobis.* A kifejezést tehát Kálvin szétosztja a dicsőségre is, és a dicsőség elnyerésének módjára is.

országba bemenni,⁶⁶ efelől nincs vita. Mindazáltal mi azt tanítjuk, hogy a pillanatnyi igen könnyű szenvedések azért szereznek nekünk dicsőséges örök életet, mert Isten úgy rendelte, hogy gyermekei mindannyian a kereszt hordozásában legyenek hasonlónak Krisztushoz, s ilyen módon készüljenek fel a mennyei örökség élvezésére, amit azzal nyertek el, hogy Isten kegyelemből örökbe fogadta őket. A pápisták viszont azt állítják, hogy az ilyen szenvedések érdemszerző cselekedetek, melyek révén elnyerhetjük a mennyek országát.⁶⁷ Röviden megismétlem: azt nem tagadjuk, hogy a szenvedés olyan út volna, amelyen a mennyei országba jutunk, de azt tagadjuk, hogy a szenvedések érdemesé tennének minket arra az örökségre, amelynek csak úgy lehetünk részesei, hogy Isten kegyelemből örökbe fogad minket. A pápisták meggondolatlanul kiragadnak egyetlen egy szócskát, hogy Babel-tornyot építsenek rá, és pedig azt, hogy Isten országa nem Krisztus által szerzett örökségünk, hanem jutalom, mely munkáinkért illet meg bennünket. Mindazáltal a kérdés részletesebb megoldását lásd az Intitutióinkban.⁶⁸

18. *Mivel nem stb.* Igen, az teszi számunkra könnyen tűrhetővé ennek a világnak minden nyomorúságát, ha gondolatainkat a mennyei ország örökkévalósága felé irányítjuk. Mert ha magunk körül tekintünk körbe, még egy szempillantás is hosszú, de mihelyt az égre emeljük szemeinket, ezer év is kezd egy pillanattá lenni. Az apostol szavai tehát arra céloznak, hogy a jelenvaló dolgok szemlélete megcsal minket, mert ezek csak *ideig valók*; ennél fogva nincs más, amiben megnyugodhatunk, csak az örök élet hite. Jegyezzük meg ezt a kifejezést: *a láthatatlanokra nézünk* – mert a hit szeme messzebbre hatol, mint az emberi természet összes érzékszerve, és mert a hit a nem látott dolgokról való meggyőződés.⁶⁹

⁶⁶ ApCsel 14,22.

⁶⁷ Vö. *1.ek*, De fide et operibus.

⁶⁸ Inst. 2,17; 3,5,2–5; 3,15,4–8.

⁶⁹ Zsid 11,1.

ÖTÖDIK RÉSZ

1. *Tudjuk ugyanis, hogy ha földi lakosátrunk lebomol, van épületünk Istentől, nem kézzel csinált, örökkévaló házunk a mennyben.* 2. *Azért sóhajtozunk ebben is, vágyakozva felöltözni rá a mi mennyei hajlékunkat;* 3. *ha ugyan felöltözött is mezteleznek nem találhatunk!* 4. *Mert míg sátorban lakunk is, sóhajtozunk megterheltetvén; mert nem akarunk levetkőztetni, hanem felöltöztetni, hogy az élet szüntesse meg a halandót.*¹ 5. *Aki pedig alkalmassá tett² minket erre, Isten az, aki a Lélek zálogát is adta minékünk.* 6. *Tehát mindenkor bizakodunk, és tudjuk, hogy testben lakván, távol bolyongunk az Úrtól.* 7. *Mert hitben járunk, nem látásban;* 8. *bizakodunk, mondom, és inkább szeretnénk kiköltözni a testből, és az Úrnál lakozni.*

1. *Tudjuk ugyanis.* Bóvítmény (ἐπεξεργασία) következik, vagyis az előbbi gondolat kicsiszolása. Pált ugyanis az a cél vezérli, hogy türelmetlenségünket, a keresztől való irtózásunkat és félelmünket, az alázat megvetését, egyszóval, hogy a kevélységünket és élvettségünket kiigazítsa. Ez pedig csak úgy történhet meg, hogy lelkünket a világ megvetése révén folyton az égbe emeli. Két érvre támaszkodik: egyfelől rámutat az emberek nyomorult sorsára ebben az életben, másfelől a legfőbb és tökéletes boldogságra, mely a hívőket a halál után a mennyben várja.

Mert ugyan mi tartja fogva annyira az embereket ez élet utáni fonák vágyakozásukban, ha nem az, hogy hamis képzelődéssel ámitják magukat?! Boldogoknak képzelik magukat, hogy élhetik ezt az életet. De mit ér belátni ennek az életnek a szenvedéseit, ha nem jut eszünkbe a jövő élet boldogsága és dicsősége? Jónak és gonoszoknak közös vonása, hogy élni vágnak. Továbbá, jók és gonoszok egyaránt osztoznak abban is, hogy miközben meggondolják, mennyi és mekkora szenvedéseknek vannak itt kiszolgáltatva – ámbár a hitetlenek csak a testi kellemetlenségekkel foglalkoznak, míg a hívőket inkább a lelki nyomorúságok aggasztják –, aközben gyakran felsóhajtanak, gyakran elsiratják sorsukat, és orvosságot keresnek bajaikra. Mint-

¹ Lásd magyarázatánál.

² κενυγατοειρενω. Kálvin önálló fordítást hoz: *aptavit*; Erasmus: *paravit*; Vulgata: *efficit*. Lásd magyarázatánál.

hogy azonban természetől fogva mindenki irtózik a haláltól, a hitetlenek sohasem távoznak szívesen az életből, legfeljebb csömörből vagy kétségbeesésből dobják el maguktól. A hívők azonban önként készek a távozásra, mert számukra nagyobb remény van kilátásban e világon kívül. Az érvelésnek ez a summája. Most pedig magyarázzuk meg a szavakat egyenként! *Tudjuk* – mondja az apostol. Ezt az ítéletet nem az emberi értelem hozza, hanem a Szentlélek kinyilatkoztatása adja: ezért ez a hívők sajátja.

A lélek halhatatlanságáról volt sejtelve a pogány bölcseletről is, de közülük senki sem tudott semmi biztosat, senki sem dicsekedhetett azzal, hogy számára ismert dologról beszél; erről csak a hívők tudnak határozottan szólni, akiknek Isten ígéje és Lelke bizonyosságot tett erről.³ Továbbá jegyezzük meg, hogy ez nem valami általános ismeret, mintha a hívőknek pusztán annyi volna a meggyőződése, hogy Isten gyermekeinek jobb lesz a helyzete a halál után, és ebből személyesen semmi sem vonatkozna rájuk. Mert milyen keveset érne ez arra a fennkölt vigasztalásra nézve? Szükséges, hogy személyesen ki-ki tudja ezt. Mert végül is nekem az ad bátorságot szembenézni a halállal, hogy szilárdan meg vagyok győződve arról, hogy a jobb életbe költözöm át. Testünket úgy, ahogy most a miénk, *lakósátornak* nevezik. Mert ahogy a sátrakat könnyű anyagokból és nem szilárd alappal, ideiglenes használatra emelik, majd idővel lebontják, vagy maguktól összeomlanak, úgy a halandó testet mintegy gazdátlan⁴ viskót kapták az emberek, hogy néhány napig abban lakjanak.

Ezzel a hasonlattal élt Péter is a második levelében (2Pt 1,13-14), valamint Jób (Jób 4,19), amikor *porsátorról* beszéltek. Ezzel állítja szembe Pál az *örökkévaló* házat. Azt nem lehet tudni, hogy az elnevezéssel a boldog halhatatlanság állapotát fejezi-e ki, amely a halál után a hívőkre vár, vagy pedig a romolhatatlan és dicsőséges testet, amilyen az a feltámadás után lesz. Egyik értelmezés sem alkalmas, ámbar én szívesebben értem úgy, hogy ennek az *épületnek* az alapja a lélek boldog állapota a halál után, betetőzése pedig a végső feltámadás dicsősége. Ez a magyarázat jobban illeszkedik a levél kontextusába is. Az épületet leíró jelzők a maradandóság erőteljes bizonyítását szolgálják.

3. *Ha ugyan felöltözött is.* A hívőkre korlátozza, amit a jövő élet bizonyosságáról mondott, minthogy ez sajátosan az ő meggyőződésük. A hitetlenek is levetkőztetnek, de nem öltöztetnek fel dicsőséges testbe, mert a gyalázatos meztelenség kívül semmit sem visznek Isten

³Vö. 1. Inst. 3,9,4; 3,25,2.

⁴*Caducum* – jogl értelemben: elhagyatott, tulajdonon nélküli.

színe elé. Ellenben a hívők, akik Krisztusba öltöztek fel, és az ő igazságával felékesítve jelennek meg Isten színe előtt, a halhatatlanság dicsőséges ruháját veszik fel. Én ezt szívesebben értelmezem így, mint Chrysostomus és mások, akik azt tartják, hogy itt semmi újat nem mond az apostol, hanem csak azt ismétli meg, amit fentebb említett a mennyei hajlék felépítéséről.⁵ Az apostol tehát kétféle ruhát említ, amelyekbe felöltöztet minket Isten: ez életben Krisztus igazságát és a Lélek megszentelését; a halállal szemben pedig a halhatatlanságot és a dicsőséget. Az előbbi oka az utóbbinak, mivel akiknek megdicsőítést elhatározta Isten, azokat előbb megigazítja.⁶ Ez az értelem jól kiolvasható a *felöltözött is* kifejezésből, mert itt az *is* szót kétségkívül fokozás végett szúrta be az apostol, mintha azt mondaná: a halál után új ruhája lesz a hívőknek, ha és amennyiben már ebben az életben is fel voltak öltözve.

4. *Sóhajtozunk megterheltetvén, mert nem akarunk stb.* Sóhajtoznak a hitetlenek is, mivel nincsenek megelégedve a jelen állapotukkal, de később győz az ellenkező érzés, vagyis az életvágy, s rettegnek a haláltól, a halandó élet meghosszabbodását pedig nem tekintik tehernek. A hívők azonban azért sóhajtoznak, mert tudják, hogy itt száműzetésben, hazájuktól távol vannak; tudják, hogy be vannak zárva a testbe, mint valami börtönbe. Ezért terheli őket ez az élet, melyben nem nyerhetik el az igazi és tökéletes boldogságot, mert a bűn rab-szolgaságából csak a halál révén szabadulhatnak meg; ezért máshová áhítoznak. De miután természeténél fogva minden élő élni vágyik,⁷ hogyan lehet, hogy a hívők örömet készek bevégezni életüket? Az apostol azzal oldja meg ezt a kérdést, amikor azt mondja, hogy a hívők nem azért óhajtják a halált, hogy elveszítsenek valamit, hanem mert a jobb életre tekintenek. Ámbar szavai ennél többet fejeznek ki, mert elismeri, hogy e jelen élet megszűntét természetesen kerülnünk, hiszen senki sem tűri szívesen, hogy ruházatától megfosszák; de azután hozzáteszi, hogy a haláltól való természetes rettegést legyőzi a hívők bizakodása,⁸ mint ahogy rongyos, piszkos, elavult és elszagga-tott ruháját mindenki könnyű szívvel veti el, hogy finom, ragyogó, új és tartós öltözet ékesítse. A metaforát azután meg is magyarázza: *hogy az élet szüntesse meg a haladót.*⁹ Mivel test és vér nem örökölhetheti Isten

⁵Vö. ad loc.: Chrysostomus, *Theophylactus*, Bullinger.

⁶Vö. Róm 8,30.

⁷Vö. 1. Inst. 2,2,26; 3,9,5.

⁸A francia változat figyelembevételével: *par la fiance qu'ont les fidèles*.

⁹A kifejezésben álló *carcerum* igét Kálvin, feltételezően másodlagos jelentése értelmében (eltűntek) így fordítja latinra: *ut destruantur... a vita*. A francia változatban

országát,¹⁰ ezért meg kell semmisülnie annak, ami természetünkben romlandó, hogy valóban megújuljunk és tökéletes állapotra jussunk. Ilyen értelemben szokták börtönnek nevezni testünket, melyben sa-nyargattatunk.

5. *Aki pedig alkalmassá tett minket erre.* Ezt azért teszi hozzá, hogy lássuk: ez a vágyakozás természetfölötti. Ugyanis saját természeti érzékünk nem fog erre ösztökélni minket, mert nem fogja fel azt a százszoros visszafizetést, mely a mag halálából származik,¹¹ tehát erre Istennek kell alkalmassá tennie minket. S egyúttal a módját is hozzáfűzi az apostol: Isten az ő Lelke zálogával erősít meg minket. Ámbár, úgy tűnik, hogy az *is*¹² szócska fokozásul szolgál, mintha azt mondaná: Isten az, aki bennünk ezt a vágyakozást kialakítja, s hogy a lelkünk ne lankadjon vagy ingadozzék, azután a Szentlélek zálogával is kezeskedik erről, mert a Lélek bizonyágtételével biztosít, hogy ígéretének valósága szilárd és határozott. Vagyis itt a Szentlélek kettős munkájáról van szó: megmutatja a hívőknek, hogy mit kell kívánniuk, azután szívüket hathatósan felindítja, és minden kétséget megszüntet, hogy állhatatosan mindig a jót válasszák. Mindazáltal nem helytelen, ha a kifejezést (*alkalmassá tesz*) kiterjesztjük a megújult életre is, mellyel Isten az övéit már ezen a világon felékesíti, mert ilyen módon már most elválasztja őket a többiektől, és megmutatja, hogy kegyelméből páratlan sorsra vannak rendelve.

6. *Tehát mindenkor bizakodunk.* Tudniillik: a Lélek zálogára (kezeségére) hagyatkozunk, mert különben mindig reszketünk, vagy legalábbis hol bizakodunk, hol félünk, s ingadozni fog lelkünk vezérhangja. Ennélfogva ez a jó bátorság, melyről Pál beszél, csak akkor marad meg bennünk, ha Isten Lelke élte. Az *és* kötőszót,¹³ amely nyomban ezután következik, indokló kötőszónak kell tekinteni ilyen formán: bátrak vagyunk, mert tudjuk, hogy a test miatt vagyunk távol stb. Ugyanis ez a tudás oka nyugalmunknak és bizakodásunknak, és a hiteltelenek éppen azért nyugtalankodnak folytonosan, vagy zúgó-lódnak makacsul Isten ellen, mert azt hiszik, hogy hamarost el fog-nak pusztulni, ám boldogságuk végcélját ebben az életben tűzték ki. Mi ellenben nyugodt lélekkel élünk, s örvendezve¹⁴ megyünk a halál felé, mert jobb reményünk van.

viszont első jelentése szerint így: *soit englouti par la vie*. Vulgata, Erasmus: *ut absor-beatur a vita*.

¹⁰1Kor 15,50.

¹¹Vö. Jn 12,14.

¹²Egyes görög kéziratokban *ó kai dóc*, *ήμιν áll* a *ó dóc*, *ήμιν* helyett.

¹³*kai*.

¹⁴A francia változat alapján: *joyusement*.

Távol bolyonguk az Úrtól. Az egész Szentírás azt hirdeti, hogy Isten velünk van, s lám, Pál itt azt tanítja, hogy távol vagyunk tőle. Ez lát-szatra ellentmondás, de a távollét és a jelenlét eltérő módja könnyen megoldja a csomót. Isten tehát általában *jelen* van minden emberrel, amennyiben hatalmával megtartja őket, bennük lakozik, hiszen benne élnek, mozognak és vannak.¹⁵ A benne hívőkkel Lelkének nagyobb energiája által van *jelen*: Ő bennük él, közöttük, sőt bennük lakozik. De eközben *távol* van tőlünk, nem mutatja magát, hogy színről színre lássuk, mert még számkivetettek vagyunk országától, és még nélkü-lőznünk kell a boldog halhatatlanságot, melyet az angyalok élveznek, akik vele együtt vannak. Mindazáltal a *bolyongani* ige itt csak a tudás-ra vonatkozik, amint az a nyomban hozzáfűzött indoklásból kitűnik.

7. *Mert hitben járunk.* Az *eidóc*-t itt *látásnak* fordítottam, mert ugyan mit jelenthetne itt a *látzat*, amit egyesek javasoltak?¹⁶ Pál arra ad magyarázatot, hogy miért vagyunk távol most az Úrtól, tudniillik azért, mert még nem látjuk őt színről színre.¹⁷ A távollét mikéntje az, hogy nem láthatjuk nyíltan Istent. És azért nem láthatjuk, mert *hitben já-runk*. Éppen ezért méltán állítja szembe a hitet a látással, a hit azt ragadja meg, ami az emberi érzékek elől rejtve van, hiszen a hit figyel-me a jövőre irányul, melyek még nem állottak elő. A hívők állapota ugyanis inkább a halottakéhoz hasonló, mintsem az élőké-hez, úgyhogy gyakran Istentől elhagyottnak tűnnek, s a halál csirá-ját mindig magukba zárva hordják; szükséges tehát, hogy reményt meghaladva reménykedjenek.¹⁸ Márpedig ha látható a reménység, nem reménység; amik reméltetnek, azok rejtve vannak, miként a Róm 8,24 mondja; a hit pedig a nem látható megnyilatkozása.¹⁹ Nem csoda tehát, ha az apostol azt mondja, hogy nem lesz miénk a látás, amíg hitben járunk. Mert bár látunk ugyan, de tükörben és homályosan,²⁰ vagyis a valóság helyett az ígében nyugszunk meg.

8. *Bizakodunk, mondom.* Megismétli, amit az istenfélők bizakodásá-ról mondott, hogy tudniillik egyáltalán nem töri össze őket a kereszt kemény terhe, s a csapások alatt nemhogy elcsüggednének, hanem még bátrabbak lesznek. Igen, valóban a halál a legrosszabb. A hívők azonban úgy áhítoznak rá, mint a tökéletes boldogság kezdetére. Ezért a kötőszó [*és*] indoklásként oldható fel, ilyenformán: semmi sem

¹⁵Vö. ApCsel 17,28.

¹⁶Kálvin: *abspectum* = látás; Vulgata: *species*; látzat.

¹⁷Vö. 1Kor 13,12.

¹⁸Vö. Róm 4,18.

¹⁹*Res non apparentium manifestatio*. Vö. Zsid 11,1.

²⁰Vö. 1Kor 13,12; továbbá ad 3,18.

történhet velünk, ami megfoszthatna a bizakodástól és a bátorságtól, mert a halál (amitől mások annyira irtóznak) a mi számunkra nagy nyereség. Nincsen ugyanis nagyobb jó, mint *kiköltözni a testből*, hogy beléphessünk Isten szentélyébe, s valósággal és teljesen élvezzük jelenlétét. Tehát semmi sem megy veszendőbe a külső ember megromlása következtében. Jegyezd meg itt, amit egyszer már említettünk,²¹ hogy az igaz hit nemcsak a halál megvetését szüli, hanem a halál utáni vágyakozást is. Ekképpen viszont a hitetlenség jele az, mikor a reménység öröme és vigasztalása helyett a haláltól való rettegés uralkodik el bennünk. Mindazáltal a hívők kívánják a halált – nem mint ha alkalmatlankodó óhajtozásaikkal akarnának elébe menni az Úr napjának, hiszen készségesen itt maradnak e földi állomáson mindaddig, amíg az Úr jónak látja, s inkább akarnak is Krisztus dicsőségére élni, mint maguknak (és a maguk hasznáért) meghalni.²² Az a vágy ugyanis, amelyről Pál beszél, a hitből fakad, vagyis nem mond ellent Isten akaratának. Pálnak ebből a szavaiból azt is megérthetjük, hogy a lelkek, ha a testtől megszabadulnak, Istennél élnek. Mert ha a testtől eltávozván, Isten közelségében vannak, bizonyára együtt is élnek vele. Itt némelyek felvetik a kérdést: akkor hogyan lehetséges az, hogy a szent atyák annyira irtóztak a haláltól, például Dávid, Ezékiás és egész Izráel egyháza, amint látható a 6. zsoltárból, az Ézs 38,3-ból és a Zsolt 115,17-ből? Tudom, hogy mit szoktak erre felelni: tudniillik hogy azért volt számukra olyan rettenetes a halál, mert még csak homályosan tárult fel előttük a jövő, s ezért gyenge volt vigasztalásuk is. Elismerem, ez is valami, de nem minden, mert nem minden esetben rettentek meg haláluk hírére a régi egyház szent atyái, sőt inkább vidáman és jókedvvel fogadták a halált, hiszen Ábrahám élettel betelve, szomorúság nélkül költözött el,²³ Izsákról sem olvassuk, hogy menekült volna a halál elől,²⁴ Jákób utolsó pillanataiban is arról tesz bizonyosságot, hogy várja az Úr szabadítását,²⁵ s Dávid, valamint Ezékiás is nyugodtan és panasz nélkül haltak meg.²⁶ Ha pedig Dávid is²⁷ és Ezékiás is²⁸ siránkoztak alkalmanként a halál miatt, annak az volt az oka, hogy vétkük miatt büntette őket az Úr, s ezért a halálban az Úr haragját érezték. Ez volt az oka riadalmuknak, amit ma, Krisztus

²¹ Ad 5,1.

²² Vö. Róm 14,7.

²³ 1Móz 25,8.

²⁴ 1Móz 28,5; 35,29.

²⁵ 1Móz 49,18.

²⁶ 1Kir 2,10; 2Kir 20,10.

²⁷ 2Sám 12,21–22.

²⁸ Ézs 38,3.

uralma alatt is érezhetnének a hívők. Az a vágyakozás tehát, amelyről most Pál szól, a kiegyensúlyozott és rettegések alól felszabadult lélek indulata.²⁹

9. *Azért igyekezzünk is, hogy akár itt lakunk, akár messze költözzünk, neki kedvesek legyünk.* 10. *Mert mindannyiunknak meg kell jelennünk Krisztus ítélőszéke előtt, hogy ki-ki jutalmat vegyen aszerint, amit testben cselekedett, akár jót tett, akár gonoszt.* 11. *Ismervén tehát az Úrnak ezt a félelmét, embereket térítünk, Isten előtt pedig nyilván vagyunk; bízom³⁰ azonban, hogy nyilván vagyunk a ti lelkiismeretek előtt is.* 12. *Nem ajánljuk tehát újra magunkat nektek, hanem alkalmat adunk számotokra, hogy dicsekedjete velünk, hogy legyen mit felelnetek a színből és nem szívből dicsekvőeknek.*

9. *Azért igyekezzünk is.* Miután arról beszélt, hogy a keresztyének olyan bátran és nemesen viselik a szenvedéseket, hogy még halván is győznek a halál felett, mert a szenvedések és a halál révén nyerik el a boldog életet; most ugyanebből a forrásból egy másik gondolatot is felhoz, tudniillik hogy a legnagyobb buzgósággal, minden körülmények között arra kell törekedniük, hogy kedvesek legyenek Istennek. És valóban, ez másképp nem történhet meg, csak úgy, hogy a feltámadás reménye és az [utolsó] ítélet gondolata felkölti bennünk ezt a buzgóságot. S ellenkezőleg, épp így, kötelességeinket is csak azért hanyagoljuk el, és csak azért vagyunk annyira restek, mert sosem vagy csak ritkán jut eszünkbe, amire folyton emlékeztetni kellene magunkat, hogy jövevényként vagyunk mi itt kis időre, hogy futásunkat elvégezve visszatérjünk Krisztushoz. Jegyezzük meg, amit Pál mond: akár haljunk, akár éljünk, ez a buzgóság van bennünk, ami újból megerősíti a lelkek halhatatlanságát.

10. *Meg kell jelennünk.* Ámbár mindnyájunk közös sorsa ez, mégsem emelkedik kivétel nélkül mindenki arra a lelkiületre, hogy minden pillanatban arra gondolna, hogy meg kell állnia Krisztus ítélőszéke előtt. De miután Pál, akit annyira eltöltött a helyes cselekvés igyekezete, folyton odaállította magát Krisztus elé, most mellékesen meg akarja feddeni azokat a nagyravágyó tanítókat, akik beérték azzal, hogy mintegy színházban, megtapsolják őket az emberek. Mert amikor azt mondja, hogy senki sem kerülheti el [az ítéletet], úgy tűnik, hogy valamiképp őket idézi a mennyei ítélőszék elé. Ámbár a görög igét úgy

²⁹ A francia változat figyelembevételével: *affection d'un esprit bien posé, et delivre de trouble.*

³⁰ *ἠραυτο* – Kálvln: *confido*; Vulgata, Erasmus: *spero*.

is lehetne értelmezni, hogy *megjeleni*,³¹ de véleményem szerint Pál itt messzebbre tekintett, tudniillik hogy akkor világosságra fogunk állni, mert most még sokan mintegy sötétségbe rejtőznek. Mert akkor megnyílnak ama könyvek, amelyek most zárva vannak.³²

Hogy ki-ki jutalmat vegyen. Mivel ez a hely az elvégzett munka megjutalmazásáról szól, röviden jegyezzük meg: ahogyan megbünteti Isten a rossz cselekedeteket, úgy a jó cselekedeteket jutalom illeti meg, de más és más értelemben. Hiszen a rossz cselekedetekért büntetés és nem jutalom jár, de Isten a jó cselekedetek jutalmazásában nem veszi figyelembe az érdemet vagy a rangot. Mert nincs olyan teljesen elvégzett és minden ízében tökéletes munka, hogy Istennek méltán tetsszen. Továbbá önmagában senkinek a cselekedetei nem tetszenek Istennek, csak ha az egész törvénynek maradéktalanul eleget tesz,³³ márpedig ilyen tökéletes ember nem található. Ennélfogva egyetlen menedék az, hogy ingyenes jósága révén elfogad és igaznak tekint minket, s nem számítja be bűneinket. S miután kegyelmébe fogad, szabad kedvezéssel elfogadja cselekedeteinket is – s ettől függ a jutalom. Tehát nincs abban semmi képtelenség, hogy Isten jutalomra méltatja a jó cselekedeteket, csak értsük meg, hogy ez nem akadály a annak, hogy az örök életet ingyen kegyelemből nyerjük el az emberek. Erről már részletesebben szóltam az első levél magyarázata során,³⁴ és az Institutióban is bővebben tárgyalom majd.³⁵ Mikor azt mondja, hogy *testben*, ez alatt nemcsak a külső cselekedeteket értem, hanem minden tettet, amely a testi életben végbemegy.

11. *Ismervén tehát.* Most visszatér saját személyére, vagyis az általános tanítást újból önmagára alkalmazza. Azt mondja: ismerem az Úr félelmét, és nem is vagyok hűjával annak, aminek minden hívő szívében uralkodnia kell. Tehát *ismerni az Úr félelmét* annyi, mint osztozni abban a tudatban, hogy egyszer számot kell adnunk Krisztus ítélőszéke előtt. Mert aki komolyan megfontolja ezt, azt szükségképpen megérinti Isten félelme, s minden hanyagságot messze űz belőle. Pál tehát kijelenti, hogy apostoli tisztét hűségesen és tiszta lelkiismerettel látja el,³⁶ s mint aki tudja, hogy számadást kell adnia, az Isten félelmében jár.³⁷ Minthogy azonban ellenfelei azt vethették szemére, hogy: te ugyan nagyszerűen magasztalod magad, de ki igazolja, amit állítasz?

³¹ φανερώω – *manifesto*.

³² Vö. Dán 7,10; Jel 20,12.

³³ 5Móz 27,26; Gal 3,10–11.

³⁴ Ad 1Kor 3,8.

³⁵ Vö. Instl. 3,18.

³⁶ Vö. ad 2Tim 1,3.

³⁷ ApCsel 9,31.

– erre azt feleli, hogy a tanító munkáját végzi az emberek szeme láttára, de Isten jól tudja, hogy milyen őszinte lélekkel teszi ezt. Mintha ezt mondaná: ahogy a szám beszél az embereknek, úgy beszél a szívem Istennek!

Bízom azonban. Egyfajta pontosítás. Azzal dicsekszik ugyanis, hogy feddhetetlenségének nemcsak Isten a tanúja, hanem maguk a korinthusiak is, akik már tapasztalatot szereztek felőle. Itt tehát két dolgot kell megjegyezni: egyrészt nem elég, ha valaki az emberek között becsületesen és derekasan viselkedik, ha lelke nem egyenes Isten előtt; másrészt üres dicsekvés, ha a tények nem tanúskodnak mellette. Mert nincs vakmerőbb követelőző az olyan embernél, akinek semmije nincs. Aki tehát azt akarja, hogy higgyenek neki, álljon elő a szavait hitelesítő tetteivel. Mindazáltal a *nyilván vagyunk lelkiismeretek előtt* kifejezés többet is jelent, mint annyit, hogy tapasztalat alapján ismerni valakit, mert a lelkiismeret mélyebbre hatol, mint a testi ítélőerő.

12. *Nem ajánljuk tehát.* Megerősíti, amit az előbb mondott, s egyúttal előre elhárítja a rágalmat. Miután ugyanis sokszor beszél önmagáról, úgy tűnhetett, hogy túlhangsúlyozza a saját dicséretét. Sőt, valószínű, hogy a gonoszok ezt a szemére is vetették. Mert amikor azt mondja, hogy *nem ajánljuk ismét magunkat*, mintegy a nevükben beszél.

Az *ajánlani* ige itt negatív értelemben veendő, a tetszélges vagy magakelletés értelmében. Mikor hozzáteszi, hogy *alkalmat adunk számotokra, hogy dicsekedjete velünk*, ezzel először is azt fejezi ki, hogy inkább az ő érdekükben cselekszik, mintsem a saját érdekében, s mindent átenged az ő dicsekvésük számára. Másodszor, közvetve felrója hálátlanságukat is, mivel nem tartották kötelességüknek, hogy apostolságát maguktól is nagyra becsüljék, s ily módon ne kényszerítsék őt erre. Továbbá azt sem ismerik fel, hogy inkább a saját érdekük, mint Pálé, hogy dicsekedjenek apostolságával. Ebből megtanulhatjuk, hogy Krisztus szolgálói csak annyiban törődjenek megbecsülésükkel, amennyiben az az egyháznak javára szolgál. Pál kijelenti, hogy őt ilyen indulattal vezérli, s ez valóban igaz. Mások pedig vigyázzanak, nehogy alaptalanul hivatkozzanak az ő példájára! Azt is megtanuljuk ebből, hogy végül is az a szolga igazi dicsérete, amely inkább az egyháza háruul, mintsem egyedül őrá, vagyis mindenkinek javára szolgál.

Hogy legyen mit felelnetek. Mellékesen jelzi, hogy meg kell cáfolni azoknak hiú kérdésését, akik üresen dicsekszenek – és ez kötelessége az egyháznak. Mert ha ártalmas dögvész a nagyravágyás, éppoly veszélyes azt alakoskodással támogatni. Mivel a korinthusiak nem akartak szembeszállni ezzel, Pál emlékezteti őket, hogy mit kell tenniük. A *szóbol és nem szóbol* való dicsekvés azt jelenti: külső csillo-

gással ámítani, és semmibe venni a szív tisztaságát. Mert akik szívből dicsekszenek, azok csak Istenben dicsekszenek!³⁸ De ahol csak üres fitogtatás van, ott nincs sem őszinteség, sem egyeneslelkűség.

13. *Ha azért bolondok vagyunk, Istenért; ha józanok, érettetek.* 14. *Mert Krisztusnak szerelme szorongat minket, úgy ítélvén meg, hogy ha egy meghalt mindenkiért, akkor mindannyian meghaltak;* 15. *és azért halt meg mindenkiért, hogy akik élnek, ezután ne maguknak éljenek, hanem annak, aki értük meghalt és feltámadott.* 16. *Azért mi ezentúl senkit sem ismerünk test szerint; sőt, ha ismertük is Krisztust test szerint, többé már nem ismerjük.* 17. *Azért ha valaki Krisztusban van, új teremtes az; a régiek elmúltak, ime, újjá lett minden.*

13. *Ha azért bolondok vagyunk.* Megengedésül mondja,³⁹ mert Pál dicsekedése egészséges dicsekedés volt, azaz – ha úgy tetszik – józan és bölcs bolondság, csak hogy ez sokak szemében ügyefogyottságnak tűnt. Az ő véleményükre nézve teszi a megengedést. S mindjárt két dolgot tisztáz: egyrészt nem törődik magával, hanem egyedül az a célja, hogy Istennek és az egyháznak szolgáljon; másrészt cseppet sem tart az emberek vélekedésétől, sőt, az sem érdekli, hogy esztelennek vagy éppen okosnak tartják, csak hűségesen teljesítse az Isten és az egyház iránti kötelességét. A mondat értelme tehát a következő: sokszor hozom szóba feddhetetlenségemet, valóban; ám vegye ezt ki-ki úgy, ahogy akarja. Én ugyanis nem a magam érdekében cselekszem, hanem csak Istent és az egyházat tartom szem előtt. Tehát kész vagyok hallgatni is és szólni is, aszerint, ahogy Isten dicsősége és az egyház haszna kívánja, és örömet eltűröm, hogy bolondnak tart a világ, ha ez a bolondság nem az enyém, hanem Istené. Nemcsak megjegyezni érdemes ezt a lókust, hanem méltó a folytonos elmélkedésre is, mert ha nem tanuljuk meg ezt a lelki készséget, akkor a legcsekélyebb megbotránkozás is el fog tántorítani kötelességünkötől.

14. *Mert Krisztusnak szerelme.* Ez akár cselekvő, akár szenvedő értelemben is felfogható,⁴⁰ én inkább az utóbbit fogadom el. Mert hacsak nem vagyunk érzéketlenebbek a kőnél, nem tehetjük meg, hogy ne szenteljük magunkat egészen Krisztusnak, ha meggondoljuk, mekkora szeretettel volt irántunk, amikor meghalt értünk. Majd Pál magamagát magyarázza, amikor hozzáteszi, hogy: illő, hogy magunk-

³⁸Vö. 1Kor 1,31.

³⁹Megengedés *concessio*, retorikai fogás, az ellentét állításának részbeni, megengedő elfogadása, a teljesebb cáfolat érdekében.

⁴⁰Tkp. *genitivus objectivus* és *genitivus subjectivus*: ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ.

nak meghaljunk, hogy neki éljünk. Tehát miként az imént azt mondta, hogy a félelem ösztönzi a kötelessége teljesítésére, mert egyszer számot kell adnia róla, úgy most egy másik ösztökéről szól, ez pedig Krisztus végtelen szerelme irántunk, melynek bizonyítéka érettünk való halála. Ennek a szeretetnek tudata – mondom – *szorongatja* a mi indulatainkat, hogy másfelé ne hajoljunk, csak az ő viszonzszeretetére. A *szorongat*⁴¹ igében metafora van, ami azt jelenti, hogy aki valóban megfontolja és meggondolja azt a csodálatos szerelmet, amit Krisztus a halála által tanúsított értünk, az nem tehet mást, mint hogy magát Krisztus szeretetének szenteli, mintegy arra kényszerülve, hogy a legszorosabb kötéssel hozzákötözve, követésére szentelje magát.

15. *Ha egy meghalt mindenkiért.* Jegyezzük meg jól a célt; azért halt meg értünk Krisztus, hogy mi meghaljunk magunknak. S figyeljük meg a magyarázatot is: magunknak meghalni annyi, mint *neki [Krisztusnak] élni*, vagy – ha jobban tetszik – lemondani magunkról, hogy Krisztusnak éljünk. Mert azért váltott meg minket Krisztus, hogy hatalmába vegyen, mint a saját szerzeményét: ebből pedig az következik, hogy többé nem rendelkezünk magunkkal. Hasonló ez a lókus a Róm 14,15-höz.⁴² Ámbár két körülményt világosan leszögez: egyrészt, ha Krisztusban meghaltunk, nincs helye nagyravágyásnak és törtetésnek, és akkor nem lehet nehéz az alázat! Másrészt Krisztusnak tartozunk életünkkel és halálunkkal, mivel teljességgel megnyert bennünket magának.

16. *Azért mi ezentúl senkit sem ismerünk.* Az ismerni⁴³ szó itt a valamire becsül, tart⁴⁴ értelmében veendő, mintha azt mondaná: mi nem a külső látszat után ítélünk, hogy azt tartsuk a legkiválóbbnak, aki színleg ilyennek mutatkozik. A *test* szóba belefoglal minden olyan külső adományt, amit az emberek értékesnek szoktak tartani, s főként mindazt, amit újjászületés nélkül dicséretre méltónak tartanak. Mindazáltal lényegben a külszínről beszél (amit megjelenésnek szoktak nevezni), s célzásával a halálra emlékeztet, mintha azt mondaná: ha mindnyájan meghalunk e jelen életnek, akkor testi kiválósága miatt senkit sem szabad Krisztus szolgájának tartani.

Sőt ha ismertük is Krisztust. Ezt jelenti: bár Krisztus egy bizonyos ideig ezen a világon élt, és az emberek e jelen életre tartozó dolgok feltételei szerint ismerték; most más módon, azaz lelkileg kell őt megismerni, nehogy bármi e világit gondoljunk felőle. Ezzel a lókussal

⁴¹συντριβή – tkp. egybeönt, egybeszorít.

⁴²Helyesen: Róm 14,7-9.

⁴³ἔγνων.

⁴⁴ἔτιμω.

jónéhány fanatikus visszaélt, mint például Servet, annak bizonyítására, hogy Krisztus emberi természetét elnyelte istensége.⁴⁵ De nem nehéz megítélni, hogy az efféle eszelősség mennyire távol jár az apostol gondolkozásától. Ő ugyanis nem Krisztus testének lényegéről beszél itt, hanem a külső megjelenéséről, s nem azt mondja, hogy többé nem tudunk semmit Krisztus testéről, hanem állítja, hogy nem eszerint vélekedünk Krisztusról.

Pedig az egész Szentírás azt hirdeti, hogy Krisztus éppen olyan dicsőséges életet él most a mi testünkben, mint szenvedett egyszer abban; sőt, ha elveszük ezt az alapot, egész hitünk összeomlik. Honnan van ugyanis a halhatatlanság reménye, ha nem onnan, hogy a feltámadás példája már előttünk van Krisztusban!? Mert ahogyan Krisztus betöltötte a mi természetünkben a törvényt, és ezzel eltörölte Ádám engedetlenségét, s ekként visszaállította igazságunkat, épp így nyertük el ugyanebből az életet is, mert Krisztus megnyitotta természetünk előtt Isten országát, ahonnan az eladdig száműzve volt, és a mennyei hajlékban adott számára helyet. Ha tehát nem ismerjük el Krisztus emberi testét, mindenestől fogva elveszítjük azt a bizodalmat és vigasztalást, amit benne kell megtalálnunk. Krisztust mint embert és mint testben testvérünket, de nem testi módon ismerjük fel, mert egyedül csak lelki ajándékai ismeretében nyugszunk meg. Tehát számunkra Krisztus lelki természetű, de nem azért, mert a testet levetkőzve lélekké változott volna át, hanem azért, mert Lelkének ereje által szüli újjá és kormányozza az övéit.

17. *Azért ha valaki Krisztusban van.* Mivel a mondat hiányos, így kell kiegészíteni: ha valaki Krisztusban, azaz Krisztus országában vagy az egyházban helyet akar találni, az legyen új teremtmény.⁴⁶ Ezzel a kifejezéssel elítél mindenféle kiválóságot, amit az emberek nagyra szoktak becsülni, ha hiányzik a szív megújulása. Lett légyen az tudomány vagy ékesszólás, vagy bármi más becses és tiszteletre méltó adomány, ha hiányzik az Úr félelme és a jó lelkiismeret, értékük mindenestül elenyészik. Tehát senki se kérkedjék semmiféle kiválósággal, mert a keresztyének legfőbb dicsérete az önmegtágadás. S valóban, ezzel a kijelentéssel nemcsak az a célja, hogy elutasítsa az alapostolok üres hiúságát, hanem a korinthusiak becsvágyó ítéletét is helyre akarja igazítani, mert többre becsülték a külső látszatot, mint az igazi őszinteséget. Ámbár ez szinte minden kornak közös bűne. Mert ugyan hány ember akad, akit nem nyűgöz le inkább a kérkedés, mint

⁴⁵Vö. Servet, *De Trinitatis erroribus* (1531), valamint *Dialogus de Trinitate* (1532); Kálvin: *Inst.* 2.14.4, 8; 4.17.29.

⁴⁶A *δοτε τι τις εν Χριστω, κατη* κτηον. Kifejezésben nincs iget állomány.

a valódi szentség!? Jegyezzük meg tehát ezt a figyelmeztetést: az egyházban mindenkinek semmivé kell lennie, akit nem újítt meg Iste Lelke, ragyogjon bár akármilyen ékességekkal is!

A régiek elmúltak. Amikor a próféták Krisztus országaról beszélnek azt hirdetik, hogy új ég és új föld lesz,⁴⁷ s ezzel azt fejezik ki, hogy minden jobbra fordul, s akkor teljeseedik az istenfélők boldogsága. S mint hogy Krisztus országa lelki ország, ennek a változásnak elsősorban lélekkben kell megtörténnie, méltán kezdi ezzel. Egyszóval, elegáns és találó célzás az, amikor Pál ezt a magasztalást az újjászületésre alkalmazza. *Régieknek* nevezi mindazt, amit Isten Lelke nem formált újra, s ekként a kifejezést a megújulás kegyelmével állítja szembe. Az *elmúltak*⁴⁸ alatt azt érti, hogy *elheroadtak*, miként a mulandó dolgok el szoktak enyészni idejük letelte után. Tehát az új ember csak Krisztus országában virágzik és növekedik.

18. *Mindez pedig Istentől van, aki Jézus Krisztus által megbékéltetett magával minket, és nekünk adta a békéltetés szolgálatát; 19. minthogy Isten, aki Krisztusban volt, megbékéltette magával a világot, nem tulajdonítva nekik bűneiket, és ránk bízta a békéltetés üzenetét. 20. Krisztusért járván tehát követségben, mintha Isten intene általunk: Krisztusért kérünk, béküljete meg Istennel. 21. Mert azt, aki nem ismert bűnt, bűnné tette értünk, hogy mi Isten igazsága legyünk őbenne.*

18. *Mindez pedig Istentől van.* *Mindez:* vagyis minden, ami Krisztus országához tartozik. Mintha azt mondaná: ha Krisztuséi akarunk lenni, újjá kell születnünk Istentől. Ez pedig nem közönséges ajándék. Tehát nem az egyetemes teremtésről beszél, hanem a megújulás kegyelméről, amelyre Isten kiváltképpen az övéit méltatja, és azt hirdeti, hogy ez Istentől van: nem úgy, ahogyan ő az égnek és a földnek teremtője és alkotóművésze, hanem úgy, ahogyan egyházának új teremtőjeként újraformálja az övéit a maga képére. Így aláz meg minden testet, és figyelmezteti a hívőket, hogy lévén Isten új teremtései, neki kell élniük, ami csak úgy lehetséges, ha elfelejtkeznek a világról, hiszen már nem a világból valók,⁴⁹ hanem Istentől.

Aki megbékéltetett minket. Két fő tételről van itt szó: egyrészt az ember Istennel való megbékéltetéséről, másrészt arról, hogy miképpen élvezzük ennek a megbékéltetésnek a jótéteményét. S mindkettő szo-

⁴⁷Pl. Ézs 65,17; 2P1 3,13; Jel 21,1.

⁴⁸παρρησιον szó szerint: elmentek. Kálvin nyilvánvalóan az észlelési jövőendő és elejéről veszi a metaforikus értelmezést: Ézs 64,5. Továbbá: Zsolt 90,6.

⁴⁹Vö. Jn 17,16.

rosan összefügg a korábbiakkal. Az apostol ugyanis, miután minden kiválóság fölé emelte a jó lelkiismeretet,⁵⁰ most megmutatja, hogy az egész evangéliumnak ez a célja. Egyúttal azonban az apostoli tiszt méltóságára is rámutat, hogy emlékeztesse a korinthusiakat, mit keressenek személyében. Eddig ugyanis nem voltak képesek különbséget tenni az igazi és a hamis szolgák között, mert csak a dicsekedés tetszett nekik.

Ezzel a figyelmeztetéssel tehát arra sarkallja őket, hogy még jobban haladjanak előre az evangélium tanításában. Azért szokták ugyanis fonák mód csodálni az istentelen embereket, akik inkább csak a saját becsvágyuknak szolgálnak, mintsem Krisztusnak, mert nem tudjuk, hogy mi a tartalma és célja az evangélium hirdetésének.

Most visszatérek arra a két fő tételre, amit itt leszögez az apostol. Az első az, hogy *Isten Krisztusban megbékéltetett magával minket, s nyomban kijelenti: Isten Krisztusban volt, s az ő személyében végezte el a megbékéltetést, majd hozzáfűzi a módját: nem tulajdonítva az embereknek az ő bűneiket.* S azután hozzákapcsol egy másik kijelentést is: mivel Krisztus engesztelő áldozattá lett bűneinkért, igazságot szerzett nekünk.

A második főtétel az, hogy az evangélium révén Isten közölte velünk a megbékéltetés kegyelmét, hogy részesedjünk benne. Fontos lókus ez, ha van ugyan még egy ilyen fontos lókus Pál összes írásában. Méltó tehát, hogy alaposan kifejtjük minden egyes részét.

A békéltetés szolgálatát. Kitűnő címe az evangéliumnak: követség, arra nézve, az emberek megbékéljenek Istennel. S egyben különös méltósága is ez a szolgáknak, akiket Isten azzal a megbízatással küld hozzánk, hogy közbenjárók és mintegy kezesek legyenek. Mindazáltal ennek itt nem annyira a szolgák kitüntetése a célja, mint inkább az istenfélők vigasztalása, hogy amikor csak az evangéliumot hallják, tudják meg, hogy Isten a megtérésük érdekében kíméletesen bánik velük, mintegy megegyezést kötve velük. Lehet-e ennél a jónál kívánatosabb valami? Jegyezzük meg tehát, hogy az evangélium legfőbb célja az, hogy Isten – jóllehet mi természetünkönél fogva a harag fiai vagyunk⁵¹ – eltörölje az ellenségeskedést közöttünk és közötté, és visszafogadjon kegyelmébe. A szolgák azt a megbízatást kapták, hogy hozzák el nekünk ennek a nagy jónak a hírért, sőt tegyenek bizonyossá minket Isten irántunk való atyai szeretetéről. Jóllehet bárki tanúsíthatja számunkra az isteni kegyelmet, Pál mindazáltal azt tanítja,

⁵⁰Lásd 2Kor 5,11.

⁵¹Vö. 1Jn 2,3.

hogy ez a feladat sajátosan a szolgákra van szabva. Tehát amikor a szabályszerűen elrendelt szolga az evangélium alapján hirdeti, hogy Isten kegyelmes irántunk, úgy kell őt hallgatni, mint Isten küldöttét, akinek – mint mondják – ez a nyilvános tiszte, törvényes tekintéllyel fel van ruházva annak biztosítására.

19. *Isten, aki Krisztusban volt.* Némelyek ezt egyszerűen úgy értik, mintha azt mondta volna, hogy Isten Krisztusban megbékéltette magával a világot.⁵² Azonban teljesebb és bővebb az a jelentés, hogy Isten Krisztusban volt, és Krisztus közbenjárása által békítette meg magával a világot.⁵³ Ilyenformán tehát az Atyáról hirdeti ezt, hiszen nem lenne helyénvaló a mondat, ha úgy értelmeznénk, hogy Krisztus isteni természete volt magában Krisztusban.⁵⁴ Tehát az Atya volt a Fiúban, ahogyan mondja: én az Atyában vagyok, és az Atya énbenem (Jn 10,38).⁵⁵ Ennélfogva, akié a Fiú, azé az Atya is. Pál azért hangsúlyozza ezt, hogy tanuljunk meg egyedül Krisztussal megelégedni, mivel benne megtaláljuk az Atya Istent is, amennyiben Isten igazán általa közli magát velünk. Mintha tehát ezt mondaná: bár Isten távol van tőlünk, Krisztusban közel jött hozzánk, s így Krisztus lett számunkra az igaz Immánuel, eljövele pedig Isten közeledése az emberekhez. A mondat második fele Krisztus tisztét jelzi, tudniillik hogy ő az engesztelő áldozat értünk,⁵⁶ mert nélküle Isten ellensége volna mindnyájunknak, akik az igazságtól elszakadtunk. Miért jelent meg tehát Isten Krisztusban az embereknek? A megbékélésért, hogy megszüntetve az ellenségeskedést, gyermekeivé fogadja azokat, akik elidegenedtek tőle. S ámbár a megváltó Krisztus az irántunk való isteni szeretet forrásából jött el, mégis, amíg az emberek nem ismerik fel, hogy Istent a Közbenjáró engesztelte ki, addig, emberi oldalról, szükségszerűen megmarad a viszálykodás, ami feltartóztatja az embereket az Istenhez való közeledésben. Erről később bővebben lesz majd szó.

Nem tulajdonítva nekik. Íme, mi módon térnek vissza az emberek Isten kegyelmébe! Úgy, hogy bűnbocsánatban részesülve igazaknak tekinti őket. Mert amíg Isten beszámítja nekünk bűneinket, addig szükségképpen gyűlöleteseknek tart bennünket, hiszen nem lehet sem barátságos, sem jóindulatú a bűnösök iránt. De úgy látszik, hogy

⁵²Cajetan, ad loc.

⁵³Pellikan, ad loc.

⁵⁴A francia változat alapján: *Car ce seroit improprement, de dire que la nature Divine de Christ estoit en Christ.*

⁵⁵Forchtott rendben, nem szó szerint idéz.

⁵⁶1Jn 2,2.

ezzel a tétellel ütközik az, amit másutt mond, miszerint Isten *kiválasztott minket magának a világ teremtése előtt* (Ef 1,4), s még inkább, amit János mond (Jn 3,16), hogy Isten irántuk való szeretete volt az oka annak, hogy megbocsátotta bűneinket Krisztus által – hiszen az ok mindig megelőzi az okozatot. Erre azt felelem, hogy valóban, Isten a világ teremtése előtt választott ki minket, de csakis Krisztusban. Azt elismerem, hogy Isten szeretete időben és sorrendben is előbb van, amennyiben Istenről van szó, de ami minket illet, a szeretete számunkra Krisztus áldozatában kezdődik. Mert ha a Közbenjáró nélkül tekintünk Istenre, nem foghatjuk fel őt másképp, csak mint aki haragszik ránk; ezért a Közbenjárónak kellett fellépnie, hogy átérzhessük: megbékélt velünk. Minthogy azonban azt is szükséges megismernünk, hogy Krisztus Isten szabad kegyelmének forrásából jött hozzánk, a Szentírás mindkettőt igen világosan tanítja: tudniillik hogy az Atya haragját a Fiú áldozata engesztelte ki, és hogy a Fiú az emberek bűneinek kiengesztelésére jött, mivel Isten megkönyörült az embereken, és ilyen kezeség mellett fogadta őket kegyelmébe. Summázzuk így: ahol bűn van, ott Istennek haragja van; Isten tehát mindaddig nem lesz irántunk kegyes, amíg bűneinket el nem törli, és pedig úgy, hogy nem tulajdonítja nekünk azokat. Mivel ezt a jótéteményt a mi lelkiismeretünk csak Krisztus áldozati közbenjárása révén képes felfogni, Pál, felőlünk nézve, nem ok nélkül határozza meg ebben a megbékélés alapját és okát.

Es ránk bizta. Megismétli, hogy az evangélium szolgálói arra kaptak megbízást, hogy ezt a kegyelmet tudassák velünk. Ilyen ellenvetést lehetne ugyanis tenni: hol van most Krisztus, aki a békeszerző Isten és közöttünk? Hát nem messze lakozik tőlünk? Azt mondja tehát Pál: ahogy egyszer szenvedett mindhalálig,⁵⁷ úgy most nap mint nap felajánlja nekünk szenvedésének gyümölcsét az evangélium által; s azt akarja, hogy evangéliuma maradjon fenn, és hirdettessék a világon, mint az egyszer elvégzett megbékéltetés szilárd és hiteles törvénytáblája. Tehát a szolgák feladata az, hogy Krisztus halálának gyümölcsét – hogy úgy mondjam – alkalmazzák számunkra. De nehogy valami mágikus alkalmazásról álmodozunk,⁵⁸ miként a pápisták koholják, hanem jegyezzük meg gondosan, amit nyomban hozzáfűz, hogy ez teljesen az evangélium hirdetésében áll. Mert a pápa és áldozópapjai ezzel az ürüggyel mentegetik azt a teljességgel istentelen és kárho-

⁵⁷Vö. 1Pt 3,18.

⁵⁸*Magica applicatio.* Kálvin a középkori felfogás ellen érvel, mely szerint a mise nem Krisztus áldozatának pusztán megisméltése (*repetitio*), hanem alkalmazása (*applicatio*) volna. Vö. Inst. 4.18.3.

zatos üzérkedést, amit a lelkek üdvössége kapcsán gyakorolnak. Azt mondják: az Úr parancsot és hatalmat adott nekünk a bűnök megbocsátására! Elismerem, ha abban a követségben járnak, amelyre Pál emlékeztet. De a feloldozás, amelyet a pápaságban használnak, teljességgel mágikus, aztán a bűnbocsánatot papírhoz kötik,⁵⁹ vagy hazug és idétlen babonákhoz kötik. Ugyan miben hasonlítanak ezek Krisztus rendelkezéséhez? Tehát az egyház szolgálói akkor helyeznek vissza minket szabályszerűen és törvényesen Isten kegyelmébe, ha az evangélium által tanúskodnak nekünk Isten megbékítő kegyelméről. Ha ezt a tanúbizonyosságot elveszszük, semmi sem marad a pusztán ámtáson kívüül. Vigyázz tehát, hogy az evangélium nélkül egy cseppnyi bizalmat se támassz semmi iránt! Nem tagadom ugyan, hogy a sákramentumok is Krisztus kegyelmét alkalmazzák számunkra, és megerősítik lelkiismeretünkben az Istennel való megbékülésünket, de miután a sákramentumokba bele van vésve az evangélium bizonyossága, ezeket nem lehet pusztán önmagukban megítélni, hanem az evangéliummal kell összekapcsolni, amelynek függelékei. Egyszóval, az egyház szolgálóit azzal a feltétellel küldte ki Krisztus a megbékélés jótéteményének tanúsítására és terjesztésére, hogy az evangéliumból, mintegy törvénykönyvből hirdetik azt.

20. *Mintha Isten intene.* Nem kis jelentősége van annak, hogy a küldetésnek kellő tekintélye legyen; sőt, ez teljességgel szükséges, mert ugyan ki nyugodna meg emberi tanúságtételben a saját örök üdvössége felől? Nagyobb dolog az, hogysem emberi ígérettel beérhettünk, ha nem bizonyos, hogy a szolgálókat Isten rendelte, s hogy általuk Isten beszél. Erre vonatkoznak azok a kitüntető szavak, melyekkel maga Krisztus különbözteti meg az apostolokat: *Aki titeket hallgat, engem hallgat stb.; amit megoldotok a földön, a mennyben is oldva lesz és hasonló.*⁶⁰

Krisztusért kérünk, béküljete meg. Innen megértjük, hogy miért hangoztatja méltán Ézsaiás, hogy: *milyen áldottak az örömmondók lábai* (Ézs 52,7), mert csak az evangélium által adatik meg nekünk az, ami egyes-egyedül elegendő tökéletes boldogságunkhoz, és ami nélkül teljességgel nyomorultak vagyunk. Ha az egyház összes szolgálójának ez a kötelessége, s ezért nem tekinthetjük sem apostolnak, sem pásztoroknak azt, aki ezt a küldetést nem vállalja: igen könnyen megítélhetjük, milyen a pápa egész hierarchiája. Apostoloknak meg pásztoroknak akarják magukat tartani, de csak néma bálványok – hogy fog hát

⁵⁹Utalás a bűnbocsátó cédulákra.

⁶⁰Lk 10,16; Mt 18,18.

dicselkedésük összeilleni Pál itteni szavaival? – A *kérés* szó Krisztus kegyelmének páratlan dicsérete: oly mélyre hajol, hogy nincs terhére kérnie minket. Annál kevésbé menthető alávalóságunk, ha nem fogadjuk nyomban tanulékonyással és engedelmisséggel ezt a nagy szelídséget!

Béküljete meg. Fontos megjegyezni, hogy Pál itt a hívőkhöz beszél. Kijelenti, hogy ő nap mint nap tudtukra adja ezt a felszólítást. Tehát nem azért szenvedett Krisztus, hogy egy alkalomra kiengesztelést szerezzen bűneinkre, s nem azért adatott az evangélium, hogy a keresztség előtt meggyónt bűneink megbocsáttassanak, hanem azért is, hogy amiképpen mindennap vétkezünk, akképpen a mindennapi megbocsátás révén kegyelmébe fogadjon minket Isten. Ez az az állandó követség, amelynek a világ végezetéig szüntelen ki kell zendülnie az egyházból, s ezért nem lehet más evangéliumot hirdetni, mint a bűnbocsánat ígérését. Pálnak ez a sajátos és hatalmas bizonyága önmagában cáfolja a pápisták istentelen vélekedését, akik azt akarják, hogy a keresztség után máshol keressük a bűnbocsánatot, mint a Krisztus halálával megszerzett kiengesztelésben. Minden pápás iskola azt az elcsépelet dogmát hangoztatja, hogy a keresztséget követően vezekléssel – és a kulcsok jótéteményének közbejöttével – kell kiérdemelnünk a bűnbocsánatot, mintha bizony a keresztség bűnbánat nélkül adná meg nekünk azt. Az ám, csak hogy ők *elégtételeket* értenek bűnbánat alatt. Mert mit mond itt Pál? Keresztség után is éppúgy, mint keresztség előtt, Krisztusnak ehhez az egyetlen engeszteléséhez hív minket, hogy tudjuk: abban mindig kegyelemből részesedünk – s ekként szertefoszlik az a tagolás is, amit a pápisták gyártottak. Márpedig az evangélium nélkül pusztá képzelődés és semmit sem ér a kulcsok hatalma, bármit fecsegjenek is róla. Éppen ellenkezőleg, a kulcsok azt a kegyelmi megbékélést tanúsítják, mely az evangélium által adatik nekünk.

21. *Mert azt, aki bűnt nem ismert.* Látod, ugye, hogy Pál bizonyossága szerint nem lehet másképp visszatérni Isten kegyelmébe, csupán Krisztus áldozata alapján!? Tanuljunk meg tehát mindig bátran ehhez folyamodni, ha feloldozást keresünk a bűnvád alól. Itt már világosabban tanítja, amit fentebb érintettünk, hogy akkor kegyelmes irántunk Isten, ha igazaknak ismer el. Mert ez a kettő ugyanazt jelenti: Isten elfogad minket, illetve igazaknak tekint bennünket.

Nem ismert bűnt – vagyis szabad volt a bűntől. Tehát azt mondja az apostol, hogy Krisztust, ámbár szabad volt a bűntől, Isten *bűnné tette értünk.* Nyilvánvaló, hogy Pál a bűnért való engesztelő áldozatot nevezi itt bűnnek. Ilyen értelemben a latinok békköltő áldozatnak is mond

ják.⁶¹ Pál itt is és másutt is a héberből veszi át kifejezést, ahol a *שוא* szó éppúgy jelenti az engesztelő áldozatot, mint magát a bűnt vagy a vétket.⁶² Ám a szó jelentése és általában az egész mondat értelme világosabb lesz, ha a mondat két ellentétes részét vetjük össze. Pál itt az igazsággal állítja szembe a bűnt, amikor azt tanítja, hogy mi azáltal lettünk Isten igazságává, hogy Krisztus bűnné lett. *Igazságon* most nem a minőséget vagy a habitust érti, hanem a beszámítást, vagyis azt, hogy Krisztus igazságát Isten úgy tekinti, mint a mi igazságunkat.⁶³ S ezzel szemben mi a bűn? Az a bűnvád, amely Isten ítélőszéke előtt terhel bennünket. De ahogy egykor az áldozatra hárult vissza az embert sújtó átok, úgy lett Krisztus elítélése a mi felmentésünké – *mi az ő sebei által gyógyultunk meg.*⁶⁴

Isten igazsága őbenne. Először is, Isten igazsága alatt nem azt az igazságot kell érteni, amelyet mi nyerünk Istentől, hanem azt, amit Isten eleve elfogad, ahogy János (Jn 12,43) azt a dicsőséget nevezi Isten dicsőségének, amely eleve megvan magánál Istennél, míg az emberek dicsősége csak a világ üres tapsa. Továbbá a Róm 3,23-ban, amikor azt mondja az apostol, hogy *nélkülözzük Isten dicsőségét*, azt érti ezen, hogy nincs bennünk semmi, amivel dicsekedhetnénk Isten előtt. Mert ámbár az emberek szemében nem olyan nehéz igazságosnak tűnni, ám ez csak az igazság csalóka árnyéka, mely végül pusztulásunkat okozza. Egyszóval, egyedül az a való igazság, amelyet elfogad Isten.

Most térjünk vissza az igazság és a bűn ellentétére. Hogyan vagyunk mi igazak Isten előtt? Ahogyan bűnös volt Krisztus! Mert Krisztus vállalta a sorsunkat, s helyettünk lett vádlottá és ítéltek bűnösnek, nem a saját, hanem a mások bűneiért, hiszen ő maga tiszta volt és mentes minden bűntől, és bűnhődött azért, amivel mi tartoztunk, s nem ő. Tehát így vagyunk most már igazak *őbenne*; nem azért, mert a saját cselekedeteinkkel eleget tennénk Isten ítéletének, hanem azért, mert Isten Krisztus igazsága szerint tekint igaznak minket, amit hittel öltünk magunkra fel, hogy a mienk legyen. Ezért a év előljárót én inkább az ok forrását (benne), mintsem eszközét jelölő szóként fordítom, mert ez a jelentés jobban megfelel Pál gondolatának.

⁶¹ *Expiatio*, illetve: *piaculum*.

⁶² Pl. 3Móz 5 passim.

⁶³ Vö. Imt. 3.11 passim.

⁶⁴ Ezk 53,5.

1. Mint együtt munkálkodók intünk is, nehogy hiába vegyétek Isten kegyelmét. 2. Mert azt mondja: A kegyelem idején meghallgattalak, és az üdvösség napján megsegítettelek. Íme, itt a kegyelmes idő, íme, itt az üdvösség napja. 3. Senkit semmiben meg ne botránkoztassunk, hogy a szolgálatot ne szidalazzák, 4. hanem mindenben úgy ajánljuk magunkat, mint Isten szolgái; sok tűrésben, nyomorúságban, szűkségben, szorongatásban, 5. vereségben, tömlöcben, háborúságokban, küszködésben, virrasztásban, böjtölésben, 6. tisztaságban, tudományban, hosszútűrésben, szívességben, Szentlélekben, tettetés nélküli szeretetben, 7. igazmondásban, Isten erejében, az igazságosság jobb és bal felől való fegyvereivel; 8. dicsőség és gyalázat által, rossz és jó hír által; mint hitetők és igazmondók; 9. mint ismeretlenek és mégis közismertek; mint halálba menők és íme: élők; mint megostorozottak, de meg nem öltek; 10. mint bánkódók, mégis mindig örvendezők; mint szegények, mégis sokakat gazdagítók; mint nincstelenek és mindennel bírók.

1. Mint együtt munkálkodók. Az előbbieken szólt a követségben járás feladatairól, amelyekkel Isten az evangélium szolgáit megbízta. Ha pedig ezeket a megbízásokat hűségesen teljesítették, kötelesek arra is törekedni, hogy fáradságuk ne legyen hiábavalóvá. Kötelesek – mondom – intésekkel kiegészíteni, hogy követségük eredményes legyen. Ezt jelenti a συνεργοῦντες kifejezés, azaz: akik a munka előmozdítására törekednek. Mert nem elég tanítani, ösztökélni is kell. A σὺν határozószó jelezheti az Istenhez, illetve a követséghez való viszonyt, amelyet ő bíz szolgáira.¹ Az evangélium tanítását ugyanis intések segítik, hogy ne legyen eredménytelen, és a szolgák Isten parancsához kötik buzgóságukat, ahogy a követnek kötelessége minden eszközzel támogatni, amit uralkodójának nevében közöl. De a σὺν határozószó vonatkoztatható a szolgák közös munkájára is, mert ha szívből végzik az Úr munkáját, kölcsönösen támogatniuk és segíteniük kell egymást. Nekem mindazáltal az első magyarázat tetszik. Chrysostomus a hall-

¹A francia változat textusmagyarázatában: *ainsi donc en ouvrant avec lui, ou, estans ses ouvriers* mint akik vele munkálkodunk, vagy mint akik az ő munkáit vagyunk.

gatókra vonatkoztatja, akikkel együtt fáradoznak az evangélium szolgái, akik restségükből és tunyaságukból rázzák fel őket.² Pál arra tanítja a szolgákat, hogy nem elég egyszerűen előadniuk a tanítást, hanem azon kell fáradozniuk, hogy hallgatóik fel is fogják azt. Ezt pedig nem egy alkalommal, hanem állandóan tenniük kell. Ha ugyanis követségben járnak Isten és az emberek között, első kötelességük az, hogy Isten kegyelmét nyújtsák az embereknek, a második pedig minden erejükkel azon lenni, hogy ne hasztalan ajánlják fel azt.

2. Mert azt mondta: a kegyelem idején. Ézsaiás próféciját idézi, amely nagyon alkalmas arra az intésre, amiről beszél. A próféta kétségkívül Isten országáról szól, amint a kontextusból látható. Tehát amikor az Atya vezetővé teszi a Fiút, hogy egybegyűjtse az egyházat, e szavakat intézi hozzá: a kegyelem idején meghallgattalak.³ Azt pedig tudjuk, hogy miben áll a fej és a tagok összefüggése. Hiszen Krisztust mint érettünk közbenjárót hallgatta meg az Atya, ahogyan az ő kezébe van letéve mindnyájunk üdvössége is, és nincs is gondja semmi másra. Ezért int mindenkit Krisztus személyében, nehogy elszalasz- szuk az alkalmat az üdvösség elnyerésére. Amit a görög fordító az εὐπροσοδεκτός (kellemetes) szóval adott vissza, az a prófétánál héberül: יָצַרְךָ, ami annyi, mint jóindulat, vagy az, ami szívességéből fakad. A [prófétai] bizonyosságot tehát így kell most a szóban forgó tanításra alkalmazni: mivel Isten meghatározott időt jelöl meg kegyelmének megmutatására, következésképpen nem minden idő alkalmas arra. S miután az üdvösség meghatározott napjáról szól, következésképpen nem nyílik bármelyik napon alkalom az üdvösségre. Az egész tehát Isten gondviselésétől függ, mert a kegyelem ideje nem egyéb, mint amit másutt a teljesség idejének (Gal 4,4) nevez. És megjegyzendő a sorrend is. Első helyen áll a jóakarát ideje, azután az üdvösség napja. Ez arra figyelmeztet, hogy egyedül Isten könyörületeségének forrásából származik üdvösségünk. Tehát ne keressük az okát magunkban, mintha cselekedeteinkkel felszólíthatnánk Istent, hogy rendelje ki kegyelmét számunkra. Mert honnan az üdvösség napja? Onnan, hogy az idő kegyelmes, vagyis Isten, kegyelmes jóindulatából, meghatározta azt az időt. Eközben tartsuk szem előtt Pál szándékát, miszerint készséges igyekezetre van szükség, nehogy elmulasszuk az alkalmat, mert Isten méltatlanságnak veszi, ha felajánlott kegyelmét lustán és kelleetlenül fogadjuk.

Íme, itt az idő! A próféta arról az időről beszélt, amikor Krisztusnak

²Chrysostomus, ad loc.

³Ézs 49,8.

testben meg kellett jelennie az emberek megváltásáért. Pál a jövődölést átviszi arra az időre, amikor Krisztus az evangélium állandó tanítása révén nyilatkozik meg. És méltán! Mert ahogy egyszer az egész világnak elküldte Isten az üdvösséget, amikor Krisztus megjelent: úgy most nap mint nap küldi neki, amikor az evangéliumban részesít minket.

Gyönyörű lókus ez, s nem csekély vigasztalást nyújt, mert miközben az evangéliumot hirdeti nekünk, biztosan tudhatjuk, hogy megnyílik számunkra az út Isten országába, s amikor az isteni jóakarát zászlaja magasra emelkedik, ez arra hív, hogy megragadjuk az üdvösséget. Mert a felhívás alapján ismerhetjük fel az üdvösség elnyerésének alkalmát. S ha nem élünk az alkalommal, csak retteghetünk attól, amit Pál jelez, hogy rövidesen bezárul az ajtó azok előtt, akik nem lépnek be rajta idejében. Mindig ez a büntetés követi az ige megvetését.

3. *Senkit meg ne botránkoztassunk.* Többször megjegyeztük már, hogy Pál olykor általánosságban magasztalja az evangélium szolgálatát, máskor pedig saját feddhetetlenségét dicséri. Most önmagáról beszél, és a saját személyében rajzolja meg a derék és hűséges apostol eleven képét, hadd tudják meg a korinthusiak, milyen igazságtalan bírák voltak, amikor a szélhámós Thraszónokat⁴ többre tartották, mint őt. Miután ugyanis a puszta látszatot jutalmazták, a csupa kellem, de semmirevaló embereket méltatták a legnagyobb becsülésre, ellenben a legkiválóbb szolgák felől csak közönségesen és megvetően gondolkodtak. Nem kétséges, hogy amit Pál a saját dicséretére felsorol, azt részben éppen az ő megvetésére hozták fel; s ezért még komolyabb megrovást érdemeltek, hiszen ami igazán dicsőségre szolgált, azt gyalázkodásra használták fel. Pál tehát három dolgot tárgyal itt. Először rámutat, mely erényekkel kell felszerelkezniük az evangélium tanítóinak; másodszer bizonyítja, hogy ő ezekkel az erényekkel fel van ruházva; harmadszor inti a korinthusiakat, hogy ne ismerjék el Krisztus szolgáinak azokat, akik másképp viselkednek, mint ahogy itt a saját példáján előírja. A célja az, először, hogy magának is és a hozzá hasonlóknak is tekintélyt biztosítson Isten dicsőségére és az egyház javára, vagy ha megingott, helyreállítsa azt. Másodszer, észhez akarja téríteni a korinthusiakat az alapostolok iránti értelmetlen ragaszkodásukból, amely csak akadályozza őket abban, hogy elérjék a szükséges előrehaladást az evangéliumban. Ha az evangélium

⁴Tkp. henegeő. Thraszón Kr. e. 155-130 között élt, I. Menandrosz görög király fia. Terentius (Kr. e. 195/185-159) Eunuchus című drámájában szerepel mint szájhiós katona. Kálvin azonban inkább a középkori iskoladrámák henegeő alakjaira gondol, akik ezen a néven vonultak be a 16. század emberének köztudatába.

szolgái megbotránkoztatnak, hibájukkal késleltetik a hallgatókban az evangéliumban való előmenetelt. Pál azt mondja, vele nem így áll a dolog. Kijelenti, hogy gondosan vigyáz, nehogy bármilyen szégyenfolttal beszennyezze apostolságát. Mert a Sátán hadicsele az, hogy hibát keres a szolgákban, amit aztán az evangélium gyalázatára szét szór. S bizony, ha elérte, hogy a szolgálat értéke csappanni kezd, minden remény elvész a gyümölcset illetőleg. Aki tehát haszonnal akar Krisztusnak szolgálni, az minden igyekezetével azon legyen, hogy megőrizze szolgálatának tisztességét. Ennek a módja: gondoskodjék arról, hogy meglegyen a tisztelete, mert nincs neveltségesebb dolog annál, mint amikor valaki a saját kiválóságát fitogtatva akar mások elé kerülni, de közben bűnös és alávaló életével gyalázatot hoz magára. Végére is tehát az a leginkább tiszteletre méltó, aki semmi olyat nem követ el, ami méltatlan volna Krisztus szolgálatához.

4. *Sok túrésben.* Ezzel az egész felsorolással azt akarja bizonyítani, hogy mindazt megtapasztalta, amivel az Úr próbára szokta tenni szolgáit. Nincs a megpróbáltatásnak olyan neme, melyet ne kellett volna kiállnia, hogy szolgálati hűsége még nyilvánvalóbb legyen. Mindazáltal olyasmiket is felsorol itt, amelyeknek minden időben meg kell lenniük Krisztus minden szolgájában: *fáradtság, tisztaság, tudomány, virrasztás, szívesség, szeretet, igazmondás, Szentlélek, Isten ereje, az igazság fegyverei* stb. A többinek azonban nem kell állandóan meglennie, hiszen nem szükséges, hogy *vereség és tömlöc* próbáljon meg valakit csak azért, mert Krisztus szolgája. Tehát olykor a legjobb szolgák esetében is hiányozhatnak ezek. Viszont minden szolgának készen kell állnia arra, hogy ha Úrnak tetszik, akár *ostorozásokkal és börtönnel* is szembenézzon, ahogy Pál is alávetette magát ezeknek a megpróbáltatásoknak.

A *túrés* a lélek mérséklése a nehéz körülmények között – ez a jó szolga állandó erénye. A *nyomorúság* sokkal több mindenre vonatkozik, mint a *szükség*, amennyiben szükség alatt itt nélkülözést értünk. S bár ez is sok szolga esetében általános, hiszen kevesen vannak, akik nem látnak ínséget, de mégsem mindenki. S ugyan miért gátolná a szerény vagy, hogy Krisztus szolgájának tarttuk azt, aki különben istenfélő, egyenes lelkű, feddhetetlen életű, és más erényekben is kítűnik? Ahogy nem feltétlenül jó szolga valaki csak azért, mert szegény, úgy nem kell megvetni valakit csak azért, mert gazdag. Sőt, másutt Pál éppen azzal dicsekedik, hogy ugyanúgy tud bővölködni, mint szűkölködni (Fil 4,2). Égyszóval, tartjuk fenn ezt az iménti megkülönböztetést a dicséret okának alkalmi és állandó elemei között.

5. *Haborságban.* Minél szelídebb és készségesebb volt Pál természete-

te, annál több erőre volt szüksége, hogy rendületlenül megálljon a viszálykodásokkal szemben. S azt is a saját dicséretére mondja, hogy bár irtózott az összecsapásoktól, mindazáltal bátran vállalta azokat. Mert nem az a dicsőség, ha valakit hidegen hagynak a háborúságok (csak a békességbontók nem ijednek meg, ha zűrzavar támad!), hanem az a dicsőség, ha nem félemlítenek meg a mások hibájából támadt viszályok. S valóban, mind a kettő megkívántatik az evangélium szolgáitól: egyrészt törekedjenek minden erejükkel a békére, ám, másrészt, a viszályok közepette is folytassák rendületlenül munkájukat, s a helyes útról ne térjenek le, még ha egybeszakad is ég és föld! Chrysostomus az ἀκαταστασία⁵ alatt inkább a gyakori számkivetéseket érti, mert Pál sehol sem talált nyugalmas helyet.⁶

Böjtölésben. Nem a kényszerű koplalást jelenti, hanem az önmegtartóztatás önkéntes gyakorlását. A *tudomány* kétféle értelemben fogható fel: vagy maga a *tanítás*, vagy a helyes és okos cselekvésben való jártasság. Az utóbbit szívesebben választom, hiszen nyomban hozzát teszi az *igazmondást*. A *Szentlélek* itt jelentésátvitellel a lelki adományokat jelenti. Meglehetősen üres Chrysostomus okoskodása, aki abból, hogy az apostol a Szentlelket itt külön is megemlíti, arra következtet, hogy Pálnak más, különleges erényei is lettek volna.⁷ Mintha bizony a szívesség, a tudomány, a tisztaság vagy az igazság fegyverei máshonnan volnának, s nem a Szentlélektől! Igen, külön említi, mint fő nemet a fajták között.⁸ *Isten ereje* sokakban megnyilvánul a *lelki nagyságban*, az *igazmondás hatékonyságában*, az *evangélium terjesztésében*, az *ellenség leverésében* stb.

7. Az *igazságosság fegyvereivel*. Igazságosság⁹ alatt értsd az egyenes lelkiismeretet és a megszentelt életet. Azért használja a fegyver metaforáját, mert Isten szolgáinak katonáskodniuk kell, hiszen az ellenség, a Sátán mindig készen áll, hogy megtámadja őket; helyes hát, ha minden tekintetben fegyverben állnak, mert ha a Sátán egy támadással nem ér célt, azonnal újat készít elő, s hol szemből, hol orvul, most így, aztán amúgy támadja őket.

8. *Dicsőség és gyalázat által*. Nem könnyű próbatétel. Mert a szabad ember számára nincs keményebb dolog annál, mint túrni a gyalázatot. Megfigyelhetjük a különféle krónikákban is, hogy milyen kevesen voltak a hős férfiak közül, akik nem korcsosultak el, ha gyalázat bo-

⁵Tkp. szakadás.

⁶Chrysostomus, ad loc.

⁷Chrysostomus, ad loc.

⁸Genus inter species – dialektikai eljárás.

⁹δικαιοσύνη.

rult rájuk. De éppen az erényekkel jól megedzett lélek jele, ha valaki nem tágit a céljától, érje őt bármilyen gyalázat. Ritka erény, de enélkül senki sem bizonyulhat Isten szolgájának. A jó hírnévre is törekedni kell, de csak amennyiben testvéreink épülésére szolgál, s úgy, hogy ne függjünk híresztelésektől. Sőt, a gyalázatban is és a dicsőségben is ugyanolyan kiegyensúlyozottnak kell lennünk. Mert Isten hagyja, hogy a gonosz emberek rágalmozása is próbára tegyen minket: vajon mit cselekszünk, jutalmat nem várva. Márpedig akit eltántorít kötelességétől az emberek hálátlansága, az elárulja, hogy nem egyedül Istenre tekintett. Ha tehát látjuk, hogy Pál ki volt téve rágalmozásnak és gyalázkodásnak, de nem csüggedt el, hanem fáradhatatlan lélekkel ment tovább és tört a cél felé: mi se fáradjunk el, ha velünk ugyanez történik.

Mint hitetők. Itt nemcsak azt beszéli el, hogy mi volt a hitetlenek és az idegenek véleménye felőle, hanem hogy mit gondoltak róla honfitársai is. Most mindenki gondolja meg: mennyire méltatlan volt a korinthusiak hálátlansága, s micsoda lelki nagysággal győzte le Pál a hatalmas akadályokat. Áttételesen azonban keményen megrója álnok ítéletüket is, amikor azt mondja, hogy *ő él és örvendezik*, holott megvetették, mintha halott lett volna, vagy szomorúság sújtotta volna le. Hálátlanságukat hányja a szemükre, mikor azt mondja, hogy *sokakat gazdagít*, holott a *szegénysége* ürügyén megvetik. Mert a korinthusiak is azok közé tartoztak, akiket gazdagságával meggazdagított, sőt, sok tekintetben egytől egyig le voltak neki kötelezve. Ezért ironikus, amikor fentebb azt mondja, hogy *ismeretlen* volna, hiszen fáradságának gyümölcse mindenütt ismeretes és nevezetes. Lám, milyen szívtelenység, ha megveted annak a szegénységét, aki a bőségéből segítségre van! *Gazdagság* alatt a lelki gazdagságot érti, ami sokkal többet ér, mint a földi gazdagság.

11. Szánk megnyílt nektek, ó, korinthusiak, szívünk kitérült. 12. Nem mi bennünk vagytok szorosságban, hanem a saját szívetekben vagytok szorosságban. 13. De viszonzásul – mint gyermekeimtől kérem! – ti is tárjátok ki szíveteket. 14. Ne álljatok igába a hitetlenekkel; mert mi része van igazságnak a hamisságban? Vagy min osztozik a világosság a sötétséggel? 15. És mi egyezséget¹⁰ Krisztusnak Beliállal? Vagy mi része van hívőnek a hitetleneknél?¹¹ 16. Vagy hogyan fér meg Isten temploma a bálványokkal? *Ti ugyanis az élő Isten temploma vagytok, amint Isten mondotta: Benniük*

¹⁰συμφωνία. Kálvin: consensus; Vulgata: concordia; Erasmus: concordia.

¹¹ἢ τίς ποτε, πιστὸς μετὰ ἀπίστοις. Kálvin: aut quae portio fidei cum infidelis?

lakozom, és közöttük járok; és Istenük leszek, ők pedig az én népem lesznek.¹² 17. Annak okáért menjetek ki közülük, és szakadjatok el, azt mondja az Úr, és ne illessetek tisztátalant;¹³ 18. és én magamhoz fogadlak titeket, és Atyátok leszek, ti pedig fiaimmá és leányaimmá lesztek,¹⁴ azt mondja a mindenható Úr.

11. Szánk megnyílt. A száj megnyílása a bizalom jele. Ha az előbbiekhez kapcsoljuk ezt [a mondatot], a következő lesz az értelme: nekem sok okom van a dicsekedésre, a számat pedig igaz lelkiismerettel nyitom meg; ha mégis rosszindulattal gondolkodtok felőlünk, annak nem a mi hibánk az oka, hanem az, hogy nem vagytok igazságos bírák. Több jóindulattal kellett volna szolgálatomról gondolkodnotok, hiszen Isten oly sok módon tiszteletre méltóvá tette azt számotokra. Én azonban másképp értelmezem. Azt mondja ugyanis, hogy azért nyílt meg a szája, mert *kitárult* a szíve. Mit akar jelezni a szív kitérülése? Bizonyára a jóindulatból fakadó készséget jelenti. Közismert metaforával élve, azt szoktuk mondani, hogy szomorúság, kedvetlenség vagy méltatlankodás esetén összeszorul vagy bezárul a szív; ennek ellentéte a kitérult szív, mely éppen az ellenkező érzelmeket fejezi ki. Pál tehát mindennapos tapasztalatról beszél. Ha ugyanis a barátainkkal van dolgunk, megnyílik a szívünk, feltárul minden érzelmünk, semmit sem rejtünk el, semmit sem zárunk el, sőt, a szívünk mintegy előresiet, és örül, ha megnyilatkozhat. Ekkor a beszéd [nyelv] is felszabadul és feloldódik, nem habozik, s minden nehézség nélkül törnek elő szavak, s nem úgy, mint amikor a szívünket kevésbé vidám indulatok foglalják el.

12. *Nem mibennünk vagytok szorosságban.* Vagyis: a ti hibátok, hogy nem értitek meg ezt az én irántatok való jó kedvemet. Szám megnyílt, hogy bizalmas barátságban szóljak veletek, és a szívem is kész örömmel kiáradni, ám ti magatok zártátok be kebleteket. Azt akarja ezzel mondani, hogy hamis ítéletük miatt nem érzékelik az apostol kezdeményezését.

13. *Viszonzásul.* Mérsékli a feddést; egyrészt hízeltgően *gyermekének* szólítja őket, másrészt buzdításával jelzi, hogy még jó reménysége van felőlük. A *viszonzás* alatt kölcsönös kötelezettséget ért, mert az apa és a gyermek kölcsönösen tartoznak egymásnak kötelességeikkel. Mert ahogy a szülők kötelesek gyermekeiket nevelni, oktatni, bölcsességükkel kormányozni és védeni: úgy a jogosság azt kívánja, hogy a

¹²Vö. 3Móz 26,12; Éz 37,27; Jer 31,1.

¹³Vö. Ézs 52,11.

¹⁴Vö. Éz 20,41.

gyermekük visszafizessék a szívességet szüleiknek. Summa: *viszonzáson* azt érti, amit a görögök ἀντιπελαργία-nak neveznek.¹⁵ Azt mondja: atyai érzülettel vagyok irántatok, ti viszont jámborsággal és tisztelettel mutassátok meg, hogy gyermekeim vagytok. Mindazáltal jegyezzük azt a különös körülményt is, hogy miután a korinthusiak ilyen emberséges atyára találtak, viszonosan fogadják el őt, és szelídségét tanulékonyágukkal viszonzozzák. Ezért kéri, hogy *tárják ki* szíveiket. A régi fordító nem követte Pál gondolkozását, ezért participiumot alkalmazott, ám így inkább a saját, mint Pál felfogását fejezte ki.¹⁶ A mi magyarázatunk – ami egyúttal Chrysostomusé is – azonban a legkevésbé sem erőltetett.

14. *Ne álljatok igába.* Mintegy visszaszerezve tekintélyét, már bátrabban feddi őket amiatt, hogy a hitetlenek társai lettek azok bálványimádásában. Az imént már kérte őket, hogy legyenek készek tőle mint atyjuktól tanulni, most tehát jogosan ostromozza gyötrő bűnüket. Az első levél magyarázatokor már szoltunk arról, hogy mi volt az a bűn: azt képzelték, hogy mindent szabad nekik külső dolgok tekintetében, így aztán istentelen babonákkal szennyezték be magukat, mert részt vettek a hitetlenek lakomáin, illetve osztoztak istentelen és tisztátalan szertartásaikban.¹⁷ S bár súlyosan vétkeztek, ártatlannak tartották magukat. Pál tehát itt a bálványimádás miatt ostromozza őket, s megparancsolja, hogy a keresztyének tartsák magukat attól távol és tisztán. Mindazáltal egyetemes tanításból indul ki, hogy abból térjen rá a sajátos esetre, mert *a hitetlenekkel egy igába állni* nem egyéb, mint osztozni a sötétség gyümölcstelen munkáiban,¹⁸ s az egyetértés jeléül kezet nyújtani nekik. Sokan úgy vélik, hogy a házasságról szól, de a kontextus világosan cáfolja tévedésüket.¹⁹ Pál *iga* szóval azt fejezi ki, hogy közösen *állnak igába*, hogy együtt vonják. A metaforát az ökrökről vagy a lovakról veszi, akiknek együtt kell haladniuk, s közösen kell végezniük ugyanazt a munkát, amikor ugyanabba az igába vannak befogva. Tehát amikor megtiltja, hogy a hitetlenek társaiként ugyanazt az igát vonjuk, csupán azt akarja, hogy ne vegyüljünk el azok szennyébe. Igen, egy nap süt ránk, egy kenyérral táplálkozunk, egy levegőt szívunk, nem zárkozhatunk el teljesen a velük való érintkezéstől; de Pál az istentelenség igájáról beszél, vagyis az olyan cselekményekben való részvételtől, melyekben

¹⁵Vö. ad 1Tim 5,4.

¹⁶A ἄντιπελαργία-kei ὀφειλόμεν kifejezést a Vulgata így fordítja: *dilatamini et vos*.

¹⁷Vö. ad 1Kor 5,10k; 6,9; 8,1–7.

¹⁸Vö. Ef 5,11.

¹⁹Vö. Bullinger, ad loc. Pellikan, ad loc.

nem szabad osztozni a keresztyéneknek. Ilyen értelemben a házasság is tilalmas, ha olyan háló, melybe férfiak is és nők is belebonyolódhatnak hitetlenekkel való egyetértés kedvéért. Egyszóval tehát, csak azt akarom mondani, hogy Pál tanítása általánosabb volt annál, hogysen csupán a házasságra korlátozta volna, mert itt arról ír, hogy kerüljék a bálványimádást, és éppen emiatt tilos házasságot kötnünk a hitetlenekkel.

Mert mi része van? Megerősíti intelmét, hiszen képtelenség, sőt szörnyűség az egymással annyira ellentétes dolgok párosítása. Ezek épp annyira nem egyesülhetnek egymással, mint a víz és a tűz. Summa: ha nem akarnak mindent összezavarni, tartózkodjanak a hitetlenek szennyétől. Ebből megértjük, hogy ha valaki szíve szerint nem is helyesli a babonákat, mégis beszennyeződik, ha nem irtózik azoktól teljesen nyíltan és őszintén.

15. *És mi egyezsége Krisztusnak Beliállal?* A Beliál szó eredetére nézve még a héberék sem egyeznek meg,²⁰ de értelme nem kétséges. Mózes ugyanis a Beliál szóval vagy kifejezéssel a hitetlen és istentelen gondolkozást jelölte, de másutt is Beliál fiainak nevezik a hitvány és elvetemült semmirekellőket.²¹ Ezért alkalmazza itt Pál az ördögre, az összes gonosz fejére. S miután a két főt egybevetette,²² nyomban rátér a tagokra is, mintha azt mondaná: ahogyan Krisztus engesztelhetetlen harcban van a Sátánnal, úgy nekünk is távol kell lennünk a hitetlenek pártjától. Amikor tehát kijelenti, hogy a keresztyéneknek semmiféle közössége nem lehet a hitetlenekkel, azt nem a táplálékra, a vagyonra, a ruházatra, a napfényre, a levegőre érti, mint arra az előbb rámutattam, hanem a hitetlenek sajátos dolgaira, melyektől elkülönített minket az Úr.

16. *Vagy hogyan fér meg Isten temploma a bálványokkal?* Eddig általánosságban tiltotta, hogy a hívők párba álljanak a hitetlenekkel, most kijelenti, hogy legfőképpen miért tiltja meg nekik az efféle kapcsolatot. Azért, mert nem tekintik már bűnnek a bálványimádás gyakorlatát. Ezt a szabadosságot már az első levelében nevéen nevezte, és részletesen bírálta is.²³ Valószínű azonban, hogy még nem jutott mindegyikük arra a belátásra, hogy ott közölt tanácsát elfogadják. Ezért panaszkodott az imént, hogy szűkkeblűek, mert már csak ez késleltette az előrehaladást. De most nem sorolja fel újból az érveit, hanem megelégszik ezzel a rövid intéssel, amit akkor szoktunk tenni,

²⁰Vö. *Reuchlin*, De rudimentis hebr.

²¹5Móz 13,13; Bír 19,22; 1Sám 2,12.

²²Tudniillik Krisztust és Beliált.

²³1Kor 8,8–10.

amikor jól ismert dolgokat tárgyalunk. Ámbár a rövidség nem akadálya annak, hogy élesen meg ne szúrja őket. Mert kicsoda indulat feszül csupán abban az egy mondatban, amikor rámutat, hogy Isten templomát sehogy sem lehet összehozni a bálványokkal?! Szentségtörő istentelenség, ha Isten templomába bálványt vagy valami bálványkultust hoznak be. Márpedig mi Isten temploma vagyunk: tehát szentségtörés, ha megfertőzzük magunkat a bálványok pusztá érintésével is. Ez az egy intelem – mondom – ezer másra vonatkozik: ha keresztyén vagy, mi közöd a bálványokhoz? Hiszen te Isten temploma vagy! De Pál – mint már említettem – itt inkább intéssel harcol, mint tanítással, mert felesleges most többet mondania, mintha a dolog kétséges vagy homályos volna.

Amint Isten mondotta: közöttük lakozom. Isten temploma vagyunk – ezt azzal bizonyítja, hogy Isten egykor megígérte Izráel népének, hogy közöttük fog lakozni. Isten pedig nem lakhat közöttünk anélkül, hogy ne lakozna mindegyikünkben, mert különös jótéteményként ígéri azt, hogy: közöttetek fogok lakozni. S ezt a lakozást vagy földi jelenlétet nemcsak jótéteményeiből lehet bizonyosnak venni, hanem leginkább a lelki kegyelemre kell érteni. Eszerint nemcsak azt jelenti ez, hogy Isten közel van hozzánk, s mintegy betöltve a levegőt, körbeölel bennünket, hanem inkább azt fejezi ki, hogy lakóhelye a szívünkben van. Ha ellenben valaki azt veti fel, hogy az év (-ban, -ben) határozószó mindössze annyit jelent, hogy közte (*inter*), elfogadom; mégis azt mondom, hogy Isten ígéréteiből, tudniillik hogy közöttünk fog lakni, következik, hogy bennünk is fog maradni. Ezt jelképezte a frigyláda, amit Mózes említ abban a lókusban, ahonnan Pál látszatra a bizonyítékot kölcsönözte (3Móz 26,12). De ha valaki úgy gondolja, hogy Pál inkább az Ez 37,27-re volt tekintettel, annak is ugyanaz a jelentése. Amikor ugyanis a próféta leírja az egyház megújítását, a legfőbb jóként említi Isten jelenlétét, amit kezdetben ő maga ígért meg Mózes által. Csakhogy amit a frigyláda képletesen ábrázolt, az teljesebben tárult fel számunkra Krisztusban, amikor Immánuelünkké lett.²⁴ Ezért – véleményem szerint – Pál inkább Ezékiel idézi itt, mint Mózeset, mert Ezékiel előképként is utal a frigyládjára, de azt is hirdeti, hogy ez Krisztus uralma alatt fog beteljesedni. Az apostol kétségtelennek veszi, hogy Isten csak szent helyen lakozik. Ha egy emberről mondjuk: itt lakik, attól még nem lesz azonnal templommá e világi hajléka. De Istennek az a sajátága, hogy amit jelenlétére méltónak tart, azt a helyet meg is szenteli.

²⁴Mi 1,23.

17. *Annak okáért menjetek ki közülük.* Ezt az intést az Ézs 52,11-ből veszi, ahol a próféta, a nép megszabadítását hirdetve, végül a papokhoz intézi szavait. Körülírással jelöli meg a papokat, mikor így szól: ti, akik az Úr edényei vagytok! – hiszen a papok gondjára voltak bízva a szent edények, melyekkel az áldozásokat és a kultusz más részeit végezték. Nem kétséges, azért inti őket, hogy mialatt szabadulásra áhítoznak, óvakodjanak még az érintésétől is annak a sok szennynek, amellyel tele volt az az ország, ahol [fogságban] voltak. Nem kevésbé vonatkozik ez ránk is, mint a régi lévitákra, mert ha az edények örzöinek ennyire tisztának kell lenniük, mennyivel inkább maguknak az edényeknek? Márpedig a mi tagjaink mind Isten lelki tisztületére szánt edények, és mi is királyi papság vagyunk!²⁵ Tehát miután Isten kegyelme megváltott minket, illő, hogy minden tisztátalanságtól, szeplőtlenül őrizzuk meg magunkat, hogy meg ne fertőzzük Isten szentélyét. Mert ha meg is maradunk még e világon, mégis megváltottak vagyunk, akiket Isten kiragadott a világ szennyéből: vagyis nem kell eltávoznunk ebből az életből, hogy minden szennytől megmeneküljünk, hanem egyszerűen csak kerülnünk kell, hogy részünk legyen bennük. Summa: ha szívünk tiszta indulataival törekszünk a megváltás áldására, vigyázzunk, nehogy bármiféle szenny érintésével bemocskoljuk magunkat.

18. *És Atyátok leszek.* Ez az ígélet nemcsak egy helyen fordul elő, hanem számos alkalommal ismétlődik, s Pál azért csatolja ide, hogy felismerve azt a nagy méltóságot, amelyre felemelt minket Isten, még nagyobb buzgóságra ösztönözzön a szent életben. Mert mihelyt megújítja Isten az ő egyházát, melyet a pogányok közül gyűjtött, ez a gyümölcs követi megváltásukat: a hívők az ő fiaivá és leányaivá lesznek. Nem közönséges megtiszteltetés Isten gyermekei közé tartozni! Viszonyásképpen arra kell törekednünk, hogy ne legyünk az ő korcs gyermekei. Mert mekkora sértés lenne Istennel szemben, hogy bár Atyánknak nevezzük őt, mégis iszonyatos bálványokkal szennyeznénk be magunkat? Gondoljuk hát meg ezt a nagy tisztességet, melyre felemelt minket, hogy még buzgóbban igyekezzünk a szent életre és tisztaságra.

²⁵ 1Pt 2,9.

HETEDIK RÉSZ¹

1. *Mivel tehát ilyen ígéreteink vannak, szerettem, tisztítsuk meg magunkat minden testi és lelki tisztátalanságtól, és Isten félelmében vigyük véghez megszentelésünket.*

1. *Mivel tehát ilyen ígéreteink vannak.* Isten valóban megelőz minket kegyelmi ígéreteivel, de miután szabadon megadja nekünk kegyelmét, folytatásképpen máris a hála viszonzását követeli tőlünk. Így amikor Ábrahámhoz szól: *Én vagyok a te Istened* – ezzel szabad jóságát kínálja fel, de egyúttal kötelezettséget fűz hozzá: *Járj előttem, és légy tökéletes!*² Minthogy azonban ez az utóbbi rész nem mindig fogalmazódik meg, Pál figyelmeztet, hogy ez a feltétel az összes ígéletben hallgatólagosan benne foglaltatik, és pedig azért, hogy Isten dicsőségének előmozdítására sarkalljon minket. Mert miből is veszi a bizonyítékot, hogy azzal ösztökéljen? Abból, hogy Isten ilyen nagy tiszteletre méltat minket. Tehát az ígéreteknél az a természete, hogy a megszentelődsre szólítanak minket, s ezt Isten mintegy hallgatólagos megegyezésként iktatta be ígéreteibe. Továbbá azt is tudjuk, hogy mit tanít a Szentírás lépten-nyomon megváltásunk céljáról, s ezt is hozzá kell kapcsolnunk kegyelmének minden egyes bizonyosságához.

Minden testi és lelki tisztátalanságtól. Mivel korábban rámutatott, hogy tisztaságra hívtunk el, most hozzáteszi, hogy testben is, léleken is szem előtt kell tartanunk ezt a tisztaságot. Világos, hogy a *σαῶς* szó itt a *test* helyett, a *πνεῦμα* pedig a *lélek (anima)* helyett áll, mert ha a *πνεῦμα (spiritus)* az újjászületés kegyelmét jelölné, képtelenség volna Pálnak *lelki tisztaságról* szólnia. Pál tehát azt akarja, hogy tisztuljunk meg a tisztátalanságoktól, s nemcsak a belső tisztátalanságoktól, melyeknek csak Isten a tanúja, hanem a külsőktől is, melyeket az emberek is észlelnek. Mintha azt mondaná: ne csak a lelkiismeretünk legyen tiszta Isten előtt, hanem testünket is és minden testrészünket

¹ Kálvin a kommentárja különböző kiadásában eltérő módon osztja szakaszokra a 6. és 7. részt. A 7. rész első versét olykor a hatodik rész végéhez csatolja, de nem indokolja meg. Mi a megszokott felosztást követjük, azzal, hogy a textus belső felosztásában Kálvin rendjéhez igazodunk.

² 1Móz 17,1.

is neki kell szentelnünk, hogy semmiféle tekintetben ne legyen bennünk tisztátalanság. Mármost ha megfontoljuk, hogy milyen bizonyítékkal érvel, könnyen beláthatjuk, mennyire szemérmetlenül járnak el azok, akik a külső bálványimádást nem is tudom miféle kifogásokkal mentegetik. Ha ugyanis a belső hitetlenség és a babona lelki, akkor mit egyebet érthetünk testi tisztátalanságon, mint a hitetlenség külső megvallását, lett légyen az akár színlelt, akár lelki? Tiszta lelkiismerettel büszkélkednek, de hamisan. Ám ha meg is hagyjuk nekik azt, amivel hamisan dicsekednek, akkor is csak felerészt van meg bennünk az, amit Pál megkövetel a hívóktól. Tehát nincs miért azt gondolniuk, hogy ezzel a fele résszel eleget tennének Istennek, mert aki a bálványimádásnak bármiféle színét vagy jelét mutatja, vagy egyetért az alávaló és babonás szertartásokkal, az legyen bár lélekben a legtökéletesebb (ami lehetetlenség), nem kerülheti el a vádat, hogy a testét beszennyezte.³

Vigyük véghez megszentelésünket. Mivel a görög *ἐπιτελεῖν* szó hol azt jelenti, hogy véghezvinni, hol azt, hogy a szent szertartásokat elvégezni, Pál itt finoman az első, általánosabb jelentése szerint használja, mindazáltal úgy, hogy a megszentelésre céloz vele, amiről most beszél. Mert bár a tökéletességet hangoztatja, de ezt nyilvánvaló szándékossággal átviszi a szent szertartásokra, hiszen az istentiszteletben semmi sem maradhat csonkán, hanem mindennek teljesen végbe kell mennie. Ahhoz tehát, hogy szabályszerűen Istennek szenteld magadat, testedet is, lelkedet is teljesen neki kell szentelned.

Isten félelmében. Ha erős bennünk az istenfélelem, nem fogunk magunknak kedvezni, s nem fog kitörni belőlünk a féktelen vakmerőség, mint ahogy a korinthusiakkal megtörtént. Mert honnan van, hogy sokan szerfelett tetszelegnek önmaguknak a külső bálványimádás terén, s honnan, hogy oly gögösen védelmezik azt a durva bűnt, ha nem onnan, hogy azt képzelik, büntetlenül játékot űzhetnek Istennel? Hogyha felülkerekedne bennük az istenfélelem, nyomban, mindenféle vitakényszert elhárítva, felhagynának a szörszálhasogatással.

2. Fogadjatok be minket; senkit meg nem sértettünk, senkit meg nem rontottunk, senkit meg nem csaltunk. 3. Nem vádolásokra mondom ezt; hisz előbb már mondtam nektek, hogy szívükből vagytok, hogy együtt haljunk, együtt éljünk. 4. Nagy az én bizodalmam hozzátok, nagy az én dicsekvésem felőletek; telve vagyok vigasztalódással, felettebb való az én

³Kálvin tettehetően a nikodémitákra utal! Vö. ad 2Kor 4,14.

örömem minden mi nyomorúságunk közepette. 5. Mert mikor Makedóniába jöttünk, semmi nyugodalma nem volt testiünknek, hanem mindenben nyomorogtunk; kívülről harcok, belül félelmek. 6. De a megalázottak vigasztalója, Isten, minket is megvigasztalt Titusz megjöttével. 7. Sőt, nem megjöttével csupán, hanem azzal a vigasztalással is, amit ő vett tőletek, hírül hozva nekünk a ti kívánczóságotokat, a ti könnyeiteket, a ti hozzám való ragaszkodásokat; úgyhogy én még jobban örvendeztem.

2. Fogadjatok be minket. A tanítástól visszatér a saját személyére, de mindössze az a célja, hogy ne legyen fölösleges fáradozássá a korinthusiak intése. Sőt, megelőző intését ugyanazzal a kéréssel zárja be, mint amit most bevezetésként mond. Mert mit jelent az, hogy *fogadjatok be minket*, vagy *fogadjatok el minket*? Pontosan ugyanazt, mint az iménti kérés: *tárjátok ki szíveteiket!* – azaz ne hagyjátok, hogy alávaló indulatok vagy vélekedések elzárják az utat tanításunk elől, és így ne lehessen helye a szívetekben. Mert ha atyai buzgósággal törekszem a javatokra, méltatlan, hogy süketeknek meséljek.⁴

Senkit meg nem sértettünk. Kijelenti: semmi okuk arra, hogy idegenkedjenek tőle, mivel semmivel sem adott okot bosszúságukra. Háromfajta bosszúságot különböztet meg, s állítja, hogy ezekben tiszta. Az első nyilvános megbántás vagy sértés, a második megrontás hamis tanítással, a harmadik csalás vagy behálózás anyagi ügyekben.

Többnyire ezzel a három dologgal szokták a lelkipásztorok elidegeníteni maguktól az embereket: vagy hatalmaskodnak, s tekintélyük ürügyén zsarnoki kegyetlenségre vagy erőszakosságra vetemednek, vagy letérítik a helyes útról azokat, akiket vezetniük kellett volna, s romboló, fonák tanítással tömik meg őket, vagy szertelen kapzsisággal lihegnek mások vagyonaára. Ha valaki rövidebben szeretné kifejezni: az első durvaság és hatalommal való visszaélés, mértéktelen göggel párosulva, a második hűtlenség a tanításban, a harmadik kapzsiság.

3. Nem vádolásokra mondom. Mivel az iménti mentegetőzés a kérdőre vonás látszatát kelthette, s ritkán van úgy, hogy a kérdőre vonással ne tegyünk szemrehányásokat is, tompítja korábbi szavait. Úgy tisztázom magamat – mondja –, hogy közben tartózkodni szeretnék megbántásoktól. Bár a korinthusiak szeretetlenek voltak, s Pál mentsége nyomán méltán állhattak volna vádlottakként az ő helyére, sőt, hálátlanság címén kétszeresen is vádlottak lehettek volna, mert ártatlan embert rágalmaztak, az apostol mérsékli a dolgot, és a pusztá védekezéssel megelégedve eltekint a szemrehányásoktól.

⁴Vö. *Horatius, Epistolae, 2.1.100: Scriptores autem nunc me putaret fabellam surdo.*

Hisz előbb már mondtam. Akik szeretnek, nem becsmérelnek, sőt inkább, ha valami vétek esik, titkolással takargatják, vagy szelídséggel enyhítik azt. Az ócsárlás vágya viszont a gyűlölet jele. Így tehát Pál a korinthusiak iránti szeretetére hivatkozik annak bizonyítása végett, hogy egyáltalában nem áll szándékában megterhelni őket; ámbár bizonyos tekintetben mégis elítéli őket, mikor azt mondja, hogy nem tesz ilyet. De ahogyan nagy különbség van a méz és az ecet között, úgy különbség van az olyan ítélet között, mellyel gyűlölködve gyötürünk valakit, hogy gyalázatba hozzuk, illetve az olyan ítélet között, mellyel a vétkeket vissza akarjuk vezetni a helyes útra, hogy üdvösségével együtt teljes tisztességét is visszanyerje.⁵

Szíviünkben vagytok. Azaz: szívembe zárva hordalak benneteket, hogy *együtt haljunk, együtt éljünk*, vagyis semmiféle változás nem szakíthatja szét a mi szeretetünket, mert kész vagyok nemcsak veletek együtt élni, hanem a halálban is társatok lenni, ha szükséges, s vállalni inkább bármit, mintsem hogy barátságunkat megszakítsam. Íme, ez az indulat illik minden pásztorhoz!

4. *Nagy az én bizodalمام.* Mintha már meg is nyerte volna korinthusiakat, és szívük feltárván, felhagy a panaszokkal, és derűsen kiönti szívét. Mintha ezt mondaná: minek fáradozzam tovább egy már befejezett dologért? Úgy látom, elértem, amire törekedtem, mert amit Titusz tudtomra adott felöletek, az nemcsak arra elég, hogy megnyugodjam, hanem arra is bőséges alapot ad, hogy bátran dicsekedjem veletek, sőt, szertefoszlatták a sok és nagy szorongattatások miatti bánatomat is. Lépésről lépésre halad a fokozásban. Mert nagyobb dolog dicsekedni, mint biztos és nyugodt lélekkel lenni, de megszabadulni a szomorúságtól, melyet a sok szorongattatás miatt érzünk, mind a kettőnél nagyobb. Chrysostomus a *bizodalmat*⁶ kissé másként értelmezi, ilyenformán: azért szólok hozzátok bátrabban, mert bízva az irántam való jóindulatotokban, úgy vélem, ennyit csak megengedhetek magamnak.⁷ De mint említettem, én valószínűbbnek tartom, hogy Titusz tájékoztatása törölte el azt a balvéleményt, amely Pál szívét korábban gyötörte.

5. *Mert amikor Makedóniába jöttünk.* A nagy szomorúsággal bizonyítja, hogy mekkora hatása volt aztán a vigasztalásnak. Engem – mondja – mindenütt belső és külső nyomorúság gyötört; ez azonban egyáltalán nem volt akadálya annak, hogy fölöttetek érzett örömem ki ne áradjon, és fölül ne múlja szomorúságomat. Amikor azt mondja:

⁵Vö. ad 1Kor 4,14.

⁶πιστολογία.

⁷Chrysostomus, ad loc.

semmi nyugalma nem volt testiünknek, mintha ezt mondaná: emberi értelemben nem találtam nyugalmat. Itt ugyanis eltekint azoktól a lelki vigasztalásoktól, melyek eközben is megtartották. Tehát nemcsak testileg, hanem lelkileg is nyomorúságot szenvedett, úgyhogy emberileg csak a bajok roppant keserűségét érezte.

Kívül harcok. *Harcok* alatt azokat a külső támadásokat érti, melyekkel ellenségei nyugtalanították, *félelmek* alatt pedig azokat a szorongásokat, melyeket az egyház belső betegségei miatt kellett kiállnia. Mert nem annyira a saját, mint inkább a közösség baja-kára aggasztotta. Tehát azt akarja mondani, hogy nemcsak nyílt ellenségei támadták, hanem ugyanannyi nyomorúságot szenvedett barátainak bajai miatt is. Láta ugyanis, hogy milyen nagy erőtlenség gyötör sokakat, sőt szinte mindenkit, s hogy közben a Sátán milyen változatos és hányféle eszközzel igyekszik mindent felkavarni, s hogy milyen kevesen voltak szívélyesek, milyen kevesen tiszták és milyen kevesen állhatatosak, s viszont, az ellenkező oldalon: mennyi a színészkedő és semmirekellő vagy nagyravágyó, vagy izgága ember! Ilyen nehézségek között Isten szolgálói óhatatlanul is reszketnek, és aggodalmak gyöttrik őket, annál is inkább, mert kénytelenek sok mindent lenyelni, hogy a gyülekezetek békéjéről gondoskodjanak. Tehát önmagáról beszél, mikor azt mondja, hogy *kívül harcok, belül félelmek*. Mert a hűséges pásztorok nyílt csatában küzdenek Krisztus ellenségeivel, akik nyíltan ostromolják országát; ám belül égnek és titkolt kínokat állnak ki, mikor látják, hogy az egyház belső bajoktól szenved, amelyek eltávolítására nyíltan nem mernek riadót fúni. Nos, Pál ugyan folytonos küzdelmek között volt, ám valószínű, hogy ekkor a szokásosnál is sűrűbb harcban állt. Bizony, a félelmek miatt alig-alig van fegyvernyugvás Krisztus szolgálói számára, Pálnak pedig a külső harcok miatt még ritkábban volt ebben része. S mivel akkoriban még nagyobb nyomás nehezedett rá, többes számban beszél harcokról és félelmekről, jelezve, hogy sokféle módon és többféle ellenséggel szemben kellett harcolnia, s egyidejűleg többféle félelemben volt része.

6. *A megalázottak vigasztalója.* Ezt indoklásul fűzi hozzá. Azt érti rajta, hogy azért kapott vigasztalást, mert lesújtották és már-már elnyomták a bajok, de Isten meg szokta vigasztalni a megalázottakat, azaz a megvetetteket. Ebből azt a hasznos tanítást vehetjük, hogy minél nagyobb szenvedésben van részünk, annál nagyobb vigasztalást készít számunkra Isten. Ennélfogva Istennek ez a jelzője magában foglalja a legfőbb ígéretet is; mintha azt mondaná, hogy Isten sajátlagos tiszte a szerencsétlen és a földre sújtott emberek vigasztalása.

7. *Sőt, nem megjöttével csupán.* A korinthusiak ellene vethették volna: Ugyan, mi közünk ahhoz, hogy Titusz érkezése megvidámított téged!? Hiszen szereted őt, így a találkozás nyilván örömdre szolgált! Ezért azt mondja Pál, hogy örömének oka az volt, hogy mikor Titusz visszaérkezett tőlük, csupa örvendetes hírt hozott felőlük. Tehát nem annyira ennek az egy embernek az érkezése, hanem a korinthusiaknak kedvező állapota vidámította meg.

A ti kívánczóságokat. Íme, milyen jólesett Pálnak a korinthusiakról mondottakat hallani. A *kívánczóság* abból fakadt, hogy nagyra becsülték Pál tanítását. *Könnyek* a tiszteletük jele volt, mert feddésének hatására kezdtek bűneik felett keseregni. A *ragaszkodás* a jóakarát bizonyítéka. Pál ebből a három dologból következtet megbánásukra, ami teljes elégtétel volt számára, mert egyetlen célja és törekvése az volt, hogy gondoskodják üdvösségükről.

Úgyhogy én még jobban örvendeztem. Vagyis: az öröm minden fájdalomat és nyomorúságot felülmúlt. Ebből nemcsak az látható, hogy mekkora lelkesedéssel törekedett az egyház közös javára, hanem az is, hogy milyen szelíd lelkületű és engesztelhető volt, hiszen a sok súlyos bántalmat egy csapásra feledte és temette. Mindazáltal ezt a mondatot másképp is lehet érteni, és pedig úgy, mint ami a soron következő gondolatokkal áll összefüggésben. Én ugyan nem tudom, hogy ez az értelmezés jobban megfelel-e Pál szándékának, de miután nincs nagy jelentősége, könnyebben mellőzöm.

8. *Hát ha megszorítottalak is titeket [abban] a levélben,⁸ nem bánom, noha bántam; mert látom, hogy az a levél, ha ideig-óráig is, megszorított titeket.* 9. *Most örülök, nem azért, hogy megszorodtatok, hanem hogy megtérésre szomorodtatok meg. Mert Isten szerint szomorodtatok meg, hogy miattunk semmiben kárt ne valljatok.* 10. *Mert az Isten szerint való szomorúság üdvösségre való, megbánhatatlan megbánást⁹ szerez; a világ szerint való szomorúság pedig halált szerez.* 11. *Mert íme, ez a ti Isten szerint való megszorodásokat milyen nagy buzgóságot keltett bennetek, sőt védekezést, sőt haragot, sőt félelmet, sőt kívánczóságot, sőt buzgóságot, sőt bosszúállást. Mindenképpen bebizonyítottátok, hogy tiszták vagytok e dologban.¹⁰*

8. *Hát ha megszorítottalak is titeket.* Most mentegetőzni kezd a korinthusiak előtt, hogy a korábbi levelében kissé keményen bánt velük. Megjegyzendő, hogy milyen változatosan beszél velük, mintha kü-

⁸Kálvin: *in epistola; Vulgata: per epistolam.*

⁹Lásd magyarázatánál.

¹⁰A II. vers utolsó mondatát a következő szakasznál tárgyalja.

lönböző szerepekben beszélne. Ennek oka az, hogy az egész gyülekezethez intézi szavait. Közülük egyesek rosszindulatúan gondolkodtak felőle, mások – amint megérdemelte – nagyra becsülték, némelyek kételkedők voltak, mások biztosak, némelyek tanulékonyak, mások csökönyösek. Ez a sokféleség készteti arra, hogy beszédét hol erre, hol arra fordítsa, hogy mindegyikükhöz alkalmazkodjék. Továbbá azért enyhíti vagy inkább voltaképpen törli korábban alkalmazott, metsző szigorát, mert az már javukra vált. Annyira szívemen viselem – mondja – javatokat, hogy örülök, hogy jót tettem veletek. Az ilyen mérséklésnek akkor van helye, amikor a tanító feddéseivel elérte, ami szükséges volt. Mert ha úgy tudja, hogy a korinthusiak továbbra is hajthatatlanok maradtak, és nem látja semmi eredményét jobbító igyekezetének, bizonyára nem enged egy tapodtat sem korábbi szigorából. Mindazáltal jegyezzük meg azt is, miért örül, hogy szomorúságot okozott azoknak, akiket szeretett: azért, mert inkább akart használni, mint tetszeni nekik. De mit jelent az, amit hozzáfűz: *noha bántam?* Ha elfogadjuk, hogy Pálnak nem tetszett, amit írt, abból az a meglehetősen képtelenség következik, hogy inkább megdöglöttségéből, mintsem a Szentlélek indításából írta korábbi levelét! Válaszok: a *megbánás* szó voltaképpen a *fájdalom* helyett áll.¹¹ Amikor ugyanis Pál megszorította a korinthusiakat, egyúttal ő maga is bizonyos fájdalmat érzett, és bizonyos tekintetben önmagának is szomorúságot okozott. Egyszóval, mintha ezt mondaná: ámbár akaratlanul megsebeztelek titeket, és nekem is fájdalmat okozott, hogy kénytelen voltam szigorúan bánni veletek; most már nem érzek emiatt fájdalmat, mert látom, hogy javatokra vált. Vegyünk szülői példát: az édesapának is nehezebbé esik szigorúsága, ha fiát dorgálja, mindazáltal helyesnek tartja, mert látja, hogy fiára nézve üdvös. Így Pál számára korántsem volt kellemes, hogy keményen kellett fellépnie a korinthusiakkal szemben, de miután indokolt volt eljárása, a kötelességét elébe helyezte szíve kívánságának.

Mert látom. A szöveg darabos, de ez semmit sem változtat a világos jelentésen. Először azt mondja, tisztában van azzal, hogy korábbi levele, bár egy ideig kellemetlen volt, végeredményben mégiscsak használt a korinthusiaknak. Másodsor: örül, hogy hasznukra vált.

9. *Hogy megszorodtatok.* Jelzi, hogy a legkevésbé sem örül szomorúságuknak, sőt, ha választhatna, inkább gondoskodna egyazon mód egyszerre jólétükről is, örömeükről is. Minthogy azonban másként kel-

¹¹A *μετανοέω* ige mediotpasszív alakban jelentheti fájdalom átérzését is (tudnillik valaminek a megbánása kapcsán).

lett tennie, annyira szíven viseli javukat, hogy most örül, hogy *megtérésre szomorodtak meg*. Vannak ugyan olyan orvosok, akik máskülönben jók és hűségesek, de betegekhez kegyetlenek, s nem kímélik őket, mindazáltal Pál nem ilyennek tartja magát. Ő nem alkalmazott volna keserű orvosságot, ha nem kényszerült volna rá. Mégis, miután haszonnal járt ezt a fajta orvosságot megpróbálnia, örömmel nyugtázza az eredményt. Szinte ugyanilyen módon szólt korábban (5,4): *sóhajtozunk e sátorban, megterhelhetvén, mert nem kívánunk levetkőztetni, hanem felöltöztetni*.

10. Mert az Isten szerint való szomorúság. Ahhoz, hogy megértjük ezt a kifejezést: *Isten szerint*,¹² először is figyelembe kell vennünk egy ellentétet. Pál ugyanis az Isten szerint való szomorúságot szembeállítja a világ szerinti szomorúsággal. De nézzük meg a kétféle öröm ellentétét is: a világ szerinti öröm az, amikor az emberek balgán és istenfélelem nélkül örvendeznek hiú dolgoknak, azaz a világnak, és a mulandó boldogságtól megrészegevedve nem tekintenek e földnél magasabbra; az Isten szerint való öröm pedig az, amikor egész boldogságukat Istenbe helyezik, megnyugszanak kegyelmében, s ezt azzal bizonyítják, hogy megvetik a világot, a földi szerencsét úgy tekintik, mintha nem lenne,¹³ a szerencsétlen viszonyok között pedig derűsek. Tehát a világ szerinti szomorúság az, amikor elcsüggednek a földi csapások miatt, és a fájdalom leveri őket; az Isten szerinti (Istenre tekintő) szomorúság pedig az, amikor azt tartják egyetlen nyomorúságnak, ha kiesnek Isten kegyelméből; amikor ítéletétől félve szomorkodnak bűneik miatt. Ezt a szomorúságot teszi Pál a megbánás okává és forrásává; s ezt jegyezzük meg alaposan. Mert ha a bűnös ember nem elégedetlen önmagával, nem gyűlöli meg a saját életét, s büntudata nem kelt benne komoly fájdalmat: sohasem fog Isten felé fordulni. Viszont lehetetlen, hogy anélkül lenne ilyen szomorúság az emberben, hogy ne szülne új szívet. Ezzel a fájdalommal kezdődik a megbánás, melynek okát már említettem, hogy tudniillik csak az térhet vissza a helyes útra, aki meggyűlölte bűnét. Ahol pedig megvan a bűn gyűlölete, ott búslakodás és fájdalom nyilvánul meg. Szép szójáték van itt a *megbánás* szóval, amikor azt mondja, hogy a megbánás [megtérés] *megbánhatatlan*,¹⁴ mert bár a dolog első ízlelésre keserű, a haszna révén azonban kívánatosá teszi magát. Bár a jelző [*megbánhatatlan*]

¹²κατὰ θεόν.

¹³Vö. 1Kor 7,31.

¹⁴Kálvin kihasználja a görög szövegben rejlő allúziót (ὁ γὰρ κατὰ θεὸν λύπη μετανοίας εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον ἐργάζεται): *penitentia ad salutem non poenitentiam efficit*. Ennek egyszerűbben a Vulgata: *poenitentiam in salutem stabilem operatur*.

vonatkozhat az üdvösségre is és a bűnbánatra is, véleményem szerint jobban talál a megbánáshoz. Mintha azt mondaná: az eredmény megtanítja, hogy az [Isten szerinti] szomorúságot ne vegyük tehernek vagy gyötremnek. Ne bánjuk, hogy keserű a megbánás, mert a gyümölcse viszont értékes és kellemes.

Üdvösségre. Úgy tűnik, hogy Pál az üdvösség okává teszi a bűnbánatot. Ha ez igaz volna, következképpen cselekedetekből igazulnánk meg. Azt felelem erre, hogy figyelembe kell venni, mit tárgyal itt Pál. Mert nem az üdvösség okát vizsgálja, hanem a megbánást ajánlja, és gyümölcse alapján mintegy útnak nevezi, melyen eljutunk az üdvösséghez. És méltán, mert Krisztus kegyelemből hív minket, de megbánásra; Isten kegyelemből bocsátja meg bűneinket, de csak ha elvetjük azokat magunktól. Sőt, egyszerre mind a kettőt végzi bennünk Isten, úgyhogy a bűnbánat folytán megújulva megszabadulunk a bűnök szolgaságából, és a hit által megigazulva megszabadulunk a bűnök átkától is. Ezek tehát szétválaszthatatlan kegyelmek, és feloldhatatlan kötelékük miatt találó és helytálló azt mondani, hogy a megbánás bevezetés az üdvösséghez. De ily módon inkább a következményt jelezzük, mint az okot. Ezek a megkülönböztetések nem kibúvók, hanem igaz és egyszerű megoldások. Mert bár a Szentírás azt tanítja, hogy megbánás nélkül sohasem juthatunk el a bűnbocsánathoz, mindazáltal a bűnbocsánat okát mindenütt Isten könyörületességében határozza meg.

11. *Milyen nagy buzgóságot keltett bennetek*. Nem vitatkozom azon, hogy azok a fejlemények, melyeket Pál felsorol, vajon előkészületei-e vagy részei-e a megbánásnak, mert ez egyáltalában nem szükséges Pál szándékának megértéséhez.¹⁵ Pál most egyszerűen a korinthusiak megbánását igazolja vissza a jelekből vagy kísérő jelenségekből. Mindazáltal az Isten szerint való szomorúságot teszi forrásukká, ebből származik mindegyik, ez bizonyos. Hiszen mihelyt kezdünk elégedetlenek lenni önmagunkkal, hamar eljutunk a többihez is. Hogy mit jelent a *buzgóság*, azt az ellentétekből érthetjük meg. Mert amíg hiányzik a bűn beismerése, addig álmosan és tétlenül heverünk. Vagyis a tunyaság (vagy a gondtalanság, vagy a nemtörődomség) az ellentéte ennek a buzgóságnak, amelyről Pál beszél. Egyszóval, ez a buzgóság nem egyéb, mint gondos és szorgos készség az elkövetett bűn kijavítására és életünk jobbra fordítására.

Sőt vélekezést. Erasmus elégtételnek¹⁶ fordította, ezért a tudatlanok a szó kétértelműségétől megtévesztve a pápista elégtételekre vonat-

¹⁵Bűnbánat és bűnbocsánat összefüggéséhez lásd Inst. 3,3–4.

¹⁶Erasmus: *salubfectio*.

koztatták, holott Pál *ἀπολογία*-t mond. Ezért hagytam meg inkább a *védekezés*¹⁷ szót (ahogy a régi fordító hozza). Megjegyzendő azonban, hogy Pál itt olyan védekezésről beszél, amely inkább bocsánatkérésből áll, mint a vádak elhárításából. Mint amikor egy gyermek tisztázni akarja magát az apja előtt, nem kezd bele ügyének szabályszerű előadásába, hanem vétkének beismerésével alázatosan mentegőzik, s nem önhíten hárít. A képmutatók is mentegőznek, sőt fennköltén védekeznek, de úgy, hogy inkább perlekednek Istennel, mintsem hogy kegyelméhez folyamodnának. De ha valaki szívesebben fordítja *mentegőzésnek*,¹⁸ nem ellenzem, mert jelentése ugyanoda fut ki: a korinthusiak sokáig teljességgel semmibe sem vették Pál ítéletét, de végre belátták, hogy tisztázni kell magukat.

Sőt haragot. A szent szomorúság együtt jár azzal az indulattal is, hogy a vétkes haragra lobban a saját bűneivel és önmagával szemben: mint ahogy az igazán és szentül buzgó¹⁹ is mindig fellobbannak, ha azt látják, hogy Istent megsértik. Ez az indulat erősebb, mint a szomorúság. Mert az első lépcső az, hogy nem tetszik a rossz, a második, hogy haragra lobbanva önmagunk ellen, erősen azon vagyunk, hogy lelkiismeretünk komoly nyomás alá kerüljön. Mindazáltal a *harag* vonatkozhat arra is, hogy a korinthusiak egyvalakinek vagy néhány embernek a bűneivel szemben lobbantak haragra, akiket addig megkíméltek. S ekként megbánták, hogy addig beleegyeztek vétkeikbe, vagy elhallgatták azokat.

Ez a *félelem* az isteni ítélet megérzése miatt támad, miközben a bűnös ezen gondolkodik: Íme, számot kell adnod neki! S mit fogsz felhozni majd a hatalmas bíró előtt? Nos, ettől a gondolattól megzavarodva félni kezd. Minthogy azonban hasonló félelem olykor a hitetleneket is megéri, Pál hozzáfűzi a *kívánczást* is, ami nyilván szabadabb érzés, mint a félelem, mert sokszor akarva-akaratlanul is félünk, de sohasem kívánczunk másképp, csak önként. Vagyis ahogy Pál intése nyomán megrettentek a büntetéstől, éppúgy vágyakoztak a jobbulás után. De mit értsünk *buzgóságon*? Az kétségtelen, hogy Pál lépésről lépésre fokozza mondandóját, tehát ezzel többet fejez ki, mint a kívánczóság. Érthetjük úgy is, hogy egymással vetekedve ösztökélték magukat, de egyszerűbb, [ha úgy értjük,] hogy ki-ki nagy buzgósággal törekedett a megbánását bizonyítani. Így fokozza a buzgóság a *kívánczást*.

Sőt bosszúállást. Amit a haragról mondtunk, ki kell terjeszteni a bosszúállásra, mert ha valami gyalázatnak pártolói voltak elhallga-

¹⁷Vulgata: *defensio*.

¹⁸Stephanus: *excusatio et purgatio*.

¹⁹A francia változattal kiegyezítve: *qui ont un bon et saint zèle*.

tásokkal és elnézésekkel, annak később szigorú megbosszulói lettek. Valameddig eltűrték a vérfertőzést,²⁰ de a Páltól kapott figyelmeztetés nyomán nemcsak megszűntek azt pártolni, hanem szigorú bíróként megtorolták. Ez volt a bosszúállás. A vétkeket kötelességünk megbosszulni, bárki követte is el; sőt, ezt lehetőleg magunkon kell kezdeni. S mindez távolabbra mutat annál, amit itt mond az apostol, hiszen a *bűnbánat jeleiről* beszél. Ezek között ez az egyik kiemelkedő jel: a bűn megbosszulása révén bizonyos tekintetben elébe megyünk Isten ítéletének. Másutt így tanít erről: *ha mi ítélkeznénk magunk fölött, nem ítélteznénk el az Úrtól* (1Kor 11,31).²¹ Ebből azonban nem szabad arra következtetni, hogy ha az emberek bosszút állnak magukon, azzal kiegyenlítik az Isten részéről őket illető jogos büntetéseket, s ekként kiváltják magukat az ő kezétől. Hanem a következőképp áll a dolog: Isten azért ostoroz minket, hogy kiverje belőlünk a hanyagságot, s hogy haragjára emlékeztetvén vigyázzunk magunkra ezután. Ezért ha maga a bűnös önként elébe megy a bosszúnak, ezután már nincs szüksége az Isten ilyen figyelmeztetésére. Kérdés azonban, hogy Pálra vagy Istenre voltak-e tekintettel a korinthusiak ebben a bosszúállásban, aztán a buzgóságban, a kívánczóságban és egyebekben.

Azt felelem erre, hogy ezek mind kísérői a bűnbánatnak, de különbség van abban, hogy valaki titokban vétkezett-e Isten előtt, vagy nyilvánosan a világ előtt. Akinek titkos bűne van, elég, ha Isten előtt hatja át annak tudata, ha pedig nyilvánvaló a bűn, a bűnbánatnak nyilvános bizonyítása is kívánatos. Így a korinthusiaknak, akik nyíltan vétkeztek, és a becsületes embereket súlyosan megbotránkoztatták, ezekkel a jelekkel kellett megbizonyítaniuk bűnbánatukat.

11. Mindenképpen *bebizonyítottátok, hogy tiszták vagytok e dologban.*

12. *Ha tehát írtam is nektek, nem a sértő miatt, sem a sértett miatt; hanem [azért írtam,] hogy nyilvánvaló legyen számotokra irántunk való buzgóságotok Isten előtt.*²² 13. *Annak okáért megvigasztalódtunk a ti vigasztalásotokból; de sokkal inkább örültünk Titusz örömén, hogy ti mindnyájan megnyugtattátok az ő lelkét:* 14. *mert ha dicsekedtem felőletek valamit neki, nem kerültem szegyenbe; hanem amint nektek mindent igazán mondtam, úgy bizonyult igaznak az is, amivel Titusznak dicsekedtünk.* 15. *És most már még jobb szívvel van irántatok, felidézve mindnyájatok engedelmességét, mert félelemmel és rettegéssel fogadtátok őt.* 16. *Örülök, hogy mindenképpen bízhatom bennetek.*

²⁰Vö. 1Kor 5,1k.

²¹Nem szó szerinti idézet.

²²Lásd magyarázatánál.

Bebizonyítottátok, hogy tiszták vagytok. A régi fordító szerint: *megmutattátok*, Erasmus szerint: *kinyilvánítottátok*. Én egy harmadik megoldást részesítettem előnyben,²³ mivel találóbbnak tartom, hogy a korinthusiak igazi bizonyítékokkal nyilvánították: semmi esetre sem részeseek abban a bűnben, amelynek, az eltusolás miatt, látszólag részesei voltak. Azt már láttuk, hogy mik voltak ezek a bizonyítékok. Mindazáltal Pál nem oldozza fel őket teljesen, hanem csak enyhíti vétkeiket, hiszen nem volt teljesen hibátlan túlzó türelmességük; viszont felmenti őket a cinkosság vádjá alól. Jegyezzük meg emellett azt is, hogy nem ad mindenkinek egyenként felmentést, ez csak a gyülekezet testére vonatkozik. Feltehetően voltak, akik csak tudtak a bűnről, míg mások elősegítették azt. S ekként mindannyian rossz hírbe keveredtek, ám később kiderült, hogy csak néhányan vétkeztek.

12. *Ha tehát írtam.* Úgy szól, ahogy a megbékélésre törekvők szoktak: temeti a történeteket, semmit nem kárhoztat, semmit nem helytelenít, semmiért nem kíván elégtételt, egyszerűen: mindent elfelejt, mert teljesen meg van elégedve megtérésükkel. Valóban, ez is a helyes eljárás: nem ostromolni tovább a vétkeket, ha már bűnbánatra tértek, mert ha újra meg újra emlékezetükbe idézzük vétségüket, inkább valami kajánság hajt bennünket, mintsem kegyes érzület, vagy a megjobbítás igyekezete. Amúgy Pál megengedésként²⁴ mondja ezeket, hiszen nyilvánvalóan nyomasztotta a rajta esett sérelem, s azt akarta, hogy az elkövetőt dorgálják meg; de most hátrahagyja azt, ami kínozza, s mintha azt mondaná: azt akarom, hogy amit írtam, úgy tekintsétek, mint amit irántatok való buzgóságomban írtam; a többit mellőzzük.

Mások úgy magyarázzák, hogy külön-külön senkire sem volt tekintettel, hanem mindannyiuk közös hasznára gondolt.²⁵ Az előbbi magyarázat azonban természetesebb.

Buzgóságotok irántunk. Mivel a görögöknél többnyire ez a bevett szöveg, nem merem törölni.²⁶ Ámbár egy régi kéziratban ἡμῶν áll, és Chrysostomus magyarázataiból kitűnik, hogy az ő idejében már a görögöknél is a latin olvasat volt használatos, miszerint: *hogy nyilvánvaló legyen a mi irántatok való buzgóságunk*; azaz hogy a korinthusiak számára nyilvánvaló legyen, mennyire aggódott érettük Pál. De nem

²³ συνεισήσατε (συνίστημι) – Vulgata: *exhibuistis*; Erasmus: *commendastis*; Kálvin: *coprobatis*.

²⁴ *Concessio* – retorikai eljárás.

²⁵ Erasmus, Paraphrases in Epistolas Pauli Apostoli, ad loc., Bullinger, ad loc., Pellikan, ad loc: *ad omnes pertinere*.

²⁶ A görög szövegek nem egyértelműek: ἢν οὐκ οὐδὲν ἴσμεν/ἴμῶν ἢν οὐκ ἴμῶν/ἴμῶν, tehát „a ti buzgóságotok irántunk” és „a mi buzgóságunk irántatok”. Vulgata: *sollicitudinem nostram, quam habemus pro vobis*.

kevésbé helyes a másik olvasat sem, amit a görög kéziratok többsége mutat. Pál ugyanis gratulál a korinthusiaknak, hogy a próbatételből végül megtanulták, milyen indulattal legyenek iránta; mintha azt mondaná: még nem értettétek meg, hogy milyen buzgósággal legyetek irántam, míg át nem estetek ezen a próbán. Mások azonban az egyéni érzelmekre visszavezetve magyarázzák, ilyenformán: hogy nyilvánvaló legyen számotokra, hogy ki-ki mekkorát hibázott velem szemben, és hogy adandó alkalommal ki-ki egyenként mutassa meg, mi volt eddig elrejtve a szívében. Mivel nincs perdöntő jelentősége, az olvasókra bízom, melyik értelmezést választják. Minthogy azonban hozzáteszi: *Isten előtt*, én inkább úgy vélem, azt akarja ezzel mondani, hogy komoly önvizsgálat után – vagyis mintha Isten színe elé állottak volna – ki-ki alaposabb önismeretre jutott.

13. *Megvizsgálatódtunk.* Pál fő célja az, hogy meggyőzze a korinthusiakat: mindennél jobban a javukat akarja. Ezért mondja, hogy vigasztalásukban ő is osztozott. Vigasztalásuk pedig az volt, hogy beismerve hibájukat, nemcsak elhatározták, hogy a jó oldalra állva kiigazítják a hibát, hanem örömmel is tették ezt. S valóban, a megjavulás keserűsége hamar megédesedik, ha kezdjük megízlelni, hogy milyen hasznos az nekünk. Még a gratulációhoz tartozik, amit hozzáfűz: *sokkal inkább örültünk Titusz öröme.* Titusz megvidámította, mert engedelmesebbnek és készségesebbnek találta őket, mint hihető volt; sőt, azt is megtudhatta, hogy ráadásul ez váratlan fordulat volt. Ebből megállapíthatjuk, hogy Pál szelídsége nem hízélgés, hiszen úgy örvendezett a korinthusiak örömeinek, hogy ezzel voltaképpen megtérésüket nyugtázta.

14. *Mert ha dicsekedtem felőletek neki.* Ezzel jelzi, hogy milyen nagy szeretettel volt a korinthusiak iránt, s milyen őszintén és emberségesen ítélte felőlük. Mert amikor úgy látszott, hogy méltatlanok a dicséretre, akkor is sok jót remélt tőlük. Igen, ez az ismertetőjele az igaz és tiszta szívnek: szemtől szemben feddeni, akiket szeretünk, mindazáltal jó reménységgel lenni, s másokban is jó reménységet kelteni felőlük. Ennek az őszinteségnek kellett arra indítania a korinthusiakat, hogy semmit se vegyenek tőle rossz néven. S eközben mellékesen ismét ajánlja nekik a hűségét minden egyéb dologban, mintha azt mondaná: mindig nyilvánvaló volt számotokra az én tisztaságom, hogy mindenben igazmondó vagyok, és nem hazug. Örvendek tehát, hogy ezúttal is igazmondó voltam, amikor mások előtt dicsekedtem veletek.

15. *És most már még jobb szívvel van irántatok.* Mivel az érzelmek székhelye a szív, ezzel a szóval fejezzük ki a könyörületességet, a szeretetet és minden jámbor indulatot. Pál nyomatékosan akarja ki-

fejezni, hogy Titusz – noha azelőtt is szerette a korinthusiakat – ekkor még jobban felhevült szeretetükre, és pedig szívének a legmélyebb indulatával. Vagyis ezekkel a szavakkal Tituszt ajánlja a korinthusiak szeretetébe, hiszen hasznos, ha Krisztus szolgálait szeretik, hogy még többet használhassanak. S egyúttal biztatja őket, haladjanak tovább a helyes úton, hogy még inkább szeretetre méltók legyenek az összes jó ember előtt.

Félelemmel és rettegéssel. Ezzel a két szóval olykor egyszerűen a tiszteletet fejezi ki,²⁷ s ez nem is üt el ettől a lókustól. Mindazáltal az sem rossz magyarázat, hogy a *rettegés* szót most nyomatékkal alkalmazza Pál, mert a rossz lelkiismeretük miatt *féltek* találkozni vele.²⁸ Mert bár a megátalkodott bűnösök is rettegnek a bíró tekintete előtt, de az önkéntes rettegés, amely a természetes szegényérzetből fakad, a megtérés jele. Bármelyik magyarázatot fogadjuk el, ez a lókus megtanítja, hogy milyen legyen Krisztus szolgálainak igazi hozzáállása. A derék és hűséges pásztort nem a zajos vendégeskedések, nem a fényűző pompa, nem a hízelgő és kitüntető üdvözlések, nem a színházi tapsok gyönyörködtetik, hanem akkor tölti el örömmel, mikor félő tisztelettel fogadják szájából az üdvösség tanítását, amikor személyes tekintélyét az egyház építésére fordíthatja, amikor hallgatnak útmutatására, és szolgálata nyomán állnak Krisztus zászlója alá. Ezekre volt példa Titusz. Egyszóval, végeredményében igazolta, amit Pál korábban mondott neki, hogy sosem bántották meg annyira a korinthusiak, hogy végképp megvonta volna bizalmát tőlük.

NYOLCADIK RÉSZ

1. Tudtotokra adjuk pedig, testvéreim, Istennek azt a kegyelmét, amelyet Makedónia gyülekezeteivel közölt. 2. Hiszen a nyomorúság sok próbatétele közt is bőséges az ő örömük, nagy szegénységük pedig tisztaszívűségük¹ gazdagságává növekedett. 3. Mert tanúsítom: erejük szerint, sőt erejük fellett is adakoznak, 4. sok könyörgéssel kérve minket, hogy fogadjuk be őket a szentek iránti szolgálat jótéteményébe² és közösségébe. 5. És nem [is úgy,] ahogyan reméltük, hanem [úgy, hogy] önmagukat adták, előbb az Úrnak, aztán nekünk is Isten akaratából. 6. Ezért kellett arra kérniünk Tituszt, hogy amiképp elkezdte, azonképp végezze is el nálatok ezt a jótéteményt is. 7. Azért, miképpen mindenben bővölködtök, hitben, beszédben, ismeretben, minden buzgóságban és hozzánk való szeretetben, úgy ebben jótéteményben is bővölködjetek.

Ha az első levél keménysége miatt sérelem maradt volna a korinthusiakban, ez megakadályozhatta volna tekintélyének maradéktalan érvényesülését. Ezért Pál eddig arra törekedett, hogy megengesztelje őket maga iránt. Most pedig, miután minden sérelmet tisztázott, és szolgálatának megbecsülését visszaszerezte, figyelmükbe ajánlja a jeruzsálemi testvéreket, hogy segítségükre siessenek nagy ínségükben. Ezt a levél elején még nem sok sikerrel próbálhatta volna meg, tehát okosan elhalasztotta, amíg szívüket előkészíti rá. Így aztán ebben és a következő részben nem is tesz egyebet, csak arra buzdítja a korinthusiakat, hogy serényen és szorgalmasan gyűjtsék adományait, amit aztán majd Jeruzsálembe juttatnak testvéreik nyomorúságának enyhítésére. Mert éhínség gyötörte őket, s aligha maradtak volna életben, ha a többi gyülekezet nem segített volna rajtuk. A nagy bajt az apostolok ajánlották Pál figyelmébe,³ ő pedig megígérte, hogy gondja lesz erre, sőt, részben már gondoskodott is róluk, amint azt az első levélben láttuk.⁴ Mindazáltal most újból sürgeti őket.

¹ἁπλοότης – Kálvin, Vulgata: *simplicitas*.

²χρησις – Kálvin a szakaszban hol meghagyja az első latin jelentést (*gratia*), hol a Vulgátát és Erasmust követi: *beneficentia*. Lásd magyarázatánál.

³Vö. Gal 2,10.

⁴Vö. ad 1Kor 16,1–3 passim.

²⁷Vö. Ef 6,5.

²⁸ἠδουμήθη Titusszal.

1. *Tudtotokra adjuk.* Dicséri a makedónokat, de azzal a céllal, hogy a példájukkal ösztökélje a korinthusiakat; ámbár ezt nem mondja ki. A makedónok ugyanis nem szorultak ajánlásra, viszont a korinthusiaknak szükségük volt valami ösztönzésre. Nos, hogy még jobban nemes versenyre sarkallja a korinthusiakat, Isten kegyelmének tulajdonítja, hogy a makedónok olyan készségesen siettek testvéreik megsegítésére. Mert bár azt mindenki elismeri, hogy erényes dolog a szűkölködőknek segíteni, azt mégsem tartják nyereségnek, nem tekintik Isten kegyelmének, sőt, ellenkezőleg: amit a magukéból elvontak, azt pontosan akkora veszteségnek ítélik. Pál azonban kijelenti: Isten kegyelmének kell tartani, ha testvéreinknek segítségére siethetünk, és azért rendkívüli jóként kell vágyakoznunk rá. Egyébiránt kétféle kegyelmet említ, amely a makedónokra kiáradt: az első az, hogy csendesen és nyugodt lélekkel túrték a gyötrelmeket, a másik, hogy bár szűkötségben voltak, de éppen annyit adtak testvéreik megsegítésére, mint ha gazdagságukból szakították volna ki. Pál joggal állítja, hogy mind a kettő az Úr munkája, hiszen egyrészt, akit nem tart meg az Úr Lelke, azonnal ellankad, mert a Lélek minden vigasztalás forrása, másrészt pedig annyira mélyen szívünkben gyökerezik a bizalmatlanság, hogy mindaddig kerüljük a szeretet munkáit, amíg ugyancsak a Lélek kegyelme meg nem jobbit minket.

2. *Sok próbatétele közt.* Vagyis: bár a szerencsétlen körülmények próbára tették őket, mégsem szűntek meg az Úrban örvendezni; sőt, ez az érzés annyira túláradt bennük, hogy elnyelte a szomorúságot. Mert a makedónok szívének, melyet amúgy a saját nyomorúságuknak kellett volna fogva tartania, nyilván fel kellett szabadulnia, hogy bőkezűen és nemes lélekkel⁵ segítsenek testvéreiknek. Azt a lelki vigasztalást nevezi itt *örömmek*, amely a hívőket megtartja a szenvedések között. A hitetlenek ugyanis vagy üres vágyakkal ámitják magukat, amikor nem akarnak tudomást venni a rosszról, vagy teljesen átadják magukat a szomorúságnak, amikor hagyják, hogy elnyomja őket. Ellenben a hívők magából a szenvedésből is vesznek okot az öröme, miként a Római levél 8. részében láttuk.⁶

És nagy szegénységük. A kiürített edény metaforáját használja, mint ha azt mondaná: a makedónok úgy kiüresedtek, mint egy már-már aljáig kimert edény.⁷ S azt mondja: ilyen nagy szegénység ellenére is bővültek a jószívűségben, és gazdagnak bizonyultak nemesak a saját szükségletük kielégítésére, hanem mások megsegítésére is. Ime,

⁵A francia változattal kiegészítve: *franchement et d'une affection libérale.*

⁶Róm 8,23,35.

⁷βαθὸς, πτωχὸν τὰ αὐτῶν — tkp. mélyszegénység, vö. *Ambrosiaster*, ad loc.

ez a helyes módja annak, hogy a legnagyobb szükségben is tudjunk adakozók lenni, tudniillik ha azt, ami az erszényünkben hiányzik, jószívűségünkkel pótoljuk. A *tisztaszívűség* itt a rosszindulatnak és a fősvénységnek az ellentéte, miként a Róm 12,18-ban, ahol Pál egyszerűséget⁸ követel a diakónusoktól. Mert az tesz minket fukarrá, amikor nagyon aprólékosan és jó előre látni akarjuk, milyen veszélyek következhetnek be, amikor felette óvatosak és aggodalmasak vagyunk, amikor szigorúan ki akarjuk mérni, hogy mire van szükségünk egész életünk során, s mekkora lesz a veszteségünk, ha valami keveset elvonunk abból. Aki az Úr jószágától függ, annak lelkét nem terhelik efféle aggodalmak, s egyúttal szabad kézzel teszi a jót. Az érvelést a kisebbtől vezeti a nagyobb felé: a makedónokat szűkös helyzetük sem akadályozta abban, hogy jót tegyenek testvéreikkel: akkor ugyan miféle mentsége lehet a korinthusiaknak, ha kimaradnak [az adakozásból], holott másokhoz képest gazdagok és bőven megvan mindenük?

3. *Erejük szerint, sőt erejük felett is.* Amikor azt mondja, hogy önként adakoztak, úgy érti, hogy annyira magától értetődő volt szolgálatkészségük, hogy felesleges volt a buzdítás. Nagy dolog volt erejükhöz mérten is erőfeszítést tenniük, de mennyivel ritkább és csodálatosabb erény volt erejükön felül igyekezni. Pál itt a közfelfogás szerint beszél, hiszen a jó dolgokkal élés általános szabálya az, amit Salamon mond (Péld 5,15): *A magad kútjából igyál vizet... ne oszd meg másokkal!* A makedónok mit sem törődve magukkal, és magukról szinte teljesen elfeledkezve, a mások gondjának megoldásával törődtek. Egyszerűen, akiknek otthoni helyzetük szűkös, azok *erejükön felül* készségesek, ha a szegénységükből másokra fordíthatnak valamit.

4. *Sok könnyörgéssel kérve minket.* Fokozza készségük dicséretét, mert nem hogy figyelmeztetésre nem vártak, hanem még azokat is ők kérték, akiknek őket kellett volna figyelmeztetni. Ám igyekezetükkel mindenki mást megelőztek. Itt fel kell idéznünk az iménti összehasonlítást a kisebb és a nagyobb között: ha a makedónok kérés nélkül, önként sietnek, sőt mások kéréseiben is előljárnak, milyen rút dolog a korinthusiaknak megtorpanni?! A makedónok mindenkinek példát mutatnak: milyen rút dolog, ha a korinthusiak nem utánozzák a makedónok példáját? Arról már nem is szólva, hogy nem érték be pusztán kéréssel, hanem esdeklést, és pedig sok esdeklést fűztek a kérésekhez! Kiténik ebből, hogy nem formalitásból, hanem komoly indíttatásból kértek.

⁸*Simplexitas* (ἁπλοσύνη).

Hogy fogadjuk be őket a... jótéteményébe és közösségébe. A jótétemény⁹ szót itt az adományok felajánlására alkalmazza. Bár a szót többféle-képpen lehet magyarázni, számomra egyszerűbbnek látszik az a jelentés, hogy: miként nekünk mindent bőkezűen megad a mennyei Atya, úgy kell nekünk szabad jóságának utánzóivá lennünk, amikor jót cselekszünk; vagy: bár a saját vagyonunkból adunk, mégis az ő jóságának sáfárai vagyunk. A szolgálati közösség abban állt, hogy Pál segítőként vett részt a makedónok szolgálatban: ők a magukéból adtak, hogy a szenteket támogassák, és azt akarták, hogy Pál kezelje, amit összegyűjtöttek.

5. *És nem is úgy...* Higgadságot remélt tőlük, amit minden keresztyénnek kötelessége tanúsítani, de várakozását felülmúlták, mert nemcsak vagyonukat bocsátották rendelkezésre, hanem önmagukat is készek voltak odaszánni. Azt mondja: *odaadták önmagukat*, először Istennek, azután nekünk. Kérdezni lehetne: talán más volt magukat Istennek adni, mint Pálnak? Általános dolog, hogy amikor Isten valaki által ad megbízást vagy parancsot, akkor szolgáját, mint aki az ő személyében jár el, felruhazza a parancsolás hatalmával is és az engedelmség követelményével is. *Tetszett a Szentléleknek és nekiünk* – mondják az apostolok (ApCsel 15,28), holott mint eszközök csak azt hirdették, amit a Szentlélek megjelentett nekik és rájuk bízott. Hasonlóképpen: *Hitt a nép az Úrnak és szolgájának, Mózesnek* (2Móz 14,31), pedig Mózesnek semmije nem volt, amit ne Istentől kapott volna.¹⁰ Éppen ezt jelenti a nyomban kapcsolódó megjegyzés: *Isten akaratóból*. Azért engedelmeskedtek Istennek, aki Pál szolgálatára bízta őket, hogy Isten akarata szerint kormányozza őket, mert azzal a belátással hallgatták Pál szavát, mintha Isten szájából jönne.

6. *Kérniünk kellett Tituszt*. Még hatásosabb a buzdítás, ha nevéen nevezve szólítja fel őket kötelességükre. Továbbá egyáltalán nem volt a makedónok ellenére, hogy a korinthusiak is csatlakozzanak az adománygyűjtéshez. Ezzel Tituszt is tisztázza, nehogy azt gondolják róla a korinthusiak, hogy túlbuzgóságból nógatta őket, mintha nem bízna jellemükben. Kérésre tette azt, s inkább a makedónok, mint a saját nevében.

7. *Azért, miképpen mindenben*. Nagyon körültekintően járt el, hogy ne bántson meg senkit, mikor azt mondta, hogy Titusz nem annyira a saját buzgóságból, mint inkább a makedónok megbízásából zaklatta őket; de most továbbmegy, és arra figyelmezteti őket, nem kell bevárniuk, hogy eljusson hozzájuk a makedónok üzenete, amiről most tájé-

⁹δικαιοσύνη.

¹⁰A francia változat figyelembevételével: *et toutefois Moïse n'a eût en cela rien séparé de Dieu*.

koztatja őket. S közben dicséri más erényeiket is. Mintha azt mondaná: nemcsak csatlakoznotok kell a makedónokhoz, akik ezt kérik tőletek, hanem az adakozásban is éppúgy ki kell tűnnötök, mint sok minden másban. *A beszédet elválasztja a hittől*, mert lehet, hogy valakinek van hite, mégpedig kitűnő, de nem annyira gyakorlott az Úr igéjében.¹¹ Az ismeretet gyakorlatnak, jártasságnak, okosságának veszem. Az iránta megnyilvánuló szeretetüket azért említi, hogy ezt a személye iránti megbecsülésüket is felhasználja buzdításában, s mindeközben testvéreik közös javára lemond mindarról, amivel őt ajándékozták meg szeretetükben. Lám, milyen nagy tapintattal jár el mindenben, még a látszatát is kerülve annak, hogy a buzdítás közben valamivel hibáztatná őket.

8. *Nem parancsképpen mondom, hanem azért, hogy a mások buzgósága által a ti szeretetetek valóságát¹² is kipróbáljam*. 9. *Mert ismeritek a mi Urunk Jézus Krisztusnak kegyelmét,¹³ hogy gazdag lévén, szegénnyé lett érettetek, hogy ti az ő szegénysége révén meggazdagodjatok*. 10. *Tanácsot is adok e dologban; mert hasznotokra van nektek, akik nemcsak a cselekvést, hanem az akarást is elkezdtétek tavaly óta*. 11. *Most hát a cselekvést is vigyétek végbe; hogy amiképpen készek voltatok akarni, azonképpen a végrehajtás is aszerint történjen, amiből telik.¹⁴* 12. *Mert ha megvan a szívbéli készség, aszerint kedves az, amije kinek-kinek van, és nem aszerint, amije nincs*.

8. *Nem parancsképpen*. Ismét enyhíti intelmét, és kijelenti, hogy nem elkerülhetetlen dologra akarja őket kényszeríteni. *Parancsot* akkor mondunk, amikor valamit biztosra veszünk, és határozottan követeljük, hogy meglegyen. Hogyha valaki azt kérdezné, vajon nem volt-e joga parancsolni arra nézve, amivel az Úr megbízta? – könnyű a felelet: Isten ugyan mindenütt azt parancsolja, hogy segítsünk testvéreink szükségén, de sehol sem szabja meg, hogy mennyit adjunk, s így mérlegelhetünk, hogyan osszuk meg a magunkét önmagunk és a szegények között. És sehol sem köti ki az időt, vagy a személyeket, vagy a helyi körülményeket, hanem a szeretet törvényéhez utasít. Továbbá, Pál itt nem törődik azzal, hogy joga van-e parancsolnia vagy sem, hanem azt mondja: nem parancsol; de nem azért, mintha felmérte volna, hogy parancsoljon-e vagy sem, kényszerítsen-e vagy sem, ha vonakodnának teljesíteni a kötelességüket, ha ugyan rá nem kényszer-

¹¹Tudniillik az ige hirdetésében.

¹²Erasmus másképp értelmezi: hogy a mások iránti buzgóságotok által próbáljam ki... (*per sollicitudinem erga alios*), ad loc.

¹³Kálvin: *gratiam*; Vulgata: *beneficentiam*.

¹⁴Kálvin: *ex eo quod appetit*; Vulgata: *ex eo quod habetis*.

rülnek. Ellenben két indokot hoz fel, hogy mégis miért sarkallja őket kötelességükre. Először is azért, mert erre indítja a [jeruzsálemi] szentek iránti aggodalma, másodsor pedig azért, mert azt akarja, hogy mindenki tudja meg, mennyire szeretik őt a korinthusiak. Én ugyanis Pál szavait nem úgy értem, hogy ő maga akart volna a szeretetükről megbizonyosodni (erről már meg volt győződve), hanem inkább azt akarta, hogy mindenkinek legyen bizonyítéka erről. Meghagyom, a mondat első fele (melyben a *mások buzgóságát* említi) kétféleképpen értelmezhető: vagy úgy, hogy másokért aggódott, s nem akarta, hogy ez a törődés meglankadjon; vagy úgy, hogy mások kérésének engedett, akik szívükön viselték az ügyet, és nem annyira a saját felfogása, mint inkább az ő sugallatuk szerint beszélt.

9. *Mert ismeritek... a kegyelmet.* Miután utalt a szeretetre, Krisztushoz vezet, aki annak legtokéletesebb és páratlan példája. Mikor *gazdag* volt – mondja –, minden tulajdona birtoklásáról lemondott, hogy minket *szegénysége* révén meggazdagítson. De nem fejt ki, miért emlékeztet erre, hanem rájuk bízta ennek megfontolását. Hiszen mindenki tudja, hogy ez a példa jóságra serkent minket, hogy ne kíméljük magunkat, amikor testvéreink segítségére kell menni. Gazdag volt Krisztus, mint Isten, akinek kezében és hatalmában van minden; de még emberi természetünket magára véve is gazdag volt, ahogy az apostol mondja: *mindennek örököse ő, akit az Atya minden teremtmény fölé állított, s akinek lába alá vetett mindent* (Zsid 1,2.13).¹⁵ És szegénnyé lett, mert lemondott tulajdonáról, s így egy időre engedett a saját jogából is. Tudjuk, hogy születésétől fogva mekkora szegénység és nélkülözés vette őt körül, s halljuk, amit ő maga mondott: *a rókáknak barlangjuk van és az égi madaraknak fészük, de az ember fiának nincs fejét hová lehajtania* (Lk 9,58). Tehát a maga személyében megszentelte a szegénységet, hogy a hívők többé ne rettegjenek attól; szegénységével pedig azért gazdagított meg minket, hogy ne tartsuk rettenetes dolognak a magunk bőségéből elvenni azt, amit testvéreinkre fordítunk.

10. *Tanácsot is adok e dologban.* A *tanácsot* szembeállítja a *paranccsal*, amire az imént utalt, mintha azt mondaná: csak tanácsadás vagy figyelmeztetés végett mutatok rá, hogy mire van szükség. Ez a *haszon* azonban nem érzékelhető testi gondolkodással, mert ugyan hány ember van, akit meg lehetne győzni arról, hogy hasznára van, ha megfosztja magát valamitől, amivel másoknak segítségére lehet?! Ámbár pogány ember mondja, hogy „mindig az lesz a kincsed, amit másnak adsz”, de ezt azzal indokolja, hogy kockázatmentes befektetés az,

¹⁵Továbbá: Zsid 2,8.

amit barátainknak ajándékozunk.¹⁶ Ellenben az Úr nem azt akarja, hogy a viszonzás vagy a jutalom reménye vezessen minket, hanem azt, hogy ne szűnjünk meg jót tenni, még akkor sem, ha hálátlanok az emberek, s ha látszólag veszendőbe is megy, amit adunk. Haszon származik ebből, mert – mondja Salamon (Péld 19,17) – aki a szegényeknek ad, *kölcsön ad az Úrnak*, akinek áldását többre kell becsülni, mint a világ összes kincsét. Mindazáltal a *hasznos* kifejezés értelme itt az, hogy *tisztességes*, vagy legalábbis Pál a hasznost a tisztességgel méri, mert rút dolog lett volna, ha a korinthusiak visszakoznak, vagy útközben megtorpannak, miután már valamennyire előbbre jutottak, és haszontalan is lett volna, mert Isten előtt elveszítette volna kedveségét mindaz, amit tenni akartak volna.

Akik nemcsak a cselekvést. Mivel cselekedni több, mint akarni, úgy tűnik nem igazán találó a kifejezés. De annak, hogy *akarni*, itt nem egyszerűen annyi az értelme, amit általában mondani szoktunk vele, mert itt azt az *önkéntes tevékenységet* jelenti, amely nem szorul buzdításra. A cselekvésnek ugyanis – hogy úgy mondjam – három fokozata van: olykor akaratlanul cselekszünk, de szegényből vagy félelemből, olykor tudatosan, de máshonnan kapjuk az indítást vagy ösztönzést, s olykor saját magunkat ösztönözve, amikor önként kezdjük tenni, amit tenni illik. Ez a cselekvési készség előrébb való magánál a cselekvésnél is.

11. *Most hát a cselekvést is stb.* Valószínű, hogy a korinthusiak fellángolása csakhamar kihűlt, különben minden késedelem nélkül véghezvittek volna elhatározásukat. De az apostol, mintha még semmi hiba nem történt volna, szelíden kéri, hogy vigyék végbe, amit olyan jól elkezdtek már. Amikor hozzát teszi, hogy *aszerint, amitek van, ezzel elővágást tesz*,¹⁷ mert a test felette leleményes, ha kifogásokat kell találni: némelyek azzal szoktak védekezni, hogy családjuk van, őket embertelenség volna elhanyagolni, mások, akik nem tudnak sokat adni, azzal az ürüggyel vonják ki magukat az adakozásból, hogy: csak ennyicskét adjak? Pál most minden efféle kifogást félresöpör, amikor azt parancsolja, hogy ki-ki adjon a saját vagyoni helyzetének mértéke szerint. És hozzát teszi az indoklást: Isten a szívet nézi, s nem azt, amit valaki felajánl. Mert amikor azt mondja, hogy a *szívbéli készség* kedves Isten előtt, aszerint, amint kinek-kinek a tehetsége engedi, ennek ez az értelme: amikor csekély vagyonodból egy keveset felajánlasz, a te jóindulatod semmivel sem ér kevesebbet Isten előtt, mint amikor a gazdag ad a maga bőségéből nagy összeget. Mert Isten nem abból ítéli meg a jó szándékodat,

¹⁶Martialis, Epigrammaton, VA2: *Extra fortunam est, quicquid donatur amicis; Quas dederis, solus semper habebis.* Vö. ad 1Kor 16,2.

¹⁷*Occupatio* – a lehetséges ellenérvek előzetes elhárítása.

amid nincs; vagyis egyáltalán nem követeli tőled, hogy többet adj, mint amennyit tehetséged elbír. Ily módon senki sem emelhet kifogást, mert a gazdagok nagyobb adóval tartoznak Istennek, viszont a szegényeknek nem kell szégyellniük szegénységüket.

13. Mert nem úgy, hogy másoknak könnyebbségük, nektek pedig nyomorúságtok legyen, hanem egyenlőség szerint; 14. e mostani időben a ti bőségetek pótolja az ő hiányukat; hogy az ő bőségük is pótolhassa a ti hiányotokat, hogy így egyenlőség legyen; 15. amint meg van írva: aki sokat szedett, nem volt többje; és aki keveset, nem volt kevesebbje.¹⁸ 16. Hála pedig az Istennek, ki ugyanazt a buzgóságot oltotta értetek Titusz szívébe. 17. Mert elfogadta intésünket, de inkább buzgóságában¹⁹ önként ment hozzátok.

13. Mert nem úgy, hogy másoknak. Az előbbi megerősítése: Istennek a készsleges akarat tetszik, akár csekély, akár nagy a vagyonunk, mert Isten nem azt akarja, hogy mi szűkölködjünk, mások meg a mi bőségünkől dúskáljanak. Hiszen nyilvánvaló, hogy nemcsak a vagyonunk egy részével, hanem mindennel – rendelkezünk bármivel is, sőt legyünk bármik is – Istennek tartozunk. De Isten gyengéd hozzánk, és kímél minket, ezért megelégszik, hogy úgy osztozzunk, ahogy az apostol itt leszögezi. Tehát Pál tanítását úgy kell érteni, mint lemondást elévülhetetlen jogunkról.²⁰ Eközben a mi dolgunk, hogy újra meg újra bőkezűsége sarkalljuk magunkat, semmit sem tartva attól, hogy túlzásba esünk. Épp ellenkezőleg, a túlzott tartózkodás veszélyes.

Szükségünk van azonban erre a tanításra a fanatikusokkal szemben is, akik azt állítják, hogy semmit sem tettél, amíg teljesen ki nem fosztod magadat, hogy mindent a közös célra adj.²¹ Ezt pedig olyan eszelősen követelik, hogy senki sem tud nyugodt lelkiismerettel alamizsnát adni. Ezért jegyezzük meg a páli ἐπιείκεια-t²² és mérsékletet: Istennek tetszenek adományaink, ha bőségünkől segítünk testvéreink szegénységén, de nem úgy, hogy ők dőzsöljenek, mi pedig segítséget szenvedjünk, hanem úgy, hogy annyit adjunk a magunkéból, amennyit vagyoni helyzetünk elbír, azt viszont készsleges szívvel adjuk.

Egyenlőség szerint. Az egyenlőség kétféleképp érthető: mint kölcsönös

¹⁸Vö. 2Móz 16,18.

¹⁹Kálvin: *diligentior*; Stephanus: *studiosor*.

²⁰A francia változat bővíti: *Est un relaschement de ce à quoy nous sommes tenus en rigueur de droit comme on dit*: lemondás arról, amire a törvény kötelez, ahogy mondják.

²¹Vö. ad ApCsel 2,44.

²²Ht jóság, méltányosság, szemben a vasszigorral. Tkp. nem a törvény betűje, hanem szelleme szerint kell filélni. Vö. *Arisztotelész*, *Nikomakhoszi Etika*, V,5.

viszonzás, amikor hasonlót hasonlóval fizetünk vissza, vagy mint méltányos eljárás. Én az egyenlőséget (ισότητα) egyszerűen úgy veszem, ahogy Arisztotelész érti: az egyenlőség a jogok méltányos biztosítása.²³ Ez az értelme a Kol 4,1-ben is, ahol az urakat inti, hogy legyenek méltányosak a szolgák iránt. Nyilván nem azt kívánja, hogy viszonyaikban és rangjuk tekintetében legyenek egyenlők, hanem a kifejezéssel azt az emberiességet és jó bánásmódot jelzi, amellyel az urak a szolgáknak tartoznak. Tehát ilyen természetű eljárást kíván meg tőlünk az Úr, hogy ki-ki közülünk tehetsége szerint nyújtson segítséget a szenvedőknek. De ne úgy, hogy némelyek dúskáljanak, mások pedig éhezzenek. Ezért hozzáteszi: *e mostani időben.* Akkor ugyanis nyomasztó szükséghelyzet volt. Arra figyelmeztet ez minket, hogy ha a jótékonyosság gyakorlásában a méltányosság igazi szabálya szerint akarunk eljárni, mindig a ténylegesen beállott szükségletet kell szem előtt tartanunk.

14. *Hogy az ő bőségük is.* Nem tudni, miféle bőségről beszél. Némelyek magyarázata szerint ez azt a tényt rögzíti, hogy miután az evangélium a jeruzsálemi gyülekezettől áradt ki hozzájuk, ezért lelki gazdagságuk segítségére volt a korinthusiak fogyatkozásának.²⁴ Ez azonban, szerintem, nem egyezik Pál szándékával. Véleményem szerint inkább a szentek közösségére kellene kiterjeszteni ezt a megjegyzést. Vagyis az egész testnek hasznára válik minden olyan fáradozás, ami egy-egy tagra irányul. Mintha ezt mondaná: ha vonakodtok testvéreiteket keveske gazdagságotokból megsegíteni, gondoljátok meg, mennyi jót nélkülöztök ti magatok is, holott ezek sokkal értékesebbek, mint amivel ti gazdagítjátok meg azokat, akik szűkölködnek a földi javakban. Ez az a közösség, amit Krisztus az ő tagjai között szentelt, ennek kell arra serkentenie titeket, hogy még készségesebben igyekezzetek a jótékonyosságra. De a következő értelem is lehetséges: most, a jelenlegi szükségben ti segítetek rajtuk, de lesz majd rá alkalomuk, hogy más módon viszonzják. Nekem jobban tetszik az előző, általános érvényű magyarázat, mert egybevág azzal, amit megismétel az egyenlőség kapcsán. Az ugyanis az egyházban a méltányosság gyakorlata, hogy ki-ki a maga ajándékainak a mértéke és a fennálló szükség szerint osztozzék, mert így kölcsönös adakozásból jön létre a megfelelő arányosság, még ha némelyeknek több, másoknak kevesebbje is van, és az ajándékokat sem egyenlőképpen osztják szét.

²³A francia változat bővebb: *C'est à dire qui est compassée par proportion selon des qualitez des personnes et autres circonstances*: ez annyit tesz, mint arányosan mérni (filélni) az egyes személyek tulajdona vagy más körülmények szerint.

²⁴*Bullinger* (ad loc.) *Theophylactust* idézi: *hoc est, floretis vos opibus et pecuniis, illi autem florent fiducia et libertate erga Deum*.

15. *Amint meg van írva.* Pál a mannáról szóló igét idézi.²⁵ Hallgassuk hát, mit mond az Úr Mózes által. Azt akarja, hogy ez örök bizonyság legyen arra, hogy nemcsak kenyérral élnek az emberek, hanem akaratának titkos erejével táplálja őket Isten, aki oltalmazza és fenntartja mindazt, amit teremtett. És másutt ismét figyelmeztet Mózes (5Móz 8,3), hogy azért táplálta őket Isten ilyen eledellel egy bizonyos ideig, hogy tanulják meg: nem a saját tevékenységük vagy fáradságuk, hanem Isten áldása táplálja őket. Eszerint a manna, mintegy tükörként, a mindennapi eledel képét tárja elénk, amellyel táplálkozunk. De térjünk át arra a lókusra, amelyre Pál hivatkozik. Miután a manna elfogyott, azt a parancsot kapták, hogy gyűjtsék halmokba, ki-ki amennyit tud. S bár voltak, akik másoknál fürgébbek voltak, és többet gyűjtöttek össze, mint amennyi a napi szükségletüket fedezte, mások meg kevesebbet szedtek, mégsem vett magának senki a saját céljára többet egy ómernál,²⁶ mert ezt a mértéket szabta meg az Úr. Mivel ez így történt, mindenkinek elegendő jutott, úgyhogy senki sem éhezett. Ez olvasható a 2Móz 16,18-ban. Alkalmazzuk most ezt a történetet Pál tanításához. Számunkra sem ómert, sem más mértéket nem állapított meg az Úr, hogy aszerint intézzük mindennapi táplálkozásunkat, de gondosságot és mértékletességet parancsolt, s megtiltotta, hogy valaki a bőségtől elbizakodva mértéket veszítsen. Tehát akik akár atyai örökségképpen lettek gazdagok, akár szorgalommal és fáradsággal szereztek vagyónukat, gondolják meg, hogy nem mértéktelenségre vagy fényűzésre kapták azt, hanem testvéreik szegénységének enyhítésére. Mert manna minden, ami a birtokunkban van, bárhonnan származik is, ha jószerűen a mienk. Hiszen az álnoksággal, tilalmas eszközökkel szerzett vagyon nem érdemes a manna névre, hanem inkább olyan fürjek ezek, akiket Isten haragjában bocsátott el.²⁷ Azután, ha valaki kapzsiságból vagy hitetlenségből elrejtette a mannát, az nyomban rothadni kezdett rejtekhelyén.²⁸ Ekként ne kételkedjünk abban sem, hogy átkozott az olyan gazdagság, mely testvéreink rovására halmazódik fel, és csakhamar veszendőbe is megy tulajdonosának kárára. S ne gondoljuk azt sem, hogy a gazdagodásnak az lenne a módja, hogy napszám csak magunkról gondoskodunk, miközben nélkülöző testvéreinket megfosztjuk attól a jótéteménytől, amivel mi tartozunk nekik. Elismerem ugyan, hogy itt nem arra az egyenlőségre vonatkozik az apostol parancsa, miszerint semmivel sem szabad jobban élniük a gazdagoknak, mint a sze-

²⁵Vö. 2Móz 16,18.

²⁶Ómer vagy hómer, kb. 220 liter.

²⁷4Móz 11,31–33.

²⁸2Móz 16,19–30.

gényeknek, de annyiban mégis egyenlőséget kell tartani, hogy senki se éhezzen, és senki se rejtse el bőségét úgy, hogy másokat megcsal. A szegények mértéke, vagyis ómerja: szűkös kenyér és takarékos életmód; a gazdagok ómerja nagyobb adag, amint a vagyoni helyzet engedi, ám úgy, hogy mértékletesen élnek, és nem fordulnak el másoktól.

16. *Hála pedig az Istennek... , aki oltott.* Hogy semmiféle mentséget ne hagyjon a korinthusiak számára, végül hozzáfűzi, hogy lelkes ösztönzőik vannak, akikre oda kell figyelniük. Először is Tituszt nevezi meg, akiről azt mondja, hogy isteni erő serkentette, és ez igen sokat lendített az ügyön. Mert Titusz küldetése még hatékonyabb lett volna, ha a korinthusiak felismerik, hogy Isten ösztönzésére ment hozzájuk. Ebből a lókusból, mint megannyi más lókusból is, megértjük, hogy nincsen olyan jámbor indulat, amely ne Isten Lelkétől származna. Továbbá láthatjuk, ez a lókus annak is bizonyítéka, hogy Isten gondoskodik az övéiről, s ez a lelkipásztorokat és a gondnokokat egyaránt arra serkenti, hogy igyekezzenek a szorult emberek helyzetén segíteni. S hogyha a testi táplálékok biztosításában így felragyog Isten gondviselése; mennyivel nagyobb mértékben fog gondoskodni a lelki táplálékokról, hogy az övéi ne szenvedjenek hiányt azokban!? Ezért sajátos és különös munkája a pásztorok serkentése.

Elfogadta intésünket – ez azt jelenti, hogy Titusz az apostol buzdítására vállalta a munkát. Majd helyesbíti, és azt mondja, hogy Titusz nem annyira a mások tanácsának engedelmeskedett, mint inkább, igyekvő lévén, ő maga lelkesedett fel.

18. *Elküldtük pedig veled együtt azt a testvért is, akit minden gyülekezetben dicsérnek az evangéliumért; 19. sőt, a gyülekezetek kijelölték őt arra is, hogy útitársunk legyen ebben a jótéteményben, amelyet szolgálunk magának az Úrnak dicsőségére és a ti készségetekre; 20. ekként biztosítva,²⁹ hogy senki ne ócsárolhasson minket szolgálatunk bőséges eredménye miatt; 21. mert nemcsak az Úr előtt, hanem az emberek előtt is gondunk van a tisztességre. 22. És elküldtük velük azt a testvérünket is, akinek buzgóságát sok dologban sokszor kipróbáltuk, most pedig még buzgóbb, tudván, hogy én mennyire bízom bennetek. 23. Akár Titusról van szó, aki az én társam és tiköztetek segítségem; akár a mi testvéreinkről, ők a gyülekezetek apostolai,³⁰ Krisztus dicsősége.³¹ 24. Tanúsítatok azért szeretetet irántuk, és bizonyítsátok be nekik, hogy okkal dicsekedtünk veletek a gyülekezetek előtt.*

²⁹οὐταλάου ποί τοῦτο – Vulgata: devitantes hoc; Kálvin: declinantes hoc.

³⁰Kálvin a Vulgátát követi: apostoli ecclesiarum; Erasmus: legati ecclesiarum.

³¹δοξα Χριστου – Kálvin alanyesetben fordítja: gloria Christi; Erasmus a Vulgátát követve, részeshatározóval: gloria Christi (apostolos esse gloriae Christi).

18. *Elküldtük pedig vele együtt azt a testvért is.* Az a tény, hogy három személyt küldtek, jól mutatja, mekkora várakozással voltak a korinthusiak felől, akiknek éppen ezért még inkább ügyelniük kellett kötelességükre, nehogy csalódást okozzanak a gyülekezeteknek. Nem tudni azonban, hogy ki ez a második személy; a vélemények megoszlanak, egyesek szerint Lukács, mások szerint Barnabás.³² Chrysostomus inkább Barnabásra gondol, és egyetért vele, már csak azért is, mert bizonyos, hogy a gyülekezetek szavazata alapján ő lett Pál kísérőtársa. S mivel szinte egyetemesen elfogadott vélemény, hogy Lukács volt az egyike azoknak, akik ezt a levelet elvitték, nem vitatom, hogy a harmadik helyen őt jelöli meg az apostol.³³ A másodikat pedig – bárki legyen is – kitűnő dicsérettel ajánlja; eszerint dicséretesen forgolódott az evangéliummal, vagyis dicséretet érdemelt az evangélium terjesztéséért. Mert bár a beszéd feladatát Barnabás Pálra hagyta, mindazáltal mind a ketten ugyanazt a munkát végezték. Ezenkívül hozzáteszi, hogy nem egy embertől, nem is egy gyülekezettől kapta a nagy dicséretet, hanem az összes gyülekezettől. Az általános bizonyossághoz hozzáfűzi a különlegest is, és ez már a szóban forgó ügyet érinti, tudniillik hogy a gyülekezetek szavazatával jelölték ki, hogy ebbe a tartományba jöjjön. S valószínű, hogy nem érte volna ez a megtiszteltetés, ha korábban győztek volna meg alkalmasságáról. Megjegyzendő a választás módja, a χειροτονία (kézfeltartás), amely a görögöknél volt szokásban. Eszerint az uralkodók irányították és vezették a tanácskozást, ők tettek javaslatokat, a nép pedig jóváhagyással élt.³⁴

Amelyet szolgálunk. A saját szolgálatának dicséretével is buzdítja a korinthusiakat. Azt mondja: Isten dicsőségét szolgálja és a korinthusiak jóságát, s ebből következőleg ez a két dolog, tudniillik Isten dicsősége és a korinthusiak készsége egybe van kötve: nem csappanhat úgy az egyik, hogy a másik ne kisebbedne ugyanannyival. Ehhez járul hozzá az ilyen férfiak munkája, amit képtelenség lenne elutasítani, vagy közönyösen semmibe venni.

20. *Biztosítva, hogy senki ne.* Pál kijelenti: az egész tervnek ő volt a szerzője, hogy megelőzzék a rágalmakat – ezért hát ne gondolják a korinthusiak, hogy a gyülekezetek nem becsülték volna Pált, vagy nem bíztak volna tisztességében, s ezért adtak mellé társakat, ahogy a gyanú alatt állók esetében szokás. Kérdezhetné itt valaki: vajon akadt volna olyan arcátlan, aki merte volna a legkisebb gyanúval is illetni azt a nagy embert, akinek becsületessége mindenütt vitán

³²Vö. *Chrysostomus*, ad loc.

³³Vö. ad 2Kor 13,13.

³⁴Vö. *Xenophon*, *Kyropedia*, 5.

felül állt? Válaszom: hogy maradhatna védett a Sátán harapásaival szemben bárki, ha ez még Krisztust sem kímélte? Íme, Krisztus ki van téve a hitetlenek gyalázkodásainak – a szolgálói meg biztonságban vannak!? Sőt, minél feddhetetlenebb valaki, annál inkább támadja őt a Sátán mindenféle mesterkedéssel, hátha mégis megingathatná a hitét, mert abból sokkal nagyobb megbotránkozás származik, mintha mással esik meg ugyanez.³⁵ Ezért minél magasabb fokra kerülünk, annál gondosabban követnünk kell Pál körültekintését is és szerénységét is. Nem volt ő annyira gögös, hogy ne akart volna ugyanabba a rendbe állni, mint bárki más a nyájából. S nem volt önelégült sem, hogy a saját személyét megkérdőjelezhetetlennek tartotta volna. Ezért bölcsen kitért a veszélyek elől, s nagy óvatossággal járt el, nehogy beleköthessenek a rosszindulatú emberek. Márpedig nyilvánvaló, hogy semmi sincs annyira kitéve a balvélekedésnek, mint a közpénzek kezelése.

21. *Mert gondunk van a tisztességre.* Azt hiszem, a korinthusiak között is akadtak olyanok, akik azonnal előugrottak volna gyalázkodni, ha alkalmuk lett volna rá. Ezért Pál azt akarja, hogy ismerjék meg az ügyet, hogy itt is, ott is befogják mindenki száját. Azt mondja tehát, hogy neki nemcsak arra van gondja, hogy jó lelkiismerete legyen Isten előtt, hanem ügyel az emberek jó véleményére is. Mindazáltal nem kétséges, hogy személyes példájával arra akarja tanítani a korinthusiakat és mindenki mást is, hogy a helyes eljárásban nem szabad figyelmen kívül hagyni az emberek véleményét. Igen, mindenekelőtt arra kell törekedni, hogy derék ember légy; ezt nem annyira a külső tettek biztosítják, hanem a jó lelkiismeret; másodjára következik, hogy *olyannak* is ismerjenek meg az emberek, akik közt forgolódsz. De itt a célra kell tekinteni. Bizony, nincs rosszabb a nagyravágyásnál, mely minden jó dolgot megront, a legtisztességesebb dolgokat is eltorzítja, és – mondom – a jó illatú áldozatot is utálatossá teszi az Úr előtt! Könnyű elcsúszni ezen a lókuson, ezért vigyázzunk, nehogy valaki – úgymond, Pált követve – a jó véleményeket hajhászva messze essék Pál igyekezetétől! Az apostol ugyanis éppen azért ügyel az emberek előtti tisztességre, hogy senki meg ne botránkozzék rajta, hanem inkább mindenki épüljön az ő példáján.

Ezért vigyázzunk, ha hozzá hasonlók akarunk lenni, nehogy önmagunkért törekedjünk jó hírnévre. „Aki a hírnévvel nem törődik – mondja Augustinus –, az kegyetlen.”³⁶ Mert erre éppen annyira szüksé-

³⁵A francia változattal kiegészítve.

³⁶*Augustinus*, *Sermo primus de moribus clericorum* (Sermo 355, MPL 38,1569).

günk van felebarátaink előtt, mint Isten előtt. Ez igaz, csak igyekezzél Isten dicsőségére felebarátaid üdvösségéről gondoskodni, s légy kész eközben a gyalázatot és a rágalmat dicsőségnek venni, ha az Úrnak úgy tetszik. Ugyanakkor a keresztyén embernek mindig legyen gondja arra, hogy életét felebarátainak építésére rendezze be, és gondosan vigyázzon, nehogy a Sátán szolgálainak bármi ürügye akadjon a rágalmazásra, Isten gyalázására és a jó emberek botránkoztatására.

Én mennyire bízom bennetek. Az értelme ez: Nem félek, hogy hiábavaló és eredménytelen lesz odamenetelük, hanem határozottan bízom abban, hogy küldetésük szerencsésen fog végződni; annyira ismerem becsületességüket és szorgalmukat. A *testvérről*, akinek nevét nem közli, azért mondja, hogy *még buzgóbb* lett, mert látta, hogy jó érzéssel lett a korinthusiak iránt – részben azért, mert Titusz bátorságot öntött belé, részben pedig azért, mert látta, hogy sok-sok kiváló férfiú egyesült erővel feszül neki a dolognak. Tehát csupán az van még hátra, hogy maguk a korinthusiak is csatlakozzanak hozzájuk. A *gyülekezetek apostolainak* nevezi őket, s ezt kétféleképp lehet érteni: vagy úgy, hogy Isten rendelte őket apostolokul a gyülekezetbe,³⁷ vagy úgy, hogy a gyülekezetek állították be őket ennek a tisztségnek a betöltésére. Az utóbbi megfelelőbb.

Továbbá, *Krisztus dicsőségének* nevezi őket, mert ahogyan egyedül Krisztus a hívők dicsősége, úgy viszont a hívőknek őt kell dicsőíteniük. Tehát akik kitűnnek a kegyességben és a szent életben, azok *Krisztus dicsősége*, mert amijük csak van, az mind Krisztus ajándéka.

A záradékban két dolgot kér, úgymond: tegyetek meg mindent, hogy testvéreink megtapasztalják a ti szereteteteket, és ügyeljete rá, hogy ne legyen hiábavaló az én dicsekedésem sem felőletek. Ami engem illet, úgy vélem, hogy az αὐτοῦς kifejezés jelentése ez: *előttük*.³⁸ Ez a rész ugyanis nem a szegényekre vonatkozik, hanem a küldöttekre, akikről az imént szólt. Mert nyomban hozzáfűzi azt is, hogy a küldöttek nemcsak igazoló tanúk lesznek majd, hanem szavaik nyomán a korinthusiak híre-neve távoli gyülekezetekhez is el fog jutni.

³⁷ ἀπόστολοι ἐκκλησιῶν. Kálvin, a Vulgátát követve, tudatosan hagyja meg a latin szövegben és a magyarázatban is az *apostolus* szót: *apostoli ecclesiarum*.

³⁸ εἰς αὐτοῦς. Bár a textus fordításában *erga eos* hoz (Vulgata: *in illos*), a magyarázatban így értelmezi: *coram ipsis*.

KILENCEDIK RÉSZ

1. A szentek iránti szolgálatról már felesleges is nektek írnom. 2. Hiszen ismerem szívbéli készségeket, amellyel dicsekszem veletek a makedónoknak, hogy Akhája már egy esztendeje készen áll; és a ti buzgóságotok sokakat magával ragadott. 3. Mindazáltal elküldtem a testvéreket, hogy e tekintetben se legyen hiábavaló felőletek való dicsekedésünk; hogy, amint mondtam, készen álljatok. 4. Hogy aztán, amikor a makedónok velem együtt odaérkeznek, és készületlenül találjanak titeket, szégyent ne valljunk mi, hogy ne mondjam ti, ebben a bizakodó dicsekedésben.¹ 5. Szükségesnek véltem tehát arra utasítani a testvéreket, hogy menjenek előre hozzátok, és készítsék elő adományokat, melyet ti előre megígértetek, hogy úgy legyenek készen, mint adomány, és nem mint ragadomány.

Ez az érvelés – első pillantásra – rosszul vagy nem eléggé jól illeszkedik az előzőekhez, mert úgy tűnik, mintha eddig még nem érintett, új dologról szólna, holott ugyanazt tárgyalja. De figyelje csak meg az olvasó, hogy Pál itt ugyanazt taglalja, amit korábban, vagyis nem bizalmatlanságból inti a korinthusiakat, és buzdításának nincs köze a korábbi időket érintő feddéseikhez, hanem sajátos okok készítik erre. Tehát amit most mond, annak ez az értelme: nem tanítalak titeket arra, hogy segítenetek kell a szenteket – ugyan, mi szükség volna erre? Ezt jól tudjátok, és tettekkel meg is mutattátok, hogy nem akartok elhúzódni ettől a munkától;² de miután mindenütt dicsekedtem bőkezűségetekkel, magamat is elköteleztem, de egyúttal titeket is. Emiatt nem nyughatom.

Az ilyen aggódo gondoskodás könnyen felbosszanthatta a korinthusiakat, hiszen vehették ezt úgy is, hogy Pál vagy a tétlenségüket veti a szemükre, vagy valamivel gyanúsítja őket. Am ő jól alkalmazott mentegetőzéssel elhárítja a bosszúságot, és biztosítja magának a szabadságot, hogy ne csak biztassa, hanem egyúttal sürgesse is őket. De felvethetné valaki a gyanút, hogy Pál itt mást mutat, mint amit érez. Ez teljes képtelenség. Mert ha úgy gondolja, hogy a korinthu-

¹ Kálvin más szövegváltozatból fordít: *ἐν τῇ ὀρθότητι ταύτῃ τῆς καυχίματος fiducia gloriationis*.

² A francia változat figyelembevételével.

siak valóban hajlandók a szolgálatra, ugyan miért törné magát annyira buzdításukkal? Ha meg a jóakarukat vonná kétségbe, ugyan miért mondaná, hogy felesleges a figyelmeztetése? A szeretet hozza magával ezt a kettőt együtt: a jó reményt és az aggodást. Pál soha nem tett volna ilyen szép bizonysgot a korinthusiak mellett, ha nem lett volna meggyőződve arról, amit róluk mondott. Láta az örvendetes kezdetet, s remélte, hogy ahhoz illó lesz az eredmény. De miután jó tudta, hogy mennyire állhatatlan az emberi szellem, nem lehetett elég óvatos, hogy a szent szándéktól el ne térjenek.

1. *Szóljalatról.* Úgy tűnik, ez nem megfelelő kifejezés azokra, akik a magukéból mondanak le a szegények javára, hiszen a bőkezűség fényesebb magasztalást érdemel. Pál azonban nézi, hogy mivel tartoznak a hívők a közös test tagjainak. Krisztus tagjai ugyanis kötelesek egymásnak kölcsönösen segíteni: így amikor testvéreinknek segítünk, csak a nekik járó, köteles szolgálatunkat végezzük; ha viszont nem törődünk a szentekkel, amikor a segítségünkre szorulnak, az több mint embertelenség, hiszen az őket megillető jogtól fosztjuk meg őket.

2. *Amellyel dicsekszem.* A helyes véleményt, amelyet felőlük táplált, azzal támasztotta alá, hogy készségük igazolására mintegy kezesül adta magát. De mi van, ha vakmerően többet állított, mint a tények engedték? Mert ez a látszat. Dicsekedett, hogy immár egy éve készségek, holott felkészítésükkel éppen most fáradozik! Azt felelem erre, hogy nem úgy kell venni Pál szavait, mintha azt állította volna, hogy már félre is van téve biztos helyen, amit adni akartak, hanem mindössze elmesélte, mire jutottak egymás között – erre pedig nem lehet azt mondani, hogy könnyelműség vagy melléfogás lett volna. Erről az ígéretről beszélt Pál.

3. *Elküldtem a testvéreket.* Megindokolja, miért buzdítja őket ennyire nyomatékosan, holott már dicséretesnek mondta döntésüket. Közös tisztességükkel törődöm – mondja –, mert én tettem ígéretet a ti nevetekben, közös lenne hát gyalázatunk, ha a tények nem felelnének meg a szavaknak. Vegyétek tehát jónéven az én félelmemet.

4. *Ebben a bizakodó dicsekedésben.* A görög szövegben itt ὑπόστασις van, ezért a régi fordító lényegnek (*essentia*) fordította, Erasmus pedig bizonyosságnak (*argumentum*), de egyik sem talál. Budaeus hívja fel a figyelmünket arra, hogy ez a szó olykor bátorságot vagy bizalmat is jelent,³ mint például Polybiusnál, mikor ezt mondja: „nem annyira testi ereje, mint inkább bátorsága és merészsége zavarta meg az ellen-

³Budaeus, C.I.G. 618,29.

seget”.⁴ Vagyis a ὑποστατικός melléknév azt jelenti: bátor, magabiztos. Világos hát, mennyire jól illik a szónak ez a jelentése itt a kontextushoz, amiből láthatjuk azt is, hogy a fordítók figyelmetlenek voltak.

5. *Mint adomány, s nem mint ragadomány.* Némelyek az *adomány* szó helyett gyűjtést fordítanak, én azonban inkább szó szerint akartam fordítani, mint ahogy a görögök is az εὐλογία (bőség, áldás) szót használták, hogy a héber ברכה szót kifejezzék, amely mind *áldást*, vagyis jókívánságot, szerencsekívánságot, mind pedig *jótekonyságot* jelent. Véleményem szerint ez utóbbi jelentés arra megy vissza, hogy az áldás mindenekelőtt Istené. Tudjuk, hogy Isten pusztán az intésével is hathatósan megáld minket. Ezért amikor emberről mondjuk, hogy *áld*, a szó ugyan megtartja ezt az értelmet, de alkalmazása helytelen, hiszen az (emberi) áldásnak nem ugyanaz az ereje, mint az isteninek – mindazáltal átvitt értelemben alkalmazható a kifejezés. Az adománnyal Pál a πλεονεξία-t állítja szembe; a görögök ezzel a szóval fejezik ki a mértéktelen kapzsiságot is, de a csalárdságot és a *ragadományt* is. Szerintem az ellentétet⁵ a *ragadomány* szó adja vissza a legjobban, hiszen Pál azt akarta, hogy a korinthusiak ne fősvénykedve, hanem szabadon adakozzanak, ami a következőkből még világosabban kitűnik majd.

6. *Azt mondom pedig: aki szűken vet, szűken is arat; és aki bőven vet az áldásokból, bőven arat az áldásokból is.*⁶ 7. *Ki-ki ahogy eltökélte szívében, nem vonakodva, vagy kényszerűségből; mert a jókedvű adakozót szereti Isten.* 8. *Istennek pedig van hatalma arra, hogy kiárassza rátok teljes kegyelmét,*⁷ *hogy mindig minden elég legyen számotokra mindenféle jótevékenységben bővülködve.* 9. *Amint meg van írva: Szórt, adott a szegényeknek; igazsága örökké megmarad.*

6. *Azt mondom pedig.* Most egy szép képpel ajánlja az adománygyűjtést, amit magvetéshez hasonlít. A magot vetéskor kézzel szórják erre is, arra is a földre, aztán elboronálják, s végül megrothad, s úgy látszik: hasonló az adományozás is; tőled máshoz kerül, ezzel csökken az, ami tiéd, de eljön az aratás ideje, amikor a termést összegyűjtik. Mert az Úr mindazt, amit a szegényeknek adunk, úgy veszi, mint

⁴Polybius, *Historiai* (Ἱστορίαι), 6.55. Horatius Cocles kapcsán mondja: οὐχ οἴστω τὴν δόναμιν ὡς τὴν ὑπόστασιν καὶ τόλμαν αὐτοῦ καταπεπληγμένον τῶν ἐναντιῶν.

⁵Antitézis.

⁶Lásd magyarázatánál.

⁷Kálvln: *totu gratia*; Vulgata: *omnem gratiam*.

amit neki adtunk kölcsön, és ezt később bőséges kamattal együtt fizeti vissza.⁸ Lássuk most Pál hasonlatát. Aki szűken vet, szűken is arat, hasonlóan a vetéshez; aki bőven vet és tele marokból, az hasonlóan bőven is fog aratni. Véssük jól elménkbe ezt a tanítást, hogy ha a testi gondolkodás, a veszteség félelme miatt, elriasztana minket az adakozástól, tartsuk azonnal magunk elé ezt a pajzsot: hiszen az Úr kijelenti, hogy mi magot vetünk. Az aratás pedig az örök élet lelki jutalmára is vonatkozik, de a földi áldásokra is, melyekkel Isten az adakozó embereket kíséri. Mert Isten nemcsak az égben viszonzza a hívők jótéteményét, hanem ezen a világon is. Tehát mintha ezt mondaná: minél inkább adakoztok embertársaitok javára, annál inkább érezni fogjátok, hogy Isten áldása kiárad rátok. Az adakozást ismét szembeállítja a fősvénységgel, ahogy az imént a ragadománnyal. Ebből értjük meg, az adakozáson gazdag és szívélyes bőkezűség értendő.

7. *Ki-ki ahogy eltökélte szívében.* Mivel azt írta, hogy bőkezűen adakozzanak, azt is hozzá kell tennie, hogy Isten a bőkezűséget nem annyira az összeg nagysága alapján, hanem a szív készsége szerint ítéli meg. Bár sokat szeretett volna kikönyörögni, hogy annál bővebben segíeyzhessék a testvéreket, de semmit sem kívánt akarata ellenére kicsikarni belőlük. Tehát azt kívánja, hogy jó szívvel adják, amit adni fognak. Szembeállítja az *eltökélt* szívet a *vonakodással* és a *kényszerrel*. Mert amit kényszerűségből cselekszünk, azt a legkevésbé sem a szív szándéka szerint tesszük, hanem szomorúsággal. Mármost *kényszerűség* alatt azt kell értenünk, amit külsődlegesnek neveznek, vagyis ami máshonnan jön. Istennek ugyanis azért engedelmeskedünk, mert kell: mindazáltal szívből engedelmeskedünk. Vagyis ilyenkor önként vesszük magunkra a kényszerűséget, sőt, mivel a test vonakodik, gyakran erőszakot is alkalmazunk magunkkal szemben, hogy kényszerű kötelességünket teljesítsük. De mihelyt mások kényszerítenek, folyton azt óhajtjuk, hogy bárha elkerülhetnénk, ha valamiképpen lehetséges volna, és semmit sem cselekszünk odaadással, semmit jókedvvel, hanem mindent vonakodva vagy szűkkeblően.

Mert a *jókedvű adakozót*. Istenhez szólít vissza minket, ahogy az elején mondtam: mert az adomány áldozat, márpedig Istennek semmiféle áldozat nem tetszik, csak ami önkéntes. Mert amikor azt mondja, hogy a *jókedvű adakozót szereti Isten*, jelzi, hogy ezzel szemben a fősvényeket és a kelletlenkedőket elutasítja. Mert Isten nem zsarnokként akar parancsolgatni nekünk, hanem Atyánkként bánik velünk, tőlünk pedig gyermeki engedelmisséget kíván.

⁸Vö. Pál 19,17.

8. *Istennek pedig van hatalma arra* stb. Ismét szembeszáll az elfajult gondolkodással, amelyre hűtlenségünk vesz rá folyton: Hogyhogy? Miért nem törödsz inkább magaddal? Gondold csak meg, ha ezt elveszük, kevesebb marad neked! Ennek visszaverésére fegyverez fel minket Pál a kitűnő ígérettel, hogy amit adakozunk, az mind a mi javunkra fordul vissza. Mondtam már, hogy természetünknel fogva a kelleténél kuporibbak vagyunk; hajlunk a bizalmatlanságra, ez pedig mindnyájunkat aggályossá tesz, így ki-ki körömszakadtáig ragaszkodik a sajátjához. Ennek a hibának a kijavitása érdekében meg kell ragadnunk ezt az ígéretet: akik a szegényekkel jót tesznek, éppúgy gondoskodnak magukról is, mintha a saját birtokukat öntöznék. Mert az adományok, mint valami csatornák, Isten áldását viszik hozzájuk, hogy az meggazdagítsa őket. Pál gondolata tehát ez: a jótékonyság semmitől nem foszt meg titeket, sőt, Isten elvégzi, hogy mindez többszörös bőséggel kerül vissza hozzátok. Pál ugyanis Isten hatalmáról beszél, de nem úgy, mint a költők, hanem a Szentírás felfogása szerint, vagyis cselekvő *hatalmat* tulajdonít neki, melynek eredményét már most tapasztaljuk – ez pedig nem valami képzelt, tétlen hatalom.

Hogy minden elég legyen stb. Kettős gyümölcse van annak a kegyelemnek, amit a korinthusiaknak ígér: mindig lesz számunkra annyi, amennyi elegendő, illetve mindig bőven telni fog az adakozásra is. Az *elégőség*⁹ szóval azt a mértéket fejezi ki, amelyet az Úr hasznosnak tart számunkra. Az ugyanis nem mindig szolgál javunkra, ha jóllakásig tele vagyunk. Az Úr tehát a mi hasznunk mértéke szerint ad nekünk hol többet, hol kevesebbet, de úgy, hogy elégedettek legyünk. S ez sokkal több, mintha valaki az egész világot elnyelné. Ezzel a megelégedéssel kell bővülködve megsegítenünk másokat, mert Isten nem azért tesz velünk jót, hogy ki-ki megtartsa magának, amit kap, hanem hogy szükség szerint kölcsönösen osszuk meg azt egymást között.

9. *Amint meg van írva.* Bizonyítékot hoz a Zsolt 112,9-ből, ahol a próféta a kegyes ember erényei között említi azt is, hogy nem apad ki a jótéteményekből.¹⁰ Ellenkezőleg, ahogy az élő forrásból mindig árad a víz, úgy árad szüntelen bőkezűségének folyója is. Erre céloz Pál, hogy tudniillik *ne restüljünk meg a jótéteményben*,¹¹ s ezt hangoztatják a próféta szavai is.

⁹αὐτάρκεια; *sufficientia*.

¹⁰Vö. ad Zsolt 112,9.

¹¹Gal 6,9.

10. Aki pedig magot ad a magvetőnek, adjon kenyeret is eledelül, és sokasítsa meg a ti vetéseket is, és szaporítsa meg igazságotok gyümölcsét is,¹²
 11. hogy mindenben meggazdagodjatok a teljes jószívűségre, amely általunk hálaadást szerez Istennek. 12. Mert ennek a feladatnak a szolgálata¹³ nemcsak a szentek szükségét elégíti ki, hanem bőséggel terem hálaadást is Isten számára; 13. hiszen Istent majd ezért a kipróbált szolgálatért dicsőítik, a ti Krisztus evangéliumát valló engedelmisségetekért, és a ti adakozó jószívűségetekért irántuk és mindenki iránt. 14. És értetek könyörögve ők is vágyakoznak utánatok Isten rátok kiáradó, bőséges kegyelme miatt. 15. Istennek pedig legyen hála az ő kimondhatatlan ajándékáért.

10. Aki ad. Gyönyörű, vigasztalással teli körülírása Istennek. Úgy tűnik, az gyűjti be aratáskor fáradozásának és szorgalmának gyümölcsét, aki időben vetette el a magot. Úgy tűnik, vetése az a forrás, amelyből a táplálék mintegy hozzánk árad. Pál szembeszáll ezzel a gondolattal, és azt állítja, hogy Isten kegyelme adja a magot is és biztosítja a kenyeret is – még a földművelőknek is, akik vetnek, és azoknak is, akikről azt tartjuk, hogy munkájukkal tartják el magukat és másokat. Hasonló ehhez az 5Móz 8,16–18 kijelentése: Isten táplált a pusztában mannával, amelyet nem ismertek a te atyáid, hogy amikor arra a földre érkezel, amelyet neked adok, ne mondhasd, hogy az én kezem és hatalmam szerezte nekem ezt a gazdagságot, mert a Úr ad neked erőt a gazdagodáshoz stb.¹⁴

Adjon. Két eltérő olvasata van, még a görög kéziratokban is. Egyes változatok jövő időben hozzák ezt a három igét: *adni fog, sokasítani fog, növelni fog*.¹⁵ Ily módon ez itt a korábbi állítás megerősítése, Pálnál pedig nem ritka dolog, hogy egy-egy ígéretet más és más szavakkal ismételi meg, hogy annál jobban bevéssé a szívünkbe. Más kéziratokban igenévi alakban állnak ezek az igék, az pedig köztudott, hogy az igenévi alak¹⁶ olykor az óhajtó módot¹⁷ helyettesíti. Én ezt az utóbbit részesítem előnyben, részben azért, mert ez a többségi olvasat, részben pedig azért, mert Pál imádságokkal szokta folytatni buzdításait, mintegy elkérve Istentől azt, amit az imént tanításában kifejtett.¹⁸ Mindazáltal az első olvasat sem rossz.

Kenyeret eledelül. Isten jótéteményének kettős gyümölcseről beszél:

¹²Lásd magyarázatánál.

¹³*Ministerium huius functionis* – lásd magyarázatánál.

¹⁴Nem szó szerint, összevonva idéz.

¹⁵Vö. *Erasmus; Ambrosiaster*, ad loc.

¹⁶Ti, aoristos infinitivus.

¹⁷Optativus.

¹⁸Vö. *Theophylactus*, ad loc.

mindig lesz számunkra annyi, amennyi elég életünk fenntartására, illetve mindig telni fog mások megsegítésére is. Mert ahogy nem pusztán önmagunknak születünk, úgy a keresztyén ember sem élhet önmagának, s nem pusztán a saját hasznára rendelkezik azzal, amije van. A vetést és az igazságosság gyümölcsét¹⁹ az adományokra vonatkoztatja. Az igazság gyümölcsét hallgatólagosan szembeállítja a hozammal is, amit az emberek többsége kamrákba, csűrökbe vagy éléstárakba tesz félre, hogy ki-ki amit összegyűjthet, sőt összekaparhat, azt a saját meggazdagodására nyelje le. Az előbbivel (*vetés*) a jótétemény anyagát, az utóbbival (*igazságosság gyümölcse*) magát a munkát vagy a szeretet szolgálatát jelöli meg, mert *igazságosság* alatt itt névátvitellel²⁰ a *jótékonyosság* értendő. Mintha azt mondaná: nemcsak azért ad nektek Isten, hogy kinek-kinek a maga hasznára elegendő legyen, hanem azért is, hogy bőkezűségetek forrása folyton áradjon, és soha ki ne apadjon. Ha az igazságosságnak része az, hogy segítenünk kell a felebarátaink nyomorúságán, s bizonyára nem is a legkisebb része, akkor szükségképpen igazságtalanok azok, akik elhanyagolják ebbéli köteleességüket.

11. *Hogy mindenben meggazdagodjatok a teljes jószívűségre.* Újra a *jószívűség*²¹ kifejezést használja az igazi jószág természetének kifejezésére, tudniillik amikor minden gondunkat Istenre vetvén,²² azt, amink van, jó szívvel olyan célokra szánjuk, amilyenekre ő parancsolja. Abban áll a hívők igazi gazdagsága – figyelmeztet –, hogy Isten gondviselésére bízva azt, ami elegendő a megélhetésükhöz, semmiféle bizalmatlanság nem tartja vissza őket a jótettektől. És nem ok nélkül nevezi *gazdagságnak* a jószívű és mértékletes lélek megelégedését, mert nincsen nyomorultabb éhenkórász a hitetleneknél, akiket a bírvágy kínoz.

Amely általunk hálaadást szerez. Most más eredményt mérlegelve ajánlja nekik az adakozást, melyre már készen álltak: az adományok Isten dicsőségére fognak szolgálni. Ezt nyomban alaposabban is kifejti, fokozással,²³ ekképpen: a szeretetnek rendes gyümölcse mellett *hálaadást* is fognak szerezni. Ez azért fokozás, mert sokan fognak hálát adni Istennek, de nemcsak magáért a bőkezűségért, amellyel segítséget nyújtottak, hanem a korinthusiak egész hitéért is.

Szolgálatnak nevezi, amit ő maga vállalt a gyülekezetek kérésére. Amit mi szolgálattal²⁴ fordítottunk, az görögül *λειτουργία* – s ez hol

¹⁹γίννημα της δικαιοσύνης – *proventus iustitiae*.

²⁰*Per synecdochen*.

²¹ἀπλοσύνη. *simplicitas*, vö. ad 2Kor 8,2.

²²1Pt 5,7.

²³*Amplificatio*.

²⁴*Functio*.

az áldozati szertartást jelenti, hol pedig bármiféle közszolgálati tisztiséget. A szóban forgó lókushoz mindkettő jól talál. Hiszen nem új dolog áldozatnak nevezni az adományozást, de az sincs senkinek a terhére, ha a polgárok között felosztott feladatok közül vállalnia kell azt, amit rábíznak. Ily módon az egyházban is a közösség szükségai szerint kell meghatározni a feladatokat. Tehát a korinthusiak és a többiek a jeruzsálemi testvéreik megsegítésével Istennek hoztak áldozatot, vagy éppenséggel törvényes és köteles szolgálatuknak tettek eleget. Az áldozathozatal szolgája Pál volt; ámbar a diakónia, vagyis a szolgálat a korinthusiakra is vonatkoztatható. De ennek nincs különös jelentősége.

13. *Ezért a kipróbált szolgálatért.* A próba itt – miként számos más helyen – *bizonyítékot* vagy próbát (kísérletet) jelent. S hogy a korinthusiak szeretete valóban átesett a próbán, arra az volt a döntő bizonyíték, hogy távol élő testvéreik iránt ennyire bőkezűek voltak. De Pál tovább megy: a próba az evangélium iránti egyetértő engedelmességre is kiterjed, hiszen éppen ilyen bizonyítékokon próbáljuk ki igazán, hogy engedelmeskedünk az evangélium tanításának. Az *egyetértés*²⁵ pedig abban mutatkozik meg, hogy közakarattal gyűjtik össze az adományokat.

14. *És értetek könyörögve.* Nem mulaszt el semmilyen lehetőséget, amivel megmozdíthatja és bátoríthatja a korinthusiakat.²⁶ Először a vigasztalást említi, amit a hívők fognak tapasztalni; másodszer a hálaadást, mellyel dicsőíteni fogják Istent. Sőt, olyan vallástétel lesz ez, amely mindenki számára bizonyítani fogja teljes egységüket a hitben és a kegyes engedelmisségben. Aztán hozzákapcsolja a jutalmat, amit a korinthusiak kapnak majd a szentektől, tudniillik: hálából jóakarattal fogadják őket, és közbenjárnak értük. Lesz miből visszafizetés a kölcsönt – mondja –, mert egyfelől ők is szeretetükben fognak hordozni benneteket, másfelől imádságaikban Istennek ajánlanak majd titeket. Végül mint akinek kívánsága már be is teljesedett, Isten dicsőségének magasztalására emelkedik – s ezzel azt a meggyőződéset bizonyítja, hogy az ügy mintegy már meg is valósult.

²⁵ὁμολογία – Kálvin: *consensus*; Vulgata: *confessio*.

²⁶A francia változat figyelembevételével: *Qui pousse versoir à encourager les Corinthiens.*

TIZEDIK RÉSZ

1. *Krisztus kedvességére és szelídségére kérlek titeket én magam, Pál, aki szemtől szemben ugyan alázatos vagyok közöttetek, de távol bátor vagyok irántatok;* 2. *kérlek hát, hogy amikor jelen leszek, ne kelljen bátornak lennem azzal a bizalommal, amellyel úgy gondolom, bátor lehetek némelyekkel szemben, akik aszerint értékelnek minket,¹ mintha test szerint élnénk.* 3. *Mert bár testben élünk, nem test szerint harcolunk.* 4. *Mert a mi harcunk fegyverei nem testiek, hanem Isten által erősek erősségeik lerontására, s mi ezekkel rontjuk le az okoskodásokat* 5. *és minden, Isten ismerete ellen emelt magaslatot, és foglyul ejtünk minden gondolatot, hogy Krisztusnak engedelmeskedjék;* 6. *és készen állunk minden engedetlenséget megbüntetni, mihelyt teljessé lesz a ti engedelmisségetek.*

A buzdítás befejezése után most részben arra tér rá, hogy visszaverje a rágalmakat, melyekkel az alapostolok gúnyolták, részben pedig arra, hogy visszautasítsa rosszakaratú ellenfeleinek elvetemült pimaszságát, akik nem viselhették, hogy rendreutasítsa őket. Mindkét csoport azzal akarta Pál tekintélyét összezúzni, hogy [korábbi] levelének mennydörgő hevületét *ἠρασοδειλία*-ként,² a gyáva ember bátorságaként értelmezték, mert Pál megjelenése és beszéde szemtől szemben nem mutatott semmi dicsekvésre való, hanem szerény és alázatos volt. Íme – mondogatták –, ez az ember, aki a saját csekélységének tudatában szemtől szemben annyira szerény és félénk, most, távolból, kíméletlenül támad! Miért bátrabb írásban, mint szóban? Vajon az fog minket távolról megfélemlíteni, aki jelen lévén, pillantásra sem érdemes? Honnan ez az önhittség, honnan veszi, hogy mindent megengedhet velünk szemben? Efféle szólásokat hangoztattak mindenfelé, hogy Pál szigorúságát nevetségessé, sőt gyűlöletessé tegyék. Pál azt feleli, hogy csak annyiban bátor, amennyiben a szükség rákényszeríti; amiért pedig megvetik, vagyis külső megjelenése, tehát alázata, semmit sem von le tekintélyéből, mert ő lelkierővel ékeskedik, s nem testi pompával. Ennélfogva nem maradnak büntetlenül

¹*Acstimant* – lásd magyarázatánál.

²ἠρασοδειλία, Vö. *Arisztotelész*, *Nikomachoszi Ethika*, 1115b.32.

azok, akik buzdításait is, feddéseit is, sőt fenyegetéseit is gúny tárgyává teszik. Szavaiban: *én magam*,³ nyomaték van, mintha azt mondaná, hogy bár a rosszakaratú emberek következetlennek tüntetik fel, ő nem kétszínű, hanem mindig ugyanaz maradt.

1. *Kérlek titeket.* Szaggatott beszéd ez, ahogy többnyire a szenvedélyes beszédek. Az értelme ez: *kérlek titeket, és Krisztus szelídségére esedezem, ne kényszerítsetek nyakasságotokkal arra, hogy keményebb legyek, mint szeretném, s amilyen lenni szeretnék azok iránt, akik most azért vetnek meg engem, mert külsőleg semmi csillogót nem mutatok, és nem ismerik el lelki kiválóságomat, mellyel Isten ékesített fel engem, holott inkább ez alapján kellett volna megítélniük. A kérését a szóban forgó körülményre irányítja, tudniillik azt mondja, hogy Krisztus kedvességére és szelídségére stb. Rágalmazói egyrészt azt rótták fel vétkeül, hogy testi jelenlétében kevés tekintélyt mutat, másrészt pedig azt, hogy amikor távol van, villámokat szór leveleiben. Mindkét rágalmat úgyesen visszautasítja, mint már említettük; itt pedig azt állítja, hogy semmi sem kedvesebb szívének, mint a Krisztus szolgálójához méltó szelídség, amelyre maga a Mester adott példát. *Tanuljátok meg tőlem* – mondja –, *hogy én szelíd és alázatos szívű vagyok, és az én igám gyönyörűsége, és az én terhem könnyű* (Mt 11,29–30). Hasonlóképpen szól róla a próféta is: *Nem kiált, és nem lármáz, és nem hallatja szavát az utcán, a megrepedt nádat nem töri el* stb. (Ézs 42,2–3). Tehát Krisztus éppen olyan szelídséget követel szolgálójától, amelyet ő maga tanúsított. Erről a szelídségről szól itt Pál, és ezzel jelzi, hogy a legkevésbé sem idegen tőle. Mintha azt mondaná: *kérlek titeket, ne vessétek meg ezt a szelídséget, amit maga Krisztus mutatott meg, és szolgálói által mindennap megmutat, sőt bennem is láthattok!**

Aki szemtől szemben. Mintegy idézet gyanánt, ellenfelei nevében hozza fel ezt. Így, szavak szintjén legalábbis, meghagyja, amit a szemére vetettek, de, mint látni fogjuk, ezt egyáltalán nem ismeri el valóságosnak.

2. *Kérlek hát, hogy... ne kelljen bátornak lennem.* Némelyek úgy vélik, hogy a mondat hiányos, s nem nevezi meg, hogy mit kér.⁴ Én azonban úgy gondolom, hogy itt inkább azt oldja fel, ami az előbbi versben még hiányzott, így lesz a buzdítása általános érvényű: *legyetek tanulékonyak és engedelmesek, hogy ne kelljen keményebbnek lennem. A jó pásztornak kötelessége, hogy inkább szelíden és emberségesen édesgesse magához a juhokat, hogy inkább tűrjék vezetőjüket,*

³αὐτὸς δὲ ἑγὼ ἴψε εἶμι.

⁴Erasmus; Bullinger, ad loc. – *sed quid oret non edicit... postea deum explanat quid petat.*

mintsem hogy ő erőszakkal kényszerítse őket. Elismerem, néha valóban szigorra van szükség, de mindig szelídséggel kell kezdeni, s azt megtartani, amíg a hallgató kezelhetőnek mutatkozik. A szigor csak végső orvosság. Meg kell próbálni – mondom – minden utat, mielőtt a szigorhoz folyamodnánk, de sose legyünk kemények, ha nem kényszerülünk rá. Eközben jelzi: *abban is tévednek, ha úgy gondolnák, hogy gyáva és félnék volt, amikor közelharcot kellett vívnia, és kijelenti, hogy bátran szembe fog szállni a makacszkodókkal. Megvetnek engem* – mondja –, *mint valami pipogya embert, de majd megtapasztalják, hogy bátrabb és merészebb vagyok, mint kívánnák, ha komoly összecsapásra kerül a sor. Ebből kiderül, hogy mikor jön el az ideje a keményebb fellépésnek: akkor tudniillik, amikor rájövünk, hogy a becézgetés és a gyengédség semmit sem használ. Nem szívesen fogok így cselekedni* – mondja Pál –, *de elhatároztam, hogy cselekedni fogok. Bölcs mérséklet ez, mert ha rajtunk áll, inkább vezetni kell az embereket, mint rángatni, s ekképpen, ha nem használ a szelídség a kemény és megátalkodott lelkeknek, akkor szigorral kell fellépni, máskülönben nem lesz ott sem kímélet, sem méltányosság, hanem csak határtalan közöny.*

Aszerint értékelnek. Erasmus így fordítja: *akik azt állítják, hogy mi test szerint élünk.*⁵ A régi fordító – nézetem szerint – közelebb járt Pál eredeti felfogásához: *akik úgy ítélnék felőlünk,*⁶ *hogy mi mintegy test szerint járunk, ámbár a kifejezés nem elég latinos, s nem is fedi teljesen az apostol gondolatát. Ugyanis a görög λογίζεσθαι itt a becsül (censere) vagy valaminek értékel (aestimare) igékkel egyenértékű. Azt gondolják felőlünk* – mondja Pál –, *vagy úgy sorolnak be minket, mintha test szerint élnénk.*

*A test szerint élni*⁷ kifejezést Chrysostomus úgy magyarázza, hogy hűtlenül viselkedni, vagy rosszul teljesíteni a feladatot: s valóban, Pálnál mindenütt ez az értelme.⁸ Én azonban úgy magyarázom, hogy a test itt inkább a külső pompa vagy a magamutogatás, ilyenekkel szokták ajánlgatni magukat az alapostolok. Pál tehát azok hamisságáról panaszkodik, akik test, vagyis – mint mondani szokás – a látható megjelenés mellett semmi mást nem vesznek figyelembe, és közönséges szokás szerint, minden igyekezetükkel nagyozolni akarnak. Pált pedig mint holmi cselédet lenézték, mert a legkevésbé sem tűnt ki olyan tulajdonságokkal, melyeket e világ gyermekei dicséretesnek

⁵Qui nos putant. Erasmus, ad loc.

⁶Qui nos arbitrantur. Vulgata.

⁷κατὰ σαρκὰ τιμωροῦσθαι.

⁸Chrysostomus, ad loc.

vagy megbecsülendőnek tartanak. De kik vetették meg őt? Azok a nagyravágyó emberek, akik őt tisztán külső megjelenése szerint értékelték, s nem vették figyelembe, hogy mi rejlik a belsejében.

3. *Mert bár testben élünk. Testben élni*⁹ azt jelenti, hogy a *világban forgolódni*, amiről másutt azt mondja, hogy *testben lakni*.¹⁰ Mert testének tömlöcébe¹¹ volt zárva, ami azonban nem akadályozta annak, hogy a Szentlélek ereje csodálatosan ki ne áradjon rá gyengeségében. Ez is egyfajta megengedés,¹² amivel azonban semmire sem jutnak ellenfelei. Azok *harcolnak test szerint*, akik kizárólag e világi erősségekre támaszkodnak, s csak ezekre büszkék, és semmit sem bíznak a Szentlélek erejére és vezetésére. Pál kijelenti, hogy ő nem ebből a fajtából való, mert nem testi és világi fegyverekkel van felszerelve. És amit magáról állít, az Krisztusnak minden igaz szolgájára illik. Mert összehasonlíthatatlan kincset hordoznak cserépedényeikben, mint fentebb említettem.¹³ Tehát bármennyi testi gyengeség veszi is őket körbe, Isten lelki hatalma csodálatosan tündöklék bennük.

4. *Mert a mi harcunk fegyverei.* Kinek milyen a fegyvere, oda áll a seregben. Azzal dicsekedik, hogy az ő erőssége a lelki fegyverekben van, tehát a harca is lelki természetű. Következésképpen, az ellentéte alapján: ez nem test szerinti harc. Igen találó hasonlat, hogy az evangélium szolgálatát a katonáskodással hasonlítja össze. Valóban, a keresztyén ember élete szüntelen katonáskodás, mert aki magát Isten iránti engedelmségre szenteli, annak soha sem lesz fegyverszünete a Sátánnal, hanem folytonos zaklatásnak lesz kitéve. Ám az ige szolgálói és a pásztorok a többiek előharcosai.¹⁴ S bizony nincs is mellettük más, akikkel erősebben szembeszállna a Sátán, akikre kegyetlenebbül rátámadna, s akiknek keményebb csapásokat kellene kiállaniuk. Aki tehát ezt a tisztet akarja betölteni, ám nincs hozzá kellő bátorsága és lelkierője, az elbukik, mert ehhez tapasztalatot csak hadviselés közben szerezhethet. Értsük hát jól: az evangélium lángja felgyújtja a Sátán dühöngését, s ezért lehetetlen, hogy ne fegyverkezzen csatára, ha látja az evangélium előmenetelét. S milyen fegyverekkel kell őt visszaverni? Csakis lelkiekkel! Aki tehát lemond a Szentlélek erejéről, bármennyire dicsekedjék is, hogy Krisztus szolgája, nem bizonyulhat annak. Ha pedig mindenre kiterjedő meghatározást akarunk a lelki

⁹*In carne ambulare.*

¹⁰Vö. Kor 5,6.

¹¹*Ergastulum* – tkp. dologház.

¹²*Concessio.*

¹³Vö. 2Kor 4,7.

¹⁴*Antesignanus* – a római hadseregben a rohamot vezető katona, aki szükség esetén hátrvédet is adott.

fegyverekről, a tanítást buzgósággal, a jó lelkiismeretet a Szentlélek hathatóságával és más szükséges kegyelmekkel kell összekötnünk. No, hát, álljon elő a pápa, és kellesse magát apostoli méltósággal; lesz-e nála valaki nevetségesebb, ha Pál szabálya szerint megy végbe a megítélés?

Erősek Isten által. Vagy: Isten szerint, vagy Isten miatt.¹⁵ Én hallgatólagos ellentétet sejtek itt: Pál ezt a bátorságot azzal gyengeséggel állítja szembe, amit a világ külsőleg észlel. Ily módon pedig az emberi ítéletet mellőzve, a saját erejének bizonyítását egyenest Istenhez utalja. Mindazáltal más értelemben is megállhat az ellentét: Pál fegyverzetének ereje Istentől függ, s nem a világtól.

Erősségek lerontására. Erősségeknek nevezi az *okoskodásokat*, illetve *magaslatnak* mindazt, amit Isten ismeretével szemben emeltek, amint erről nyomban szólni fog. Sajátos és kifejező elnevezés. Pál ugyanis dicsekedni akar, hogy nincs a világon olyan erősség, amelynek lerontására ne lenne alkalmas. Mintha azt mondaná: tudom, hogy a testi emberek miképpen pöffeszkednek fennhájzva, s milyen gögösen és magabiztosan vetnek meg engem, mintha bennem csak alávalóság és szenny volna, ők pedig magas polcon ülnének. De ostoba ez az elbizakodottságuk, mert hatalmasabbak az Úr fegyverei, melyekkel én bármi erősség ellen megküzdök, még ha ők ezekben bízva legyőzhetetlennek hiszik is magukat. A világ kétszeresen szokta magát megerősíteni, amikor háborúba bocsátkozik Krisztussal: egyrészt ravaszággal, fondorlatokkal, cselvetésekkel, fortélyokkal és mindenféle titkos mesterkedésekkel, másrészt kegyetlenséggel és nyílt erőszakkal; Pál mindkét fajtára utal. Ugyanis *okoskodások* alatt érti mindazt, amit a testi bölcsesség jelent, a *magaslat* pedig a világ bármiféle dicsőségét és hatalmát jelöli. Tehát Krisztus szolgájának nincs miért megrettennie, bármilyen félelmetes dolog fordul is szembe tanításával; csak folytassa munkáját, és mindenféle mesterkedést széjjel fog szórni. Sőt, Krisztus országa másként nem is emelkedhet fel, és nem szilárdulhat meg, csak ha leromlik minden magaslata e világnak. Mert Isten lelki bölcsességének nincs nagyobb gyűlölője, mint a testi okosság, és Isten kegyelmének nincsen nagyobb ellensége, mint az ember természeti képessége és így tovább. Tehát Krisztus országának egyetlen fundamentuma az emberek alázatossága.

Idetartoznak ezek a próféta mondások is: *És elpirul a hold, és megsegyenyül a nap, amikor az Úr a napon uralkodni kezd* (Ézs 24,23), továbbá: *És porba hajtatik a közember kevélysége, és megaláztatik a főemberek*

magassága, és egyedül az Úr magasztaltatik fel ama napon (Ézs 2,17; 5,15), mert az egész világ dicsőségének el kell halványulnia, hogy egyedül Isten tündököljön.

5. *És foglyul ejtünk.* Úgy vélem, hogy miután az imént sajátosan a lelki fegyverek összecsapásáról szolt, azokkal az akadályokkal együtt, amelyeket Krisztus evangéliumával szemben emeltek; most arról a rendes előkészületről beszél, amellyel Krisztus iránti engedelmességre kell elvezetni az embereket. Mert amíg a saját eszünkben és bölcsességünkben megnyugszunk, egy tapodtat sem közeledünk Krisztus tanításához. Ezért abból kell kiindulni, hogy aki bölcs, az legyen balgataggá,¹⁶ azaz mondjunk le a saját eszességünkről, utasítsuk el a testi okosságot, és az így megüresített lelkünket ajánljuk fel Krisztusnak, hogy töltsse be azt. Jegyezzük meg a kifejezőmódot, mikor azt mondja, hogy *foglyul ejt* minden gondolatot – ezzel mintha azt mondaná: korlátozni és fékezni kell az emberi ész szabadságát, hogy Krisztus tanításán kívül ne okoskodjék semmit; illetve hogy csak úgy lehet korlátozni vakmerőségét, ha foglyul ejtik. Az pedig a Szentlélek vezérletével mehet végbe, hogy az ész elviseli, ha rendre kényszerül, és önkéntes fogságban marad.

6. *És készen állunk megbüntetni.* Ezt azért teszi hozzá, nehogy a pimasz emberek vakmerően szolgálatára támadjanak, mert nem tehetik büntetlenül. Azt mondja tehát, hogy nemcsak arra kapott erőt, hogy a tanítványokat önkéntes engedelmességre kényszerítse Krisztus iránt, hanem arra is, hogy a lázadókat megbosszulja, s hogy fenyegetései nem gyerekes ijesztgetések, hanem készek a végrehajtásra, ahogy mondani szokták. Ez a büntetés Krisztus szaván alapszik: *amit megkötők a földön, a mennyben is kötve lesz* (Mt 18,18). Mert ha nem is villámlik azonnal Isten, amikor szolgája kihirdeti végzését, ítélete biztos, és a maga idejében be is fog teljesedni. Ezt arra kell értenünk, amikor az Úr szolgája lelki fegyverekkel harcol. Némelyek olyan *testi* büntetéseket értenek ezen a lókuson, mint amelyeket az apostolok az ellenszegülőkkel vagy istentelenekkel szemben alkalmaztak, ahogy például Péter Anániást és Szafirát halállal, Pál pedig Elimást vaksággal sújtotta (ApCsel 5,1–10; 13,6–14).¹⁷ De jobban illik ide a másik értelmezés, mert az apostolok nem mindig, s nem válogatás nélkül éltek ezzel a képességükkel. Pál itt általánosságban beszél, mert hatalmában állt minden engedetlenkedőt megbüntetni.

Mihelyt teljessé lesz. Milyen bölcsen óvja őket, nehogy valami túlzó

¹⁶Vö. 1Kor 3,18.

¹⁷Aquino, ad loc. lectio 10.

szigorral elidegenítsen egyeseket. Bár büntetésekkel fenyegette meg a lázadókat, de nem akarja, hogy ezt sértegetésnek vegyék, ezért kijelenti, hogy egy másik kötelessége is van irántuk, tudniillik hogy engedelmessé tegye őket Krisztus iránt. S valóban, ez az evangélium igazi célja, ahogy azt a Római levél elején és végén tanítja az apostol (Róm 1,5; 16,26). Ezért minden keresztyén tanító gondosan tartsa meg ezt a rendet: igyekezzenek szelíden kieszközölni a hallgatók engedelmességét, nyájasan kérjék őket erre, ahelyett, hogy mindjárt büntetni sietnének az ellenállást. Ezért van az, hogy Krisztus előbb az oldásra adott parancsot, s csak aztán a kötésre.

7. *A látszatra néztek? Ha valaki azt hiszi magáról, hogy Krisztusé, gondolja meg magára nézve azt is, hogy ahogyan ő maga Krisztusé, úgy mi is Krisztuséi vagyunk.* 8. *Mert ha kissé többet is dicsekszem a hatalmunkkal, amit az Úr a ti építésekre és nem megrontásotokra adott, nem vallok szégyent;* 9. *hogy ne tűnjek úgy, mintha csak ijesztgetnék titeket a leveleimmel.* 10. *Mert azt mondják:¹⁸ a levelei ugyan súlyosak és nehezek; de a testi jelenvolta erőtlen, és beszéde silány.* 11. *Gondolja meg, aki ilyet [mond], hogy amilyenek távollétünkben, a levelekben, szavakkal vagyunk, éppen olyanok leszünk cselekedetben is, ha megjelenünk.*

7. *A látszatra néztek?* Először is, a *látszatra*¹⁹ kifejezés kétféleképp érthető: egyrészt ami láthatóan és nyilvánvalóan tapasztalható, vagy másrészt olyan külsődleges tünemény (álarc), ami megcsal. Továbbá a mondat kérdésként is²⁰ és állításként is olvasható, sőt, az állítmány – *βλέπετε* – akár felszólító,²¹ akár kijelentő módban is vehető. Én azonban inkább úgy vélem, hogy dorgálás van benne: a korinthusiakat feddi az apostol, mert hagyták, hogy üres színleléssel kápráztassák el őket, mintha ezt mondaná: nagyra tartotok másokat, akik nagy dagályossággal pöffeszkednek, engem meg lenéztek, mert nem is mutogatom magam, és nem kérkedem. Hiszen Krisztus a látszat szerinti ítélettel szembeállítja a helyes ítéletet (Jn 7,24; 8,15). Megrója tehát a korinthusiakat, mert a felszínnel vagy a látszattal megelégedve egyáltalán nem vizsgálták, hogy kiket kell Krisztus igazi szolgálóinak tartani.

Ha valaki azt hiszi magáról. Igen bátor, határozott nyilatkozat, mert kétség felett állónak veszi, hogy annyira bizonyosan szolgája Krisztusnak, hogy ezt a címet nem lehet elvenni tőle. Azt mondja: aki azt

¹⁸Kálvin, *Vulgata: inquit*; Erasmus: *inquit*.

¹⁹κατὰ πρόσωπον – *secundum faciem*.

²⁰Erasmus, *Stephanus: que in conspectu sunt videtis?*

²¹*Vulgata: que secundum faciem sunt, videte.*

akarja, hogy Krisztus szolgájának tartsák, annak maga mellett kell tudnia engem. Miért? *Gondolja meg magára nézve* – mondja –, mert amit méltónak tart magában erre a kitüntetésre, ugyanazt fogja bennem is megtalálni. Ezzel hallgatólag jelzi, hogy nem lehet Krisztus szolgáinak tartani azokat, akik tőle megtagadják ezt [a címet]. De nem mindenki beszélhet ilyen önbizalommal, hiszen megtörténhet, sőt nap mint nap megtörténik, hogy nagy gőgösen igényt tartanak erre semmirekellő emberek is, akik csak gyalázatot hoznak Krisztusra. Pál azonban csupán annyit állít önmagáról, amit világos és tiszta bizonyítékokkal láthatóan be is bizonyított a korinthusiaknak. Ha mármost valaki tényleges bizonyíték hiányában hasonló módon ajánlgatná magát, azon kívül, hogy nevetségessé teszi magát, ugyan mi más ér el vele? *Azt hiszi magáról* – azt jelenti: ezen cím alatt jogot és tekintélyt tulajdonít magának, mint aki Krisztusnak szolgál, holott csak mások tetszése után áhítozik.

8. *Mert ha kissé többet is dicsekszem.* Szerénységének jele, hogy azok közé sorolja magát, akiket messze felülmúl, de annyira azért mégsem akar szerény lenni, hogy ne tudja épségben megőrizni tekintélyét. Ezért teszi hozzá, hogy eleve kevesebbet mondott, mint amit saját jogán mondhatott volna, hiszen nem a közrendű szolgák közül való, hanem még az apostolok között is kiemelkedő. Azt mondja tehát: még ha többet is dicsekedem, *nem vallok szégyent*, mert van rá jogalapom. Ezzel elébe vág ellenfelei állításának,²² s bár nem hallgat a saját dicsőségéről, mindazáltal tartózkodik hosszabb fejtegetésétől, hogy a korinthusiak értsék meg: akarata ellenére dicsekedik, őt az alapostolok gonoszsága kényszeríti erre, máskülönben nem tenné. Apostoli tekintélyét nevezi *hatalomnak*, mellyel a korinthusiak között megjelent, mert noha az ige minden szolgáját megilleti ez a hivatal, a tiszteletben mégis vannak fokozatok. Márpedig Isten magasabbra helyezte Pált, mint a többieket, munkáját a [korinthusi] gyülekezet alapítására használta fel, és apostolságát is sokféle módon tüntette ki. S hozzá is teszi, hogy milyen célra kapta – tudniillik a korinthusiak üdvére-javára –, nehogy rosszakarói a *hatalom* szóra hivatkozva gyűlöletet szítsanak ellene. Következésképpen, sem a terhükre, sem a bosszúságukra nem lehet, hiszen ki ne fogadná nyugodt szívvel, sőt ki ne szeretné azt, amiről tudja, hogy hasznára van? Hallgatólag utal hatalmának ellentétére is, ez az, amivel az alapostolok dicsekedtek, de abból a korinthusiak semmit sem nyertek, semmiféle épülést nem tapasztaltak. Nem kétséges ugyanakkor, hogy az ige minden

²² *Occupatio.*

szolgája hatalommal van felruházva – mert milyen is lenne a tanítás hirdetése hatalom nélkül? Ezért mindannyiunknak szól a mondas: *aki titeket hallgat, engem hallgat, aki titeket megvet, engem vet meg.*²³ De mivel sokan visszaélnék azzal, amivel nem is bírnak, jegyezzük meg gondosan, hogy meddig terjeszti ki a hatalmát Pál – a hívők építésére kapta. Tehát azok, akik hatalmukat az egyház rombolására használják, zsarnokok és rablók, nem pedig pásztrok.²⁴ Másodszor jegyezzük meg azt is, hogy azt mondja: hatalmát Istentől kapta; aki tehát valamit el akar érni, el kell ismernie, hogy hatalmának szerzője Isten.²⁵ Dicsekednek ezzel mások is; például a pápa tele torokkal zengi, hogy ő Krisztus helyettese. De mivel bizonyítja? Krisztus ugyanis nem adott hatalmat efféle néma álarcosoknak, hanem az apostolokra és más szolgálóra ruházta azt, hogy az evangélium tanítása ne legyen védtelen. Ezért a szolgák minden hatalma az ígébe van belezárva, hogy Krisztus maradjon mindig az egyetlen úr és mester.²⁶ Jegyezzük meg tehát, hogy a törvényes [egyházi] hatalomhoz ez a két dolog szükséges: először is Isten adományának kell lennie, másodszor az egyház építésére kell fordítani. Most tehát látjuk már, hogy kikre ruházta Isten ezt a hatalmat, s milyen határt szabott használatának. Azok élnek vele helyesen, akik hűségesen betöltik parancsát. Mégis felvetődhet egy kérdés. Isten így szól Jeremiáshoz (1,10): *Lásd, én népek fölé és országok fölé rendellek téged, hogy plántálj és irts, építs és rombolj.* Az imént pedig azt láttuk, hogy az apostolokat is azzal a feltétellel rendelte az Úr, hogy ledöntsék a Krisztussal szemben emelt magaslatokat, sőt, hogy az evangélium tanítói csak akkor tudnak építeni, ha az óembert lerombolják. Továbbá az evangéliumot kárhoztatásra és pusztulásra hirdetik a hitetleneknek.²⁷ Válaszom: Pál itt nem a hitetlenekről beszél. A korinthusiakhoz szól, s azt akarja, hogy apostolsága a javukra legyen. Rájuk való tekintettel – mondom – mindent úgy tett, hogy építésüket szolgálja vele. Azt már említettük, hogy nyomatékkal hangsúlyozta, hogy hadd tudják meg a korinthusiak: e szent férfiú tekintélyét nem más támadta, mint a Sátán, aki üdvösségük ellensége. Ellenben Pál célja az ő építésük volt. Mindazáltal általában igaz, hogy az evangélium tanítása természeténél fogva az építésre való, s nem a rombolásra. Ami a rombolást illeti, az máshonnan való, tudniillik az emberek hibájából, amikor beleütköznek a szegletköbe,

²³ 1. k. 10,16.

²⁴ Vö. 1. Mt. 4,8.1.

²⁵ *Denn esse suae potestatis autorem* – tkp. szójáték: Isten tekintélye a hatalma.

²⁶ Vö. Jn. 13,13–14.

²⁷ Vö. ad 2Kor 2,14.

amely alapul vettetett nekik.²⁸ Az pedig, hogy óemberünk megöldökölésével Isten képére formáltatunk, egyáltalán nem áll ellentétben Pál szavaival, mert abban az esetben a rombolás jó értelmű,²⁹ itt azonban rossz értelmű: lerombolja azt, ami Istené, vagy elpusztítja a lelket. Mintha azt mondaná: ez a hatalom nem okozott kárt nekik, de üdvösségükben szemmel látható a haszna.

9. *Hogy ne tűnjek úgy.* Újból érinti azt a rágalmat, amit már megcáfolt. Eszerint írásban bátor, szemtől szemben azonban alázatos. Ezzel az ürüggyel gyengítették írásai erejét. Mi az – mondogatták –, talán majd a távolból, a leveleivel fog megrémíteni minket az, aki ha a szemünk előtt volna, megmukkanni is alig merne!? Pál tehát – hogy a leveleinek súlya megmaradjon – azt feleli, hogy semmit nem tudnak ellene felhozni, ami tanításának hitelét gyengíthetné vagy leronthatná. Továbbá az eredmény épp annyira becsülendő, mint a szó. Amikor köztük volt, a tettei éppoly hatalmasak voltak, mint szavai most távollétében; tehát igazságtalan testi jelenlétét megvetendőnek mondani. *Cselekedetnek* nevezi – véleményem szerint – mind az igehirdetés hatását és eredményét, mind pedig apostolhoz méltó erényeit s egész életmódját. *A beszéd* pedig nem magát a tanítás lényegét jelenti, hanem csak külső formáját, mintegy a vázát; mert a tanításért hevesebben harcolt volna. De azért vetették meg, mert beszéde nem volt csillogó és díszes, amivel el lehet nyerni az emberek tetszését.

12. *Mert nem merjük magunkat azokhoz számítani vagy hasonlítani, akik magukat ajánlják, csakhogy önmagukat önmagukhoz mérve és önmagukat önmagukhoz hasonlítva, nem bölcsek.*³⁰ 13. *Mi azonban nem mérték nélkül dicsekszünk, hanem ama szabály mértéke szerint,*³¹ *amelyet Isten adott nekünk, mértékül, mondom, hogy eljussunk hozzátok.* 14. *Mert nem nyújtózkodunk túl önmagunkon, mintha nem értünk volna el hozzátok; hiszen hozzátok is eljutottunk Krisztus evangéliumával.* 15. *Nem dicsekszünk, mérték nélkül, mások munkájával, de reméljük, hogy amikor megnövekszik hitetek, naggyá leszünk köztetek a mi szabályunk szerint*³² *bőségesen.* 16. *Hogy rajtatok túl is hirdessük az evangéliumot, nem dicsekedvén idegen szabály szerint*³³ *a késszel.* 17. *Aki pedig dicsekszik, az Úrban dicsekedjék.* 18. *Mert nem az a kipróbált, aki magát ajánlja, hanem akit az Úr ajánl.*

²⁸Róm 9,32–33; 1Pt 2,6–8.

²⁹Vö. Róm 8,13.

³⁰Erasmus: *non intelligunt.*

³¹κατὰ τὸ μέτρον τοῦ κανόνος secundum mensuram regulae.

³²κατὰ τὸν κανὸν ἡμῶν secundum nostram regulam.

³³ἐν ἄλλοτρίῳ κανόνι in aliena regula.

12. *Mert nem merjük.* Ironikusan mondja, mert ha eddig bátorkodott hozzájuk hasonlítani magát, most hiúságukat kinevetve, meszse maga mögött hagyja őket. Azonban ezzel az iróniával nemcsak a szájhősöket pizskálja meg, hanem a korinthusiakat is, akik fonák helyeslésükkel csak még tovább növelték balgaságukat. Én – így szól – beérem a magam középszerűségével, s nem mernék a ti apostolaitok közé elegyedni, akik oly hangosan kürtölik a saját kiválóságukat. S miközben jelzi, hogy dicsőségük csak pusztá szó és magakelletés, aközben rámutat arra is, hogy mennyire meddő és üres ez a dicsekedés. Önmagának pedig a szavak helyett a tényt követeli, márpedig ez a dicsőség igazi és szilárd alapja. Mindazáltal úgy tűnik, hogy maga is vétkes abban, amiért másokat megró, hiszen mindjárt ezután ajánlani fogja önmagát. Azt felelem erre, hogy itt a célt kell figyelembe venni. Azok ugyanis, akik minden hiúság nélkül, csakis az Úrnak kívánnak hasznosan szolgálni, voltaképpen nem önmagukat akarják ajánlani. Mindazáltal ami a lókust illeti, a megoldás magukból a szavakból kivehető. Azokról mondja ugyanis, hogy magukat ajánlgatják, akik valódi dicsőség híján és arra éhezve, szájhósködvé dicsérik önmagukat, és hazudnak magukról. Ez a következőkből látható is lesz.

Csakhogy önmagukat önmagukhoz. Egyenest rámutat dőreségükre. A vaksi élesen lát a vakok között,³⁴ a nagyothalló tisztán hall a süketek között.³⁵ Ilyenek voltak azok, akik teljesen meg voltak elégedve magukkal, és folyton büszkélkedtek a többiek előtt, mert nem vették figyelembe, hogy vannak náluk jobbak. Ha Pálhoz vagy a hozzá hasonlókhöz hasonlították volna magukat, nyomban fel kellett volna hagyniuk ezzel az ostoba önhitességgel, és a magakelletésből szégyenkezésbe estek volna. A lókus alkalmazásáért nem kell máshová fordulni, mint a szerzetesekhez. Bár szinte mindannyian tudatlan szamarak, a hosszú köntös és a csuklya okán tudósnak tartják őket. Ha pedig valaki közülük épp csak belekóstolt a finomabb irodalomba, mint a páva gögösen szétterjeszti farkát, csodahíreket terjesztenek róla, rendtársai pedig imádatukba foglalják. De ha csuklyáját, vagyis álarcat leteszi, s valódi vizsgálat alá kerül, lelepleződik az üressége. S mindez miért? Jól tartja a régi mondás: vakmerő a tudatlanság!³⁶ De leginkább abból fakad a szerzeteseknek ez a túrhetetlen gögje, hogy *önmagukhoz mérik önmagukat.* Kolostoraikban nincs egyéb, csak barbárság, így nem csoda, ha a vakok között uralkodik a vaksi. Ilyenek voltak Pál ellenfelei is, akik a maguk körében megtapsolták egymást,

³⁴Luscus inter caecos – elterjedt középkori mondás.

³⁵Vö. Erasmus, *Adagia*, 3,4,83.

³⁶Vö. Erasmus, *Adagia*, 4,5,94.

mit sem törődve azzal, hogy milyen erényeket kíván az igazi dicsőség, s hogy milyen távol állnak Pál és a hozzá hasonlók kiválóságától. Már egyedül ennek a meggondolása is orcapirulással tölthette volna el őket, ám a törtetőök jogos büntetése mindig az, hogy balgaságuk miatt nevetségessé válnak (holott ettől rettegnek a leginkább), és a dicsőség helyett (amelyre oly elvetemülten vágyanak) szégyen hullik rájuk.

13. *Mi azonban nem mérték nélkül dicsekszünk.* Most a saját mérsékletét állítja szembe az alapostolok balgaságával, s egyúttal rámutat, hogy mi a dicsekedés igazi mértéke: tudniillik az, amikor az Úrtól kijelölt határokon belül maradunk. Ezt adta nekem az Úr – ezzel a mértékkel beérem, többet nem kívánok, s nem veszek magamnak: ezt nevezi szabálmértéknek. Mert kinek-kinek az isteni ajándék és elhívás szabályához kell mérnie magát. Ámbár a magunk érdekében még Isten elhívásával és ajándékával sem szabad dicsekednünk, csak ha az az ő dicsőségére szolgál, aki oly bőkezű irántunk – így fogunk az ő ajándékának tulajdonítani mindent, amink van.

Mértékül, hogy eljussunk hozzátok. Ezzel a résszel jelzi: egyáltalán nem szorul dicséror szavakra a korinthusiaknál, akik az ő dicsőségének része (miként másutt mondja: *ti az én koronám vagytok*).³⁷ Inkább folytatja már megkezdett mondanóját. Nekem – mondja – olyan tágas terem van a dicsekedésre, hogy nem kell túllépnem határaitom, s ti is része vagytok ennek a térnek. S ezzel szerényen ugyan, de megfeddi hálátlanságunkat, mert bizonyos tekintetben nem elsikkasztották figyelembe venni apostolságát, holott – Isten ajánlása miatt – elsősorban ezt kellett volna tisztelniük. Az egyes mondatrészekbe bele kell érteni ellentétet is, vagyis az alapostolokat, akik a legkevésbé sem voltak képesek efféle bizonyításra.

14. *Mert nem nyújtózkodunk túl.* Azokra céloz, akik lábujjhegyre emelkedve nyújtogatják karjukat, amikor el akarják érni, ami nincs kezüknél. Ilyen a mohó dicsőségvágy is, sőt, sokszor még utálatosabb. Hiszen a nagyravágyók nemcsak karjukat nyújtják ki lábujjhegyre emelkedve, hanem hanyatt-homlok törtetnek a dicsőség legcsekélyebb látszataért is. Hallgatólag jelzi, hogy ilyenek a vetélytársai. Azután kijelenti, hogyan jutott el a korinthusiakhoz, tudniillik úgy, hogy szolgálatával megalapította gyülekezetüket. Azért mondja, hogy *Krisztus evangéliumával*, mert nem üres kézzel ment hozzájuk, hanem ő vitte elsőként hozzájuk az evangéliumot. Az *in* előljáró szócskát némelyek másképpen értelmezik, s így fordítják: *az evangélium által*,³⁸

³⁷Ép 4,1.

³⁸Per evangélium, vö. Ambrosius, az 1Kor 4,13-re utalva.

s ez éppenséggel nem rossz megoldás. Mindazáltal úgy tűnik, Pál a korinthusi útját dicséri, hogy az ilyen értékes ajándékot hozott.

15. *Mások munkájával.* Most már nyíltabban szurkálja az alapostolokat. Ezek ugyanis, bár mások aratására vetették kezüket, mégis rágalmazni merték azokat, akik verítékükkel és iparkodásukkal helyet csináltak nekik. Pál építette fel a korinthusiak gyülekezetét, nem kis küzdelem és nem kevés nehézség árán. Azok csak útána érkeztek; kényelmes utat és nyitott kapukat találtak. De hogy látszódnak valakinek, arcátlanul maguknak követelték azt, ami semmiféle jognon nem illette meg őket, s leszólták Pál munkáját.

De reméljük. Mellékesen ismét megfeddi a korinthusiakat, mert megakadályozták, hogy nagyobb eredményt érjen el az evangélium terjesztésében. Amikor ugyanis reményét fejezi ki, hogy hitük megnövekszik, és azzal az ő dicsőségének határai is nagyobbodni fognak, azt fejezi ki, hogy a hitük gyengesége miatt lassult le munkája. Mint ha azt mondaná: most gyülekezetek alapításával kell foglalkoznom, és pedig a segítségetekkel, ha ugyan segítettek volna, amint kellett volna. Most gyengeségetek hátráltat engem, mégis remélem, hogy az Úr megengedni, hogy nagyobb sikert érjek el nálatok a jövőben, s így szolgálatom dicsősége is növekedni fog Isten elhívásának szabálya szerint. *Dicsekedni a késszel* annyi, mint dicsekedni *mások munkájával*, mert miközben Pál még harcban állt, ők diadalmenetet tartottak.

17. *Aki pedig dicsekszik.* Ezzel a mondattal helyesbít, amennyiben dicsekedését üres kérdésnek lehetett volna venni. Ezért Isten ítélete elé állítja magát és másokat, és azt mondja: végső soron csak azok dicsekedhetnek helyesen, akiket az Úr kipróbált. Egyébiránt a *dicsekedni az Úrban* kifejezésnek itt más az értelme, mint az első levél első részében (1Kor 1,31) és Jeremiásnál (Jer 9,24). Ott ugyanis azt fejezi ki, hogy Istent úgy ismeri el, mint minden jónak szerzőjét, s ezért kegyelmének tulajdonít minden jót, illetve hogy senki se magasztalja magát, hanem mindenki egyedül Istent dicsóítsa. Itt viszont egyedül Isten akaratától teszi függővé dicsőségünket, s minden egyebet semminek tart. Miután pedig egyesek teljesen az emberek véleményétől függenek, s a közvélekedés hamis mérlegén mérik magukat, másokat pedig a saját felfuvalkodottságuk csal meg, Pál azt parancsolja, hogy egyedül csak arra a dicsőségre törekedjünk, hogy tetsszünk az Úrnak, mert az ítéletén áll és bukik minden. A pogány írók azt mondják, hogy az igazi dicsőség a jó lelkiismeretben van.³⁹ Ez is valami, de nem minden. Mivel a túlzó önszeretet miatt szinte mindenki vak, nem tu-

³⁹Vö. Seneca, *Ethikológiai levelek*, 10.83.20.

dunk teljesen belenyugodni az önmagunkról alkotott ítéletükbe. Jegyezzük csak meg, amit az apostol másutt mond (1Kor 4,4), hogy tudniillik semmi terhelőt nem tud magára, ám ez még nem teszi igazzá. Hogy van ez? Tudjuk hát meg, hogy egyedül Istenre kell bízunk annak jogát, hogy felőlünk ítéljen, mert a saját ügyünkben nem vagyunk alkalmas bírák. Ezt az értelmezést erősíti meg az is, ami nyomban ezután következik: *nem az a kipróbált, aki magát ajánlja*. Az embereket könnyen megcsalja a hamis meggyőződés, s ez nap mint nap megesik. Ezért senkivel ne törődjünk, hanem csak arra áhítazzunk, hogy Isten próbáljon meg minket, s kizárólag az ő helyeslésével elégedjünk meg, mert annak többet kell érnie számunkra, mint az egész világ összes tapsának. Egyszer azt mondta valaki, hogy számára Platón egyetlen helyeslő ítélete ezer mással fölér.⁴⁰ Itt azonban nem az emberek helyesléséről van szó, hogy melyik nyom többet a latban,⁴¹ hanem magának Istennek az ítéletéről, akinek hatalmában áll megsemmisíteni az emberek minden állítását.

TIZENEGYEDIK RÉSZ

1. *Vajha elszenvédnétek¹ tőlem egy kevés balgaságot! Sőt szenvedjete el² engem is.* 2. *Mert isteni buzgósággal buzgok értetek; hiszen eljegyeztetek titeket egy férfiúnak, hogy mint szeplőtlen szüzet állítsalak Krisztus elé.* 3. *Félek azonban, hogy miként a kígyó a maga ravaszságával megtevesztette³ Évát, akként szakadnak el a ti gondolataitok is a krisztusi tisztaszívűségtől.⁴* 4. *Mert ha valaki jön, és más Jézust prédikál, akit mi nem prédikáltunk, vagy más Lelket vesztek, akit nem vettetek, vagy más evangéliumot, amit be nem fogadtatok, szépen elszenvédnétek.⁵* 5. *Mert én azt gondolom, hogy semmiben sem vagyok alábbvaló a fő-fő apostoloknál.* 6. *Ha pedig járatlan vagyok is a beszédben, de nem az ismeretben; sőt köztetek mindenütt, ahogy az mindig is nyilvánvaló volt.*

1. *Vajha elszenvédnétek.* Miután látta, hogy a korinthusiak még mindig az álapostolok szavára figyelnek,⁶ új fogást alkalmaz: óhajtást fogalmaz meg, ahogyan azok, akik nem mernek nyíltan kérni. De aztán mintha bizalmát máris összeszedte volna, kéri is, hogy a korinthusiak szenvedjék el az ő balgatagságát. *Balgaságnak⁷* mondja a saját dicsőségének magasztalását, amelyre hamarosan sort kerít. Nem mintha dicsekedve dőreséget mondana. Egyrészt a szükség kényszeríti erre, másrészt viszont mérsékli magát, hogy ne tartsák – s joggal – mértéktelennek. Minthogy azonban kellemetlen dolog és a szerény embertől távol is áll a saját dicsőségének hirdetése, meghagyással beszél.⁸ Amit én felszólító módban fordítottam: *szenvedjete el*, azt Chrysostomus kijelentő módban értelmezi.⁹ Valóban, a görög szó kétértelmű, és mindkét jelentése találó. Én mindazáltal a régi magyarázót követ-

⁴⁰Cicero, Brutus 51,191.

⁴¹Calculus – szavazáskor használt fehér, illetve fekete kő (kedvező, illetve elutasító döntés jelzésére).

¹Vulgata: *sustineretis*; Erasmus, Kálvin: *tolerassetis*.

²Lásd magyarázatánál.

³Vulgata: *seduxit astutia sua*; Kálvin: *decepit versutia sua*.

⁴ἀπλοτης – *simplicitas*. Vö. 2Kor 8,3.

⁵καλως ἀνέχεσθε – Vulgata: *recte pateremini*; Kálvin: *recte sustinissetis*.

⁶A francia változat szerint: *des propos des faux apostres*.

⁷ἀφροσύνη.

⁸*Per concessivum*.

⁹*Chrysostomus, ad loc.*

tem,¹⁰ mert a kéréshez fűzött indokok arra céloznak, hogy korinthusiak ne vegyék tehernek elszervedni őt, sőt, ezután újból megfeddi őket, hogy semmit sem engednek neki. A *vajha*¹¹ szóval, úgy tűnhet, bizalmatlanságát fejezte ki; de máris, mintha kételkedését helyesbíténé, nyíltan és szabadon parancsol.

2. *Mert isteni buzgósággal buzgok értetek.* Íme, ezért balga! A túlbuzgóság ugyanis mintegy kifordítja magából az embert. Mintha azt mondaná: ne kívánjátok tőlem a nyugodt ember higgadságát, akit nem ragad el semmiféle indulat. Túlbuzgóság hevít, mert égek értetek, s ez nem hagy nyugton. Minthogy azonban a túlbuzgóság¹² kétértelmű szó (jelölheti egyrészt az önszeretetből származó, bűnös és fonák buzgóságot; de jelöli másrészt az Isten iránti buzgó szeretetet is), Pál meghatározza buzgóságának természetét. Bizony, sokan vannak túlbuzgók, de maguk iránt, s nem Isten iránt, holott az igazi és kegyes buzgóság Istenre irányul, hogy teljes legyen az őt megillető törvényes tisztelet.

Hisz eljegyeztelek titeket egy ifjúnak. A saját igehirdetésének céljából bizonyítja, hogy buzgósága ilyen természetű. Mert mindig arra törekedett, hogy eljegyezze őket Krisztusnak, s meg is tartsa őket a vele való kapcsolatukban. Mellesleg, a saját személyében megrajzolja a kipróbált szolga képét. Az egyház vőlegénye Isten Fia. A szolgák pedig mindnyájan a vőlegény barátai, miként Keresztelő János mondja magáról (Jn 3,29). Eszerint mindnyájuknak kötelessége gondoskodni arról, hogy a szent házassági hűség ép és hibátlan maradjon. De ezt csak akkor tehetik, ha a vőlegény érzületét öltik magukra, s ahogyan a férj vigyáz hitvesének szeplőltségére, úgy őrködnek ők is az egyház tisztasága felett. Félre itt a közönnyel és tétlenséggel! Mert aki közönyös, sosem lesz alkalmas erre a feladatra. Mindeközben azonban vigyázzanak, nehogy a saját dolgaikkal foglalkozzanak Krisztusé helyett, ne tolakodjanak az ő helyére, ne csábítsák el magukhoz a menyasszonyt Krisztus szeretetétől, színlelve, hogy vőfélyek volnának, holott valójában házasságtörők.

Mint szeplőtlen szüzet. Krisztussal csak azzal kikötéssel léphetünk házasságra, ha hozományul szüzességet viszünk, s azt tisztán megőrizzük minden megrontástól. Ennélfogva az evangélium szolgálainak az a kötelessége, hogy tartsák tisztán a szívüket, hogy mi Krisz-

¹⁰ἀνέχεσθε μου – Kálvin a Vulgatát követi, ti. a felszólító módú értelmezésben, de más kifejezéssel fordít; Vulgata: *supportare me*; Kálvin: *sufferte me*.

¹¹ὄφθαλμοῦ.

¹²ὑπερβολή. Kálvin a fordításában átírja a görög szóképzést: *zelotypia*. Vulgata: *emulatio*.

tusnak szemérmes jegyesei legyünk. Máskülönben semmit sem végeztek. De úgy is érthetjük, hogy ki-ki mutassa magát szeplőtelen szűznek, vagy hogy a szolga mutassa ilyennek az egész közösséget, s így vigye Krisztus színe elé. Az utóbbi nekem jobban tetszik, s ezért másképp fordítottam, mint Erasmus.¹³

3. *Félek azonban.* Hozzákezd kifejtetni, hogy milyen az a szüzesség, amelyről említést tett, tudniillik hogy őszintén, teljes szívvel egyedül csak Krisztushoz ragaszkodjunk. Isten ugyan mindenütt azt követeli tőlünk, hogy testben és lélekben legyünk vele egyek, s kijelenti, hogy féltékeny Isten,¹⁴ aki a rajta elkövetett sérelmet szigorúan megbosszulja, ha valaki el akarna szakadni tőle. Ez a kapcsolat Krisztusban teljeseedik be, amint Pál az Efezusi levél 5. részében tanítja.¹⁵ A módját pedig a nála létben jelöli meg, tudniillik ha megmaradunk az evangélium egyszerű tisztaságában. Mert ahogy a házasságkötéskor a felek szerződést kötnek,¹⁶ úgy a közöttünk és az Isten Fia közötti lelki házasságot az evangélium mintegy szerződésként szentesíti. Tőlünk azt a kötelező ígéretet veszi, hogy legyünk hűségesek hozzá, szeressük őt, engedelmeskedjünk neki, s viszont ő maga is hűséges lesz hozzánk.

Azután azt mondja: attól tart, hogy a korinthusiak *gondolatai elszakadnak a krisztusi tisztaszívűségtől*. Görögül ugyan azt mondja Pál, hogy εἰς Χριστόν, amit Erasmus úgy fordít, hogy *Krisztus iránt*, de – véleményem szerint – közelebb járt Pál felfogásához a régi fordító,¹⁷ mert azt nevezzük Krisztusban való tisztaszívűségnek, ami megtart minket az evangélium eredeti és tiszta tanításában, s nem ad teret kívülről jött romlottságoknak. Ezzel pedig azt fejezi ki, hogy meghamisul a lélek, mihelyt akár erre, akár arra a legcsekélyebb mértékben is elhajlik Krisztus tiszta tanításától. És okkal. Mert ki nem vádolná szemérmelenséggel a tisztas asszonyt, ha kerítőre hallgat? Így mi is, azzal ugyanis, hogy engedünk a hitetlen és hamis tanítóknak, akik a Sátán kerítői, egyértelmű jelét adjuk, hogy semmibe sem vesszük a Krisztus iránti házassági hűséget. Jegyezzük meg a *tisztaszívűség* szót is. Pál ugyanis nem attól tartott, hogy a korinthusiak nyomban elpártolnak majd Krisztustól, hanem hogy az elsajátított nyíltszívűségtől apránként fognak istentelen és idegen találmányokhoz fordulni, míg aztán

¹³Erasmus, ad loc.: *ut virginem castam exhiberetis Christo*.

¹⁴2Móz 20,5.

¹⁵1Kor 5,21-23.

¹⁶Tabula.

¹⁷Erasmus: *erga Christum*; Vulgata: *simplicitas, quae est in Christo*. Kálvin magyarázata szerint ezt úgy szabadon fordítottam: *krisztusi tisztaszívűség*.

végül elkorcsosulnak. Hasonlással érzékelteti: *miként a kígyó a maga ravaszágával megtévesztette Évát*. Mert ha a hamis tanítók a bölcsesség látszatát keltve akarnak meggyőzni, ha remekelnek az ékesszólásban, ha hitegetéssel behízelgik magukat a hallgatók szívébe, és mérgüket megnyerő fogásokkal becsepegtetik, éppenséggel ilyen módon csalta meg Évát a Sátán, hiszen nem nyílt ellenségként lépett fel, hanem alattomosan, csillogó ürüggyel szedte rá.

4. *Mert ha valaki jön*. Most a korinthusiak rendkívüli könnyelműségét feddi: befogadták az álapostolokat. Lám, Pállal szemben mennyire önfejúek és érzékenyek voltak, ha szerényen korholta őket, vagy bármi okot is adott rá, nyomban megsértődtek, miközben az álapostoloknak mindent megengedtek, fennhéjzásukat, gőgjüket és alkalmatlanságukat készséggel tűrték. Pál elítéli ezt a fonák tiszteletet, hiszen ebben sem a megfontolás, sem a helyes ítélet nem játszott semmiféle szerepet. Mintha azt mondaná: hogy lehet az, hogy az álapostolok ennyi mindent megengedhetnek maguknak veletek szemben, ti pedig nyugodt lélekkel túritek uralmukat? Ha más Krisztust hoztak volna nektek, vagy más evangéliumot, vagy más Lelket, mint amit az én kezemből vettetek, helyeselném, hogy engedelmeskedtek nekik, mert méltók volnának a tiszteletre. Minthogy azonban semmi olyat nem hoztak, amit én korábban ne adtam volna meg nektek, miféle hálálkodás ez, hogy épp csak nem imádjátok őket, pedig semmivel sem tartoztok nekik, engem azonban megvettek, holott Isten annyi és oly kiváló adományt ajándékozott általam nektek? Így tisztelik ma a pápisták álpüspökeiket. Mert bár kemény zsarnokságuk alatt nyögnek, könnyedén elviselik azt, de magát Krisztust nem állják semmibe venni! A *más Krisztus*¹⁸ és *más evangélium*¹⁹ kifejezéseknek itt más az értelme, mint a Gal 1,8-ban. Ott ugyanis a *másfajta*²⁰ állítja szembe az igazival és eredetivel, vagyis ott hazugságot és kitalálást jelöl vele, ellenben itt ezt akarja mondani: ha az ő szolgálatukkal, s nem az enyém által jutott volna hozzátok az evangélium stb.

5. *Mert én azt gondolom*. Miután megsemmisítette az egyetlen érvet, ami mentségükre szolgálhatott volna, fejükre olvassa hálátlanságukat, s emlékezteti őket, hogy ő egyenlő a fő-fő apostolokkal. Azért hálátlannak tehát a korinthusiak, mert bár így ismerték meg őt, mégsem tartották meg tiszteletükben, hanem jogos tekintélyét semmirekellő emberekre ruházták át. Szerénységből mondja, hogy *úgy gondolom*, hiszen a dolog mindenki számára tiszta és világos. És úgy érti ezt, hogy

¹⁸ ἄλλον Ἰησοῦν κηρύσσει.

¹⁹ ἢ εὐαγγέλιον ἕτερον λαμβάνετε.

²⁰ Vö. Gal 1,6–9 ὁ οὐκ ἔστιν ἄλλο.

Isten semmivel sem kisebb kegyelmi ajándékokkal díszítette apostolságát, mint Jánosét vagy Péterét. Aki pedig megveti Isten jól felismerhető ajándékait, az nem mentheti magát a vád alól, hogy rosszakaratú és hálátlan. Tehát bárhol ismerjük fel Isten ajándékait, ott magát Istent kell tisztelnünk. Ezt úgy értem, hogy ki-ki csak annyiban érdemel tiszteletet, amennyiben Isten ajándékaival ékeskedik, főleg ha azoknak gyümölcseit is vehetjük.

6. *Ha pedig járatlan vagyok is*. Ez volt az egyetlen, amiben első látásra kisebb értékűnek lehetett ítélni: csekélyek a szónoki képességei. Ezt az ítéletet most úgy hártja el, hogy elébe vág, és elismeri, hogy a *beszéde* ugyan nyers és csiszolatlan, de az *ismeretet* megköveteli magának. *Beszédnek* itt a pompázó előadásmódot nevezi, *ismeret* alatt pedig a tanítás lényegét érti. Mert ahogy az embernek lelke és teste van, úgy a tanítás esetén is az a lényeg, amit előadunk, az ékes szavak ennek a ruházata. Vagyis Pál azt állítja, hogy ha nem is gyakorlott szónok, aki tanítását csiszolt és választékos stílussal tudja megvilágítani, mindenképpen ahhoz tartja magát, amit tanítani kell és ismereni szükséges. De kérdés, vajon nem szükséges az apostolok számára is a szónoki tehetség? Hogyan lesznek akkor alkalmas tanítók? Másoknak talán elég az ismeret, de lehet-e néma a tanító? Azt felelem erre: igen, Pál azt mondja, hogy a *beszédben járatlan*, de ezt nem úgy érti, hogy egyáltalán nehezeére esne szólni, hanem úgy, hogy bár nem olyan ragyogó ékesszóló, mint mások, akiknek átengedi ezt a pálmát, de megtartja magának azt, ami a fő, tudniillik magát a lényegét, s azoknak hagyja a súlytalan fecsegést. Ezért ha valaki azt kérdezné, hogy ha az Úr adja az embernek a nyelvét,²¹ miért nem ruházta fel az apostolt is ékesszólással, hogy ne legyen semmiben se fogyatékos-sága? – azt felelem, hogy bőven megadatott neki mindaz, ami pótolta az ékesszólás hiányát. Mert látjuk és tudjuk, hogy mekkora méltóság van az apostol írásaiban, mekkora fenség ragyog belőlük, mekkora súly és micsoda erő nyilvánul meg bennük; egyszóval, nem is szavak azok, hanem villámok. S vajon nem világosabb a Szentlélek hatása a keresetlen és – hogy úgy mondjam – nyers szavakban, mint a ragyogó elegancia álarcában? De erről már bővebben szoltunk az első levéllel kapcsolatban.²² Summa: szóban elismeri, amit ellenfelei hoztak fel ellene, de valójában tagadja, amit neki tulajdonítanak. Tanuljuk meg mi is az ő példájából, hogy a lényegét mindig elébe kell tenni a szavaknak. Hogy az idegen, de jól ismert közmondással éljek: legyen másoké

²¹ Vö. 2Móz 4,11.

²² 1Kor 2,1–5.

a szó, miénk pedig a lényeg.²³ Ha ehhez ékesszólás is kapcsolódik, az ráadás, de ne a tanítás kiszínezésére vagy meghamisítására használjuk, hanem az eredeti egyszerűséghez illő magyarázatra.

Mindenütt. Volt abban valami emelkedett, ahogy a fő-fő apostolokhoz mérte magát. Hogy ezt ne tekintsék kérdésnek, bírónak teszi a korinthusiakat, ám azzal, hogy kizárólag a tapasztalataik alapján ítélkezzenek. Sok bizonyítékuk gyűlt már arra nézve, hogy nem üres és meddő az apostol dicsekvése. Úgy érti tehát, hogy fölötte áll a beszéd kérdésének, mert a tények és a tapasztalat világosan megmutatják, mit készült mondani.

7. Avagy vétkeztem-e, mikor megaláztam magamat, hogy ti felmagasztaltassatok; hogy ingyen hirdettem nektek Isten evangéliumát? 8. Más egyházakat fosztottam ki, tőlük vettem zsoldot, hogy nektek szolgáljak; 9. és mikor nálatok voltam és szűkölködtem, nem voltam terhére senkinek; mert az én szükségemet kipótolták a Makedóniából jött testvérek; és rajta voltam és rajta is leszek, hogy semmiben se legyek terhetekre. 10. Krisztus igazsága bennem, hogy ettől a dicsekvéstől nem esem el Akhája vidékén. 11. Miért? Vajon nem szeretlek titeket? Isten jól tudja azt. 12. De amit cselekszem, azt cselekedni is fogom, hogy elvágjam az alkalmat az alkalomlesők elől; hogy amivel dicsekszenek, épp olyanok találtassanak abban, mint mi is.

7. Avagy vétkeztem-e? Alázatosságát gyalázképpen vetették szemére, holott az nem közönséges dicséretre méltó erény. A megalázás itt önkéntes alázatot fejez ki. Mert amikor szerényen viselkedett, mintha semmiféle kiváló tulajdonsága nem lett volna, s ezért sokan úgy tekintettek rá, mint közülük egyre; nos, ezt a korinthusiakért tette. Akkora lelkesülés és aggodalom töltötte el üdvösségükért, hogy nem foglalkozott a maga elismertetésével. Ezért mondja, hogy önként mondott le nagyságáról, hogy csekélysége révén felemelkedhessenek. Hiszen az volt a célja, hogy üdvösségüket előmozdítsa. Burkoltan hátlanságukra utal: kegyes indulatát bűnéül rótták fel. Ámbár nem akarja ócsárolni őket, de annál inkább szeretné, ha józan észre térnének. És valóban, mélyebben érintette őket ezzel az ironikus beszéddel, mint nyíltan, példálózás nélkül. Mondhatta volna: Mi ez? Ti megvettek amiatt, hogy megaláztam magamat az üdvösségetekért? Ám az általa alkalmazott kérdés többet ér, hogy elszégyelljék magukat.

Hogy ingyen. Alázatának része volt ez. Lemondott jogairól, mintha

²³Teneant alii quid nominis, nos autem quid rei. Vö. Cicero, Tusculanae disputationis, 5.11.32. Egyszerűbben: legyen másoké a híja, a miénk meg a magya.

alacsonyabb rendű lett volna, mint a többiek. De éppen ezzel éltek vissza némelyek, és kezdték ennek ürügyén alábecsülni őt, mint aki kevesebbet érdemel. Nyomban kifejti majd, miért végezte ingyen a szolgálatát a korinthusiak közt – hiszen nem mindenütt járt el így, s mint az előző levélnél láttuk, fennállt a veszélye, hogy az álapostolok ezt ellene fordítják vissza.²⁴

8. Fosztottam ki. Nézetem szerint szándékosan használja ezt a gyűlöletes szót,²⁵ hogy még erőteljesebben adja vissza, mennyire méltatlan volt a korinthusiak megvetése. Én – mondja – másokat kifosztva vettem zsoldot magamnak, hogy nektek szolgáljak. S ha így megkíméltelek benneteket, micsoda méltatlanság ezt hátlatlansággal viszonzni nekem? A hasonlatot a katonaéletből veszi. A győztesek a leigázott népektől prédát szednek; mintegy győzelmi zsákmány volt az is, amit Pál azoktól a gyülekezetektől kapott, akiket Krisztus számára leigázott. Mindazáltal a vonakodóktól sohasem vett el semmit, csak azt, amit ingyen ajánlottak fel, ami a lelki háború jogán mintegy megillette. De figyeljük meg, azt mondja: *szűkölködött*, vagyis sohasem volt terhükre, csak ha a szükség arra kényszerítette. Merthogy kétkezi munkát végzett, ahogy az első levélben láttuk,²⁶ de amikor a kétkezi munkája nem biztosította megélhetését, a makedónok pótolták ki szükségét. Ezért nem azt mondja, hogy a makedónok tették lehetővé megélhetését, hanem hogy kiegészítették,²⁷ ami neki hiányzott. Másutt már szólunk arról, hogy az apostol szent előrelátással és éberren kerülte a veszélyeket.²⁸ Itt a makedónok kegyes buzgóságát kell megjegyeznünk, akik nem haboztak a sajátjukból zsoldot adni, hogy másoknak, akár a tehetősebbeknek is hirdettessék az evangélium. Ó, milyen kevés makedónt találni ma, s mennyi korinthusira lehet akadni szerül-szerte!

10. Krisztus igazsága bennem. Nem akarja, hogy azzal gyanúsítsák, csupán azért beszél így, hogy a jövőben bőkezűbbek legyenek iránta a korinthusiak, mintegy kárpótolva is őt a korábbi mulasztásaiért – ezért esküvel erősíti meg, hogy ezután sem fogad el semmit, sem tőlük, sem másoktól Akhájában, még ha önként is ajánlják fel neki. *Krisztus igazsága bennem* – ez az esküforma része, és mintha ezt mondaná vele: úgy legyen igaz bennem Krisztus igazsága, hogy ez a dicsekvésem megmarad az akhájaiak között. Mármost Korinthus Akhájában van.

²⁴Vö. ad 1Kor 9,1-12.

²⁵ουλοῦτο – győzött ellenfél kifosztása, vö. Homérosz, Iliász 10.343.

²⁶1Kor 4,12.

²⁷πικροεινενεπιχοροῦ – kiegészít.

²⁸Ad 2Kor 8,20.

11. *Vajon nem szeretlek titeket?* Akiket szeretünk, azokkal barátságban élünk. Nem akarja, hogy a korinthusiak rossz néven vegyék, hogy miközben az ő támogatásukat visszautasította, a makedónok segítségét elfogadta, ezért esküszik, hogy továbbra is így fog cselekedni. Ezzel a gyanút is elhárítja. És ellencáfolatul²⁹ mintegy az ő nevükben kérdi: Ez vajon rosszindulat jele volna? Nem felel egyenesen a kérdésre, de a közvetett válaszban nagyobb nyomaték van, hiszen Istent idézi tanúnak, hogy jóakarátú irántuk. Láthatjuk, hogy három vers során két eskü is van, de szabályos és szent eskü, mert helyes a céljuk, és törvényes okot hordoznak. Csak az eszelősök szoktak kivétel nélkül minden esküt elítélni, de ők a fehér és a fekete között sem tesznek különbséget.³⁰

12. *De amit cselekszem.* Ismét leszögezi elhatározása okát. Az álapostolok azzal csalógtak magukhoz a tudatlanokat, hogy nem fogadtak el a fizetséget, s így az ingyenes szolgálattal páratlan buzgóság látszatát kelthették. Ha Pál élt volna jogával, azonnal alkalmuk nyílt volna azzal kérkedni, hogy mennyire felülmúlják őt. Az apostol tehát maga is ingyen prédikálta az evangéliumot, hogy ne adjon nekik alkalmat a hátratételre. Ez az értelme annak, amit hozzátesz, hogy tudniillik el akarja vágni az alkalmat az *alkalomlesők elől*. Az álapostolok ugyanis ezzel a fogással igyekeztek behízelegni magukat az embereknél, és ugyanezen a címen akarták megfosztani Pált a tisztességétől, ha végre valamiben kiválóbbnak bizonyulhatnak nála. Ezért mondja, hogy nem fogja nekik megadni azt. Velünk egyenlők lesznek – mondja – abban a dicsekvésben, amit maguknak akarnak kisajátítani. Hasznos figyelmeztetés ez: el kell vágni az alkalmat a gonoszok elől, ha azt lesik. Mert csak így lehet legyőzni őket, nem pedig úgy, hogy meg gondolatlanságunkkal fegyvert adunk a kezükbe.

13. *Az ilyenek ugyanis álapostolok, álnok munkások, akik Krisztus apostolaióvá változtatják át magukat.* 14. *Nem is csoda; hisz maga a Sátán is átváltoztatja magát a világosság angyalává.* 15. *Nem nagy dolog tehát, ha a szolgálói is átváltoztatják magukat, s mintha az igazság szolgálói lennének; akiknek végük cselekedeteik szerint lesz.*

13. *Az ilyenek ugyanis.* Bár az imént még – azzal, hogy egyelővé tette velük magát abban, amiben ki akartak tűnni – csak attól fosztotta meg az álapostolokat, ami után felettébb vágyódtak, valójában sem-

²⁹ *Antipophora* (antipofora) – retorikai eljárás, ez ellentét ellenvetésének cáfolata.
³⁰ Vö. 1. In. 2,8.23–25.

mit dicséretre méltót nem hagy meg nekik. Látszólag dicséretre méltó volt megvetni a pénzt, de – azt mondja – színészkednek, hogy így akarnak titeket rászédni, mintha tisztos matróna ruhájába öltözne egy örömlány. Mert le kell rántani az álarcot, amely elhomályosította Isten dicsőségét. *Álnok munkások* – mondja –, akikről első látásra nem derül ki, hogy semmirekellők, hanem valami nemes dolog ürügyén álnokul belopóznak. Ezért alaposan és gondosan meg kell őket vizsgálni, nehogy, ha az erénynek valami látszata felcsillan bennük, máris Krisztus igazi szolgálói gyanánt fogadják őket. Mindazáltal Pál nem kajánságból vagy irigységből csavarja ellenkező értelmére azt, ami erénynek tűnhetett, hanem az álapostolok gonoszsága miatt kell most lelepleznie a titkos bűnt, mert ez az álnokság már az igazi erényt is átfertőzthette, amennyiben ezek az álnok munkások úgy tüntették fel magukat, mint akiket nagyobb buzgóság hevít, mint Krisztus összes szolgáját.

14. *Nem is csoda.* A többről érvel a kevesebbre.³¹ Ha a Sátán, aki mindennél gonoszabb, s azért minden bűnnek a feje és forrása, átváltoztatja magát, mit csinálnak majd a szolgálói? Mindkettőt tapasztaljuk nap mint nap, mert amikor a Sátán rosszra kísért bennünket, nem tárja fel valódi önmagát. Hiszen semmit sem érne el, ha rájönnénk, hogy ő a mi üdvösségünk legfőbb ellensége és támadója. Tehát mindig leplezi magát valamivel, hogy behálózhasson minket, de – amint mondják – a foga fehérjét nem mutatja ki azonnal, sőt, inkább angyalnak akarja feltüntetni magát. Vagyis az egészen durva bűnökre is úgy ösztönöz minket, hogy valami ürüggyel áll elő, hogy aztán, ha óvatlanok vagyunk, törbe csaljon minket. S még inkább, ha a jó ürüggyén, sőt magára Istenre hivatkozva készít támadást ellenünk! Ugyanezt a fogást alkalmazzák – mint említettem – a csatlósai is. Hogy csillognak az efféle címek: Krisztus helytartója! Péter utóda! Isten szolgálóinak szolgálója! – de ha lerántjuk az álarcot, minek és milyennek találjuk a pápát? Aligha volna olyan utálatosság, amiben akár maga Sátán, az ő tanítója is felül tudná múlni szépséges tanítványát! Ismeretes Babilonról a mondás, hogy aranyserlegben kínál mérget.³² Óvakodjunk hát az álarcoktól! Ha valaki ezt kérdezné most: eszerint gyanakodjunk mindenkire? – azt felelem, hogy semmi esetre sem ezt akarja az apostol! A megkülönböztetéshez megvannak azok az ismeretjeljegyek, amelyeket figyelembe nem venni ostobaság lenne, s nem tapintatosság. Pál mindössze figyelmeztetni akar minket, nehogy az irhája szerint ítéljük oroszlánról, mert ha nem kapkodjuk el az itéle-

³¹ *Argumentum a maiori.*
³² Vö. Jer 51,7; Jer 18,3.

tet, megadja az Úr, hogy hamarost meglátjuk a füleit is.³³ Továbbá arra is figyelmeztet, hogy Krisztus szolgáinak megítélésében ne nézzünk az álarcokra, hanem mindig a fő dolgot kutassuk. Az *igazság szolgálói* kifejezés hebraizmus: a hűséges és kipróbált szolgákat jelenti.

15. *Akiknek végük... lesz.* Ezt a hívők vigasztalására teszi hozzá. A nagylelkű ember szava ez, aki megveti az emberek ostoba ítéleteit, és türelmesen várja az Úr napját. Eközben maga előtt tartja a lelkiismeretben páratlan bizodalmit, mely nem fél Isten ítéletétől.

16. *Ismét mondom: ne tartson engem senki balgának; de ha mégis, fogadjatok be mint balgát is, hogy egy kicsit én is dicsekedhessem.* 17. *Amit mondom, nem az Úr szerint mondom, hanem mintegy balgán, ezzel a merész dicsekvéssel;*³⁴ 18. *mivel sokan dicsekszenek test szerint, dicsekszem én is.* 19. *Hiszen bölcsék lévén, örömet eltúritek a balgákat.* 20. *Mert eltúritek, ha valaki leigáz titeket, ha valaki felfal, ha valaki megfog, ha valaki felfuvalkodik, ha valaki arcul ver titeket.* 21. *Szégyenkezve mondom, mivel mi mintegy erőtlenev lettiünk; de valaki merész valamiben, esztelenül szólok, merész vagyok én is.*

16. *Ismét mondom.* Kettős céllal mondja az apostol: részben meg akarja cáfolni az álapostolok utálatos hiúságát, akik arcátlanul hirdetik a saját dicséretüket, részben pedig kérdőre vonja a korinthusiakat, akik szívbeli szándéka ellenére dicsekvésre kényszerítették. Azért írja: *ismét mondom*, mert korábban már bőven kifejtette azt is, hogy ok nélkül vetették meg őt, illetve azt is, hogy ő közel sem hasonlítható másokhoz, ezért dicsekedését nem szabad emezek mértékéhez igazítani. Most tehát emlékezteti őket, mi volt a célja eddigi dicsekedésének, tudniillik az, hogy apostolságát megvédje a lekicsinyléstől, ámbár ha a korinthusiak teljesítették volna kötelességüket, egyetlen szót sem szólt volna erről.

De ha mégis... mint balgát is. Ha balgának gondoltok, legalább engedjétek meg, hogy éljek a jogommal és szabadságommal, hadd legyen ügyefogyott a bolondok szokása szerint. Így nevezi hát az álapostolokat, akik bár e tekintetben nagyon balgák voltak, ám a korinthusiak nemcsak megtúrták őket, hanem zajos tetszéssel kapkodtak is utánuk. Azután kifejti, miféle balgaság az, ha az ember a saját dicséretét zengedezi. S mivel a korinthusiaknak ez módfelett tetszett, tőle viszont teljesen idegen, úgy jelzi ezt, hogy mondja: *egy kicsit én is dicsekedhessem.*

³³Vö. Erasmus, Adagia, I.3.66.

³⁴Lásd magyarázatánál.

Szerintem a meghatározás – *egy kicsit* – időt jelöl, s így az lesz az értelme, hogy Pál nem akarja a dicsekvést folytatni, hanem csak egy pillanatra mintegy másvalaki szerepét játssza, de azonnal fel is hagy vele.³⁵ Hiszen könnyen eltekintünk attól, ami nem fér össze az alkatunkkal, ellenben a bolondok folyton jelentéktelen dolgokkal³⁶ kötik le magukat.

17. *Amit mondom, nem az Úr szerint mondom.* Szándéka szerint Istenre ügyel, de eljárásának a külső formája láthatóan nem illik az Úr szolgálójához. Mindazáltal amit most ilyen módon megvall, azzal is inkább az álapostolok magatartását ítéli el. Hiszen a célja nem az öndicséret, hanem hogy leleplezze őket, és pedig úgy, hogy szembeállítja velük magát. Csakis azért vonatkoztatja magára amazok tulajdonságait, hogy felnyissa a korinthusiak szemét. A görög ὑπόστασις-t *merészségnek* fordítottam.³⁷ A szó jelentéséről már a 9. részben volt szó.³⁸ Nyilvánvaló, hogy nem lenne találó *bizonyosságnak* vagy *lényegnek* fordítani.

18. *Mivel sokan dicsekszenek.* Az értelme a következő: ha valaki a szememre veti, hogy hiba, amit teszek, vajon hogy állunk másokkal? Vajon nem ők az ihletőim? Talán csak én *dicsekszem test szerint*, avagy én kezdtem ezt? Az ő esetükben miért tartják dicséretre méltónak azt, amit nekem vétekül rónak fel? Pál tehát annyira érdektelen az érdemei felsorolásában, hogy még azt is elfogadja, hogy hibáztassák, ha ily módon is szertefoszlathatja az álapostolok hiúságát. *Test szerint dicsekedni* azt jelenti: inkább azzal kérkedni, ami fitogtatásra szolgál, mintsem a jó lelkiismerettel. Itt ugyanis a *test* szó a világot jelöli, vagyis azt, hogy a világ szemében tekintélyesnek és kiválóknak tartott dolog, vagyis külső látszat alapján vesszük a dicséretet. Ezt korábban a *látszat* kifejezéssel adta vissza.³⁹

19. *Örömet eltúritek.* Véleményem szerint iróniával nevezi őket bölcsnek. Lenézték őt, amit csak azért tehettek, mert roppant gőg duzzasztotta lelküket. Tehát azt mondja: amennyiben annyira bölcsék, teljesítsék a bölcsék kötelességét, s túsíjnak el engem, a balgát, akit ti megvetés tárgyának tartotok. Ebből arra következtettek, hogy ez a kijelentése nem vonatkozik kivétel nélkül mindenkire, hanem csak azokat érinti, akik nem voltak eléggé emberségesek iránta.

20. *Mert eltúritek, ha valaki.* Háromféle értelme lehetséges: vagy gúnyosan feddi a korinthusiakat, mert semmit sem képesek eltúrní,

³⁵Vö. Bullinger, ad loc.

³⁶Kálvin a latin szövegbe illeszti: ἐν παρρηγοῖς – παρρηγοῦν: mellékes, jelentéktelen.

³⁷Erasmus: *in hoc argumento*; Vulgata: *in his substantiis*; Staphanus: *materia gloriae*.

³⁸Vö. ad 2Kor 9,4.

³⁹Vö. 2Kor 10,7.

mint az elpuhult emberek; vagy lustasággal vádolja őket, mert szégyenletes szolgálásra szegődtek az álapostolokhoz; vagy, mint az imént, mintegy másvalaki személyében közli, milyen gyűlölettel beszéltek róla, mert – úgymond – zsarnokoskodni akart volna felettük. Mivel Chrysostomus, Ambrosius és Augustinus egyaránt a második értelmezésre hajlik, általában ezt követik. S valóban, igen jól illik az összefüggésbe. Mindazáltal nekem éppúgy tetszik a harmadik is. Hiszen azt látjuk, hogy Pálról újra meg újra azt híresztelték rosszakaratú ellenfelei, hogy telhetetlenül uralkodik, holott ez a lehető legtávolabb állt tőle. De miután a második értelmezés az elfogadottabb, nem vitatkozom, hadd érvényesüljön az.

Ez esetben így függ össze a mondat az előbbivel: ti mindent eltűrtök másoktól; azt is, ha elnyomnak titeket, ha tulajdonotokat követelik tőletek, ha kíméletlenül bánnak veletek. Vajon miért nem tűrtök meg engem is kissé, hiszen ők semmiben sem múlnak felül engem? Mert amikor tagadja, hogy *erőtlen lett volna*, úgy érti, hogy olyan isteni ajándékokkal volt felékesítve, hogy nem kellett volna őt közönséges embernek tartani. Az *erőtlen* szó ugyanis igen sok mindenre vonatkozik, amint nemsokára látni fogjuk. De hát mindig is ilyen volt a világ, és ilyen is lesz: makacsul szembeszáll Isten szolgálóival, kapva kap a legkisebb alkalmon is, aztán még a mérsékelt szigorúság miatt is zúgolódik és neheztel, panaszkodik, irtózik bármiféle fegyelemtől, szolgálai módon hódol az álapostoloknak, a csalóknak és a senkiháziaknak, mindent megenged nekik, hagyja, hogy tetszésük szerint rájuk rakjanak mindenféle terhet, és türelmesen hordozza azokat. Ma is alig akad egy-két ember, aki örömmel hajtja a fejét Krisztus igájába, ellenben mindenki nyugodt lélekkel túri a pápa kemény zsarnokságát. Azok, akik ma folyton zúgolódnak lelkipásztoraik atyai és üdvös feddése miatt, tegnap még nyugodtan lenyelték a szerzetesek legkegyetlenebb bántalmait is. Nem inkább az Antikrisztus kínpadjára méltók, mint Krisztus édes uralmára azok, akiknek ennyire kényes és nehézkes a füle az igazság meghallására!

21. *Valamiben.* Az imént azt kérdezte, miért részesítenek a korinthusiak több tiszteletben másokat, mint őt, holott ő egyáltalán nem volt erőtlenség, vagyis megvetésre méltó. Most megerősíti, hogy ha összehasonlításra került a sor, senkinél semmi mód nem fog kisebbnek bizonyulni dicsőség tekintetében.

22. *Héberetek ők? Én is. Izráeliták e? Én is. Ábrahám magva e? Én is.*

23. *Krisztus szolgál-e? (Balgatagul szöveg.) Én meg inkább: több fáradtsággal, több vesereséggel, több böjtöléssel, gyakran halálos veszedelmekkel. 24. A*

zsidóktól ötször kaptam negyvenet egy híján. 25. Háromszor megostoroztak, egyszer megköveztek, háromszor hajótörést szenvedtem, éjt-napot a mélységben töltöttem;⁴⁰ 26. gyakori utazásban, veszedelemben folyókon, veszedelemben rablók közt, veszedelemben népem miatt, veszedelemben pogányok miatt, veszedelemben városban, veszedelemben pusztában,⁴¹ veszedelemben tengeren, veszedelemben hamis testvérek közt; 27. fáradtságban és nyomorúságban, gyakori virrasztásban, éhségben és szomjúságban, gyakori böjtölésben, hidegben és mezítelenségben. 28. Mindezekon kívül vannak még naponkénti terheim, az összes gyülekezet gondja. 29. Ki erőtlenség, hogy erőtlenség ne volnék én is? Ki botrányozik meg, hogy ne égnék én is?

22. *Héberetek ők?* Most sajátos eseteket sorol, hogy még jobban lásák, miért nem fog semmivel sem kisebbnek bizonyulni, ha a küzdelemben bocsátkozik. S először származása dicsőségét említi; leginkább ezzel büszkélkedtek vetélytársai. Ha – mondja – előkelő származásukkal dicsekednek, én hasonló vagyok hozzájuk; mert én is izráelita vagyok Ábrahám magvából. Haszontalan és üres dicsekedés ez, Pál mégis három szót használ származása leírására, sőt, mintha három különböző kiválóságjegyet említene. Az ismétléssel – véleményem szerint – közvetve vetélytársai ostobaságát mutatja be tételről tételre, akik a saját kiválóságukat mindenestől fogva ilyen jelentéktelen dologra építik. Unos-untig, folyton ezekkel dicsekednek, ahogy a hiú emberek szoktak nagy szavakkal dobálózni. Ami a *héber* szót illeti, ez a nemzetségnév *Hébertől* származik, ahogy az 1Móz 11,14–16-ból kitűnik. Valószínű, hogy magát Ábrahámot is azért nevezik így (1Móz 14,13), mert ettől az őstől származott. Annak a feltételezésnek is van némi valóságalapja, hogy a név azt jelentené: a folyón túli.⁴² Senkiről sem olvassuk, hogy így nevezték volna Ábrahám előtt, ő pedig átkelt a folyón, amikor elvándorolt hazájából; s ezután kezdett egyre megszokottabb lenni ez az elnevezés a családjában; ezt olvassuk Josephus történeti munkájában.⁴³ De hogy itt nemzetségnévet jelöl, azt mutatja a szó meghatározása és a lókus is, amelyre utaltam.

23. *Krisztus szolgál-e?* Most immár, hogy méltó dicsekvésről van szó, Pál nem tud megmaradni az arányosságnál, hanem magasabbra emelkedik. Vetélytársai test szerinti dicsekedéseit úgy foszlatta szét, mint a füstöt, elég volt szembeállítani velük a saját hasonló dicsek-

⁴⁰Kálvin: *noctes et dies egi in profundo*; Vulgata: *nocte et die profundo maris fui*.

⁴¹Kálvin: *periculo in deserto*; Vulgata: *periculis in solitudine*.

⁴²*Theronymus, Liber interpretationis Hebraicorum nominum*.

⁴³*Josephus Flavius, Antiquitates Judaicae, 1.6.4.146*.

véseit. Minthogy azonban egyáltalán nem álltak szilárd alapon, joggal különíti el magát társaságuktól, amikor már valóban komolyan kell dicsekedni. Mert *Krisztus szolgájának* lenni sokkal kitűnőbb és nagyszerű valami, mint Ábrahám ivadékai közt az összes elsőszülött között is elsőszülöttnek lenni. Mindazáltal újra *balgatagul* szól, hogy elejét vegye a rágalmaknak. Képzeljétek – mondja –, ez a dicsekedés balgaság, mindazáltal igaz.

Több fáradsággal. Ezzel bizonyítja, hogy Krisztusnak kitűnőbb szolgálója, mert végül is az a döntő érv, amikor a szavak helyett magát a tényt hozzuk fel. A *fáradságot* itt többes számba teszi,⁴⁴ később pedig egyes számba.⁴⁵ Hogy miben különbözik az előbbi az utóbbtól, nem látom be, legfeljebb hogy a többes szám általánosságban szól, s magába foglalja mindazt, amit később egyenként felsorol. Mint ahogy a *halálos veszedelmek* alatt is mindenféle olyan veszélyt érthetünk, amelyben halálos kockázat van, s ezeket is bemutatja aztán. Mintha azt mondaná: sokszor bizonyítottam halálos veszedelmek közepette, de a munkában még annál is többször. Ugyanezen értelemben alkalmazza a halálos [ítélet] szót az első részben.⁴⁶

24. *A zsidóktól.* Az biztos, hogy abban az időben a zsidóknak nem volt igazságszolgáltatási joga, viszont, hihetőleg, alkalmazhatták az ostorozást mint – úgymond – mérsékelt fenyítésnemet. Isten törvénye pedig az volt, hogy ha a bűnöst nem kellett halálbüntetéssel sújtani, a bíró előtt megütlegették, de negyven ütésnél többet nem kaphatott, nehogy a kegyetlenség elrútítsa vagy megcsonkítsa a testét.⁴⁷ Valószínű, hogy idővel az lett a szokás, hogy a harminckilencedik ütéssel abbahagyták a verést, nehogy a nagy hevületben véletlenül túllépjék az Istentől megállapított számot. A zsidóknál számos efféle rabbinusi óvintézkedés van érvényben, melyek némiképpen korlátozzák azt, amit az Úr megengedett. Idővel tehát – ahogy a dolgok kezdtek elfajulni – meghatározták, hogy minden vádlottat ennyi ütéssel sújtsanak, ámbár az Úr nem azt parancsolta meg, hogy pontosan hány ütés legyen a fenyíték, hanem azt, hogy meddig mehetnek el a keménységgel.⁴⁸ De mások véleményét is meg lehet fontolni, hogy tudniillik Pállal szemben nagyobb kegyetlenséggel léptek fel.⁴⁹ Ennek is van némi valószínűsége. Mert ha minden esetben mereven ragaszkodtak volna

⁴⁴ ἐν κόποις περισσοτέρως.

⁴⁵ 27. vers: κόπω καὶ μόχθῳ.

⁴⁶ Vö. ad 2Kor 1,9–10.

⁴⁷ 5Móz 25,2–3.

⁴⁸ Josephus Flavius, Antiquitates Iudaeae, 4,8,21.238.

⁴⁹ Aquinói, ad loc.

az eljáráshoz, mondhatta volna, hogy a megszokott verést kapta. A szám hangsúlyozása tehát a szigor végső határát jelenti.

25. *Háromszor megostoroztak.* Láthatjuk, hogy az apostolnak sokkal többet kellett kiállnia, mint amiről Lukács említést tesz, mert ő csak egyetlen kövezésről, egyetlen ostorozásról és egyetlen hajótörésről emlékezik meg. De Pál most sem a pontos történetekről nem ad képet, sem az egyes esetekről nem szól részletesen, hanem csak a főbb eseteket említi. Amikor azt mondja: *veszedelemben népem miatt*, ezen azokat a fenyegetéseket érti, amelyek a népe részéről érték, mert a zsidók körében gyűlölet izzott ellene. Másfelől ellenségei voltak a pogányok. Harmadszor pedig a *hamis testvérek* fortélyai is fenyegették. Így aztán Krisztus neve miatt mindenki előtt gyűlöletes volt.

27. *Az éhséget* önkéntes lemondásként értelmezem, hiszen az éhezésről és a szükségéről már beszélt. Ezek voltak azok az ismertetőjelek, amelyekkel méltóképpen bizonyította, hogy Krisztus kiváló szolgálója. Mert ugyan miből lehet a legjobban megismerni Krisztus szolgáit, ha nem a megannyi és sokféle súlyos megpróbáltatásból? Mindeközben pedig az elpuhult szájhősök, akik ugyan semmit sem tettek és semmit sem szenvedtek Krisztusért, arcátlanul magasztalták önmagukat.

De felvethető a kérdés, hogy vajon csak az lehet Krisztus szolgálója, aki ennyi bajt, veszedelmet és nyomorúságot lát? Válaszolok: nyilván nem kell mindenkivel mindennek megéssnie, de ahol ezeket látjuk, ott bizonyára nagyobb és világosabb bizonyíték forog fenn. Tehát az, aki ily sok kitüntető jellel dicsekedhet, nem fogja megvetni azokat, akik kevésbé előkelők és kevésbé kipróbáltak, és hivalkodni sem fog mindezzel – ám ha szükséges, Pál példája nyomán szent dicsekvéssel dicsekedhet a csalókkal és senkiháziakkal szemben, ha és amennyiben Krisztusra és nem önmagára tekint. Mert semmi sem tudja megrontani és eltorzítani ezeket a dicsekvéseket, *csak* a kevélység és a nagyravágyás. Az a fő dolog, hogy tiszta lelkiismerettel szolgáljunk Krisztusnak, minden más mellékes.

28. *Mіндеzeken kívül.* Azon kívül – mondja –, ami innen-onnan támad, és mind-mind rendkívüli próba, ide kell még venni azt a folyton gyötrő, rendes terhet is, amit az összes gyülekezet gondjáért viselek. Mindennapos terheit nevezi *az összes gyülekezet gondjának*. Ezért bátorodtam az *επιούστιας* kifejezést tehernek fordítani,⁵⁰ mivel ez néha azt fejezi ki, ami ránk nehezedik. Aki komolyan aggódik Isten egyházáért, az ösztökéli magát, felveszi és hordozza a nehéz terhet. Milyen megkapó képe ez a tökéletes szolgának, aki nemcsak egyetlen

⁵⁰ *Quotidiana mea miles; Vulgata: instantia mea quotidiana.*

gyülekezetet karol fel buzgón és gondosan, s nem is tízet vagy harmincat, hanem egyszerre együttesen mindegyiket, hogy egy részüket tanítsa, másokat erősítsen, némelyeket buzdítson, másoknak tanácsot adjon, megint másoknak pedig a betegségét gyógyítsa. Pál szavaiból azt is megérthetjük, hogy anélkül senki nem viselheti igazán a szívén a gyülekezetek gondját, hogy ne gyötörné a sok nehézség. Mert nem holmi kellemes foglalatosság az egyház kormányzása, melyben édesdeden és könnyed lélekkel forgolódhatunk, hanem – mint fentebb említettük⁵¹ – kemény és szigorú hadviselés; a Sátán pedig minden lehetséges módon igyekszik megzavarni minket, s minden követ megmozgat, hogy feltartóztasson.

29. *Ki erőtlén?* Milyen sokan vannak, akik magabiztosan elsiklanak a botránkozások mellett, és megvetik vagy éppen lábbal tiporják testvéreik gyengeségeit. Ez azért van, mert nem érdekli őket az egyház gondja-baja. Hiszen a gond nyilván együtt szenvedést szül.⁵² Krisztus szolgálja azért teszi ki magát mindenki indulatának, ezért éli bele magát mindenki sorsába, hogy kinek-kinek szolgálatára állhasson.⁵³

TIZENKETTEDIK RÉSZ¹

11,30. *Ha dicsekednem kell, az én gyengeségemmel dicsekszem.* 31. *Isten és a mi Urunk Jézus Krisztusnak Atyja, aki mindörökké áldott, tudja, hogy nem hazudom.* 32. *Damaszkuszban Aretász király helytartója lezáratta a damaszkusziak városát, mikor el akart fogatni engem;* 33. *és az ablakon át, egy kosárban bocsátottak le a kőfalon, és megmenekültem kezei közül.*

30. *Ha dicsekednem kell.* A fentebbiek záradéka: Pál örömet dicsekszik mindazzal, amit gyengeségének nevez, vagyis ami e világ fel fogása szerint inkább megvetésére szolgált, mintsem dicsekvésére. Ilyen volt az éhezés, a szomjazás, ilyenek voltak a bebörtönzések, a megkövezések, az ostorozások és más effélék – ezeket általában úgy szégyelljük, mint nagy gyalázatokat.

31. *Isten és... Atyja.* Mivel hatékony fogást akar eszközölni, amely mindazáltal eléggé ismeretlen, esküt iktat be, s azzal erősíti meg mondanóját. Figyeljük meg, mi a formája a kegyes eskünek, tudniillik amikor az igazság megerősítése végett Istent hívjuk tanúbizonysággul.² A szóban forgó üldözés az első kiképzési gyakorlat³ volt Pál számára, amint azt Lukácsnál láthatjuk.⁴ S ha újoncként ilyen iskolában edződött, hogyan vélekedjünk a veterán katonáról? Minthogy azonban a szökés nem éppen hősiességre vall, kérdés, miért hozza fel itt menekülését. Válaszolok: a királyi város lezárt kapui jelzik, hogy mekkora szenvedély hevítette az istenteleneket Pál ellen, s hogy nem holmi jelentéktelen dolog miatt gyulladtak ilyen indulatra.⁵ Mert ha Pál nem harcolt volna ezzel az újszerű és szokatlan kitartással Krisztusért, sohasem zúdultak volna fel annyira az istentelenek. De ritka állhatatossága főleg abból tűnt ki, hogy bár épp csak kicsúszott üldözői markából, mégsem szűnt meg az egész világot kihívni maga ellen, mert félelem nélkül végezte az Úr munkáját. Ambár az is lehet, hogy

⁵¹Vö. ad 2Kor 10,4.

⁵²συνπάθεια.

⁵³Kálvin a 30. versztől következő szakaszt a 12. fejezethez sorolja.

¹Kálvin a 11,30-tól következő szakaszt a 12. fejezethez sorolja.

²Vö. Inst. 2,8,27.

³*Tirocinium* – tkp. katonai felkészítés, újoncok kiképzése.

⁴Vö. ApCsel 9,23–25.

⁵A francia változat figyelembevételével: *et qu'ils n'avoient point conçu telle fureur pour une chose légère et de petite conséquence.*

csúfot úz a törtetőkből, akik ugyan tapson, pártfogáson, megtisztelő címeken és kellemes barátságokon kívül semmi mást nem tapasztaltak, mégis azt akarták, hogy a legkiválóbbak közé számítsák őket. Ezzel szemben – mondja Pál – ő úgy be volt kerítve, hogy csak nyomorúságos és szégyenletes szökéssel tudta nagy nehezen megmenteni életét. Ha valaki azt kérdi, hogy miért volt Pálnak szabad a falon áthatolnia, holott ez akkoriban főbenjáró bűnt volt, azt felelem, hogy először is nem biztos, hogy ezt a kihágást Keleten is szankcionálta a törvény; de ha így is volt, Pál mégsem vétett, mert nem ellenséges szándékkal, nem is tréfából tette azt, hanem kényszerből, márpedig a törvény nem bünteti azt, aki azért ereszkedik le a falakon, mert csak így tud kimenekedni a tűzvészből. S miben különbözik a tűzvész a rablók kegyetlenségétől? A törvényekben mindig a dolog lényegét és a méltányosságot kell szem előtt tartani, s ez a megfontolás minden vétség alól felmenti Pált.

12,1. A dicsekvés azonban nem használ nekem; rátérek azért a látomásokra és az Úr kijelentéseire. 2. Ismertem⁶ egy embert Krisztusban, aki tizen-négy évvel ezelőtt (hogy testben-e, nem tudom; hogy testen kívül-e, nem tudom; Isten tudja), mondom, ez az ember elragadtatott a harmadik égig. 3. És tudom, hogy ez az ember (hogy testben-e, hogy testen kívül-e, nem tudom; Isten tudja) 4. elragadtatott a paradicsomba, és hallott kimondhatatlan beszédeket, amelyeket nem szabad embernek kibeszélnie. 5. Az ilyen emberrel dicsekszem; magammal pedig nem dicsekszem, hacsak nem erőtlenségemmel.

1. *A dicsekvés nem használ nekem.* Most mintegy félúton megáll, és nem megy tovább, s ily módon még jobban leleplezi vetélytársai arcátlanságát; kijelenti, hogy akarata ellenére bocsátkozott velük efféle versengésbe. Mert micsoda szemérmatlenség volt innen-onnan összekeregetniük vagy inkább összekoldulniuk a dicséreteket, hogy ezzel a nagy emberrel felérjenek!? Ami az utóbbira vonatkozik, saját példájával inti őket, hogy minél több és kiválóbb kegyelmi ajándékkal emelkedik ki közülünk valaki, annál kevésbé szabad kiválóságával gondolnia. Bizony, veszélyes az efféle gondolkodás, mert mintegy útvesztőbe keveredve, nyomban eltéved az ember: csak az ajándékai lebegnek a szeme előtt, de magamagát nem ismeri. Pál elővigyázatos, nehogy ez történjen vele. Igen, Isten kegyelmi ajándékait el kell ismernünk, először is, hogy hálára ébredjünk értük, másodsor, hogy

⁶Kálvin, Erasmus: *noo*; Vulgata: *scio*.

éljünk is velük; de igen veszedelmes, ha valaki ez alapján akar dicsekedni.

Rátérek azért a látomásokra. Azaz: nem fogok a földön csúszni, hanem kénytelen leszek magasabbra emelkedni; ám félek, hogy az ajándékok fensége elragad, s megfélemlítek magamról. És valóban, ha Pál nagyravágyásból dicsekedett volna, alábukott volna a magasból, mert egyedül az alázatosság szilárdítja meg nagyságunkat Isten előtt. *A látomások és kijelentések között az a különbség, hogy a kijelentés sokszor vagy álom, vagy jövendölés révén adatik, miközben semmi szemmel látható nem történik, míg a látomás szinte sohasem adatik kijelentés nélkül, vagyis anélkül, hogy az Úr ki ne nyilvánítaná akaratát.*

2. *Ismertem egy embert Krisztusban.* Mivel mértéket akar tartani, egyetlen példát választ ki, de erről is úgy szól, hogy közben jelzi: nem dicsekvésből áll elő vele. Hiszen mi másért szól más személyében, s nem a maga nevében? Vagyis mintha ezt mondaná: jobb szeretnék hallgatni róla, inkább akarnám ezt az egészet magamban tartani, de ők nem hagyják. Tehát hebegve fogok itt beszélni, hogy lássák csak: akaratom ellenére szólok. *A Krisztusban kifejezésről némelyek azt tartják, hogy megerősítésül szúrja közbe.⁷ Én inkább a szándékra vonatkoztatom; Pál így jelzi, hogy nem magával törődik, hanem csak Krisztusra van tekintettel. Mikor azt mondja, hogy nem tudja, vajon testben-e, vagy testen kívül-e, csak még jobban kifejezi a kijelentés nagyságát. Ezen ugyanis azt érti, hogy Isten úgy cselekedett vele, hogy a módját maga sem fogja fel. Márpedig egyáltalán nem hihetetlen, hogy Isten olykor úgy jelenti ki magát nekünk, hogy a módja rejtve marad értelmünk előtt. De ez csökkenti a hit bizonyosságát, amely egyedül azon alapszik, hogy tudjuk: Isten beszél hozzánk. Sőt, inkább tanuljuk meg innen, hogy csak azt kívánjuk megismerni, amit szükséges megismernünk, a többit bizzuk Istenre. Azt mondja tehát: nem tudja, vajon ez az ember testben és lélekben emelkedett-e a mennybe, vagy csak a lelke ragadtatott oda.*

Tizen-négy évvel ezelőtt. Sokakat az [elragadtatás] helye is izgat, de nem feladatunk kíváncsiságukat kielégíteni. Az Úr először látomásban mutatta meg magát Pálnak, amikor a zsidóktól az evangélium hitére vezette; de akkor még nem bocsátotta ezekhez a titkokhoz, hiszen Anániásnak is az elemi ismeretekre kellett tanítania őt (ApCsel 9,10.17). Az a látomás tehát előkészület volt, hogy taníthatóvá váljék. Lehet, hogy arra a látomásra utal, amelyről Lukács elbeszélése szerint is említést tesz (ApCsel 22,17). De ne foglalkozzunk a kellesténél töb-

⁷Biblia Vulgata, ad loc. – *confirmatio in affectu carnis.*

bet ezekkel a találgatásokkal, hiszen látjuk, hogy Pál tizennégy évig hallgatott róla, és most sem szólna egy szót sem, ha ellenségei nem kényszerítenék rá.

A *harmadik égit.* Nem a filozófusok módjára különbözteti meg itt az egeket, hogy minden egyes bolygót eszerint jelöljön meg. A harmas számmal kiváltképpen⁸ azt jelöli meg, ami a legmagasabb és legtökéletesebb. Sőt, a menny (*ég*) szó itt önmagában is Isten boldog és dicsőséges országát jelenti, mely magasabban áll az összes égitestnél, sőt magánál a mennyboltozatnál – s így a világegyetem egész szerkezeténél is.⁹ Pál azonban nem elégszik meg az egyszerű elnevezéssel, hanem hozzáteszi, hogy a legnagyobb magasságba és a legbelső szentélybe hatolt be. Mert a mi hitünk a mennybe emelkedik, s oda hatol be: márpedig fokozat és magasság tekintetében feljebb állnak azok, akik az ismeretben mások felett kitérnek. De a harmadik égbe hatolni csak igen keveseknek adatott meg.

4. A *paradicsomba*. A Szentírás Isten kertjét nevezi a legkellemebb és a legkívánatosabb helynek, ezért a görögöknél az jött szokásba,¹⁰ hogy a paradicsom szóval a mennyei dicsőséget kezdték jelölni, még Krisztus eljövetele előtt is, miként ez az Ecclesiasticusból kitűnik (JSirá 40,17,28). S ez az értelme Lukácsnál (Lk 23,43) Krisztus feleletének is, melyet a latorhoz intézett: Ma velem lesz a paradicsomban. Vagyis: üdvözült állapotodban és létedben fogod élvezni Isten jelenlétét.

Hallott kimondhatatlan beszédek. A *beszéd* kifejezéssel, szerintem, nem a dolgot jelöli, ahogy különben héber nyelven általában ezt nevezik,¹¹ mert akkor a *hallani* ige nem vágna ide. Ha mármost valaki azt kérdezné, hogy mik lehetek ezek a beszédek, röviden felelek: nem ok nélkül mondja Pál, hogy *kimondhatatlanok*, vagyis nem szabad azokat kibeszélnie. Erre mondhatná valaki: eszerint felesleges és haszontalan volt, amit Pál hallott, hiszen minek hallotta, amiről sosem szólhat! Erre azt felelem: ez magáért Pálért történt. Mert akire annyi roppant nehézség várt, hogy abba ezer szív is beleszakadt volna, azt különleges módon kellett megerősíteni, hogy sose hátráljon meg, hanem győzhetetlenül helytálljon. Gondoljuk meg kissé, hogy hány és miféle ellensége volt a tanításának, hány és miféle mesterkedéssel támadták azt – s többé nem fogunk csodálkozni, hogy miért hallott többet, mint amit elmondhatott. S vegyünk belőle hasznos intést is: szabjunk határt az

⁸κατ' ἑξοχῆν.

⁹Universa mundi machina – lásd Inst. I.1.10.

¹⁰Kálvin feltehetően a Septuaginta fordítására utal.

¹¹חִמְמָה חִמְמָה דבר.

ismeretszerzésnek. Természetünknel fogva hajlunk a kíváncsiságra, vagyis: mellőzzük vagy épp csak könnyedén és hanyagul megízleljük az építő tanítást, és inkább haszontalan kérdésekre vesztegetjük az időt. Ehhez jön még elbizakodottságunk és vakmerőségünk, vagyis nem habozunk ismeretlen és rejtett dolgok felől dönteni. Jórészt ebből a két forrásból támadt nálunk a skolasztikus teológia, s mindaz, amit az a füllengető Dionüsziosz koholni merészelt a mennyei hierarchiáról.¹² Legyünk hát józanok, hogy csak azt kívánjuk tudni, amit az Úr ki akart jelenteni egyházának. Ez legyen a tudásunk határa.

5. Az *ilyennel*. Mintha ezt mondaná: bár jogom van a dicsekvésre, nem szívesen élek vele. Én inkább a gyengeségeimmel szoktam dicsekedni. Ám ha rosszakaróim annyira felfingerelnek, hogy több dicsekvést csikarnak ki belőlem, mint szeretném, meglátják majd, hogy olyan emberrel van dolguk, akit Isten nagyszerűen felékesített, és magasra is emelt, hogy szertefoszlassa üres állításait.

6. *Mert ha dicsekedni akarok, nem leszek balga; mert igazságot mondok; de megtürtőztetem magamat, nehogy valaki többnek tartson, mint aminek lát, vagy amit hall tőlem.* 7. *És hogy a nagyszerű kijelentések¹³ miatt el ne bizakodjam, ösztöke adatott a testembe, a Sátán követe,¹⁴ hogy gyötörjön engem, hogy módfelett el ne bizakodjam.* 8. *Ezért háromszor könyörögtem az Úrnak, hogy távozzék el ez tőlem; 9. és ezt mondta nekem: Elég neked az én kegyelmem; mert az én erőm erőtlenség által teljesedik. Nagy örömmel dicsekszem azért erőtlenségeimmel, hogy Krisztus ereje lakozzék bennem.* 10. *Annak okáért gyönyörködöm az erőtlenségekben, gyaláztatásokban, ínségekben, üldözésekben és szorongatásokban Krisztusért; mert amikor erőtlén vagyok, akkor vagyok erős.¹⁵*

6. *Mert ha dicsekedni akarok.* Elébe vág a rágalmaknak, nehogy rosszakarói úgy értsék kijelentését, miszerint nem akar dicsekedni: nem akarsz, mivel nem teheted! Joggal tehetném – mondja –, és nem vádolhatnának hiúsággal, mert van mivel [dicsekednem]; de elálllok tőle. A *balgaságot* itt más értelemben veszi, mint korábban,¹⁶ mert még azok is ostobák és utálatosak, akik okkal dicsekednek, ha kérdés vagy nagyravágyás tűnik fel náluk. De a balgaságnál is utálatosabb és túr-

¹²Dionysius Areopagita, De coelesti harmonia.

¹³τῆ ὑπερβολῆ τῶν ἀποκαλύψεων – Vulgata: *magnitudo revelationum*; Kálvin: *excellencia revelationum*.

¹⁴ἄγγελος Σατανᾶ – Vulgata: *angelus Satanae*; Kálvin: *nuntius Satanae*.

¹⁵δυνατός, ἴμυ – Vulgata: *potens sum*; Kálvin: *robustus sum*.

¹⁶Vö. ad 2Kor 11,1.

hetetlenebb, ha valaki alaptalanul dicsekszik, azaz valaminek hazudja magát, holott nem az. Mert akkor a könnyelműséghez pimaszság is csatlakozik; márpedig az apostol abból indul ki, hogy amennyire igazat mond, épp annyira alázatos is. Erasmus így fordította: megkíméllek titeket attól¹⁷ – nekem azonban jobban tetszik, hogy: *elállok tőle*, vagy *türtöztetem*, avagy megkímélem magamat.

Nehogy valaki többnek tartson. Hozzáfűzi az indokolást: elégedett azzal a szereppel, amit Isten adott neki. Kinézésem – mondja – és beszédem semmi nagyszerűt nem ígér felőlem, nem tiltakozom hát, ha jelentéktelennek tartanak. Láthatjuk ebből, hogy mennyire szerény volt ez az ember, hiszen egyáltalán nem restellte a külsejében és beszédében mutatkozó jelentéktelenségét, pedig kitűnő ajándékokkal bővülködött. De az sem értelmetlen, ha úgy magyarázzuk ezt, hogy meg volt elégedve adottságaival, és azért nem mond semmit ön maga felől, hogy leleplezze az álapostolokat, akik viszont számos olyan dolog okán dicsekedtek, melyekből semmi sem volt látható. Mindazáltal én azt tartom helyesebb magyarázatnak, amit először említettem.

7. *És hogy a nagyszerű kijelentések.* Ez a második ok: Isten vesszővel szelídítette, hogy minden elbizakodást féken tartson benne. Ezt a vesszőt itt *ösztokének* nevezi,¹⁸ s az ökörtartásból veszi a hasonlatot. A *testem* szó a görögben dativusban van,¹⁹ ezért Erasmus így fordította: test által,²⁰ én azonban inkább azt értem rajta, hogy ennek az ösztökének a döféseit hordta a testében. Mármost az a kérdés, hogy mi volt ez az *ösztoke*? Nevetséges vélemények szerint Pált valami szenvedély nyugtalanította.²¹ Ezt a képzelgést el kell utasítani. Mások szerint gyakori főfájások gyötörték.²² Chrysostomus inkább úgy gondolja, hogy Pált Hümenaiosz és Alexandrosz és a hasonló nyugtalanították, akik a Sátán ösztönzésére számos kellemetlenséget okoztak neki. Én úgy gondolom, hogy a kifejezés minden olyan megpróbáltatást magában foglal, melyek Pált érték. Mert a *test* itt – véleményem szerint – nem a fizikai testet, hanem a léleknek még újjá nem született részét jelenti,²³ s így ez az érteleme: ösztöke adatott nekem, hogy a testemet szurkálja, mert még nem vagyok annyira lelki ember, hogy ne lennék kitéve a

¹⁷ φείδομαι δέ – Erasmus: *parco autem vobis*; Kálvin az ige mediopasszív jellegére hivatkozik: *parco autem*.

¹⁸ σκόλοψ – a magyar fordítások többsége szerint: tövis. Kálvinnál: *stimulus*; a francia változatban: *aigullion*.

¹⁹ τῆ σαρκί.

²⁰ *Per carnem* – Erasmus, ad loc.

²¹ Bullinger (ad loc.) véleménye szerint a magyarázat Theophylactusig megy vissza.

²² Hieronymus, Augustinus, Theophylactus. Nézeteiket ismerteti Bullinger, ad loc.

²³ *Caro hic... non corpus, sed partem animae noudum regeneratam significat.*

testi²⁴ megpróbáltatásoknak. Ezenkívül a *Sátán követének* nevezi, mert ahogy minden megpróbáltatás a Sátántól jön, úgy mihelyt ezek ránk zúdulnak, figyelmeztetnek is a Sátán jelenlétére. Ezért bármiféle megpróbáltatást tapasztalunk, ébredjünk fel, és idejében fegyverkezzünk fel a Sátán támadásainak visszaverésére. Pál számára is hasznos volt ezt észbe venni, mert ez a belátás nem engedte, hogy gondtalanul ujjongjon. Hiszen akit veszélyek vesznek körül, és ellenség szorongatja, az még nem énekelhet győzelmi dalt. Az Úr – mondja – igen jó orvossággal gondoskodott arról, hogy el ne bizakodjam, mert ha ez köt le, és vigyáznom kell, nehogy a Sátán bekerítsen, ez visszatart a kevélykedéstől. Mindazáltal nemcsak ilyen módon segítette őt Isten, hanem azzal is, hogy megalázta. Hozzáteszi, hogy: *gyötörjön engem* – amivel finoman azt fejezi ki, hogy rendre és alázaatra kényszerült. Bizony, kegyetlen sértés a pofoncsapás,²⁵ ha tehát valakinek véresre verik az arcát, az nem mer az emberek szeme elé kerülni a szégyen miatt. Így bármilyen erőtlenség is gyötör, emlékezzünk arra, hogy az Úr mintegy pofonokkal gyötör minket, hogy szégyenkezésre kényszerítsen, s ezáltal alázaatra tanítson. Ezt pedig főleg azok fontolják meg, akik amúgy kiváló erényekkel tűnnek ki, hátha erényeik közé keveredve hibáik is vannak, vagy ha gyűlölet gyöttri őket, vagy rágalmakat szórnak rájuk: ezek nemcsak vesszői a mennyei Mesternek, hanem pofonjai is, hogy szégyenkezés töltse el őket, és minden hősködést elfojtsanak bennük. De gondolja meg azt is minden istenfélő, hogy milyen erős a felfuvalkodottság mérge (ahogy Augustinus mondja az apostol szavairól szóló harmadik prédikációjában²⁶), ha csak ellenméreggel lehet gyógyítani. S valóban, ahogy ez volt az ember megromlásának is az oka, éppúgy ez a végső bűn is, amellyel meg kell küzdenünk. A többi bűnnek a gonosz tettek közt a helye, ettől azonban éppen a legjobb cselekedetek esetén kell félni; ráadásul olyan makacsul fészkel a természetünkben, és olyan mélyen rögzült bennünk, hogy csak a legnagyobb nehézség árán irtható ki. Gondoljuk meg alaposan, hogy ki beszél itt! Legyőzött megannyi veszélyt, gyötrelmet és bajt, diadal-maskodott Krisztus összes ellenségén, elűzte a halálfélelmet, egyszóval: megtagadta a világot; de lám, a dölyföt nem igázta le egészen, sőt olyan kétes volt a küzdelem kimenetele, hogy csak arcucsapások árán volt képes legyőzni azt.

Az apostol példájából okulva nekünk is úgy kell háborút viselnünk más bűnökkel szemben, hogy a főerőt ennek legyőzésére for-

²⁴ *Secundum carnem*.

²⁵ Kálvin a κολοφίλας igeát magyarázza. Vö. Mt 26,67; 1Kor 4,11.

²⁶ *Augustinus*, Sermo de Verbi Apostoli 3 (Sermo 163), MPl. 38,893.

dítjuk. De mit akar azzal mondani, hogy a Sátán, aki kezdettől fogva embergyilkos volt,²⁷ Pálnak orvosa lett, s nemcsak testi mivoltának jobbításában, hanem, ami nagyobb dolog, lelkének gyógyításában is? Azt felelem, hogy a maga természetének és szokásának megfelelően a Sátán csak ölni és pusztítani akart,²⁸ és tövise,²⁹ amelyről Pál megemlékszik, halálos méregbe volt mártva, de az Úrnak különös jótéteménye folytán az, ami természeténél fogva méreg volt, orvossággá változott.

8. *Ezért háromszor könyörgtem az Úrnak. A háromszornak* itt is a gyakori ismétlődés az értelme,³⁰ s azt akarja vele jelezni, hogy igen terhes volt számára az a gyötrelme, amelynek elmúlásáért oly gyakran könyörgött. Ha ugyanis könnyű lett volna, vagy könnyen tűrhető, nem kívánt volna attól annyira megszabadulni. De – mint mondja – ezt mégsem érte el, amiből kitűnik, hogy milyen nagy szüksége volt az alázatra. Tehát megerősíti, amit az imént mondott, hogy ez a fék visszatartotta az elbizakodástól, hiszen ha a szabadulásból vált volna hasznára, nem utasította volna el az Úr.

De látszatra mintha ebből az következne, hogy ha nem akarjuk Isten összes ígését üressé tenni, akkor Pál nem hitből könyörgött. Hiszen a Szentírásban mindenütt azt halljuk, hogy amit hitből kérünk, azt elnyerjük. Pál könyörög, s nem nyeri el. Válaszom: ahogy a kérésnek más és más a módja, úgy az elnyerésnek is két fajtája van: egyszerűen kérjük azt, amire nézve biztos ígéletünk van – ilyen Isten országának beteljesedése, nevének megszenteltetése, a bűnök megbocsátása, s mindaz, ami nekünk üdvös. De amikor azt hisszük, hogy Isten országa csak ilyen vagy olyan módon vihető előbbre, sőt, úgy is kell előmozdítani, vagy nevének megszenteléséhez ez vagy az szükséges, gyakran tévedni fogunk ebbéli véleményünkkel. Hasonlóképpen, gyakran képzelődünk üdvösségünket illetőleg is. Tehát ezeket szilárdan és feltételek nélkül kell kívánnunk! A mód meghatározása viszont nem a mi dolgunk, mert ha módot firtatjuk, abban mindig benne foglaltatik valami kikötés. Pál nem volt annyira tapasztalatlan, hogy ne tudta volna ezt. Azért ami a kérésének célját illeti, nem kétséges, hogy Isten meghallgatta őt, ámbár a formáját tekintve visszautasította. Ez pedig arra int minket, hogy ne veszítsük el bátorságunkat, mintha hiábavaló fáradság volna az imádság, ha Isten nem tesz kérésünknek eleget, vagy nem teljesíti óhajtásunkat. Ellenkezőleg, legyen

²⁷Vö. Jn 8,44.

²⁸Vö. Jn 10,10.

²⁹*Aculeus*.

³⁰Vö. ad 2. vers.

számunkra elég az ő kegyelme: ő soha nem hagy el minket. Igen, olykor éppen könyörületéből tagadja meg az övétől azt, amit a hitetleneknek haragjában megenged – és ennek az az oka, hogy jobban látja, mi van a javunkra, mintsem hogy értelmünk felfoghatná azt.

9. *És ezt mondta nekem.* Nem biztos, hogy kijelentésnek vette ezt a feleletet, de nem is fontos tudnunk. Hiszen Isten felel nekünk, mikor Lelke által megerősíti szívünket, és vigasztalásával felsegit, nehogy elessünk a reménytől és a türelemtől. Azt parancsolja Pálnak, hogy elégedjék meg az ő kegyelmével, s mindaközben ne vonakodjék ostromától sem; tehát tartson ki a bajban, bármeddig is tart az, mert nagy-szerű dolog történik velünk, ha Isten kegyelme jön a segítségünkre. S ez elég. A *kegyelem* szó itt nem Isten kedvezését jelenti (mint másutt), hanem mint névátvitel: ez itt a Szentlélek segítsége, amelyben Isten szabad jóindulatából részesülünk. S ez elég a hívőknek, mert erős és felülmúlhatatlan támasz ez számukra, hogy soha el ne essenek.

Mert az én erőm. Úgy szoktuk gondolni, hogy a gyengeségünk az akadálya annak, hogy Isten érvényre jutassa bennünk erejét; ezt nemcsak tagadja Pál, hanem ellenkezőleg azt állítja, hogy Isten ereje rendszeresen akkor jut érvényre, amikor nyilvánvalóvá lesz a gyengeségünk. Hogy ezt világosabban megértsük, különbséget kell tenni Isten ereje és a mienk között. Mert az *én* szóban nyomaték van. Az *én erőm* (vagyis ami segít az emberek nyomorúságán, felemeli őket a bukásból, és megújítja őket fogyatkozásaikban), az *én erőm* – mondja az Úr – az emberek gyengeségében *teljesedik*, vagyis anyagra talál, hogy kiáradjon benne, mikor az emberek gyengesége feltárul, sőt éppen ekkor válik világossá, hogy ennek így is kell lennie. Mert a *teljesedik* szó az emberi tapasztalatra és felismerésre vonatkozik, hiszen Isten ereje akkor éri el a célját, mikor ragyogva felfénylik és magasztalják. Bizony, az emberek még csak kóstolót sem kapnak belőle, ha előbb meg nem győződtek a saját nyomorúságukról, s viszont azonnal elfelejtik, hogy mit ér, ha nem gyötri őket szüntelen saját gyengeségük átérzése.

Nagy örömmel. Ez az utóbbi mondat megerősíti fentebbi magyarázatomat. *Dicsekedni fogok* – mondja – *az én erőtlenségemmel, hogy Krisztus ereje lakozzék bennem.* Tehát aki röstelli ezt a dicsekedést, az elzárkózik Krisztus ereje elől, és elutasítja magától. Krisztus kegyelmének ugyanis akkor adunk helyet, amikor valóságos szívbeli alázattal át-érezzük és megvalljuk erőtlenségünket. A völgyeket esők öntözik és teszik termékkennyé, viszont a magas hegycsúcsok szárazon és meddőn maradnak; tehát legyen völgygyé, aki be akarja fogadni Isten lelki kegyelmének mennyei esőjét. Hozzáteszi: *nagy örömmel.* S ezzel megmutatja: olyan nagy epekedés hevíti Krisztus kegyelme iránt, hogy

semmitől sem vonakodik, csak elnyerhesse azt. Mert bizony, látjuk, sokan engednek Istennek – nehogy szentségtörést kövessenek el dicsősége után kapkodva –, de csak kényszeredetten engednek, vagy legalábbis nem olyan szabad szívvel, mint illenék.

10. Gyönyörködöm az erőtlenségekben. Nem kétséges, hogy az erőtlenség szót különböző értelemben használja, hiszen fentebb testében átértzett gyötrelmeknek nevezte erőtlenségét. Most azokra a külső körülményekre vonatkoztatja, melyek okán megveti őt a világ. Miután azonban általában szól mindenféle erőtlenségről, rátér egy-egy fajta leírására is, amire éppen az ad alkalmat, hogy az imént általában szolt erőtlenségéről. Jegyezzük meg tehát, hogy az erőtlenség szó általános értelmű, s magában foglalja természetünk gyengeségét is, de azt is, ami okot adhat a megvetésre. Most Pál külső megvetéséről van szó. De az apostol messzebb megy, s rámutat: az Úr őt mindegyik módon megalázta, hogy nyomorúságában még jobban felragyogjon Isten dicsősége, amely valamiképpen el van rejtve és temetve, amikor magasba törtet az ember. Most újból visszatér a saját erényeire, amelyek azonban sokak szemében inkább megvetetté tették őt, ahelyett, hogy becsülést és dicsőséget szereztek volna neki.

Mert amikor erőtlén vagyok. Azaz: minél több a hiányom, annál bővebben juttat nekem az Úr az ő erejéből, bármiben mutatkozik a szükség. A bölcselkedők vitézsége pusztá vakmerőség, vagy inkább esztelen bőszület, ilyen szokta elragadni a rajongókat is. De aki valóban erős akar lenni, az ne vonakodjék egyúttal gyenge lenni. Legyen – mondom – magában gyenge, hogy erős legyen az Úrban!³¹ Ha valaki azt hozná fel ez ellen, hogy Pál itt nem az erő hiányáról, hanem a szegénységről és más nyomorúságokról beszél, azt felelem, hogy ezek mind arra való gyakorlatok, hogy tisztába jöjjünk erőtlenségünkkel. Mert ha Isten nem gyakorolta volna Pált az efféle megpróbáltatásokkal, sohasem látta volna be igazán gyengeségét. Tehát itt nemcsak a szegénységre és más nyomorúságokra utal, hanem ezek eredményeire is, mint amilyen például, a gyengeségünk beismerése, az önhiátság megszünte, az alázat.

11. Dicsekedvén balgává lettem; ti kényszerítettetek rá. Mert nektek kellett volna engem ajánlanotok; hiszen semmiben sem vagyok alábbvaló a fő apostoloknál, noha semmi vagyok. 12. Apostolságom jelei pedig bizonyossá lettek közöttetek a sok tűrésben is, jelben is, csodában is, és erőben is. 13. Mert ugyan miben lettetek kisebbé a többi gyűlekezethez képest, ha csak

³¹Vö. 1P 6,10.

nem abban, hogy nem voltam terhetekre? Bocsássátok meg nekem ezt az igazságtalanságot! 14. Íme, harmadszor is kész vagyok hozzátok menni, és nem leszek terhetekre; mert nem azt keresem, ami a tiétek, hanem titeket magatokat. Mert nem a gyermekek tartoznak a szülőknek gyűjteni, hanem a szülők a gyermekeknek. 15. Én pedig nagy örömmel hozok áldozatot, sőt, áldozom magamat is a ti lelketekért; ámbár ha jobban is szeretlek titeket, akik kevésbé szerettek engem.

11. *Balgává lettem.* Eddig különböző mentségekkel kért elnézést, hogy szokása és akarata ellenére, sőt az illendőség és az apostoli tisztesség dacára a saját érdemeit hirdette. Most kérés helyett szemrehányással él, a korinthusiakra hárítja a hibát, amit nekik kellett volna megelőzniük. Mert amikor az álapostolok Pált becsmérelték, kötelességük lett volna határozottan szembeszállni velük, s hiteles tanúságot tenni erényei mellett. S éppen jókor feddi őket, nehogy félremagyarázzák védekezését, amit hálátlanságuk kényszerített ki belőle, vagy éppen tovább folytassák rágalalmazását.

Hiszen semmiben. Hálátlanok vagyunk Isten iránt, ha eltűrjük, hogy gonosz és rosszakaratú emberek gyalázzák és ócsárolják ajándékait (melyeknek tanúi vagyunk). Ebben a vétekekben marasztalja el a korinthusiakat, akik ugyan tudták, hogy Pál egyenlő a fő apostolokkal, mégis hallgattak az őt becsmérlő rágalmozókra. *Fő apostolok* alatt némelyek Pál vetélytársait értik, akik elsőséget követeltek maguknak.³² Én azonban azokat értem, akik a Tizenkettő között is elsők voltak; mintha ezt mondaná: hasonlítsanak csak össze bármelyik apostollal, nem félek, hogy kisebbnek bizonyulok. Mert Pál ugyan igen jó viszonyban volt az összes apostollal, olyannyira, hogy kész volt maga helyett őket magasztalni, mégis nyomban harcba szállt, ha valaki a címükkel kellett magát. Az álapostolok ugyanis azzal takaróztak, hogy a Tizenkettő társaságához tartoznak, hogy minden gondolatukat ismerik, s minden szándékukkal tisztában vannak stb. Így aztán Pál, látva, hogy álarcok mögé bújva hamisan dicsekednek költött címeikkel, és ily módon szereznek maguknak hitelt a tudatlanok körében, kénytelen volt ehhez az összehasonlításhoz folyamodni. Kiegészítést is fűz hozzá: *noha semmi vagyok*, s ezzel azt fejezi ki, hogy semmit sem akar a magáénak tekinteni, csak az Úrban akar dicsekedni.³³ De az is lehet, hogy megengedéssel él, s így fejezi ki, hogy mit terjesztenek róla rosszindulatú ellenségei és rágalmozói.

³²Erasmus; Bultinger, ad loc.

³³Vö. 2Kor 10,17.

12. *Apostolságom jelei.* Az apostoli jegyeket olyan pecséteknek tekintti, melyek az apostolság hitelesítésére szolgálnak, vagy igazolják és bizonyítják azt. Mintha ezt mondaná: Isten úgy megerősítette már közöttetek az én apostolságomat, hogy az nem szorul további bizonyításra. Első jelként a *türelmet* nevezi meg, és pedig vagy azért, mert hősi lélekkel hordozta ellenségeinek és a Sátánnak minden támadását, és nem hátrált meg semmiben, de győzhetetlenül megállott, vagy pedig azért, mert a maga kiválóságáról megfélekedve nyugodt lélekkel elviselt minden jogtalanságot; lenyelte a számtalan utálatosságot, türelemmel győzte a méltatlanságokat. Ez a hősiesség erény mennyei pecsét – Isten ezzel jelölte meg az apostolokat.

A második helyre a *csodákat* teszi. Azzal ugyanis, hogy három szóban fejezi ki a *jeleket, csodákat és erőket*, gyakorlatilag ugyanazt adja vissza, s így tesz másutt is.³⁴ Azért mondja, hogy *jelek*, mert ezek nem üres látványosságok voltak, hanem az emberek tanítására szánta Isten. Azért mondja, hogy *csodák*, mert újdonságuk felébresztette és felrázta az embereket. S azért mondja, hogy hatalmak vagy *erők*, mert ezek inkább az isteni hatalomnak ismertetőjelei, s nem a természet rendes folyásából vett felismerések. Tudjuk továbbá, hogy az evangéliumi kor kezdetén az volt a csodák legfőbb célja, hogy megszilárdítsák a tanítás tekintélyét; tehát minél több csodával ajándékozott meg valakit Isten, annál jobban megerősítette szolgálatát, ahogy erről a Római levél 15. részénél szóltunk.³⁵

13. *Mert ugyan miben.* Fokozza hálátlanságuk vétkét, hiszen kiválóságával az ő javukat szolgálta, apostolságának hitelesítéséből pedig hasznot húztak, mégis egyetértettek az álapostolok rágalmaival. Iróniával fűzi hozzá a megengedést: *hacsak abban nem, hogy nem voltam terhetekre*, hiszen valójában az volt a tetőpontja a sok jótéteménynek, amit értük tett, hogy ingyen szolgált nekik. S hogy aztán megvetették őt – amint tették –, mi más volt az, mint szerénységének kicsúfolása? S micsoda embertelenség is! Méltán ostorozza hát ilyen keményen ostoba fennhéjázásukat.

Bocsássátok meg nekem ezt az igazságtalanságot. Kétszeresen is hálátlannok voltak, mert nemcsak megvetették őt, holott jótéteményei lekötözték őket, hanem jóságát a gyalázatára fordították vissza. Chrysostomus szerint nincs itt semmiféle irónia, sőt inkább a mentegelőzős szavai ezek,³⁶ ám ha valaki alaposabban megfontolja az egész össze-

³⁴ 2Thessz 2,9.

³⁵ Róm 15,19.

³⁶ Chrysostomus, ad loc.

függést, könnyen be fogja látni, hogy értelmezése nem egyezik Pál szándékával.

14. *Íme, harmadszor is.* Dicséri saját eljárását, amiért igen gyatrán fizettek meg a korinthusiak. Azt mondja ugyanis, hogy két okból nem tart igényt tulajdonukra: egyrészt *őket magukat keresi*, s nem a vagyonukat, másrészt szeretné betölteni atyai tisztét a javukra. Ebből is láthatjuk, milyen nagy dicséretet érdemel szerénysége, amely korinthusiaknál csak megvetést szerzett neki.

Nem azt keresem, ami a tiétek. Az igazi és derék pásztor tiszte nem az, hogy hasznot húzzon a juhokból, hanem az, hogy a juhok javát szolgálja. Mindazáltal jegyezzük meg, hogy nem azért kell az embereket keresni, hogy kinek-kinek legyen saját tanítványa. Rossz dolog a nyereségvágy rabjává lenni, vagy nyereségszerzéstől vezérelve vállalni a pásztori hivatalt, de nagyravágyásból tanítványokat elszakítani: sokkal rosszabb. Pál úgy érti ezt, hogy nem vágyik fizetésre, hanem kizárólag a lelkek üdvösségével törődik. De még báj is van abban, amit mond, hiszen mintha így szólna: én nagyobb jutalmat keresek, mint gondoljátok, nem elégszem meg a vagyonotokkal, hanem mindenestől titeket kereslek, hogy szolgálatom gyümölcséből adjak áldozatot Istennek. Mert mit jelent az, ha valaki megél a maga munkájából? Vajon az emberek vagyont fogja keresni? Ha hűséges pásztor, bizonyára mindig a juhok üdvösségét fogja keresni, semmi mást, a fizetés pedig csak pótlék lesz. De mindig azt a célt kell néznie, amit az előbb említettem. Jaj azoknak, akik más után törekednek!

A szülők a gyermekeknek. Akkor hát Pál nem volt mégsem a filippibeliek atyja? – hiszen ők a távollétében is gondoskodtak róla!³⁷ S akkor a többi apostol sem volt atya? – hiszen a gyülekezetek támogatták őket! Semmi esetre sem ezt akarja mondani, mert nincs abban semmi szokatlan, hogy a szülőket öregségükben gyermekeik tartják el. Tehát attól még azok sem méltatlanok az atyákat megillető tiszteletre, akik a gyülekezetek költségén élnek. Pál csupán arra akar rámutatni az általános természeti törvény alapján, hogy atyai jóindulatából származik, amit tesz. Ezért bizonyágtételét nem szabad az ellenkezőre csavarni, hiszen ezt *atyaként* tette, de ha másképp cselekszik, akkor sem szűnt volna meg atyjuk lenni.

15. *Én pedig nagy örömmel hozok áldozatot.* Ez inkább kegyességének, mint az atyai szeretetének a bizonyítéka, mert nemcsak munkáját és minden tehetségét kész rájuk áldozni, hanem életét is, sőt, bár hívős elbánásban van része, ő továbbra is megmarad ebben az érületében.

³⁷ Vb. Fil 4,15–16.

Hát hogyné lágyítaná vagy törné meg még a kemény kőszíveket is ez a heves szeretet, főleg ha ilyen állhatatossággal párosul? Egyébiránt Pál itt nem azért beszél magáról, hogy pusztán csodáljuk, hanem hogy utánozzuk is! Tanulják meg azért a pásztorok mind, hogy mivel tartoznak gyülekezeteiknek!

16. *Ám legyen: nem voltam terhettek, hanem álnok lévén ravaszsággal fogtalak meg titeket.* 17. *Vajon kifosztottalak-e titeket bárki által, akiket hozzátok küldtem?* 18. *Megkértem Tituszt, és vele együtt elküldtem ama testvért; csak nem fosztott ki titeket Titusz? Nem egyazon Lélek szerint jártunk-e? Nem egy nyomdokon-e?* 19. *S azt hiszitek megint, hogy mentetetjük magunkat előttetek? Isten előtt Krisztusban szólunk; de mindent, szeretteim, a ti épületekért.* 20. *Mert félek, hogy ha odamegyek, nem olyanoknak találalak majd, amilyeneknek szeretnétek, és engem is olyanoknak találtok, amilyeneknek nem szeretnétek; s hogy valamiképpen viszályok, irigykedések, rágalmazások, [harag, önzés,]³⁸ vádaskodások, forrongások, meghasonlások lesznek köztetek.* 21. *S nehogy, mikor újra odamegyek, megalázzon engem az én Istenem tiköztetek, és sokakat sirassak meg azok közül, akik ezelőtt vétettek, és nem tértek meg a tisztátalanságból, paráz-
naságból és bujaságból, amit elkövettek.*

16. *Ám legyen!* Ezek a szavak azt jelentik, hogy rosszakarói azzal vádolták meg Pált, hogy felfogadott emberei által kizsarlta volna a korinthusiaktól azt, amit ő maga vonakodott elfogadni. Ámbár semmi ilyet nem tett, de ellenségei – mint mondják – a saját mértékükkel mértek másokat. Mert a gonoszoknak az a szokása, hogy arcátlanul mindent Isten szolgálaira fognak, amit maguk szeretnének megtenni, ha alkalmuk adódna rá. Pál tehát kénytelen elhárítani magáról az or-
cátlanul ráhordott vádat, s megvédeni küldötteinek becsületét, mert ha valamit vétettek volna, azt is az ő számlája írták volna.

Ki csodálkozik most már, hogy az adományok dolgában annyira körültekintően járt el ez az ember, akit annyi igazságtalan ítélettel gyötörtek, pedig korábban is mindenben rendkívül óvatos volt?! Szolgáljon hát esete számunkra is példa gyanánt, hogy ne tekintsük sem újdonságnak, sem elviselhetetlennek, ha esetleg hasonló rágalmakra kell válaszolnunk. Főként pedig intsen arra, hogy kötelességeinket nagy gondossággal lássuk el, hogy semmiféle kapaszkodót ne adjunk a rágalmazók kezébe. Mert láthatjuk, hogy nem elég, ha mi magunk bizonyosságát adjuk feddhetetlenségünknek, ha nem ilyeneknek bizo-

³⁸ Kálvinnál a latin szövegben rövidebb a felsorolás. A francia változat teljes.

nyulnak azok is, akiknek munkáját igénybe vesszük. Ezért sose hamarkodjunk el kiválasztásukat, ne végezzük ezt felületesen, hanem mindig nagy gondossággal járjunk el.

19. *Azt hiszitek megint.* Mivel a rossz lelkiismeretű emberek általában szívósabban szokták magukat mentegetni, mint mások, valószínű, hogy azt is rágalmazásra csavarták el, amit Pál levele elején hozott fel szolgálatának védelmére.³⁹ Továbbá, Krisztus szolgálóinak gyakori hibája, hogy túlságosan törődnek tekintélyükkel. Hogy ezt a két rágalmat visszautasítsa, először is kijelenti, hogy ő Isten színe előtt beszél – ettől a rossz lelkiismeretűek mindig megrettennek. Másodszor megerősíti, hogy nem annyira saját magára, hanem inkább rájuk van tekintettel. Kész rossz hír és jó hír által is előrehaladni,⁴⁰ s azért kész akár semmivé is lenni; ám a korinthusiaknak inkább az használt, ha megőrzi megérdemelt tekintélyét, nehogy csorbát szenvedjen a szolgálata.

20. *Mert félek.* Kijelenti, hogy az ő építésük érdekében védelmezi becsületét, mert miután megvetett helyzetbe került, sokan, mintegy megeresztve a kantárt, féktelenkedni kezdtek. Pedig az iránta tanúsított tisztelet jó alap lenne ahhoz, hogy észre térjenek, ha hallgatnának intelmeire. Félek – mondja. Ez a félelem szeretetből fakad, hiszen ha nem törődne velük, könnyen mellőzhetné az egészet. Ráadásul egyáltalán nem kereste a maga hasznát. S máskülönben is, tartunk a megbotrántoztatástól, ha előre látható, hogy káros következménnyel fog járni.

És engem is olyanoknak találtok. A másik félelme az, hogy szigorúbb eljárásra kényszerítik. Márpedig az nemcsak a szeretetnek, hanem a szelídségnek is a jele, ha kerüljük a szigorúságot, és enyhébb orvosságokat keresünk. Mintha ezt mondaná: azért igyekszem most megerősíteni a tekintélyemet, titeket pedig engedelmisségre bírni, hogy ne kelljen keményebben fellépnem makacsságotokkal szemben, ha odamegyek, és nem találom bennetek semmi javulást. Tehát a saját példájával tanítja, hogy a pásztoroknál mindig legyen szelíd gyógyszer, s azokkal orvosolják a hibákat, mielőtt határozott szigorúsághoz kellene folyamodniuk.

Hogy valamiképpen viszályok. Felsorolja azokat a bűnöket, amelyek leginkább eluralkodtak a korinthusiak között, s amelyek csaknem mind ugyanabból a forrásból származtak. Mert ha nem lett volna mindenki önző, sohasem csatáztak volna egymással, sohasem viszálykodtak vol-

³⁹Vö. 2Kor 2. 4.

⁴⁰Vö. 2Kor 6, 8.

na egymás közt, és sohasem acsarkodtak volna egymásra. A felsorolás summája: szeretethiány – túlságosan is lábra kapott az önszeretet⁴¹ és a nagyravágyás.

21. *Nehogy mikor újra odamegyek, megalázzon engem.* Alázatát bűnéül rótták fel neki, ezt a vétküket most visszafordítja a korinthusiakra, akik, bár kötelességük lett volna apostolságát megtisztelni, inkább gyalázzal illették azt. Pál apostolságának dicsósége és dísze éppen az lett volna, hogy ők tovább haladnak a szent életben,⁴² de miután sok bűn áradt el köztük, ahogy teheték, rágalmazták. Pál mégsem terhel mindenkit ezzel a váddal, hanem csak azokat, akik minden intelmét pimaszul megvetették.

Az értelme tehát ez: megvetnek, mert alázatosnak látszom, hát ne adjanak okot a megalázkodásra, sőt, ellenkezőleg, tegyék félre a szilajkodást, s kezdjenek csak el röstelkedni, és gaztetteikre rádöbbenve boruljanak a földre, ahelyett, hogy fennhéjázva vetnének meg másokat. Eközben ízelítőt ad nekünk az igaz és hú pásztor indulatából is, amikor azt mondja, hogy meg fogja siratni a mások vétkeit. S valóban így kell cselekednie minden pásztornak: zárják a szívükbe gyülekezetüket, a betegségeiket úgy érezzék át, mint a magukéit, nyomorúságaikat fájlalják, s hibáik miatt szomorkodjanak. Tudjuk, Jeremiás azt kívánta, hogy szeme változzon könnyhullatás kútfejévé (Jer 9,1), hogy megsirassa népének szerencsétlen sorsát, tudjuk, hogy mennyire hasonlóan éreztek a kegyes királyok és próféták, akikre Isten népük kormányzását bízta. Közös vonása az a kegyes embereknek, hogy fájdalmat éreznek, ha Isten sérelmet szenved, a testvéreik romlását megsiradják, s bizonyos tekintetben magukat vádolják értük Isten előtt. De a pásztoroktól többet kívánunk. Amúgy Pál itt egy másik bűnkatalógust rögzít, melynek fő fejezete a fajtalanság.

TIZENHARMADIK RÉSZ

1. *Ezúttal harmadszor megyek hozzátok. Két vagy három tanú vallomása alapján megáll minden dolog.* 2. *Előre megmondtam, és előre mondom, mintha másodszor lennék nálatok, és most is, ahogy távol lévén írom azoknak, akik korábban vétkeztek, és a többieknek mind, hogy ha ismét odamegyek, nem leszek kíméletes;* 3. *mivelhogy az általam szóló Krisztusra kerestek bizonyítékot, aki nem erőtlen köztetek, hanem erős tibenetek.* 4. *Mert bár megfeszítettett erőtlenségből, mindazáltal él Isten hatalmából. S ekként ugyan mi is erőtlenek vagyunk benne, de vele együtt élünk¹ Isten erejéből nálatok.*

1. *Harmadszor.* Folytatja a bizonyítását annak, hogy mennyire könnyelműek azok, akikről beszélt: egyesek féktelen és kicsapongó életűek, mások versengenek és vetélkednek egymással, mit sem törődve feddéseivel. Mert szavai nem magára az egyház egész testére vonatkoznak, hanem annak egyes beteg és korhadt tagjaira. Azért is enged meg magának most nagyobb szigort, mert magánemberekkel van dolga, s nem az egész közösséggel, illetve olyan emberekről szól, akiknél, amint tapasztalta, emberiséggel és enyhe gyógyszerekkel semmit sem fog elérni. Előbb másfél évet töltött náluk, azután másodszor is felkereste őket. Most bejelenti, hogy harmadszor fog hozzájuk menni, és ez a három odamenetele három tanú lesz nyakasságuk bizonyítására. Idézi a törvényt a tanúk megbízhatóságára vonatkozólag, nem eredeti és – mint mondani szokás – szó szerinti értelemben, hanem átvezetéssel² és hasonlítás gyanánt, a saját céljához alkalmazva. A törvény szava – mondja – az, hogy két vagy három tanú vallomása megáll,³ és ez eldönti a vitát. Mert a *megáll* ige itt azt jelenti, hogy az ügyre nézve kijelenthető: vége a pernek. Én ugyan csak egy ember vagyok, de miután harmadszor megyek hozzátok, három tanú tekintélyével rendelkezem, vagyis az én három odamenetelem három tanú bizonyítékaival ér fel. Mert a korinthusiak üdvösségéért végzett

⁴¹ φιλανθρωπία - vö. 2Tim 3,2.

⁴² A francia változat szerint: *qu'ils eussent profité en sainteté de moi.*

¹ ἑνωμένοι - *Pellican* (ad loc.) és Kálvin jelen időben fordítja: *vivimus*. Vulgata: *vivemus*.

² *Per analogiam.*

³ SMóz 19,15.

háromszoros munka, illetve állhatatossága, melyet három különböző időszakban is bizonyított, méltán ért fel három emberrel.

2. *Előre megmondtam, és előre mondom.* Szeretetteljes és szelíd intései, melyekkel oly gyakran kérlete őket, semmit sem használtak. Ezért keményebb orvossághoz folyamodik, amivel korábban még szemtől szemben megfenyegette őket. Látva, hogy milyen eltökélten cselekszik, nem maradhat kétségünk, hogy a korinthusiak fékezhetetlensége és makacssága egészen rendkívüli volt, hiszen az apostol írásaiból jól látható, hogy máskülönben szelíden és véghetetlen türelemmel szokott eljárni. A jó szülő sokat megbocsát és eltűr, viszont az ostoba szülő, aki elhanyagolja gyermekeit, nem alkalmaz szükség esetén sem szigort, sem határozott kíméletet. Bóven tapasztaljuk, hogy nincs veszélyesebb a korlátlan engedékenységnél; ezért legyünk szelídek, amíg lehet, de tartással és mérséklettel, s csak ha kell, akkor lépünk fel keményebben. Kérdés azonban, hogy miért engedte meg magának az apostol, hogy egyesek magánvétkéit ennyire nyíltan tárgyalja, úgy-hogy szinte ujjal mutat rá egy-egy emberre. Feleletem az, hogy sohasem tette volna ezt, ha a vétkek titokban maradnak. Miután azonban a bűnök mindenki előtt nyilvánvalókká lettek, sőt, veszélyes példa lett belőlük, kötelessége volt, hogy ne kímélje a nyilvános botránkoztatás szerzőit. További kérdés, hogy miféle fenyték alkalmazásával fenyegeti itt őket, hiszen, ami a szavakat illeti, aligha ostromozhatná őket ennél keményebben. Nem vonom kétségbe, miszerint úgy érti ezt, hogy kiközösítéssel fog bosszút állni rajtuk. Mert lehet-e valami borzasztóbb, mint elszakítani valakit Krisztus testétől, kirekeszteni Isten országából, és átadni a Sátánnak veszedelemre, míg meg nem tér?⁴

3. *Merthogy... bizonyítottátok.* Kétféle értelme lehet a szavaknak. Az egyik ez: amennyiben meg akarjátok tudni, hogy magamtól szólok-e, vagy Krisztus szól-e általam. Így magyarázza Chrysostomus és Ambrosius.⁵ Szerintem azonban inkább úgy kell érteni, hogy jelzi: amikor tekintélyét csorbítják, ő nem annyira magára vonatkoztatja az ügyet, mint inkább Krisztusra; mert amikor az ő apostoli intéseit megvetik, voltaképpen Krisztus türelmét teszik próbára. Mintha azt mondaná: Krisztus az, aki általam szól; amikor tehát tanításomat bíráljátok, nem annyira velem szemben, mint inkább Krisztussal szemben követtek el jogtalanságot. S ha valaki ezt fogja ezzel szemben felvetni: Hogyan? Elég, ha valaki azzal dicsekszik, hogy az ő szavainak Krisztus a szerzője, s máris mentesül minden bírálat alól a tanítása? Vajon melyik

⁴Vö. 1Kor 5,5; Inst. 4.11-12.

⁵Chrysostomus; Ambrosiaster, ad loc.

álpróféta, aki nem ezzel fog dicsekedni? Hogyan teszünk különbséget az igaz és a hamis [próféták] között? És mit kezdünk az igével (1Jn 4,1): *próbáljátok meg a lelkeket, ha Istentől vannak-e?* Minden efféle ellenvetésnek elébevág Pál, amikor azt mondja, hogy a korinthusiakban Krisztus munkálkodott az ő szolgálata által. Mert összefüggésében kell olvasni ezeket: az *általam szóló Krisztus*, illetve: *aki nem erőtlenséggel hanem erős benmetek*, mégpedig a következő értelemben: Krisztus az értanításom révén árasztotta ki rátok erejét, s ezzel bizonyosságot tett arról, hogy az én szám által szól, ezért tudatlansággal nem menthetitek magatokat. Látjuk, hogy nem csupán szavakat hoz fel dicséretül, hanem ténylegesen bizonyítja, Krisztus szól benne, és már azelőtt meggyőzte a korinthusiakat, mielőtt azt kérné tőlük, hogy higgyenek neki. Akik tehát az egyházban szól, kellesse magát bármilyen címmel, szabad a tanítását vizsgálni, míg fel nem tárul, hogy Krisztus szól benne; s ekként nem Krisztusról, hanem az illetőről mondunk ítéletet. Ha azonban bizonyos, hogy Isten szavát közli, akkor a bírálat azt jelenti, amit Pál jelez itt: magát Istent fosztanánk meg szavahihetőségétől. Ezzel a bizakodással mondta Mózes (4Móz 16,11): *Mi vagyok én, vagy Áron? Tű az Istent kísértitek meg!* Hasonlóképpen Ézsaiás (Ézs 7,13): *Hát nem elég, hogy az embernek bosszúságot okoztok, még az én Istenemet is bosszantjátok.* Mert nincsen helye többé tétovázásnak ott, ahol nyilvánvaló, hogy Isten szolgálja az, aki szól és teljesíti híven a kötelességét. Visszatérek Pálra. Miután szolgálatát ilyen erős bizonyíték támasztotta alá, hiszen általa az Úr nyilvánvalóan felragyogtatta magát a korinthusiak számára, nem csoda, hogy ennyire méltatlankodva veszi, hogy ellenállnak neki. Joggal vethette a szemükre, amit a szemükre vet, tudniillik hogy Krisztus ellen lázadoznak.

4. *Mert bár megfeszítettet.* Határozott céllal szól most Krisztus megvetéséről: ugyanis hallgatólag bizonyítani akarja, hogy semmi mást nem vetettek meg az ő személyében, csak amit magában Krisztusban is készek lennének megvetni, aki egészen a kereszthalálig megüresítette magát (Fil 2,8). De egyúttal rámutat, hogy milyen képzelenség a keresztes alázatát megvetni Krisztusban, mely össze van kötve a feltámadás összehasonlíthatatlan dicsőségével. Mintha ezt mondaná: talán kevesebbre becsülitek Krisztust, mert a halálával erőtlenné mutatkozott? Mintha bizony mennyei élete, melyben feltámadása után él, nem volna bőséges bizonyíték isteni erejére? Mert ahogy a test⁶ itt Krisztus emberi természetét jelenti, úgy az *Isten*

⁶Test – kkp. az erőtlenségre érti. Francia változat: *comme que par infirmité, est jetée au gibet l'humanité de Christ.*

elnevezésen istenségét kell érteni. Csakhogy felvetődhet a kérdés, hogy vajon Krisztus erőtlensége azzal járt volna, hogy akarata ellenére volt kiszolgáltatva kényszerűségeknek? – mert amit erőtlenség miatt szenvedünk el, azt kényszerűségből szenvedjük, s nem a saját akaratunkból. Minthogy régen az ariánusok ezt ürügyül használták fel Krisztus istenségének lerombolására, az igazhitű atyák úgy oldották meg a kérdést, hogy ez az üdvözítés belső rendje⁷ szerint ment végbe: Krisztus akarta, hogy így legyen, s nem valami szükségyszerűség kényszerítette ki azt. Ez a megoldás helyes, csak jól is értsék. Mert vannak, akik ezt a rendet fonákul Krisztus emberi akarataira is kiterjesztik, mintha [emberi] akarata nem természetes állapotának lenne része, hanem megengedés lett volna a természetel szemben. Például: Krisztust meghalt – erre azt mondják, ez nem azért történt meg, mert a halandóság hozzátartozott volna az ő emberi természetéhez, hanem az üdvözítés munkarendje szerint, mert meg akart halni.⁸ Elismerem, hogy azért halt meg, mert akarta, de honnan ez az akarat, ha nem onnan, hogy önként halandó természetet öltött magára? Ha Krisztus emberi természetét más milyenné tesszük, mint a miénk, megsemmisül hitünk fő alapja. Ezért értsük úgy ezt, hogy Krisztus az üdvend szerint, s nem kényszerűségből szenvedett, mert amennyiben Istennek formájában volt, ezen kényszerűség alól kivonhatta magát, mindazáltal erőtlenség miatt szenvedett, mert megüresítette magát.⁹

Erőtlenek vagyunk benne. Erőtlennek lenni Krisztusban itt ezt jelenti: részesedni Krisztus erőtlenségében. Így Pál a saját erőtlenségét dicsőségessé teszi, mivel erőtlenségében Krisztushoz lett hasonlóvá, s többé már nem fél a gyalázattól, mert Isten Fiával osztozik abban. Mindeközben azonban azt is mondja, hogy Krisztus példája szerint fog majd élni is közöttük. Krisztus életének is részese leszek – mondja –, ha erőtlenségemet bevégzem. Itt az életet állítja szembe az erőtlenséggel, s ekképp fejezi ki méltóságának virágzó és teljes állapotát. A *nálatok* kifejezés összekapcsolható az *Isten erejéből* fordulattal is, de nincs különösebb jelentősége, mert az értelme ugyanaz marad, tudniillik hogy a korinthusiak, miután helyesen kezdtek ítélni, tisztelettel és nemesen fognak gondolkozni a Pálban megnyilvánuló isteni erőről is, és nem fogják megvetés tárgyának tekinteni a külső erőtlenséget.

⁷*Dispensatio* – vö. Inst. 1.13 passim, Kálvin itt bőszegesen idézi az egyházatyák vonatkozó nézeteit.

⁸Vö. M. Servet, *Dialogorum de Trinitate libri duo*, II.

⁹Vö. I, II 2,6.

5. *Kísértsétek meg magatokat, hogy hitben vagytok-e. Magatokat próbáljátok meg. Vajon nem ismeritek magatokat, hogy Jézus Krisztus bennetek van? Kivéve, ha méltatlanok vagytok.* 6. *De remélem, megismeritek, hogy mi nem vagyunk méltatlanok.* 7. *Könyörgök Istenhez, hogy semmi gonosz ne cselekedjétek; nem azért, hogy mi kipróbálnak tűnjünk, hanem hogy ti a jót cselekedjétek, mi pedig mintegy méltatlanok legyünk.* 8. *Mert semmi sem cselekedhetünk az igazság ellen, hanem csak az igazságért.* 9. *Mert örvendünk, ha mi erőtlenek vagyunk, ti meg erősek vagytok; ezt pedig kérjük is, a ti tökéletesedésetekért.*

5. *Kísértsétek meg magatokat.* Megerősíti, amit az imént mondott, hogy ugyanis Krisztus ereje világosan megmutatkozott az ő szolgálataiban. Ezt maguk a korinthusiak is megítélhetik, csak szálljanak magukba, s ismerjék be, hogy mit kaptak tőle. Először is, mivel csak egy Krisztus van, szükségyszerű, hogy a szolgájában is és népében is egyaránt ő lakozzék. S ha a népében lakik, mi módon tagadná magát magát a szolgájában? Márpedig Pál igehirdetésében úgy kiárasztotta erejét, hogy immár nem lehetett sem kétséges, sem homályos a korinthusiak számára, hacsak nem voltak teljesen vakok. Mert honnan kapták hitüket? Honnan Krisztust? Honnan hát mindent? Méltán kéri hát őket, hogy tekintsenek magukba, hogy ráakadjanak arra, amit mint ismeretlent megvetnek. A szolga megalapozott bizakodása végül is abban áll, hogy tanításának bizonyításához bátran hivatkozhat mindazok lelkiismeretére, akiket tanított: mert ha tudnak valamit Krisztusról és az igazi kegyességről, kénytelenek elismerni az ő tanítói hűségét is. Értjük most már, hogy mire céloz az apostol. De két okból még külön is figyelmet érdemel a lókus: először is megmutatja a nép *hite* és a pásztor *igehirdetése* közötti kapcsolatot: *ez utóbbi* az anya, aki fogan és szül, *amaz* pedig a leány, akinek nem szabad elfelednie eredetét. Másodszor, a hit bizonyosságának kipróbálására szolgál, amit a Sorbonne-bölcsek oly ingataggá tettek, sőt teljesen kiirtottak az emberek lelkéből. Vakmerőséggel vádolják azokat, akik meg vannak győződve arról, hogy Krisztus tagjai, s hogy Krisztus bennük marad, s azt akarják, hogy érjük be az úgynevezett morális feltételezéssel,¹⁰ vagyis a pusztá vélekedéssel, vagyis hogy a lelkiismeret folyton függőben és homályban van. Pedig mit mondt itt Pál? Azt, hogy méltatlanok azok, akik kételkednek abban, hogy vajon Krisztus testének tagjai volnának. Ezért legyen hát egyedül ez a mi igaz hitünk; mert ez tesz bizonyossá minden kétes vélekedésünket.

¹⁰*Conjectura moralis* – vö. ad 1Kor 2,12, valamint Inst. 3.2.15–19, 38–40.

szemben, hogy szilárd és megdönthetetlen bizonyossággal megnyugodjunk Isten kegyelmében.

Kivéve, ha méltatlanok vagytok. Ezzel voltaképpen választás elé állítja őket: mit akarnak inkább, méltatlanok lenni, vagy eleget tenni kötelességüknek, és igazolni szolgálatát? Nem hagy harmadik lehetőséget: vagy tiszteletben tartják apostolságát, vagy kinyilvánítják, hogy méltatlanok, hiszen a hitük az ő tanításán alapszik, s nincs más Krisztusuk, csak akit általa nyertek, sem más evangéliumuk, csak amit az ő tanítása nyomán fogadtak el; úgyhogy hiába próbálják üdvösségüknek bármilyen részét is elválasztani az ő dicsőségétől.

6. *Remélem, hogy megismeritek.* Még erősebben sürgeti őket, miközben feltárja bizodalját, hogy a korinthusiak nem fogják elvetni őt. Az egyik elkerülhetetlen: vagy megadják Pálnak az apostolt megillető tiszteletet, vagy hűtlenségre kárhoztatják magukat, s elismerik, hogy nincs egyházuk. Mindazáltal a *remélem* kifejezéssel enyhíti szigorúságát, ámbar ezzel még határozottabban figyelmezteti őket kötelességükre: embertelenség lenne meghiusítani az igazságunk felől táplált reményt, remélem tehát – mondja –, hogy *megismeritek*, mármint ha visszatértek a józan észhez. De az óhajtás második felében bölcsen hallgat magáról, s arra kéri őket, hogy becsüljék meg azokat a jótéteményeket, amelyekkel Isten felékesítette őket. Sőt üdvösségüket a saját tekintélye elé helyezi.

7. *Könyörgök Istenhez.* Ismét azt állítja, hogy a neki járó tiszteletet nem bánja, s csak az ő hasznukról akar gondoskodni. Mert semmi sem árt nekik jobban, mint ha megfosztják magukat tanításának gyümölcsétől, amit gőgjük és megvetésük miatt már el is kezdtek. Magammal – mondja – vagy hogy mások mire becsülnek, nem törődöm, attól viszont félek, hogy megbántjátok Isten. Sőt, kész vagyok méltalanná is lenni, csak ti kerüljétek el minden bűnt. *Méltatlan* – mondom – emberi ítélet szerint, mert az emberek igen gyakran megvetik azokat, akik a legnagyobb tiszteletet érdemelték ki. Mindazáltal a *mintegy*¹¹ határozószó egyáltalán nem felesleges. Ez itt éppen ugyanaz, amit másutt mond: *mint hitelők, és mégis igazak* (2Kor 6,8). Valóban, ez a helyes szabály, hogy a pásztor magát háttérbe szorítva csakis a gyülekezet építésével törődjön. Ügyeljen a *jó hírnevére*, amikor látja, hogy a közösség érdeke úgy kívánja, de legyen kész mit sem törődni vele, ha ezt a közösség kára nélkül teheti.

8. *Mert semmit sem cselekedhetünk.* Azaz: nem kérek más hatalmat, s nem vágyom másra, csak amit az Úr rám ruházott: hogy az igazságot

szolgáljam. Az álapostolokkal hasonlóképpen áll a dolog, már ami a hatalmat illeti; azzal viszont nem törődnek, hogy hatalmukat jóra használják. Summa: fenntartja és védelmezi szolgálatának tekintélyét, mert az Isten igazságához van kötve; mintha azt mondaná: mit törődöm egyébbel? Ha nem áll szándékomban az igazságot szolgálni, hamis és igazságtalan minden hatalom, amit igénybe veszek; de ha minden erőmet az igazság előmozdítására fordítom, már nem a magam ügyében forgolódom; ha pedig a tanítás tekintélye épségben marad, s az igazság sértetlen, megvan, amit akarok; tehát nem a személyes érdekem miatt törekszem erre. Ezzel pedig arra mutat rá, hogy az, aki csak az igazságért harcol és küzd, ha szükséges, nem fogja szerencsétlenségnek tartani, ha az emberi vélekedés méltatlannak tartja őt – csak semmi ne ártson Isten dicsőségének, az egyház építésének és az egészséges tanítás tekintélyének. Jól jegyezzük meg ezt a helyet: Pál itt határok közé szorítja a gyülekezet pásztorainak hatalmát azzal, hogy az igazságot kell szolgálniuk. A pápisták azt kiabálják, hogy megmondattok: *aki titeket hallgat, engem hallgat, és aki titeket megvet, engem vet meg* (Lk 10,16), továbbá: *engedelmeskedjétek előljáróitoknak* (Zsid 13,17), s ezzel az ürüggyel teljes szabadságot vesznek maguknak, hogy korlátlan uralmat gyakoroljanak,¹² miközben elszánt és esküdt ellenségei az igazságnak, és teljes erejükkel a megsemmisítésére törekszenek. Ennek a nagy szemérmelenségnek elvetésére Pálnak ez az egy mondanása is elegendő; kijelenti, hogy akik az egyházat kormányozzák, azoknak engedelmeskedniük kell az igazságnak.

Mert örvendünk. A *γάρ* szócska vagy következtést jelöl,¹³ vagy egy újabb indokra utal, hogy ugyanis miért nem vonakodik Pál attól, hogy *méltalannak* tartsák – ugyanis ez az ő javukra és hasznukra szolgál. Az olvasó tetszés szerint bármelyiket választhatja, a lényeg ugyanaz. Mikor azt mondja, hogy *örvendünk, ha mi erőtlenekek vagyunk, ti meg erősek*, az antitézis nem a szó szerinti jelentésen alapul, mert az *erőtlenség* itt azt a *megvetést* jelenti, mint fentebb.¹⁴ Másrészt a korinthusiak erejét pedig úgy érti: ha telve lesznek Isten erejével és kegyelmével.

Ezt pedig. Ahogy korábban már jó néhányszor megtette, most megismétli, hogy kényszerűségből s nem a saját indíttatásából volt szigorúbb, mint szerették volna, továbbá hogy még így is kímélte őket, nehogy szemtől szemben erősebb orvoságot legyen kénytelen igénybe venni. A *tökéletesedés* itt az összes tag megfelelő arányosságában és épségében áll. Ezzel pedig a jó orvosra céloz, aki az egyes betegségeket

¹² Johannes Eck, *Enchiridion*, c.13. (1532).

¹³ γάρ tehát.

¹⁴ Vö. 2Kor 13,4.

úgy gyógyítja, hogy annak ne lássa kárát a test. S mivel ilyenforma tökéletesedésre gondol, közli, szükséges volt megelőzni az erősebb orvosság alkalmazását. Tudjuk ugyanis, hogy akik a kúra elején még a meleg borogatás kényelmetlenségétől vagy csípésétől is irtóznak, végül a sebégetés rettentő kínzására kényszerülnek – veszélyes kimenetel árán is.

10. Azért írom ezeket távollétemben, hogy jelenlétemben ne kelljen keményen viselkednem azon hatalom szerint, amit az Úr adott nekem építésre és nem rontásra. 11. Végezetre, testvérek, legyetek jó egészségekben, legyetek tökéletesek, vigasztalódjatok, egy akaraton legyetek, békeességben éljétek; és a szeretetnek és békeességnek Istene veletek lesz. 12. Köszöntsétek egymást szent csókkal. Köszöntenek titeket a szentek mindnyájan. 13. Az Úr Jézus Krisztusnak kegyelme, az Istennek szeretete és a Szent Léleknek közössége legyen mindnyájatokkal. Ámen.

10. *Hatalom szerint.* Szigorúságát először Isten parancsával védi, nehogy üres mennydörgésnek vagy megfontolatlan kitérésnek tűnjön; aztán emlékezteti őket, hogy a hatalmát inkább más célra, vagyis építésükre akarja fordítani, hiszen voltaképpen arra kapta. Mintha azt mondaná: nem fordulok kapkodva rettentő gyógymódokhoz, s haragomat sem ereszttem szabadjára, hanem csak azt végzem, amivel az Úr megbízott. Hogy a *hatalmat* építésre kapta, s nem rombolásra, azt már korábban, a 10. részben – némiképp más okból – kifejtette.¹⁵ Ott a hasznossága alapján ajánlotta, mert ami a javunkra szolgál, azt örömet szoktuk fogadni, és szívesen vesszük; itt azonban csak arról akar bizonyosságot tenni, hogy bár a korinthusiak megérdemelnék, hogy keservesen megostorozza őket, mégis inkább azt tartja kívánatosnak, hogy hatalmát a javukra, mintsem a vesztükre gyakorolja, mert sajátosan az a célja. Mert ahogy az evangélium, természeténél fogva, Isten hatalma az üdvösségre (Róm 1,16) és élet illata az életre (2Kor 2,15–16), illetve halál illata halálra: úgy az evangélium szolgálai tekintélyének is a hallgatók üdvösségére kell lennie; de ha ítéletté válik, az a természete ellenére történik. Az értelme tehát a következő: ne idézzétek elő bűneitekkel, hogy vesztetekre válják az, amit Isten az üdvösségetekre rendelt. Mindeközben a saját példájával inti az összes pástort, hogy miként mérsékeljék hatalmukat.

11. *Végezetre, testvérek.* Enyhíti az egész levelet átható keserűséget, mert nem akarja végleg felkorbácsolni a korinthusiak lelkét, hanem

¹⁵ Lásd 2Kor 10,8. Helyes: Imit. 4.8 passim.

inkább vigasztalni szeretné őket. A dorgálások ugyanis akkor használnak, ha mintegy mézzel fűszerezzük őket, úgy, hogy a hallgató – amennyiben lehetséges – könnyen megbocsátja. Mindeközben látható, hogy a néhány beteges embertől most az egész gyülekezethez fordul. Vagyis tudatja velük, hogy a gyülekezet épségére gondol, s annak vigasztalódását óhajtja. *Egy akaraton legyetek, és békeességben éljétek* – különbség van a kettő között, mert az egyik a másikból fakad, s míg az előbbi a nézetazonosságra vonatkozik, az utóbbi a jóakaratot és a lelki köteléket fejezi ki.

És a *békeességnek Istene.* Buzdításának erejét akarja fokozni, de egyúttal jelzi azt is, hogy Isten akkor lesz velünk, ha békeességben vagyunk egymás között; azoktól viszont távol marad, akik viszálykodnak egymással. Mert bizonyos, hogy ahol viszálykodások és torzsalkodások vannak, ott a Sátán uralkodik. Márpedig miféle egyezsége lehet a világosságnak a sötétséggel?¹⁶ Istent a *békeesség és szeretet Istene*nek nevezi, aki nekünk békeességet és a szeretetet kínál, szereti a békét és a szeretetet, és szerzője is azoknak. – A *csókokról* szoltunk az előbbi két levélnél.¹⁷

13. *Az Úr Jézusnak kegyelme.* Levelét fohással fejezi be. Ennek három része van, s ezekben van üdvösségünk foglalata. Először Krisztus kegyelmét kívánja, másodsor Isten szeretetét, harmadszor a Szentlélek közösségét.

A *kegyelem* szó itt nem az ingyenes jóindulatot jelenti, hanem névátvitellel¹⁸ a megváltás egész jótéteményét. De úgy tűnik, fordított a sorrend, mert másodjára említi Isten szeretetét, holott ez az oka kegyelmének, s ezért a sorrendben ez volna az első. Azt felelem erre, hogy a Szentírásban nem mindig szigorúan pontos a kifejezések elrendezése, mindazáltal ez a sorrend is egybevág a Szentírás tanításának általános formájával, hogy tudniillik Isten, akinek mi ellenségei voltunk, Fiának halála által békült meg velünk (Róm 5,10). Ámbár a Szentírás kétféleképp szokott beszélni. Olykor ugyanis azt mondja, amit Páltól idéztem, hogy ellenségeskedés volt közöttünk és Isten között, mielőtt Krisztus által megbékült velünk. S viszont, halljuk azt is, amit mond János (3,16): Isten úgy szerette a világot, hogy egyetlen Fiát adta stb. Ezek látszólag ellentétes kijelentések, de könnyű összeegyeztetni, ha az egyik oldalon Istent, a másikon magunkat nézzük. Mert Isten, mármint önmagában, már a világ teremtése előtt szeretett, s nem más okból váltott meg minket, mint azért, mert szeretett; mi

¹⁶ Lásd 2Kor 6,14.

¹⁷ Vö. ad Róm 16,16; 2Kor 16,20.

¹⁸ *Metonymia.*

azonban, miután semmit mást nem találtunk magunkban, csak a harag okát, a bűnt, Istennek semmiféle irántunk való szeretetét fel nem foghatjuk közbenjáró nélkül. Így tehát, amennyiben rólunk van szó, a szeretet Krisztus kegyelmével kezdődik. Tehát az előbbi szemlélet szerint Pál helytelenül fejezte volna ki magát, amikor Isten szeretetét Krisztus kegyelme után tette, az okot az okozat után állította volna; ellenben a másik szemlélet szerint megfelelő a sorrend: Krisztus kegyelmével kezdődik, mert ennek következtében fogadott minket gyermekeivé Isten, s ezért méltatott szeretetére minket, akiket azelőtt gyűlölt és utált a bűn miatt. A *Szentlélek közösségét* azért teszi hozzá az apostol, mert csak a Lélek vezetése mellett jutunk Krisztusnak s Krisztus összes javainak birtokába. De úgy látszik, hogy egyúttal arra a sokféle ajándékra céloz, amelyről másutt már szólt.¹⁹ Isten ugyanis nem külön-külön ajándékozza meg Lelkével az egyes embereket, hanem kegyelmének mértéke szerint adja azt kinek-kinek, hogy az egyház tagjai kölcsönösen osztozva ápolják az egységet.

RÖVIDÍTÉSEK

<i>Ambrosiaster</i>	Ambrosiaster qui dicitur Commentaria in XIII epistolas beati Pauli
<i>Aquinói</i>	Thomas Aquinas, Super II Epistolam B. Pauli ad Corinthios lectura
<i>Budaeus, CLG</i>	Budeaus, Commentarii Linguae Graecae (1529)
<i>Bullinger</i>	Bullinger Heinrich, In omnes apostolicas epistolas commentarii (1537)
<i>Cajetan</i>	Cajetan, Tommaso de Vio, In omnes D. Pauli et aliorum apostolorum epistilas commentarii (1532)
CR	Corpus Reformatorum
<i>Chrysostomus</i>	Joannis Chrysostomus, in Secundam ad Corinthios Epistolam Commentarius, et Homiliae in eadem Epistolam (MPG 61)
<i>Eck</i>	Johannes Eck, Enchiridion locorum communium adversus Lutherum
<i>Erasmus</i>	Erasmus Desiderius, Annotationes in Novum Testamentum (1522)
<i>Eusebius, Hist. Glossa</i>	Eusebius, Historia Ecclesiastica Bibliorum Sacrorum cum Glossa ordinaria et N. Lyrani expositionibus
Inst.	Kálvin János, Institutio (A keresztyén vallás rendszere, 1559)
<i>Josephus, Ant.</i>	Josephus, Antiquitates Judaicae
<i>Pellikan</i>	Konrad Pellikan, Commentaria bibliorum (1539)
<i>Stephanus</i>	Robertus Estienne, He kaine diatheke. Novum Testamentum graecum (1541)
<i>Theophylactus</i>	Theophylactus, Archieposci Bulgariae, In Omnes D. Pauli Epistolas Enarrationes

¹⁹ 1Kor 12,11.